

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENT MORFOLOJİSİ KAPSAMINDA ANKARA-ULUS “HARİK MAHALİ
(ANAFARTALAR-HİSAR PARK ARASI)” BÖLGESİNDE MEKÂNSAL
DEĞİŞİMLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel ÖZTÜRK

Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama

Programı: Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

Şubat 2023

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENT MORFOLOJİSİ KAPSAMINDA ANKARA-ULUS “HARİK MAHALİ
(ANAFARTALAR-HİSAR PARK ARASI)” BÖLGESİNDE MEKÂNSAL
DEĞİŞİMLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel ÖZTÜRK

Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama

Programı: Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

Şubat 2023

Sibel ÖZTÜRK tarafından hazırlanan KENT MORFOLOJİSİ KAPSAMINDA ANKARA ULUS HARİK MAHALİ (ANAFARTALAR-HİSAR PARK ARASI) BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMLERİN İNCELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

.....

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Kentsel Tasarım tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

ÖNSÖZ

Araştırma sürecinin başından sonuna kadar gerek yöntem ve içerik gerekse karşılaşılan sorunların çözümünde aydınlatıcı görüşleri ve değerli önerileri ile tezin gelişmesini sağlayan, motivasyon ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli canım danışman hocam Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN'a sonsuz teşekkür ediyorum.

Tez savunma sınavında değerlendirmeleriyle sağladıkları önemli katkı için Doç. Dr. Sibel Gürses SÖĞÜT ve Doç. Dr. Oya AKIN hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın ilerlemesini sağlayacak belgelere ulaşmamı kolaylaştıran Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Harita Mühendisi Vedat SANCAKTAR'a teşekkür ederim.

Sibel ÖZTÜRK

KENT MORFOLOJİSİ KAPSAMINDA ANKARA-ULUS “HARİK MAHALİ (ANAFARTALAR-HİSAR PARK ARASI)” BÖLGESİNDE MEKÂNSAL DEĞİŞİMLERİN İNCELEMESİ

ÖZET

Tez araştırması 1916 yılında yaşanan büyük Ankara yangını sonucu yok olan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin yangın sonrası morfolojik yapısındaki mekânsal değişimlere odaklanmaktadır. Necatibey (Hisarönü) Mahallesi, Ankara-Ulus semtinin büyük Ankara yangını öncesi tarihsel gelişim sürecinin bir parçası olarak gelişimine etki eden faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından, modernleşme hareketlerinin başladığı 1839 Tanzimat Fermanı ile 1929 yılına kadar süregelen kentsel değişimlerin Eski Şehir'de (Eski Ankara) meydana geldiği bölgeler tanımlanmıştır. Buraya kadar Ankara-Ulus kentinin ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimler ile kentin formundaki, fiziki yapısındaki değişimler bir bütünlük içinde anlatılmıştır. Bu sürece kadar yaşanan mekânsal değişimleri etkileyen kurum, yasa ve planlar ele alınmış Emval-i Metruke Komisyonu ve Ankara Şehremanetinin kurulması ve şehremanetiye verilen istimlâk yetkisi (583 sayılı yasa) detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Değişimi etkileyen diğer kurumlar kısaca anlatıldıktan sonra Eski Ankara için yapılan modern planlarda (Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1961 Bölge Kat Nizamı Planı uygulamalarına kadar) süregelen kentsel değişimlerde Necatibey (Hisarönü) Mahallesi incelenmiştir. 1924 Lörcher Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı'nın çalışma alanı ile ilgili plan kararları anlatıldıktan sonra çalışma alanının morfolojik yapısındaki mekânsal değişimler 1924 Lörcher Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı uygulamalarına kadar karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Bu aşamada kent tarihi, kent planlama tarihi olarak ele alınarak, kent tarihine mekânsal boyut katılmış, kentsel morfoloji ile kentsel dokunun değişimi açıklanmıştır. Bu kapsamda 1924 Ankara Şehri Haritası 1924 Lörcher Eski Şehir Planı ile, 1924 Lörcher Eski Şehir Planı Necatibey Mahallesi 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Kadastral Haritası ile, 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası 1928 Jansen Yangın Alanı Planı ile, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı 1957 Yücel Uybadin Planı ile karşılaştırılmış mekânsal değişimler tespit edilmiştir. Daha sonra 1924 Lörcher Planı, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı arazi kullanım ve kat yüksekliği önerileri analiz edilmiştir. Tüm bu analizler çerçevesinde çalışma alanı dokusundaki en belirgin değişim biçimleri yol düzeni ve yapı adası düzeni, arazi kullanım ve kat yüksekliği şeklinde tespit edilmiştir. Mekânsal değişimin ve modernizmin en keskin yüzünün apartmanlaşma ve Cumhuriyet Dönemi ile yapılan plan çalışmalarının mekânsal yüzünün Anafartalar Caddesi olduğu sonucuna varılarak cadde üst ölçekten alt ölçeğe doğru analiz edilmiştir. Necatibey Mahallesi'ndeki tescilli yapılar, yol düzeni ve yapı adası düzeni,

planlardaki öneri arazi kullanım ve kat yüksekliği, Anafartalar Caddesi ve ıkırıkılar Yokuğu cephesi, Anafartalar Caddesi plan ölçeğindeki mekânsal değiğimi, Anafartalar Caddesi tek yapı ölçeğindeki değiğimi (ıkırıkılar yokuğu yok) paftalaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent Tarihi Araştırması, Mekansal Değiğim, Kentsel Morfoloji, Modernizm, Apartmanlaşma, Planlama, Necatibey (Hisarönü) Mahallesi, Anafartalar (Balıkpazarı) Caddesi, 1916 Ankara Yangını, Harik Mahali, Emval-i Metruke Komisyonu, 1924 Lörher Eski şehir Planı, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı, 1957 Yücel Uybadın Planı, 1961 Bölge Kat Nizamı Planı

THE SPATIAL CHANGES IN THE "HARİK MAHALİ" (ANAFARTALAR-HİSAR PARK AREA) IN ANKARA-ULUS WITHIN THE CONTEXT OF URBAN MORPHOLOGY

ABSTRACT

This thesis research focuses on the spatial changes in the morphological structure of Necatibey (Hisarönü) neighborhood that disappeared as a result of the great Ankara fire in 1916. The factors that influenced the development of Necatibey (Hisarönü) neighborhood, which was a part of the historical development process of Ankara-Ulus district before the great Ankara fire, were attempted to be identified. Then, the areas where urban changes from the beginning of the modernization movements with the 1839 Tanzimat Fermanı until 1929 occurred in the Eski Şehir (Eski Ankara) were defined. Up to this point, changes in the economic and social structure of Ankara-Ulus city and the changes in the form and physical structure of the city have been narrated as a whole. The institutions, laws, and plans that have influenced the spatial changes up to this process have been discussed in detail, including the Emval-i Metruke Commission and the establishment of the Ankara Şehremaneti, as well as the expropriation authority given to the municipality (Law No. 583). After briefly explaining other institutions that influenced the changes, the urban changes in Necatibey (Hisarönü) neighborhood were examined in the modern plans made for Eski Ankara (from the Early Republican Period to the 1961 Regional Plan). After describing the plan decisions related to the study area in the 1924 Lörcher Eski Şehir Plan and the 1957 Yücel Uybadin Plan, the spatial changes in the morphological structure of the study area were comparatively examined until the implementation of the 1924 Lörcher Eski Şehir Plan and the 1957 Yücel Uybadin Plan. In this stage, the city history was considered as urban planning history, and the spatial dimension was added to the city history, explaining the changes in urban morphology and urban fabric. In this context, the 1924 Ankara Şehri Map was compared with the 1924 Lörcher Eski Şehir Plan, the 1924 Lörcher Eski Şehir Plan with the Necatibey Neighborhood Cadastral Map covering 1929-1936, the 1929-1936 Necatibey Neighborhood Cadastral Map with the 1938 Jansen Yangın Yeri Plan, and the 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Neighborhood) Plan with the 1957 Yücel Uybadin Plan, and the spatial changes were determined. Later on, the 1924 Lörcher Eski Şehir Plan, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Plan, and 1957 Yücel Uybadin Plan's recommendations on land use and building height were analyzed. Based on all of these analyses, the most significant forms of change in the study area's texture were identified as road layout and building block layout, land use, and building height. Analyzing from the upper to lower scales of the street, it was concluded that the most acute face of spatial change and modernization was Anafartalar Street,

which was affected by the urban development and planning work carried out during the Republic Period, particularly in the form of apartment buildings. Registered structures in Necatibey neighborhood, road layout and building block layout, recommended land use and building height in the plans, Anafartalar Street and Çıkırıçılar Yokuşu facade, the spatial change in Anafartalar Street at the plan scale, and the change in Anafartalar Street at the single building scale (without Çıkırıçılar Yokuşu) were mapped.

.

Anahtar Kelimeler: Urban History Research, Spatial Change, Urban Morphology, Modernism, Apartmentization, Planning, Necatibey (Hisarönü) Neighborhood, Anafartalar (Balıkpazarı) Street, 1916 Ankara Fire, Harik District, Emval-i Metruke Commission, 1924 Lörher Eski Şehir Plan, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Plan, 1957 Yücel Uybadin Plan, 1961 Regional Floor Plan Regulation Plan

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
İÇİNDEKİLER.....	xiv
TABLO LİSTESİ	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xviii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç.....	7
1.2. Araştırma Soruları	8
1.3. Yöntem	9
1.4. Kapsam	11
2. KENT DOKUSUNDAKİ MODERNLEŞMENİN BİR ÖRNEĞİ OLARAK ANKARA-ULUS: HARİK MAHALİ (ANAFARTALAR CADDESİ İLE HİSARPARK ARASI) BÖLGESİ MEKÂNSAL DEĞİŞİMLER.....	13
2.1. Çalışma Alanının Ankara-Ulus'taki Konumu	13
2.2. Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi Gelişim Süreci.....	16
2.3. Modernleşme Hareketleriyle Birlikte 1929 Yılına Kadar Süregelen Kentsel Değişimler	25
2.3.1. 1839 Tanzimat Fermanı ve ilk modernleşme adımlarının başlaması... 25	
2.3.2. Yangınlar ve sonrasındaki modern planlamalar ile gelişen kentsel değişimler.....	29
2.3.2.1. 1881 Mahmud Paşa Bedesten çevresi hanlar bölgesi ve yangını ve kentsel değişimler.....	30
2.3.2.2. 1916 Hisarönü Mahallesi ve yangını ve kentsel değişimler	34
2.3.2.3. 1929 Tahtakale ve Karaoğlan Çarşıları ve yangını ve kentsel değişimler	43
2.4. Değişim Sürecini Etkileyen Kurumlar	46
2.4.1. Emval-i metruke komisyonu	46

2.4.2. Ankara'nın imarında atılan ilk adımlar şehremanetinin kurulması (1924-1930).....	51
2.4.2.1. 24 Mart 1925 583 sayılı yasa-Ankara şehremanetine verilen istimlâk yetkisi	51
2.4.3. Diğer kurulan kurumlar.....	52
2.5. Eski Ankara'da Modern Planlar (Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1961 Bölge Kat Nizamı Planı Uygulamalarına Kadar Süregelen Mekânsal Değişimler).....	58
2.5.1. 1924 Lörcher Planı ve alanla ilgili plan kararları.....	59
2.5.2. 1932 Jansen Planı ve alanla ilgili plan kararları.....	67
2.5.3. 1957 Yücel Uybadin Planı ve alanla ilgili plan kararları.....	84
2.5.4. 1961 Bölge Kat Nizamı Planı uygulamaları	87
2.5.5. Yücel Uybadin Planı sonrası ulus tarihi kent merkezi ile ilgili planlama süreci.....	88
3. ÇALIŞMA ALANININ MORFOLOJİK YAPISINDAKİ MEKÂNSAL DEĞİŞİMLERİNİN 1924 LÖRCHER PLANI VE 1957 YÜCEL UYBADİN PLANI UYGULAMALARINA KADAR KARŞILAŞTIRMALI BİR ŞEKİLDE İNCELENMESİ	98
3.1. 1924 Ankara Şehri Haritası ve 1924 Lörcher Eski Şehir Planı.....	98
3.2. 1924 Lörcher Eski Şehir Planı ve Necatibey Mahallesi 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Kadastral Haritası	102
3.3. 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1928 Jansen Yangın Alanı Planı	111
3.4. 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı	122
3.5. 1924 Lörcher Planı, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı, 1957 Yücel Uybadin Planı Arazi kullanım ve Kat Yüksekliği Önerisi.....	130
3.6. Çalışma Alanı Dokusundaki En Belirgin Değişim Biçimlerinin Değerlendirilmesi.....	132
3.6.1. Yol düzeni ve yapı adası düzeni	132
3.6.2. Arazi kullanım ve kat yüksekliği	134
3.6.3. Mekânsal değişimin ve modernizmin en keskin yüzü Anafartalar Caddesi.....	135
4. SONUÇ.....	137
SÖZLÜK.....	156
EKLER.....	157

KAYNAKÇA	171
-----------------------	------------

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1 :Yerel tarih ve kent tarihi monografilerine göre yedi farklı grup.....	2
Tablo 1.2 :Belge Toplama	9
Tablo 1.3 :Belgelerin Analizi	10
Tablo 1.4 :Alan Çalışması	10
Tablo 1.5 :Anafartalar Caddesi ve Çıkıkçılar Yokuşu	11
Tablo 2.1 :1830 yılı Ankara nüfusu	36
Tablo 2.2 :1881- 1902 yılları arasında Ankara'nın nüfusu	36
Tablo 2.3 :Lozan Sonrası Emval-i Metruke İle İlgili Düzenlemeler.....	48
Tablo 2.4 :Değişim Sürecini Etkileyen Aktör-Kurum-Yasa-Plan Uygulamaları	53
Tablo 2.5 :Lörcher Planı Özet Bilgiler.....	59
Tablo 2.6 :Jansen Planı özet bilgiler	70
Tablo 2.7 :Jansen Planı İlkeleri	70
Tablo 2.8 :Arazi Fiyatları	79
Tablo 2.9 :Yücel Uybadin Planı özet bilgiler.....	85
Tablo 2.10 :İmar Planına göre yol genişliği	87
Tablo 2.11 :1957 Yücel Uybadin sonrası Ulus Tarihi Kent Merkezi İçin Yapılan Çalışmalar	90
Tablo 3.1 :Sokak İsimlerinin Tarihsel Süreç içindeki değişimi	105
Tablo 4.1 :Planların ve Kadastral Haritanın Yol Düzeni Karşılaştırılması.....	143

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 :Altındağ İlçesi ve Kale Mahallesi.....	13
Şekil 2.2 :Necatibey Mahallesi sınırları içinde çalışma alanı	13
Şekil 2.3 :Çalışma alanı çevresi eş yükselti eğrileri ile ilişkisi.....	14
Şekil 2.4 :Ulus Tarihi Kent Merkezi ve çalışma alanı çevresel ilişkiler analizi	15
Şekil 2.5 :Ankara-Ulus kent merkezi tarihsel gelişim süreci.....	16
Şekil 2.6 :Solda Augustus Tapınağı sağda Julianus Sütunu	17
Şekil 2.7 :Ankara'da Roma Dönemi yapıları	18
Şekil 2.8 :Anadolu'da başlıca ticaret yolları	19
Şekil 2.9 :Anadolu'daki ticari yolların kesişiminde bulunan Ankara'nın konumu.....	19
Şekil 2.10 :16. yüzyıl sonlarına doğru Eski Ankara'da mahalleler	20
Şekil 2.11 :Hollanda Rijksmuseum envanterine ait Ankara Manzarası Tablosu.....	21
Şekil 2.12 :Samanpazarı Meydanı 1920'ler.....	23
Şekil 2.13 :16. ve 17. yüzyıllarda Eski Ankara'nın işlevsel alanlar dağılımı.....	24
Şekil 2.14 :Eski Ankara'nın tarihsel gelişimi	24
Şekil 2.15 :1838 Von Vincke Haritası Ankara kent dokusu	27
Şekil 2.16 :Boşnak Mahallesi.....	28
Şekil 2.17 :1924 Ankara Şehri Haritası	29
Şekil 2.18 :1924 Ankara Şehri Haritası Türkçe Lejantı.....	29
Şekil 2.19 :Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni Onarım Öncesi	30
Şekil 2.20 :Mahmud Paşa Bedesteni 1/500 ölçekli imar planı	31
Şekil 2.21 :At Pazarı Meydanı ve Hanlar Bölgesi	31
Şekil 2.22 :Anadolu Medeniyetler Müzesi restorasyon çizimi ve günümüz görünümü	32
Şekil 2.23 :Hermann Jansen 1/500 ve 1/2000 ölçekli Mahmud Paşa Bedesteni ve Hanlar Bölgesi düzenlemesi (1936)	33
Şekil 2.24 :Hermann Jansen 1/500 ölçekli Mahmud Paşa Bedesteni (1938).....	33
Şekil 2.25 :Harik Mahali (Yangın Yeri) ve çevresi	34
Şekil 2.26 :1916 Yangını Öncesi Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi)	35
Şekil 2.27 :Ankara Panoraması.....	37
Şekil 2.28 :Tabakhane Mahallesi'nden Hisarönü'ne bakış-Hisarönü Mahallesi	38
Şekil 2.29 :Clichmanoğlu Ailesine ait bahçeyi gösteren kartpostal.....	38
Şekil 2.30 :Hisarönü Mahallesi'ndeki Ankara Evleri.....	39
Şekil 2.31 :Solda Osmanlı Bankası 1893 Ankara Şubesi ve sağda Aziz Klement Fransız Koleji Hisarönü Mahallesi.....	40
Şekil 2.32 :Harik Mahali (Yangın Yeri) (1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda yangın yeri alanı).....	40
Şekil 2.33 :1916 Yangını Sonrası Hisarönü Mahallesi	41
Şekil 2.34 :Frer Mektebi (Ankara Kalesi'nden Hisarönü'ne bakış).....	42
Şekil 2.35 :Yangın sonrası Aziz Klementos (Clement) Kilisesi	42

Şekil 2.36 :19. yüzyıl sonunda Eski Ankara merkezinin ikili yapısı	43
Şekil 2.37 :Hasan Paşa Hanı (Sulu Han) Restitüsyonu.....	44
Şekil 2.38 :1939 Sulu Han'ın Yıkılmadan Önce Sebze Hali Olarak Kullanılırken...	45
Şekil 2.39 :Tahtakale yangın yerinin sonraki durumu	45
Şekil 2.40 :Hermann Jansen Ankara Sulu Han Ve İbadullah Camii (Technische Universität Berlin Architekturmuseum).....	46
Şekil 2.41 :Büyük kamulaştırmada İstimlâk edilmeyen alanlar	52
Şekil 2.42 :1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı-Türklerin Başkenti Ve Konut Yerleşimi Ankara İçin Plan.....	60
Şekil 2.43 :İstasyon Meydanı.....	61
Şekil 2.44 :Millet Parkı-Şehir Parkı ve Sergi Bahçesi, Spor alanları	62
Şekil 2.45 :Güzel Kale için önemli üç aks.....	63
Şekil 2.46 :Kale Önü (Hisarönü Mahallesi) ve topografya.....	64
Şekil 2.47 :İstasyon Meydanı ve İstasyon Yapısı	64
Şekil 2.48 :Millet Meydanı (Ulus Meydanı-Hamiyet-i Milliye Meydanı)	65
Şekil 2.49 :solda Augustus Tapınağı ve Hacı Bayram Cami, sağda İtfaiye-Tiyatro Meydanı.....	65
Şekil 2.50 :Ankara'da Lörcher tarafından çekilen bir caddenin eski (sol) ve yeni (eskiz) (sağ) görünümü	66
Şekil 2.51 :1/20.000 Ölçekli 1932 Ankara Umumi Planı	71
Şekil 2.52 :Jansen Eski Şehir Genel Planı 1932 (Technische Universität Berlin Architekturmuseum)	73
Şekil 2.53 :solda Ankara Hükümet Meydanı ve Julianus Sütunu, sağda Ulus Meydanı	74
Şekil 2.54 :solda Hacı Bayram Cami ve Augustus Tapınağı Meydanı, sağda Bendderesi.....	74
Şekil 2.55 :Samanpazarı Meydanı	75
Şekil 2.56 :1930'lu yıllar Anafartalar Caddesi	77
Şekil 2.57 :Anafartalar Caddesi ve Hal Binası	78
Şekil 2.58 :1930'lu yıllar Anafartalar Caddesi	78
Şekil 2.59 :Hermann Jansen tarafından 1929'da yayınlanan fotoğraf, Anafartalar ve Denizciler Caddesi'nin çevresindeki yapılaşma	81
Şekil 2.60 :1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı	82
Şekil 2.61 :1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı Öncesi Eskizleri	83
Şekil 2.62 :Yücel-Uybadin 1/50000 ölçekli Ankara İmar Planı	85
Şekil 2.63 :Uybadin-Yücel Ankara İmar Planı Paftalarından Pafta İ5 (1/5000 ölçekli, 35 adet pafta).....	86
Şekil 2.64 :Ankara 1957 Yücel Uybadin Sonrası Üst Ölçekli Planlama Süreci	89
Şekil 2.65 :Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Sınırı	90
Şekil 2.66 :Ulus Tarihi Kent Merkezi için Yapılan Planlar.....	93

Şekil 2.67 :Ulus Tarihi Kent Merkezi için Yapılan Planlar.....	94
Şekil 2.68 :Ulus Tarihi Kent Merkezi için Yapılan Planlar.....	95
Şekil 2.69 :Güvercin Sokak, Adliye Sokak, Eti Zafer Sokak, Eti Sokak, Akgün Sokak, Kutlu Sokak Sağlıklaştırma Projeleri (Sol taraf görseli eski fiziksel yapı durumunu, sağ taraf görseli sağlıklaştırma projesi sonrasını temsil etmektedir).....	96
Şekil 2.70 :Necatibey Mahallesi (çalışma alanı)	97
Şekil 3.1 :1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası çalışma alanı mevcut yol düzeni	99
Şekil 3.2 :1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda istasyon-Necatibey Mahallesi aksı.....	99
Şekil 3.3 :1/2000 ölçekli olan 1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı planlanmış yol düzeni.....	100
Şekil 3.4 :1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı ve çevresi fonksiyon şeması	101
Şekil 3.5 :1924 Ankara Şehri Haritası ve 1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı yapı adası düzeni	101
Şekil 3.6 :Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arasını kapsayan Kadastral Haritası	103
Şekil 3.7 :1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ve çalışma alanı yol düzeni	103
Şekil 3.8 :1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ada imar numarası, cadde ve sokak isimleri ve 1929-1936 yıllarında değişen ada yapısı.....	104
Şekil 3.9 :Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası ada ve parsel yapı düzeni.....	106
Şekil 3.10 :Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası ada, parsel yapısı ve mevcut yapılaşma düzeni	108
Şekil 3.11 :Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yapı adası düzeni ve 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yapı adası düzeni karşılaştırılması	109
Şekil 3.12 :Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yol düzeni ve 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yol düzeni karşılaştırılması.....	110
Şekil 3.13 :1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve çalışma alanı yol düzeni	112
Şekil 3.14 :1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı özellikleri	114
Şekil 3.15 :1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve mevcut-isale edilmiş-öneri yapıların görünümü	116
Şekil 3.16 :1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve mevcut-öneri yapıların görünümü	117
Şekil 3.17 :1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapı adası düzeni karşılaştırılması..	118

Şekil 3.18 :1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yapılaşma-parcel düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapılaşma düzeni karşılaştırılması.....	119
Şekil 3.19 :1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yol düzeni karşılaştırılması	121
Şekil 3.20 :1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Ankara İmar Planı Paftalarından Pafta İ5 Necatibey Mahallesi Bölgesi ve çalışma alanı yol düzeni	122
Şekil 3.21 :Necatibey Mahallesi 1943-1966 yılları arası Kadastral Haritası ada ve parsel yapı düzeni.....	123
Şekil 3.22 :1957 Yücel Uybadin Planı ve Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 Ölçekli Paftası Necatibey Mahallesi Alanı	124
Şekil 3.23 :1938 Yangın Yeri Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yeşil sistem.....	125
Şekil 3.24 :1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı su deposu çevresi yeşil alan	126
Şekil 3.25 :1939 ve 1943 yılları su deposu çevresi parselasyon ve inşaat planı.....	126
Şekil 3.26 :1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yapı adası düzeni karşılaştırılması	128
Şekil 3.27 :1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yol düzeni karşılaştırılması	129
Şekil 3.28 :1924 Lörcher Planı	130
Şekil 3.29 :1960 Yücel Uybadin Kat Rejimi Planı-Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 Paftası.....	131
Şekil 4.1 :Hisarönü Mahallesi (Necatibey Mahallesi)	140
Şekil 4.2 :Yapılan planlarda öneri yol düzeni değişimi	144
Şekil 4.3 :Yapılan planlarda öneri yol düzeni değişimi	145
Şekil 4.4 :Yapılan planlarda öneri yapı adası düzeni ve arazi kullanım değişimi ...	146
Şekil 4.5 :Necatibey Mahallesi günümüze ait fonksiyon şeması.....	148

1. GİRİŞ

Kentsel morfoloji kavramı yerleşimlerin gelişim sürecini tarih, kültür, coğrafya konularında süzerek kentsel dokuyu anlamakta, kentsel mekânın gelişim sürecini her ölçekte ele alarak önemli bir çerçeve sunmaktadır. Kentsel mekânın değişim ve dönüşüm sürecini analiz ederken kentsel dokunun açıklanması gerekliliğinden kentsel morfoloji kullanılmıştır. Tez araştırmasında kentsel morfoloji, bir kent tarihi araştırması ile ele alınmış, tarihsel yazıma mekânsal boyut katılmıştır. Tez araştırmasındaki kent tarihi araştırması İlhan Tekeli'nin "Türkiye'deki Kent Tarihi Yazıcılığı Üzerine Düşünceler" adlı makalesinden yararlanılarak açıklanmıştır. Makaleye göre yerel tarih ve kent tarihi monografilerine göre yedi farklı grup oluşturulmuştur. Birinci grupta Osmanlı dönemi yerel tarih araştırmaları (monografiler) (tapu tahrir defterleri, evkaf, mühimme, ruûs ve maliye defterleri, şeriye sicilleri gibi arşiv kaynaklarına dayanarak) yer almaktadır. Birinci grupta yerel ile ilgili önemli bilgiler sunulmasına rağmen doğrudan yereli ya da kenti anlamak amacı yoktur. İkinci grup, yerelin siyasal tarihini ön plana alarak, ilgilenilen yörenin Türklerin denetimine girmesi ve Türkleşme süreci olarak ele alınmaktadır. Üçüncü grup, kent tarihini daha çok bir tarihi yapılar listesi oluşturarak ele alan çalışmalardır. Genellikle sanat tarihi disiplininin gelen akademisyenlerce hazırlanmıştır. Dördüncü grup, belli bir sorunsal etrafında kümelenmemiş, çok yönlü yerel tarihler çalışmalarıdır. Amatör tarihçiler tarafından yazılmaktadır. Bu çalışmalar belli bir kuramsal yaklaşıma dayanmamaktadır. Beşinci grup, dolaylı kent tarihi yazımı çalışmalarıdır. Kentin tarihinde önemli kırılmalar yaratan bir kurumun, örneğin bir külliye, bir belediyenin, bir ekonomik sektörün, yöneticinin yaşamının tarihi yazılırken, kentin tarihi de yazılmıştır. Altıncı grup, kentin ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimler ile kentin formundaki, fiziki yapısındaki değişimleri bir bütünlük içinde anlatan çalışmalardır. Çalışmaların bir kısmı tarih, bir kısmı ise mimarlık ya da şehir planlama akademisyenlerince yazılmıştır. Bu çalışmaların merkezinde kentlerin makro formlarındaki değişiklikler vardır. Çalışmalar, yerel tarihten farklılaşmış kent tarihi çalışmalarıdır. Altıncı grup çalışmalarında yerel tarih ile kent tarihi kavramı net bir şekilde ayrılmıştır. Yedinci grup, kent tarihini, kent

planlama tarihi olarak ele alan çalışmalardır. Bu çalışmaların merkezinde kentin formu ve biçimlenmesi vardır. Altıncı grup çalışmaların merkezini makro formdaki değişiklikler oluştursa da yedinci grup çalışmaların odağındaki kentin formu ve biçimlenmesi çok daha merkezidir. Yedinci grup çalışmaların merkezindeki kentin formu, planlamanın ne ölçüde tek belirleyici olduğu araştırılmaktadır.

Bu tez çalışmasındaki ikinci bölüm olan “Kent Dokusundaki Modernleşmenin Bir Örneği Olarak Ankara-Ulus: Harik Mahali (Anafartalar Caddesi İle Hisarpark Arası) Bölgesi Mekânsal Değişimler” altıncı gruba girmektedir. Ankara Ulus tarihi gelişim süreci ilk yerleşimcilerinden itibaren anlatılmıştır. Yapılan bu süreç analizi ile Ulus’un anlaşılması amaçlanmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde tez çalışması öncelikle kentin ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimler ile kentin morfolojik yapısındaki etkileri (kent in zamansal dönemlere ayrılması ile dönemin kullanıcılarının bıraktığı izler ve bu izlerde çalışma alanının yeri, Anadolu’da gelişen ticaret yollarında Ankara’nın dolayısı ile Ulus’un yeri ve çalışma alanının nasıl etkilendiği, ekonomik değişimlerin mekânsal değişimler üzerindeki etkisinde çalışma alanının yeri, toplumsal yönetsel siyasal değişimlerin mekânsal değişimlere etkileri) bir bütünlük içinde ele alınmıştır.

Tablo 1.1 Yerel tarih ve kent tarihi monografilerine göre yedi farklı grup

Birinci grup	Osmanlı dönemi yerel tarih araştırmaları yer alır
İkinci grup	Yerelin siyasal tarihini ön plana alarak, ilgilenilen yörenin Türklerin denetimine girmesi ve Türkleşme süreci olarak ele alınmaktadır
Üçüncü grup	Kent tarihini daha çok bir tarihi yapılar listesi oluşturarak ele alan çalışmalardır
Dördüncü grup	Belli bir sorunsal etrafında kümelenmemiş, çok yönlü yerel tarihler çalışmalarıdır
Beşinci grup	Dolaylı kent tarihi yazımı çalışmalarıdır
Altıncı grup	Kentin ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimler ile kentin formundaki, fiziki yapısındaki değişimleri bir bütünlük içinde anlatan çalışmalardır
Yedinci grup	Kent tarihini, kent planlama tarihi olarak ele alan çalışmalardır

Çalışma alanının morfolojik yapısındaki mekânsal değişimler Cumhuriyetin ilanından sonra Ankara’da başlayan planlar (1924 Lörcher Eski Şehir Planı-1957 Yücel Uybadin Planı) ile incelenmiştir. Bu kısım tez araştırmasının üçüncü bölümü olan “Çalışma Alanının Morfolojik Yapısındaki Mekânsal Değişimlerinin 1924 Lörcher Planı Ve 1957 Yücel Uybadin Planı Uygulamalarına Kadar Karşılaştırmalı

Bir Şekilde İncelenmesi” yedinci bölüme girmektedir. Bu tarihten sonra günümüze kadar ulus tarihi kent merkezini etkileyen kararlar ele alınmıştır. Sonuç olarak tez çalışması bir kent tarihi araştırması olarak ele alınmış mekânsal değişimler yasalar-kurumlar-planlar ile ele alınarak tarihsel yazıma mekânsal boyut katılmıştır.

Türkiye’de kent tarihi yazımının kavramsal sorunları ele alınırken araştırmacı ilk olarak, çalıştığı kenti, araştırmanın kapsamına bağlı olarak, hem genel bir kent kategorisi içine yerleştirmek hem de kentin tarihsel oluşumu içinde özgünlüğünü ortaya çıkarmak istemektedir. Kentin bir genel kategori içine konulması hem kentin daha iyi kavranabilmesi hem de kentin özgün yanlarının tespiti için gereklidir. Ancak kategorileştirme durumu kavramsal sorunların ilki olarak kabul edilmektedir.

Kentin bir genel kategori içine konulması hem kentin daha iyi kavranabilmesi hem de kentin özgün yanlarının tespiti için gerekliliği belirtilmektedir. Araştırmada, kent için eğer “sanayi öncesi, sanayi ve bilgi kenti” kategorisi olarak seçilmiş ise çalışmada seçilen dönemlerin ne olduğu, dönemin kentsel yapısını oluşturan etmenlerin tespitinin yapılması, bu etmenlerin bir yapıdan diğer bir yapıya dönüşme süreçlerinin ortaya çıkarılması gerekliliği, ekonomik ve toplumsal süreçlerin mekânsal yapıyı belirlediği kabulünden hareket edileceği belirlenmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gerekli nokta kentin değişimi durmayacak, değişmeye devam edecektir. Bu değişim sürecinde nelerin değişmediği ve değişen şeylerin de kültürün değişmeyen özüyle nasıl bir ilişkisi olduğunu göstermenin gerekliliği ortaya çıkacaktır. Araştırılacak kentin tarih yazımı kategorilerinden bir diğeri “Türk kenti” olarak seçilirse kentte yaşayanların kültürel yapısının kentsel yaşantıyı ve kentin formunu belirlediği kabul edilmiştir. Öncelikle kültürden kastedilenin ne olduğu açıklanmalıdır. Burada her kültürün değişmez bir özü ve değişmez özellikleri olduğu ve bu değişmez özelliklerin genel olarak kentin niteliklerini belirlediği kabul edilmelidir. Burada tekrar dikkat edilmesi gerekli nokta kentin değişimi durmayacak, değişmeye devam edecektir. Bu değişim sürecinde nelerin değişmediği ve değişen şeylerin de kültürün değişmeyen özüyle nasıl bir ilişkisi olduğunu göstermenin gerekliliği ortaya çıkacaktır. Araştırılacak kentin tarih yazımı kategorilerinden bir diğeri “İslam kenti” olarak seçilirse İslam belirli öğeleri ile bir yaşam kültürü olarak ele alınacaktır. Bu kültürün kenti belirlediği kabul edilecektir. Araştırılacak kentin tarih yazımı kategorilerinden bir diğeri “Anadolu kenti” olarak seçilirse Anadolu

kenti üç farklı şekilde ele alınabilecektir. Birincisi coğrafi belirlenimcilik (determinist) ya da olanakçılık (possibilist), ikincisi kültür (Anadolu kültürü bu topraklarda yaşayan kavimlerin kültürünün bir birleşimi olarak görülmekte), üçüncüsü Anadolu'daki kentlerin fiziksel yapısı (bu kentlerin yapısında bu toprakların üzerinde gelişen farklı uygarlıkların tarihinin üst üste gelişimi, sürekliliği, kopuklukları ile anlatılacak bir yaklaşım) olabilir.

Bu tez çalışmasında seçilen çalışma alanı Necatibey Mahallesi (Hisarönü Mahallesi) kentin bir alt parçası olarak kategorileştirilmemiştir. Tarih yazımcılığı bu araştırmada ilişkisel biçimde çalışma alanının geçirdiği değişimlerin anlaşılması için ele alınmış, çalışma alanının morfolojik yapısındaki mekânsal değişimler belirlenen kapsam dâhilinde incelenmiştir.

İkinci kavramsal sorun araştırmacı kentin tarihini anlatırken üst ölçekli mekânsal yapı içindeki konumunu tespit ederken ortaya çıkmaktadır. Yapılan yanlış, kent tarihi yazılırken kentin tek başına incelenmesidir. Tam tersi olarak kent gerçekte daha üst ölçekli bir sistemin parçasıdır. Bu üst ölçekli sistem bir imparatorluk, bir ulus devlet, bir bölgesel ekonomik bütünlük ya da küreselleşen bir dünya olarak düşünülebilir. Kentin nitelikleri, içinde yer aldığı sistemdeki konumuna göre belirlenmektedir. Bir üst ölçekli sistem içinde kentin yerini tespit etmek için iki yol vardır. Bunlardan birincisi, kentin içinde yer aldığı bu sistemin mekânsal farklılaşması için bir modelin ya da kuramın gelişmiş olmasıdır. Örneğin bir imparatorluğun mekânsal yapısı ve mekânsal örgütlenmesi bir ulus devletlerinkinden çok farklıdır. İkinci yol, kenti, dış ilişkilerindeki özellikleriyle bir bağ kurarak ele almaktır. Bu şekilde kentin tarihi, içinde yer aldığı sisteme göre konumu belirlenmiş olacak ve kentin dış ilişkilerinde gelişmesine etki eden etmenler tespit edilmiş olacaktır.

Tez çalışmasında belirlenen çalışma alanı içinde yer aldığı üst ölçekli sistemin parçası olarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Ankara kenti dış ilişkilerindeki özellikleriyle bir bağ kurarak ele alınmış ve gelişmesine etki eden etmenlerin çalışma alanına etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü kavramsal sorun kentin fiziki biçimlenişinin anlatımında ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki ekonomik ve idari kurumsal yapının ve bu yapı içinde gelişen süreçlerin kentin fiziksel yapısını da belirleyeceği kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda iki sorun

ortaya çıkar; birincisi mekânın sadece ekonomik ve toplumsal süreçlerin pasif bir yansıtıcısı olarak ele alınması (oysaki mekân ve toplumsal süreçler arasında karşılıklı diyalektik bir ilişki vardır), ikincisi kentin planlanabilen bir nesne olarak görülmesidir (kentin biçimlenişi tamamen sosyo-ekonomik mekânsal süreçlere bağlanır, kentin biçimlenişinde insan faktörünün göz ardı edilmesi başka bir deyişle bir kentin gelişmesinin sadece planlamaya bağlı olarak, toplumsal ve ekonomik süreçler göz ardı edilerek yazılması).

Kentin fiziki biçimlenişinin anlatımında mekân (çalışma alanı) ve değişen toplumsal ve ekonomik süreçlerle birlikte değişen yasalar-kurumlar-planlar-aktörler ile birbirlerine karşılıklı etkileri sonucu oluşan mekânsal değişimler ele alınmıştır.

Dördüncü kavramsal sorun kentlerin alt parçalarına ilişkindir. Bunlar mahalle ve vakıf-imaret-külliyedir. Mahalle kentin anlatımında önemli bir toplumsal olgudur. Kentte var olan farklı toplumsal yapılar mahalle birimleri ile kolayca takip edilebilmektedir.

Mahalle, değişik nedenlerle, kenti geri plana itmekte kullanılmaktadır. Mahallenin bu biçimde kullanılmasının nedenlerinden biri Batıdan farklı, kendine özgü bir İslam kenti düşüncesi için İslam kenti bir tür mahalleler toplanması olarak kavramlaştırılır (bu kavramlaştırmanın, özellikle ev ve iş yerlerinin ayrıldığı, iç kalenin ya da bedesten etrafında çarşılardan oluşmuş bir ticaret merkezi odağının bulunduğu 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı kentleri için, gerçekliğin yanlış bir temsili olduğu açıktır. Bu olgular karşısında mahalle kimliğinin kent kimliğinin önünde olduğunu savlamak için bir gerekçe bulmak zordur. Diğer neden sanayileşme ile toplumsal yapının yabancılaşması ve yalnızlaşması ile geçmişteki mahalle yaşamı özlenen bir model olarak savunulmaktadır. Kentin diğer alt parçaları vakıf kurumu ile imaretler ve külliyesidir. Vakıflar, imaretler ve külliyeler kent tarihi açısından iki farklı bakımdan önemlidir. Bunlardan birincisi kentlerdeki kamu hizmetlerinin nasıl örgütlendiğini getirmesidir. İkincisi ise özellikle külliyelerin kent formunun biçimlenişini etkileyen bir odak olmasıdır. Bu durum özellikle 15. ve 16. yüzyıldaki kent formlarının biçimlenişinde çok önemli etkileri olan bedestenin anlaşılmasını geciktirmiştir. Bu yüzyıllarda bedestenlerin çevresinde oluşan değişik alanlarda uzmanlaşmış çarşıların bulunduğu bir “ticaret merkezinin” ortaya çıkışı, bu döneme kadar kent formunu oluşturan “kale”ye karşı ikinci bir çekim noktası yaratmıştır. Bu ticaret merkezi ile

kalenin karşılıklı ilişkisi kent formunun oluşumunu belirleyen yeni bir dinamiktir. Zamanla bu dinamik içinde kalenin etkisi zayıflayacak, buna karşın ticaret merkezinin etkisi artacaktır. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra merkezi iş alanının geleneksel ve modern kesimleri farklılaşacaktır. Kentin formunun belirlenmesinde tamamen yeni dinamikler işleyecektir.

Bu tez araştırmasında çalışma alanını bir mahalle (Necatibey geçmişteki adıyla Hisarönü Mahallesi) oluşturmaktadır. Ancak çalışmada mahalle bir kavramsal olgu olarak veya sanayileşme ile değişen toplumsal yapının eleştirisi olarak incelenmemiştir. Çalışma alanını oluşturan mahalle ele alınırken kent geri plana itilmemiş tarihsel süreçte kentte meydana gelen mekânsal, toplumsal, ekonomik, yasal-yönetmel, kurumsal ve aktörel değişimlerin mahalledeki etkileri ve bu mekân nasıl değiştirdiği incelenmiştir. Çalışma alanının sınırlarından birini oluşturan ve Ulus'un başat öğelerinden biri olan Mahmud Paşa Bedesteni'nin (günümüzde müze) yüklendiği işlev değişikliği ile kendini sürdürmesi bu şekilde çalışma alanının morfolojik yapısındaki mekânsal değişime etkisi görülmüştür.

Makalede kent tarihi araştırmasında seçilen inceleme dönemine ve kentin hangisi olduğuna bağlı olarak ulaşılabilecek bilgilerin miktarı ve güvenilirliği konusunda çok farklı durumlar ortaya çıkacağı belirtilmiştir.

Tez araştırmasının kapsamı Ankara'da modernizmin başlangıcından 1957 Yücel Uybadin Planı'na kadar ki dönemin (çıkarılan yasalar, kurumlar, yapılan planlar) çalışma alanı olan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'ndeki mekânsal değişimlere etkisi seçilmiştir. Bu kapsamda ulaşılabilecek bilginin güvenilirliği konusunda farklı durumlar tespit edilmiştir. Örneğin 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası Ali Cengizkan'ın Ankara'nın İlk Planı 1924-1925 kitabında 20.yüzyılda yapılan ilk harita olduğu kabul edilmiştir ve bu kitap tez araştırmasında önemli bir kaynak olarak kabul edilmiştir. Bu aşamada büyük Ankara yangınının mekânsal olarak sınırları 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda görüldüğü gibi kabul edilmiştir. Çünkü araştırma sürecinde farklı kaynaklarda yangın alanı 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda görüldüğü kısmı ile alınmamıştır. Bir diğer nokta ise farklı çalışmalarda 1926 tarihli bir Ankara haritasının varlığı kabul edilmiş ve yangın alanı 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda görülenden farklı alınmıştır. Ancak bu harita 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası harita olduğu tespit

edilmiştir. Dolayısı ile yangın alanı 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda görüldüğü gibi alınmıştır. Bilginin güvenilirliği konusunda karşılaşılan farklı durumlardan biri de yangının tarihi olmuştur. Yangın tarihi farklı kaynaklarda 1915,1916 ve 1917 yılı olarak geçmektedir. Elif Mıhçıoğlu Bilgi tarafından The Physical Evolution Of The Historic City Of Ankara Between 1839 And 1944: A Morphological Analysis doktora tez araştırmasında ve Taylan Esin'nin yazdığı 1916 Ankara Yangını Felaketin Mantığı kitabında yangın tarihi 1916 olarak tespit edildiği için bu tez araştırmasında da yangın yılı 1916 olarak kabul edilmiştir.

Son olarak tez araştırması kapsamında çalışma alanı ile ilgili bilimsel araştırmalar (Ankara-Anafartalar Caddesi ve Üzerindeki Bir Grup Apartmanı Koruma Sorunu Açısından İnceleyen Bir Çalışma Gamze Kefu, 1920'lerde Ankara'nın Konut Mimarisi: Yeni Başkent'in Yerleşim Bölgelerinde Konut Tipleri Deniz Avcı Hosanlı ve T. Elvan Altan) incelendiğinde Anafartalar Caddesi'ni ve Necatibey Mahallesi'ni konu alan çalışmalarda tek yapı ölçeğinde belgeleme yapıldığı görülmüştür. Bu tez çalışmasında ise planlama ölçeğinde geçmişten günümüze (mekânsal değişimler 1924 yılından 1957 yılına kadar yapıldı, bu tarihten sonra günümüze kadar ulus tarihi kent merkezini etkileyen kararlar ele alınmıştır) bilgi ve belgelerde karşılaştırmalar yaparak mekânsal değişimler incelenmiştir. Necatibey Mahallesi için planlama ölçeğinde morfolojik yapısındaki mekânsal değişimlere yönelik bir çalışma olmadığı için bu tez araştırması bu boşluğa ve bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır. Tez araştırmasında döneme ait plan ve plan raporlarında söz edilen terimler özgün olarak kullanılmasına özen gösterilmiştir.

1.1. Amaç

Çalışma alanı Ankara Ulus semtinde yer alan Ankara Kalesi'nin batısında bulunan “Dışhisar” ve Dışhisar'dan Anafartalar (Balıkpazarı) Caddesi'ne kadar olan Hisaraltı-Hisarönü Mahallesidir. Bu alanda dönemlerinin zengin tüccarları olan Angoralı Rum ve Ermenilerin oturduğu mahalle 1916'da “Hisarönü Yangını-Harik Mahali” olarak tarihe geçecek büyük bir yangın geçirmiş, alan tamamen yok olmuştur. 20. yüzyıl Türkiye'sinde Angora'nın modern Ankara'ya dönüşümünde Hisarönü Mahallesi de mekânsal olarak değişime uğramıştır.

Ankara'ya özgü olan ve yangın geçiren bu bölgenin, 1916 yılından Lörcher ve Jansen planlarına kadar gelişmemiş olması ve Herman Jansen'nin Necatibey (Hisarönü) Mahallesi (çalışma alanı) için hazırladığı 1/500 ölçekli Yangın Yeri plan çalışması, özellikle Anafartalar Caddesinin (çalışma alanını sınırlandıran ana caddelerden biri) Cumhuriyet sonrası modernleşmenin en belirgin şekilde okunduğu alan olması, Necatibey Mahallesi'nin literatürde kentsel morfoloji ile çalışılmamış olması ve literatürdeki bu boşluğun doldurulmak istenmesi bu alanın seçilme nedenleridir.

Tez çalışmasının amacı Eski Ankara'da Anafartalar Caddesi ile Hisarpark arasında kalan çalışma alanı Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin (yangın alanı) morfolojik yapısındaki mekânsal değişimlerinin tespit edilmesidir. Çalışma alanındaki mekânsal değişimlerin tarihsel gelişim sürecinde değişen kurumlar, yasalar, planlar ve bu plan kararları ile morfolojik karakterinin anlaşılması ve en belirgin değişim biçimlerinin belirlenmesi tez çalışmasının amacı olmuştur.

1.2. Araştırma Soruları

1920'lerin başlarından 1938'lere kadar Eski Ankara'da Kale ve yakın çevresindeki geleneksel kent dokusu içinde modernizmin yüzü olarak eklemlenen parçacıl bir yenileme olmuştur. Buradan yola çıkarak Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin mekânsal değişimlerine odaklanılarak araştırma temel sorusu ve araştırma alt soruları cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma temel sorusu:

Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin morfolojik yapısındaki değişimler kent tarihi içinde nasıl olmuştur?

Araştırma alt soruları:

- 1.Hisarönü Mahallesi yangından sonra ne zamana kadar boş kalmıştır?
- 2.Mülkiyet haklarının bu alan üzerindeki etkisi ne olmuştur?
- 3.Modernleşmenin mekânsal yüzü bu alanda ne olmuştur?
- 4.Yangın alanı için nasıl bir planlama yaklaşımı ve mekânsal düzenleme öngörülmüştür?
- 5.Bu yaklaşımlar zaman içinde ne kadar değişmiştir?

6.Bu çalışmada mekânsal değişimler kentsel morfoloji ile nasıl incelenebilir?

1.3. Yöntem

Araştırma çalışması, art zaman yaklaşımlı bir süreç analizi kapsamında çalışma alanı olan Harik Mahali alanı ile ilgili tarihsel belgelerin, haritaların, planların, kitapların, bilgilerin, fotoğrafların toplanması (belge toplama) ile başlamıştır.

Çalışma alanı olan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin mekânsal dokusunun anlaşılması gerekliliğinden kentsel morfoloji kullanılmıştır. Kentsel morfoloji toplanan kapsam dâhilindeki plan ve haritaların sayısallaştırılarak karşılaştırılması yöntemi ile kullanılmıştır. Süreç analizi kent tarihi araştırması olarak ilerlemiş, araştırma yöntemi üç bölümden oluşmuştur; belge toplama, toplanan belgelerin analizi ve alan çalışması. Yöntem tablolaştırılarak aşağıdaki gibidir.

Tablo 1.2 Belge Toplama

Kentın ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişmeler ile kentın formundaki, fiziki yapısındaki değişmelerin bir bütünlük içinde ele alınması-2.Bölüm- Kent Dokusundaki Modernleşmenin Bir Örneği Olarak Ankara-Ulus: Harik Mahali (Anafartalar Caddesi İle Hisarpark Arası) Bölgesi Mekânsal Değişimler	Ankara-Ulus kent tarihi araştırması yapıldı-Necatibey (Hisarönü) Mahallesi ilişkisi kuruldu	Belge toplama: SALT arşivi, VEKAM arşivi, ODTÜ arşivi, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi arşivi, Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi, Technische Universität Berlin Architekturmuseum-Hermann Jansen: Projekte arşivi
	Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin konumu topografya ile incelendi-mahallenin morfolojik şekillenmesinin topografya ile ilişkisi	
	Ankara-Ulus'ta meydana gelen yangınlar ile modernleşme hareketlerinin kentsel mekândaki yansımaları karşılaştırıldı	
	Ankara-Ulus ilk haritaları:1838 Von Vicke Haritası ve 1924 Ankara Şehri Haritası-Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin görünümü	
	Kapsam dâhilinde gelişen kurum-yasa-aktörlerin mekânsal değişimler ile ilişkileri kuruldu	
	Eski Ankara'da modern planlar ve plan karalarında Necatibey (Hisarönü) Mahallesi incelendi	

Tablo 1.3 Belgelerin Analizi

Kent tarihinin, kent planlama tarihi olarak ele alınması- 3.Bölüm- Çalışma Alanının Morfolojik Yapısındaki Mekânsal Değişimlerinin 1924 Lörcher Planı Ve 1957 Yücel Uybadin Planı Uygulamalarına Kadar Karşılaştırmalı Bir Şekilde İncelenmesi	Harita ve planlar sayısallaştırıldı	Belgelerin analizi: 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası, 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı, 1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arasını kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası, 1/500 ölçekli Hermann Jansen Yangın Yeri Planı 1/5000 ölçekli Yücel Uybadin Planı
	Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin morfolojik yapısını anlamak için harita ve planlardan; Yol düzeni, Yapı adası düzeni, Planların öneri kat yüksekliği ve öneri arazi kullanım analizleri yapıldı	
	Yol düzeni ve yapı adası düzeni analizleri sırası ile kronolojik olarak birbiri ile karşılaştırıldı: -1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası yol ve yapı adası düzeni ile 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı yol ve yapı adası düzeni -1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı yol ve yapı adası düzeni ile 1/500 ölçekli 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol ve yapı adası düzeni -1/500 ölçekli 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol ve yapı adası düzeni ile 1/500 ölçekli Hermann Jansen Yangın Yeri Planı yol ve yapı adası düzeni -1/500 ölçekli Hermann Jansen Yangın Yeri Planı yol ve yapı adası düzeni ile 1/5000 ölçekli Yücel Uybadin Planı yol ve yapı adası düzeni	
	Kapsam dâhilindeki planların öneri kat yüksekliği ve arazi kullanım analizleri bir araya getirilerek karşılaştırıldı ve alanın mekânsal yapısındaki değişime etkileri tespit edildi	
	Yol düzeni ve yapı adası düzeni analizleri bir araya getirilerek çalışma alanının morfolojik yapısındaki temel değişmeyen öğeler saptandı	

Tablo 1.4 Alan Çalışması

Ankara-Ulus Necatibey Mahallesi Sivil Mimari Yapılar (Tescilli Yapılar)	Tescilli yapılar fotoğraflandı	Alan çalışması: Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nde yerinde gözlem ve fotoğraflama çalışması ile tespitler yapıldı
	Sivil mimari yapılar paftalaştırıldı	

Tablo 1.5 Anafartalar Caddesi ve Çıkıkçılar Yokuşu

Mekânsal değişimin ve modernizmin en keskin yüzü Anafartalar Caddesi ve Çıkıkçılar Yokuşu Bu aks yukarıdan (plan ölçeğinden) aşağıya (yapı ölçeğine) doğru incelenmiştir	Anafartalar Caddesi Ve Çıkıkçılar Yokuşu Plan Ölçeğinde Mekânsal Değişimi paftası oluşturuldu; -1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda, -1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arasını kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası'nda, -1/500 ölçekli Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda Anafartalar Caddesi ve Çıkıkçılar Yokuşu incelendi ve eski fotoğraflar ile kronolojik olarak mekânsal değişim karşılaştırıldı	Anafartalar Caddesi ve Çıkıkçılar Yokuşu
	Anafartalar Caddesi Tek Yapı Ölçeğinde Mekânsal Değişimi paftası oluşturuldu; 1920'li yıllardan 1980'li yıllara kadar tek yapı ölçeğindeki değişim incelendi	
	Anafartalar Caddesi Ve Çıkıkçılar Yokuşu Cephesi paftası oluşturuldu; Aks üzerindeki tescilli ve tescilsiz yapılar fotoğraflanarak lineer olarak ve harita üzerinde gösterilmiştir	

1.4. Kapsam

Çalışma alanı Ankara Ulus semtinde yer alan Anafartalar Caddesi ile Hisarpark arasında kalan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi olarak belirlenmiştir.

Tez çalışması bir kent tarihi araştırması olarak Ankara için yapılan ilk harita 1838 Von Vincke Haritası ile başlamıştır. 1838 Von Vincke Haritası ile Modernleşme hareketlerinin başlangıcı olarak kabul edilen 1839 Tanzimat Fermanı aynı dönemi paylaştığı için mekânsal değişimlerin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu dönemden sonra kentte meydana gelen yangınlar sonrasında kent dokusunda oluşan bu boşluklarda yapılan modern planlama yaklaşımları incelenmiş, değişim sürecini etkileyen kurumlar tespit edilmiş, daha sonra Eski Ankara'da-Eski Şehir'de yapılan modern planlar anlatılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi ilk plan denemesi 1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı ile başlamış, Ankara'nın ikinci planı Hermann Jansen ile devam etmiş, çalışma alanı için yaptığı 1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı üzerinden mekânsal değişimlerin takibi yapılmıştır. Mekânsal değişimlerin tespiti, yapılan 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Plan dönemi ile yine Yücel Uybadin

ekibinin hazırladığı 1961 Bölge Kat Nizamı Planı Uygulamaları ile son bulmaktadır. Çalışma alanının morfolojik yapısındaki mekânsal değişimler üç plan ve bir kadastral haritanın karşılaştırılması ve karşılaştırılması ile çalışma alanı dokusundaki en belirgin değişim biçimleri değerlendirilmiştir. Yücel Uybadin sonrası dönem günümüze kadar çalışma alanını etkileyen kararlar şeklinde ele alınmış sürecin takibi yapılmıştır.

Mevcut durumu göstermesinden dolayı 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası, 1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arasında kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası, 1/5000 ölçekli 1953 Harita Genel Müdürlüğü Ankara İ5 Haritası karşılaştırma yapmak için kullanılmıştır.

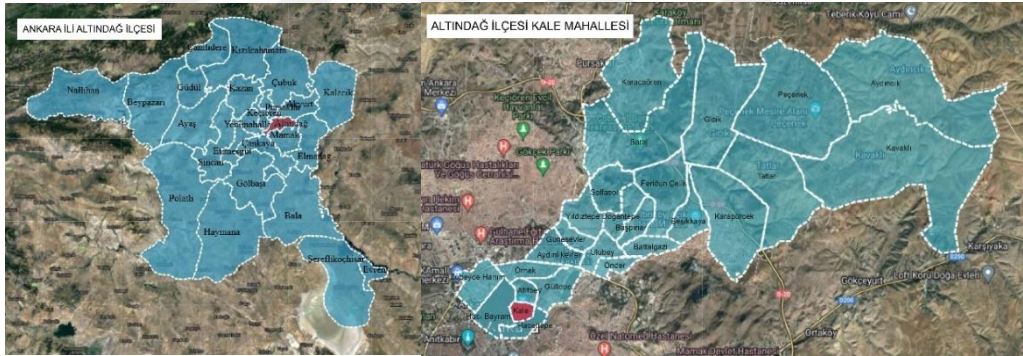

2. KENT DOKUSUNDAKİ MODERNLEŞMENİN BİR ÖRNEĞİ OLARAK ANKARA-ULUS: HARİK MAHALİ (ANAFARTALAR CADDESİ İLE HİSARPARK ARASI) BÖLGESİ MEKÂNSAL DEĞİŞİMLER

2.1. Çalışma Alanının Ankara-Ulus'taki Konumu

Ankara'nın Altındağ ilçesinin en küçük ikinci yüzölçümüne sahip olan Kale Mahallesi Necatibey Mahallesi Ulus tarihi semtinde yer alır.

2007 yılı öncesi geçerli olan “Tabakhane, Necatibey, Şenyurt, Sutepe ve Koyunpazarı” Mahalleleri 2007 yılında Necatibey Mahallesi olarak birleştirilmiştir. 2014'te ise Necatibey Mahallesi, Kale Mahallesi'ne dâhil edilmiştir.

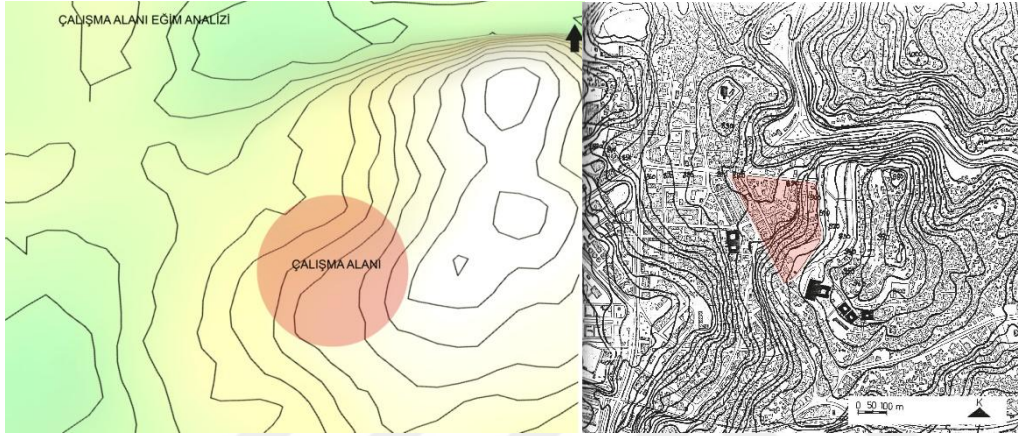
Şekil 2.1 Altındağ İlçesi ve Kale Mahallesi
(Tez kapsamında araştırmacı tarafından google earth üzerinden üretilmiştir)

Şekil 2.2 Necatibey Mahallesi sınırları içinde çalışma alanı
(Tez kapsamında araştırmacı tarafından google earth üzerinden üretilmiştir)

Ankara Kalesi 110 metreye kotuyla Ankara'nın tarihsel süreci boyunca yerleşim yeri olarak seçilmiştir. Necatibey Mahallesi Işıklar Caddesinden itibaren Çıkırıkçılar Yokuşu'na doğru eğimin yüksek olduğu ve Ulus tarihi kentinin merkezi olarak görülen Ankara Kalesi'nin bitişiğinde yer almaktadır.

Hisarönü Mahallesi adını hisarın (kale) önünde olmasından almıştır. Cumhuriyet Dönemi ile eğitim bakanı olan Mustafa Necati vefat ettikten sonra mahalle ismini Necatibey Mahallesi olarak almıştır.

Şekil 2.3 Çalışma alanı çevresi eş yükselti eğrileri ile ilişkisi

(Soldaki çalışma alanının yakın çevresindeki eş yükselti eğrileri ile ilişkisi araştırmacı tarafından tez kapsamında hazırlanmıştır. Sağdaki çalışma alanının uzak çevresindeki eş yükselti eğrileri ile ilişkisi Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivinden alınmıştır)

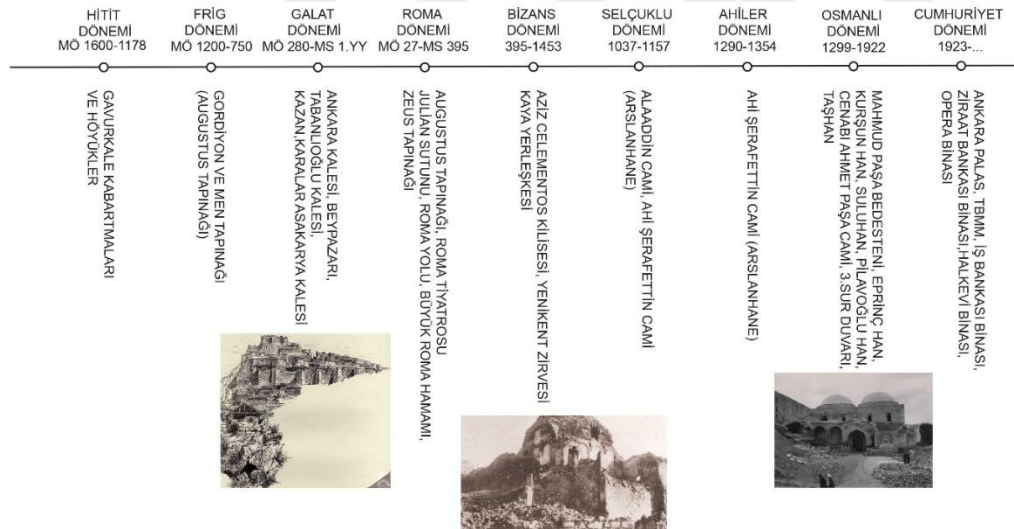
Necatibey Mahallesi, Ankara Kalesi'ne bitişik olan Ankara Evi Parkı (Hisar Park) ile Anafartalar Caddesi arasında kalmaktadır. Alanın kuzeyini Hisar Caddesi, doğusunu ve güneye doğru İpek Caddesi, batısını Anafartalar Caddesi ve Çıkırıkçılar Yokuşu oluşturur. Hisar Caddesinin kuzeyinde birinci derece arkeolojik sit alanı olan Roma Tiyatrosu yer alır ve cadde Anafartalar Caddesi olarak devam ederek Ulus Meydanı'na bağlanır. Çalışma alanının batısında kuyumcularında yoğun olarak yer seçtiği ticari yoğunluğu yüksek Ulus Hali ve Sulu Han, St. Clement Klisesi kalıntıları ve tarihi Adliye Binası vardır. Ulus Hali ve Sulu Han arasındaki Posta Caddesi ile Ulus tarihi kent merkezinin en önemli arteri olan Atatürk Bulvarı'na çıkılır. Alanın güneyinde yer alan Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve hanlar bölgesi yerli ve yabancı turistler ile yoğun bir kullanım oluşturmaktadır. Bu önemli fonksiyonlar ve yoğun cadde kullanımları ile çevrili olan Necatibey Mahallesi Ulus tarihi kent merkezinin oldukça önemli bir noktasında yer alır.

15

2.2. Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi Gelişim Süreci

Ankara, binlerce yıldır sürekli yerleşim gören bir kent olmuştur. Ankara'da kale ve çevresinin yerleşim yeri olarak seçilmesinin en önemli nedenlerinden ikisi; kalenin kurulduğu tepe (alanı kolay gözetleme ve denetleme olanağı sunduğu için kolayca savunma olanağı sağlar) ve Çubuk Çayı, Hatip Çayı ve İncesu Deresi gibi su kaynaklarının yakınında olmasıdır. Kalenin farklı dönemlerde, bölgesel ilişkiler değiştiği¹ kentsel işlevleri de değişmiştir.

Ankara'nın ilk yerleşimcilerinin Hititler olduğu düşünülmektedir. Hititlerin başkenti, Ankara'nın yaklaşık 200 km doğusunda bulunan Hattuşa'dır (Günay, 2012). Ankara'nın farklı yüzyıllarda Anküra, Ankira, Ancyr, Ancyra, Ankura, Ankuriya, Angur, Enguru, Engürü, Engüriye, Angara, Angorah, Angora ve Osmanlı Devleti'nde Ankara ile farklı ama birbirine yakın sürekli isimler alarak kentin de bir sürekli yerleşim gösterdiği düşünülmüştür (Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000).

Şekil 2.5 Ankara-Ulus kent merkezi tarihsel gelişim süreci
(Tez kapsamında araştırmacı tarafından üretilmiştir)

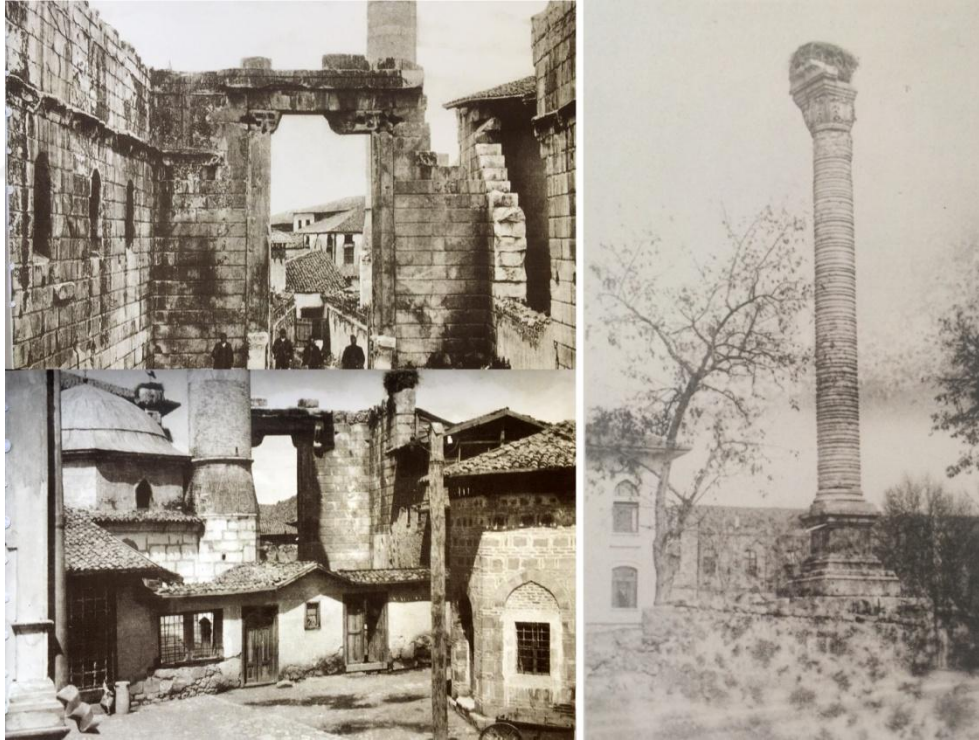
¹ Ankara önce Doğu Roma İmparatorluğu (334-1073) sonra da Selçuklular döneminde yaklaşık olarak bin yıl “**sınır kenti**” olarak kalmıştır. Bu süre içinde bölge ölçeğinde kentin temel işlevi ticaret olmuştur. Tarih içinde kentin mekânsal yapısını etkileyen iki işlevsel farklılaşma, kentin temel işlevinin kolay savunulur önemli bir askeri nokta-garnizon olmaktan çıkıp batıdan doğuya ve güneydoğuya doğru giden ana ticaret yollarından birinin üzerinde bulunan bir “**ticaret kenti**” niteliği kazanmasıdır. (Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi-say:111, 1978)

MÖ 12. yüzyılda Hitit İmparatorluğu sona ermiş ve ardından MÖ 8.-7. yüzyıllarda Frigler, başkent Gordium'a (o zamanlar Ancyra olarak bilinen) Ankara'nın 100 km güneybatısına yerleşmişlerdir.

Galatlar MÖ 3. yüzyıl sonlarında Ankara'yı yönetim merkezi yapmış, savunmaya elverişli Ankara Kalesi etrafını surlarla çevirmiş böylece kent yönetsel ve ticari merkez işlevini devam ettirmiştir.

MÖ 1. yüzyılın sonlarına doğru Romalılar döneminde, kentin yerleşim alanı genişlemiş, nüfus yaklaşık olarak 100.000'e ulaşmıştır. Bu dönemde kent "metropolis (büyük, zengin)" iken Bizans döneminde gerileme yaşayarak kaleye kadar çekilmiştir.

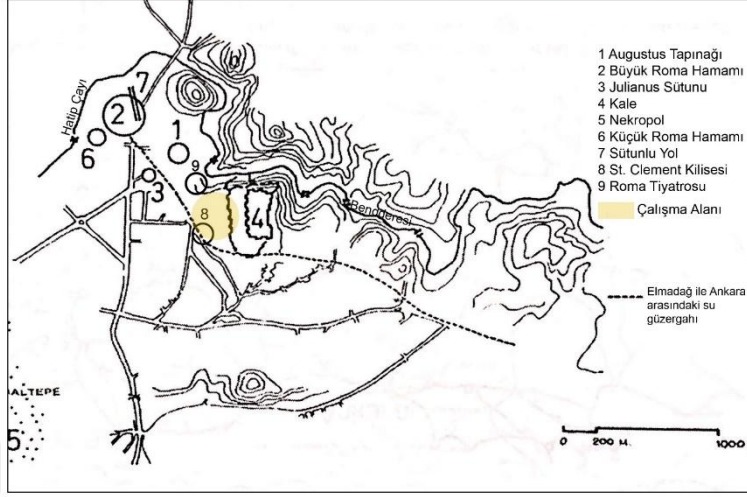
Roma döneminde kentin ticari merkezi bilinmemekte ancak Bizans döneminde ticari merkezin kale ve kaledibi (çalışma alanı bu dönem de merkezi bir noktada) olduğu düşünülmektedir (Ömür Bakırer, 2000).

Şekil 2.6 Solda Augustus Tapınağı sağda Julianus Sütunu
((Sağdıç, 1993), (Ali Cengizkan, 2019)

Roma MS 2. Ve 3. Yüzyıllarda yapıldığı saptanan kamu yapıları: Augustus Tapınağı, Bouleuterion (Kent Meclis Binası), Gymnasion (Palaestra), Tiyatro, Amfitiyatro, Hipodrom ve şenlik yeri (Augustus Tapınağı yanında), Agora (Pazar yeri), Sütunlu

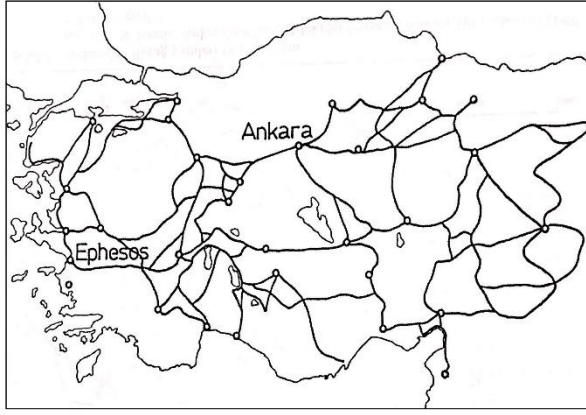
Yol (Augustus Tapınağı ile Çankırıkapı arasında), Büyük Roma Hamamı, Zeus Tapınağı, Zeus Taenos Tapınağı'dır. St. Clement Kilisesi Bizans dönemine ait bir yapıdır (Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000).

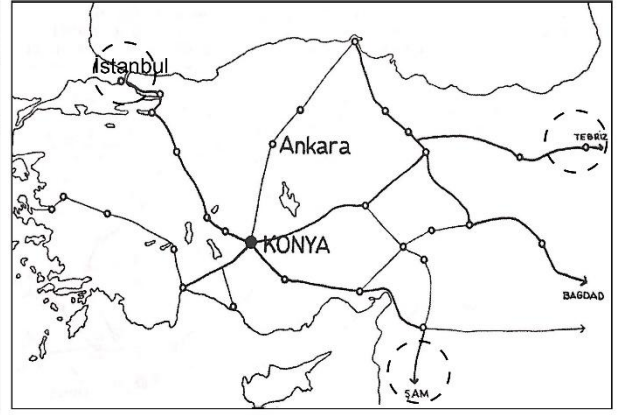
Şekil 2.7 Ankara'da Roma Dönemi yapıları
(Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000)
(Haritaya araştırmacı tarafından eklemeler yapılmıştır)

Haritadan da anlaşılacağı gibi çalışma alanı Antik dönemde de merkezi bir konuma sahiptir. Roma dönemi kamu yapıları ve su kaynaklarına (Bendderesi, Hatip Çayı, İncesu Çayı) olan yakınlığıyla önemli bir yerleşim yeri olmuştur.

11. yüzyıldan itibaren kent Selçukluların eline geçmiştir. 13. Yüzyılda, 12. Yüzyıldan gelen transit ticaret (İstanbul-Konya-Tebriz) ile Konya-Kayseri-Sivas gibi kentler gelişme gösterirken, Ankara ikinci derece yolların üzerinde kaldığı için aynı oranda gelişmemiştir. Bundan dolayı Ankara'da 13.Yüzyıl Selçuklu döneminde yapılmış yapılar günümüze kalmamıştır.

Roma İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Önemli Yollar
(M.Ö.I.-M.S.4YY)

13. Yüzyılda Anadolu'da Ana Ticaret Yolları

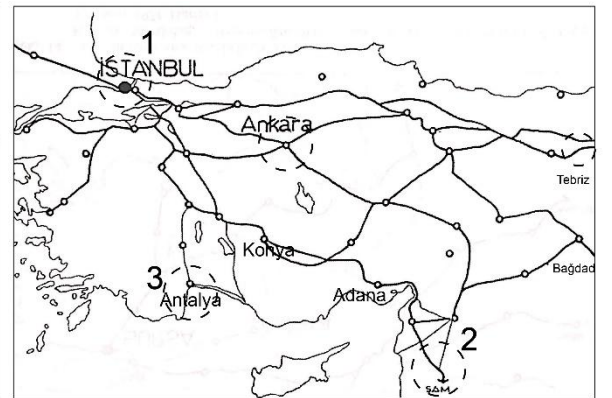
Şekil 2.8 Anadolu'da başlıca ticaret yolları
(Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000)

Ankara 14. Yüzyılda İlhanlıların yönetimi altına girmiştir. Kent 1290-1300 yılları arasında Ahilerin yönetimi altında olmuştur. Ahi örgütleri başlangıçta debbağ, saraç ve kunduracılardan oluşmuş daha sonra 24 çeşitli üretim kolunu kapsayacak şekilde gelişmiştir (Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978).

14. yüzyıl ile 15. Yüzyıl arasında Ankara'da kale dışındaki yamaçta ve onu izleyen düzlük alanda çok sayıda cami ve mescid, kamusal yapıları oluşturmaktadır. Bu cami ve mescidler bulundukları mahallelerin merkezini oluşturdukları için 15. Yüzyılda Ankara'da 30 kadar mahalle bulunmaktadır (Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000).

1453'ten Önce Anadolu'da Ana Ticaret Yolları

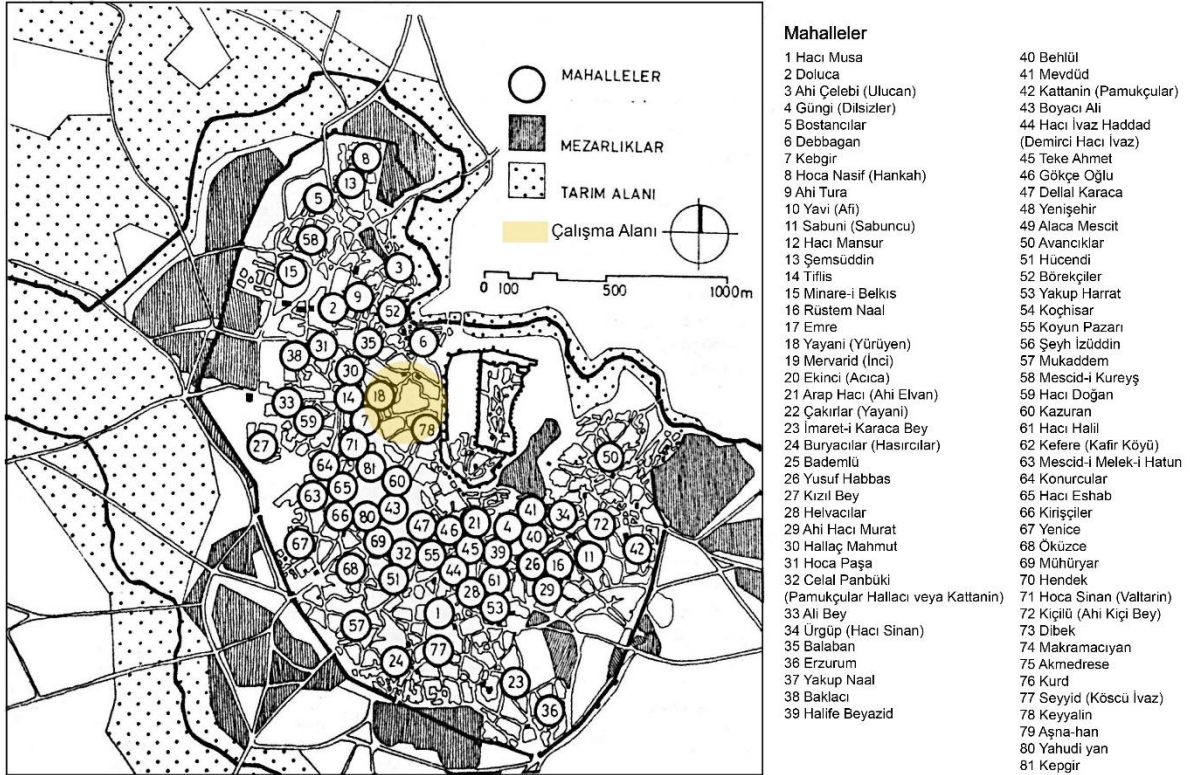
16-18. Yüzyıllar Arasında Anadolu'da Ana Ticaret Yolları

- 1-Bursa-Tebriz İpek Yolu: Ankara-Çankırı-Çorum-Amasya-Tokat-Erzincan-Erzurum
- 2-Halep-Şam Yolu: İstanbul-Bursa-Ankara-Kütahya-Afyon-Konya-Adana
- 3-Antalya-İskenderiye Yolu: Ankara-Antalya

Şekil 2.9 Anadolu'daki ticari yolların kesişiminde bulunan Ankara'nın konumu
(Aktüre, 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler, 2000)

16. yüzyıl başlarında Ankara'da (Osmanlı döneminde Ankara İpek Yolundan geçmektedir) kale dışında 81 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin 69'unda Müslümanlar, 3'ünde Hristiyanlar, 1'inde Yahudiler ve 8'inde ise Müslümanlar ve Hristiyanlar bir arada yaşamaktadır. Kale içinde 5'inde Müslümanların ve 1'inde Hristiyanların yaşadığı toplam 6 mahalle bulunmaktadır. 16. Yüzyılda Ankara'da kale içinde yaşayanlar ile nüfus 12.000-16.000 kişi olarak hesaplanmıştır. Yine toplam nüfusun yüzde 10'unu Rum, Ermeni ve Yahudilerden oluşmaktadır.

Kale'nin altında olan Hisarönü Mahallesi, dönemin önemli ticaret merkezi olan Mahmud Paşa Bedesteni'nin ve hanlar bölgesini oluşturan Atpazarı Meydanı'na yakın oluşundan göç alan bir mahalle olmuştur. Hisarönü Mahallesi, mahalle dağılımını gösteren aşağıdaki haritada Keyyalın Mahallesi olarak görülmektedir. Çevresindeki 18 (Yayani), 7 (Kepgir) (Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978) gibi mahallelere yerleşenlerin gayrimüslim olduğu görülmektedir. Ancak bu mahallerin tamamen gayrimüslimlerden oluştuğunu söylemek yanlış olabilir. Çünkü bu mahallelerde yaşayan Müslüman hanelerin oturduğunu ancak sayıca az olduklarını söyleyebiliriz.

Şekil 2.10 16. yüzyıl sonlarına doğru Eski Ankara'da mahalleler
(Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978)

16.yüzyılda temel üretim kolu tiftik keçisinden elde edilen tiftiğin-tiftik ipliğinin sof kumaşı haline gelerek gelişen sofçuluk sanayisi olmuştur. Sof üretimi beraberinde kendisine bağlı dört ayrı -dokumacılar, yuğucular (sof yıkayan), boyacılar, perdahçılar (cendereci)- iş kolu getirerek kentin ekonomik yapısında önemli bir yer tutmuştur. Ankara'nın fiziki görünümü hakkında detaylı bilgi veren Ankara Manzarası Tablosu (18.yy tarihlenen) Ankara Kalesi'nin fiziksel görünümü ve günlük şehir hayatı içinde sof üretimi ve ticaretini gösteren çok önemli bir belgedir. Ayrıca çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi (Hisarönü Mahallesi-Harik Mahali) ve çevresi hakkında da önemli detaylar göstermektedir.

Tablonun sağ alt kısmında keçilerin sağ alt bölümünde Ankara keçilerinin kırılması sol tarafta dokumacılar ve tiftiğin geçtiği aşamalar gösterilmiştir. Sol alt bölümde geniş yer kaplayan alanda bazı dükkânların olduğu ve bir kalabalığın tiftik ticareti yaptığı görülmektedir.

- 1 Mahmud Paşa Bedesteni
 - 2 Kurşunlu Han
 - 3 Hisar Kalesi
 - 4 Hisarönü Mahallesi (Çalışma Alanı)
 - 5 Akkale
 - 6 İç Sur
 - 7 Dış Sur
 - 8 3. Sur
 - 9 Augustus Tapınağı
 - 10 Julian Sütunu
- Çalışma alanı

Şekil 2.11 Hollanda Rijksmuseum envanterine ait Ankara Manzarası Tablosu
(Eklemeler araştırmacı tarafından yapılmıştır)

(<https://ankara.ktb.gov.tr/TR-227481/ankara-manzarasi-tablosu.html>)

Tabloda ilk göze çarpan mekânlardan biri olan Mahmut Paşa Bedesteni, 15. yüzyılın sonlarına doğru inşa edilmiş (günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesi) Ankara'nın ünlü kapalı çarşısıdır, Kurşunlu Han Ankara'nın en eski iş hanlarındadır. Bedestenin hemen arkasında yer alan uzun olan yapıdır. Hisar kapısı Kalenin At Pazarı'na ve Hanlar bölgesine açılan en büyük ve en önemli kapısıdır. Hisarönü Mahallesi de bu kapı ile doğrudan ilişkilidir. Hisarönü Mahallesi (günümüzde Necatibey Mahallesi) Bedesten ile yan yana olduğu için canlı ticari bir ekonomiye söyleyebiliriz. Akkale, Ankara Kalesi'nin en yüksek bölümünde yer alır ve kalenin en korunaklı bölümüdür. İç Sur günümüzde sağlam olarak durmaktadır. Dış Sur, Hisarönü Mahallesi ile bitişik olarak görülmektedir. 1916 yangınında büyük hasar görmüş ve daha sonra restore edilmiştir.

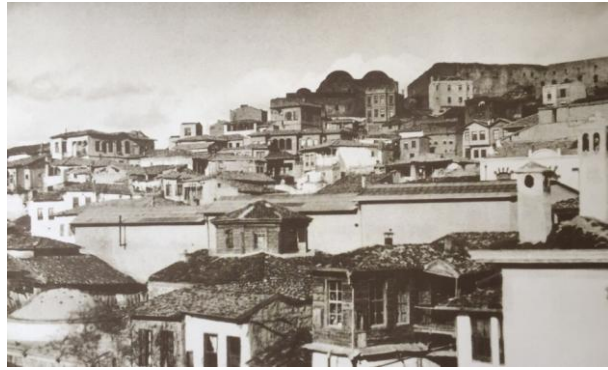
17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'ni sarsan Celali isyanları ve bu isyanların getirdiği asayiş sorunları üretimi yavaşlatmış, ulaşımı zorlaştırmış ve dolayısıyla kentlerin gelişmesini olumsuz etkilemiştir. 1607 yılında Kale isyancıların eline geçmiş bir yıl sonra kurtarılabilmiş ve 3. Sur yapılmıştır (Akçura, 1971). Kentin gelişmesine engel olduğu için daha sonraki yıllarda parça parça yıktırılmıştır. 20 yüzyıla gelindiğinde surdan kalıntılar kalmıştır.

Agustus Tapınağı, Hacı Bayram Cami ile bitişiktir ve yüksek duvarları ile resimde belirgin olarak gösterilmiştir. Julian Sütunu resimde görüldüğü orijinal yerinden alınmıştır ve günümüzde Hükümet Meydanında durmaktadır.

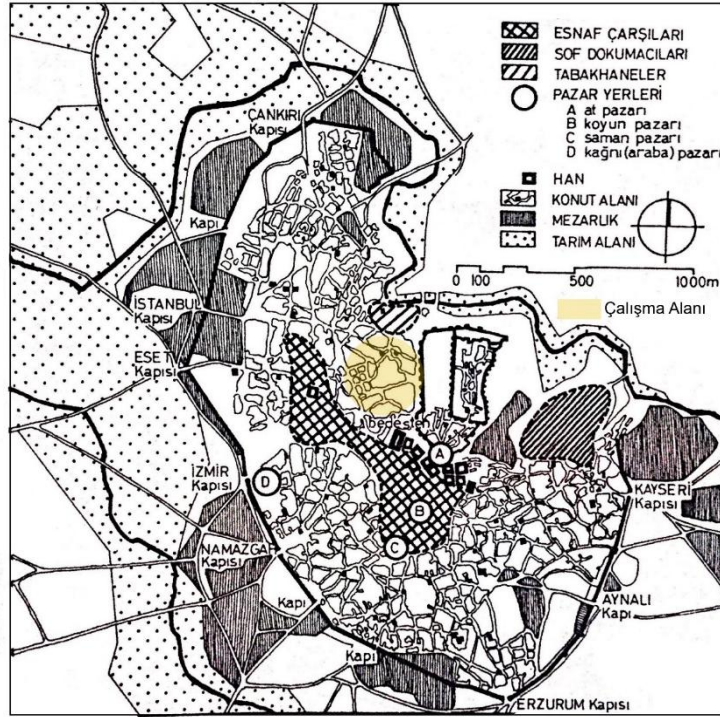
Yukarıda bahsedilen haritalarda (ticari yollar şekil numarasını yaz) da görüldüğü gibi Ankara, Anadolu'nun önemli ticari yolları üzerindedir. Bu durumun ekonomik sonucu olarak Ankara ticari alanda gelişerek üretimde uzmanlaşmış hem kent içinde üretim yapmış hem de ihracat yapmıştır. Mekânsal olarak sonucu ise Ankara Kalesi'nin hemen güneyinde yer alan Mahmud Paşa Bedesteni ve bitişisindeki Kurşunlu Han çevresi (Hanlar Bölgesi) sofaların sergilendiği ve dağıtıldığı alan olarak bir merkez oluşturmuştur. Dolayısı ile Hisarönü Mahallesi (çalışma alanı) bu zengin tüccarların seçtikleri yerleşim yeri olmuştur.

16. yüzyıldan başlayarak çok değerli olan sof ticaretinin bir bölümü Osmanlı tüccar vatandaşları tarafından (dış ticareti yapanlar gayrimüslimler, Müslüman tüccarlar da gayrimüslimleri aracı olarak kullanmaktadır (İmer, 1992)) bir bölümü ise Avrupalılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ankara'dan sof dokuma ürünleri alan ve satan

Avrupalılar Venedik, Leh, Hollandalı, İngiliz ve Fransız tüccarlar olmuştur. Yerli gayrimüslim vatandaşların da Avrupa'ya (özellikle Venedik) giderek ticarette bulunmuşlardır (Ömür Bakırer, 2000). Ankara'nın odak noktaları topografyadan dolayı (şekil 2.3 Eğim analizi) ikiye ayrılmıştır: Yukarıyüz ve Aşağıyüz. Kale ve çevresi (Hisarönü Mahallesi de dâhil) Yukarıyüz, Anafartalar Caddesinin alt kısmı Karaoğlan Caddesi'ne kadar ise Aşağıyüz'dür. Yukarıyüz'ün merkezi At Pazarı'dır. At Pazarı ve çevresini Hanlar Bölgesi oluşturur. Aşağıyüz'ün merkezi Tahte'l-kal'a (Tahtakale-Karaoğlan Çarşıları)'dır. Aşağıyüz merkezinde camiler, mescidler, hamamlar ve medreseler oluşturmaktadır (Ergenç, 2000). İşlevsel alanları gösteren şekil 2.11'de 3. Sur ve kentin giriş kapıları (Çankırı kapısı, İstanbul kapısı, Eset kapısı, İzmir kapısı, Namazgâh kapısı, Erzurum kapısı, Aynalı kapı, Kayseri kapısı) görülmektedir. Kentin çeperlerini mezarlıklar ve tarım alanları oluşturur. Kayseri kapısından geçerek sof dokumacılarının olduğu bölgeden geçerek At Pazarı'na ve Hanlar Bölgesi'ne devamında Bedesten'e geçilir. Kentin ortasında At Pazarını (Yukarıyüz) ve Tahtakale-Karaoğlan Çarşılarını birbirine bağlayan esnaf çarşıları büyük bir alan oluşturmuştur. Aşağı Yüz'ü ve Yukarı Yüz'ü birbirine bağlayan önemli ticari alanlardan biri olan Uzun Çarşı ve çevresi, 1881 Bedesten yangınından sonra ve demiryolunun bağlanması ile Anafartalar Caddesi'ne dönüşmeye başlayacak, kentin modern ticari alanına dönüşecek ve önemini sürdürmeye devam edecektir. Kalenin kuzeybatısında Tabakhane Mahallesi Bendderesi ile ayrı bir üretim merkezi oluşturmuştur. Ayrıca bu alanda zamanla konut alanları da meydana gelmeye başlamıştır. Çalışma alanı olan Hisarönü Mahallesi (Necatibey Mahallesi) üç ticari bölge, Aşağı yüz Yukarı Yüz ve Tabakahane arasında kalmıştır. Kentin dört pazar yeri; At Pazarı, Koyun Pazarı, Saman Pazarı ve Kağnı (araba) pazarı ticari alım satım odaklarını şekillendirmiştir.

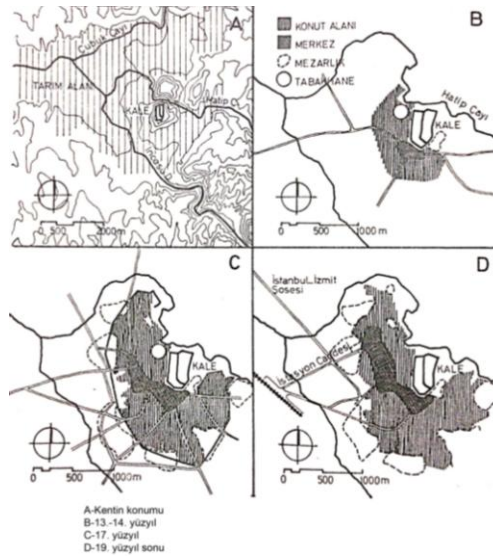

Şekil 2.12 Samanpazarı Meydanı 1920'ler (Sağdıç, 1993)

Şekil 2.13 16. ve 17. yüzyıllarda Eski Ankara'nın işlevsel alanlar dağılımı
(Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978)

19.yüzyılın ortalarında yaşanan kıtlık nedeniyle kent göç vermiş, kentte yaşanan 1881 yangını nedeni ile ticaret çok durağanlaşmış ancak 1892 yılında Ankara'ya demiryolunun gelmesi ile ekonomi kendini tekrar toparlamaya başlamıştır. Ancak 1916'da yaşanan büyük Ankara yangını ile kent çok zarar görmüş, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da Osmanlı Devleti yıkılarak Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmuş sonrasında onun için yeni modern bir dönem başlamıştır.

Şekil 2.14 Eski Ankara'nın tarihsel gelişimi
(Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978)

2.3. Modernleşme Hareketleriyle Birlikte 1929 Yılına Kadar Süregelen Kentsel Değişimler

Tanzimat kelime anlamı olarak “idari işlerin düzeltilmesi için alınan önlemlerin ve uygulamaların tamamı”dır. Tanzimat Dönemi ise “Sultan Abdülmecit zamanında, 1839’da Gülhane Hattıhümayunu adıyla anılan bir fermanla ilan edilen, yönetimi iyileştirme tasarısı ve bu iyileştirmenin yapıldığı dönem”dir (TDK, 2022).

Avrupa’da Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi ile başlayan “modernizm” Osmanlı’da şehircilik alanında 1839 İlmuhaberi olarak ilk imar yönetmeliği yayımlanmıştır. 1855’te ilk şehremaneti (belediye) İstanbul’da kurulmuş, 1857’de Galata ve Beyoğlu’nda Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur. 1877 tarihli “Belediye Kanunu” ile belediyecilik diğer kentlerde de düzenlenmeye başlanmıştır (Tekeli, Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme Ve Kent Planlaması, 1998).

2.3.1. 1839 Tanzimat Fermanı ve ilk modernleşme adımlarının başlaması

Tanzimat Dönemi’nden önce kentlerde imar düzenlemeleri Kadi’nın (suyolları, surların yapım ve onarımı, yol üzerine bina kurulmaması, sundurmaların sokağa sarkmaması, mezarlık ve pazar yerlerinin başka yerlere taşınması) sorumluluğunda olmuştur. Su, kanalizasyon, yangın söndürme hizmetleri ve temizlik halk veya lonca örgütleri gibi belirli gruplar tarafından yerine getirilmektedir (Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978).

Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra kent yönetiminde yeniden örgütlenmelere gidilerek değişim sürecine girilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru iki ayrı nizamname yürürlüktedir: 1864 tarihli Tarık ve Ebniye Nizamnamesi (1869 tarihinden sonra uygulanan) ve 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu. Ankara özelinde demiryolunun bağlanması, İzmit-Ankara yolunun yapılması, merkeze Elmadağ suyunun bağlanması, yerel yönetim örgütlenmesi, Tulumba ve Posta İdaresinin kurulması gibi girişimler gerçekleşmiştir. Vilayet Belediye Kanunu uyarınca Tulumba örgütünün kurulması, 1881 yılında gerçekleşen Mahmud Paşa Bedesten Çevresi Hanlar Bölgesi yangınından sonra gerçekleşmiştir (Dener, 2000).

1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu organı olarak “Belediye Meclisi” kurulmuştur. Ankara Belediye Meclisi’nin altı üye ile ilk kurulduğu aşamada bu üyelerin üçünü gayrimüslimler oluşturmuştur. 1882’de 22 kişi ile oluşturulan meclisin yarısına yakını yine gayrimüslimler oluşturmuştur (Dener, 2000). Bu bilgidен yola çıkarak

Ankara'daki zengin gayrimüslim tüccarların (İstanbul ve Avrupa ile bağlantı kuran- Avrupa'dan gelerek yerleşik olanlar da dâhil-tüccarlar) yaşadığı mahalleler özellikle buna çalışma alanı olan Hisarönü Mahallesi dâhil belediye hizmetlerinin-kentsel altyapının ulaştığı ana yerleşim alanları olmuştur diyebiliriz.

19. yüzyıl sonlarında “yönetici merkezin” ortaya çıkması ile Ankara'da mekânsal olarak oluşturulan “Hükümet Konağı (1882)” yeni bir çekim yaratmış kentin merkez odağını Bedesten ve çevresinden alarak 1892'de demiryolunun da gelmesiyle- İstasyon Caddesi ile- direkt bağlı olduğu Taşhan Meydanı'na doğru kaydırmıştır.

Tanzimatla beraber redif askeri teşkilatının kurulması ile büyük kentlerde, kentlerin hemen dışında kendileri için özel olarak inşa edilmiş kışlalara yerleşmişlerdir. Örneğin Ankara'da bulunan iki kışla (bu kışlalardan biri 1838 tarihli Ankara Haritasında kentin kuzeyinde görülmektedir).

1838 yılında Alman subaylarından (Osmanlı Devleti'ne askeri eğitim hizmeti için Anadolu'ya gönderilen) Von Moltke ile Von Vincke'nin yaptıkları plân ve harita çalışmaları o dönem kentlerimizin mevcut durumunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ankara'nın bilinen ilk haritasını Von Vincke 1838 tarihinde hazırlamıştır. Von Vincke tarafından 1838'de hazırlanan 1/4000 ölçekli Ankara haritası, sonraki dönemlerde kaybolan surlar, iç ve dış kale surlarını gösteren çok önemli bir belgedir. 1838 tarihli Ankara Haritasının üst kısmında bulunan “Kaserne” yani “kışla” haritanın yapım amacını belirten göstergelerden biridir. 1838 Von Vincke haritası ile ilgili olarak, adaların ve organik dar sokakların tümü belli değil, sadece ana yollar ve bu ana yolların tanımladığı kentsel adalar görülmektedir. 1838 haritasına göre surlar, Ankara kentinin sınırlarını net bir şekilde belirlemektedir. Tüm yapı adalarının kentin batı, kuzeybatı, güneydoğu çeperlerinde ve Hisar'ın doğusunda surlar içinde yer aldığı görülmektedir. Mezarlıkların ve tarım arazilerin surların dışında olduğu görülmektedir. Haritadan, 1916'daki büyük yangınında yok olan Hisarönü alanı ile ilgili kabaca o dönemin yapı adaları okunabilmektedir. Kent dokusu şekilsiz organik dokuya sahip, organik sokakların tanımladığı yapı adaları boyut olarak kentin geri kalanına kıyasla daha küçük. Su kaynakları kentin sınırlarını oluşturan önemli kentsel unsurlardır. Özellikle Hatip Çayı kentin kuzey sınırını kuzeydoğudan belirlemiştir. İncesu deresi ise güneyde kente uzak bir alandadır. İç ve dış kale alanlarında sokaklar hem kale duvarlarına hem de eğime paraleldir. Ana

caddeler eğime paraleldir, ancak diğerleri kentin kapılarından geçiyor ya da kentin surlarında sonlanıyor.

Şekil 2.15 1838 Von Vincke Haritası Ankara kent dokusu
(Eyice, 1972) (Eklemeler araştırmacı tarafından yapılmıştır)

1838 Haritası detaylı çizilmediğinden dolayı konut, dini, resmi, ticari yapı kullanımlar ve mezarlık, bataklık, tarım gibi kullanımların görünümü çok azdır. Ancak bazı dini, resmi ve ticari kullanımlar haritada belirgin siyah yapılar olarak

okunabilmektedir. Augustus Tapınağı (7) ve Hacıbayram Camii (8), Hanlar Bölgesi çevresindeki (9) kullanımlar çok net olmamakla beraber okunabilmektedir. Yeni hükümet merkezi (6) kentin kuzey batısında Hacıbayram Mahallesi'nin yanında görülebilmektedir. Tabakhane Meydanı (1), Tahtakale Meydanı (2), Hisarönü Meydanı (3) ve Samanpazarı Meydanı (4) bu dönemde tanımlanan meydanlar veya toplanma noktaları olarak görülebilir. İç (10) ve Dış (11) Kale Alanları içerisinde yer alan yerleşim alanları net olarak görülmektedir. Kalenin batı cephesinde; kuzeyde Rumlara (12) ve güneye doğru Ermenilere (13) ait iki kilisenin varlığı görülmektedir. Bendderesi o dönemde “debbağların” (Tabakhane) mahallesidir. Bendderesi boyunca debbağların imalathaneleri vardır. Bu atölyelerin arkasında da debbağlara ait konut alanları gelmektedir. Tabakhaneler suyun kullanımını içine alan ve ticari niteliği olan yapılardır. Endüstri yapıları olarak kuruluşu su kaynakları ile doğrudan ilişkili ve zorunlu olan tabakhaneler bina, atölye ve işlik ilişkisi üzerine kurulmuştur. Ayrıca tabakhaneler debbağlık mesleğinin yapıldığı bu iş için gerekli şartları ve donatıların sağlandığı mekânlardır. Bu alanlarda mescit, hamam ve kahvehane gibi ortak alanlar yaratılmıştır. Tabakhane su ilişkisinde önemli bir diğer önemli öge ise günümüzde mevcut olmayan ancak Tabakhane Mahallesi'nde Romalılardan kalma Bendderesi Köprüsü olduğu bilinmektedir. Tanzimat Fermanı ile Ankara'da modern ilk planlı yerleşme 1878 yılında kurulan Boşnak Mahallesi'dir (günümüzde Sakarya Mahallesi olarak bilinmektedir). Turuk ve Ebniye Nizamnamesi ile Kırım ve Balkanlardan 1877 yılında Anadolu'ya gelen göçmenler için bu mahalle yapılmıştır. Izgara planda ve dik açılı yol biçimi ile organik dokudan farklı ilk geometrik düzenli plandır. Bu planın bir diğer özelliği de üçüncü sur duvarının dışında olmasıdır.

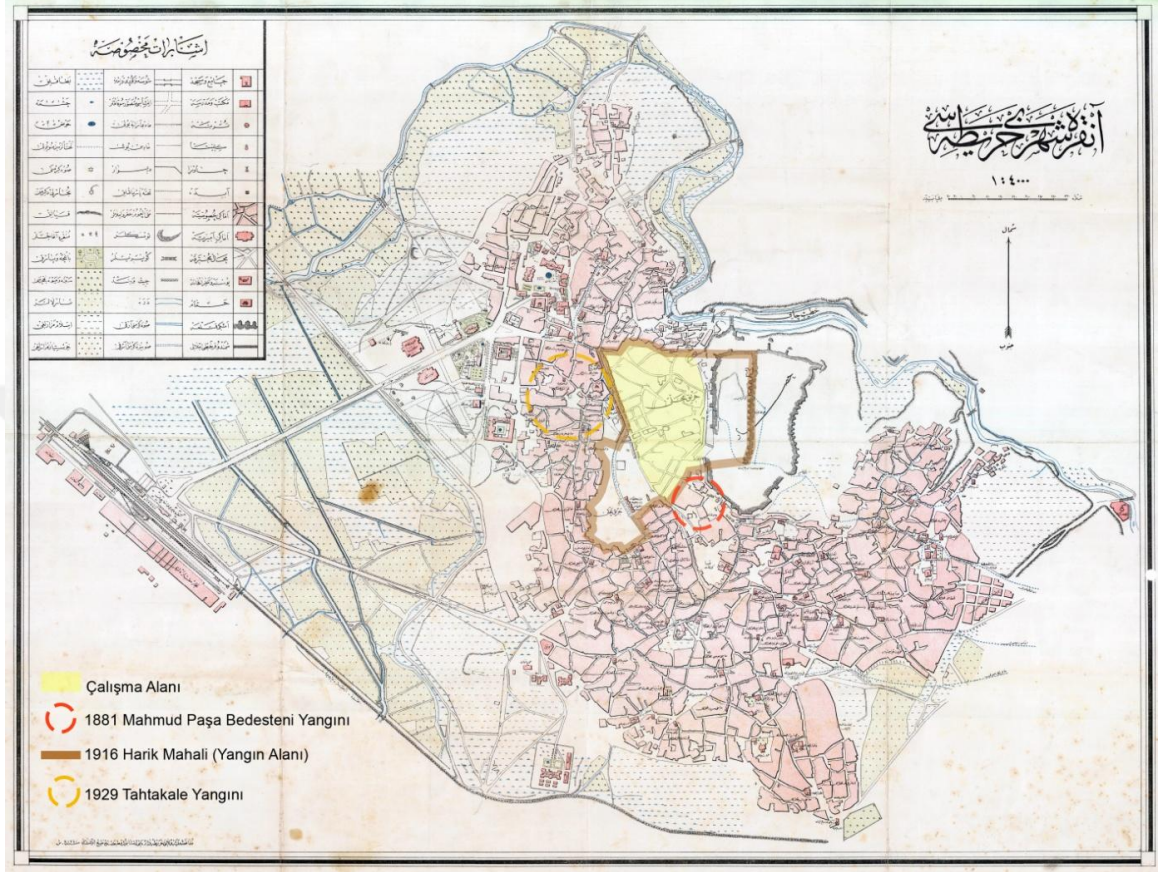

Şekil 2.16 Boşnak Mahallesi

(Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978)

2.3.2. Yangınlar ve sonrasındaki modern planlamalar ile gelişen kentsel değişimler

Ankara’da meydana gelen yangınlar tarihsel süreç araştırmasında elde edilen bilgiler ışığında 1924 Ankara Şehri Haritası’na işlenmiştir.

Şekil 2.17 1924 Ankara Şehri Haritası (Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

İŞARAT-I MAHSUSA (ÖZEL İŞARETLER)			
Bataklık	Şose köprü ve imla	Cami ve mescid	
Çeşme	İnşası mutasavver sokaklar	Mekap ve medrese	
Havuz	Adi araba yolları	Türbe	
Taht-el zemin su yolu	Adi yollar	Kilise	
Su değirmeni	Duvar	Havra	
Buharlı değirmen	Tahta parmaklık	Abide	
Kayalık	'Ale'-umum hatı ve imlalar	Emakin-i hususiye	
Münferid ağaçlar	Tümsekler	Emakin-i amiriye	
Bahçe ve park	Köprüler	Mahal-i muhterika (Yangın mahali)	
Sebze ve meyva bahçesi	Çit ve bend	Posta ve telgrafhane	
Tarlalar	Dere	Hamam	
İslam Mezarlığı	Su değirmeni arki	Eski kale	
Hristiyan Mezarlığı	Susuz değirmen arki	Şimendifer hattı imla	

Şekil 2.18 1924 Ankara Şehri Haritası Türkçe Lejantı (Gökçe Günel, 2015)

2.3.2.1. 1881 Mahmud Paşa Bedesten çevresi hanlar bölgesi ve yangını ve kentsel değişimler

Mahmut Paşa Bedesteni 16. Yüzyılda Ankara'nın ticari merkezinin en önemli yapılarından birini oluşturmuş, Bedesten Yukarı Yüz'de, At Pazarı'nda, Hisar'ın güney batısında yer almıştır.

Şekil 2.19 Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni Onarım Öncesi
(SALT Araştırma-Ali Saim Ülgen Arşivi)

Mahmut Paşa Bedesteni Fatih Sultan Mehmet zamanında inşa edilmiştir (Bengi, 2020). Bedestenin Fatih dönemi baş vezirlerinden Mahmut Paşa tarafından 1464-1471 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kurşunlu Han'ın ise Fatih dönemi baş vezirlerinden Mehmet Paşa'nın İstanbul'un Üsküdar ilçesindeki imaretine vakıf olarak yaptırılmıştır (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medeniyetler-muzes>). Eğimli arazi üzerinde kuzey güney yönünde dikdörtgen biçimli olan bedesten dört tarafı dükkânlarla çevrili, bitişiğinde bir kervansaray yapısı mevcuttur. Çevresinde 102 dükkân bulunmuştur. Yanında yer alan Kurşunlu Han ise iç ticari birimlerin yanında dış cephelerden birinde dükkânlar yer almaktadır. Üstü iki sıra düzeninde 10 adet kubbe ile örtülü bir yapıdadır (Renda, 2004).

Bedestenin çevresinde ticari dükkânlar, han, hamam, cami ve hastane yer alarak kentin ticari merkezini oluşturmuştur. Ticaret; Samanpazarı, Odunpazarı, Koyunpazarı, Atpazarı, Balıkpazarı (Anafartalar Caddesi) gibi açık meydanlardaki pazarlarda gerçekleşmiş, toptan alım-satım işlerinden oluşmuştur. Büyük yapılarda gerçekleşen ticaret, kentin odağına bedesteni koymuş, çevresinde de zanaatkarları toplamıştır (Bengi, 2020).

Bedesten ve Kurşunlu Han birlikte yanmıştır. 1881 yılındaki büyük yangının ardından yapının kullanım faaliyetleri durmuş ve 19. yüzyıl başlarında sofun önemini kaybetmesi ile de eski canlılığını yitirmiştir. 1916 yılında çıkan yangından da (Hisarönü Mahallesi, Çıkırkçılar, Bedesten) zarar görmüştür.

Yangından sonra Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han Cumhuriyet Dönemi'nde onarılmıştır. 1938 yılında başlayan restorasyon ile önce “Eti Müzesi” daha sonra günümüzde Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılmaktadır. Hanın yenileme projesi mimar Saim Ülgen tarafından yürütülmüştür.

Şekil 2.22 Anadolu Medeniyetler Müzesi restorasyon çizimi ve günümüz görünümü
(Soldaki SALT Araştırma-Ali Saim Ülgen Arşivi ve sağdaki

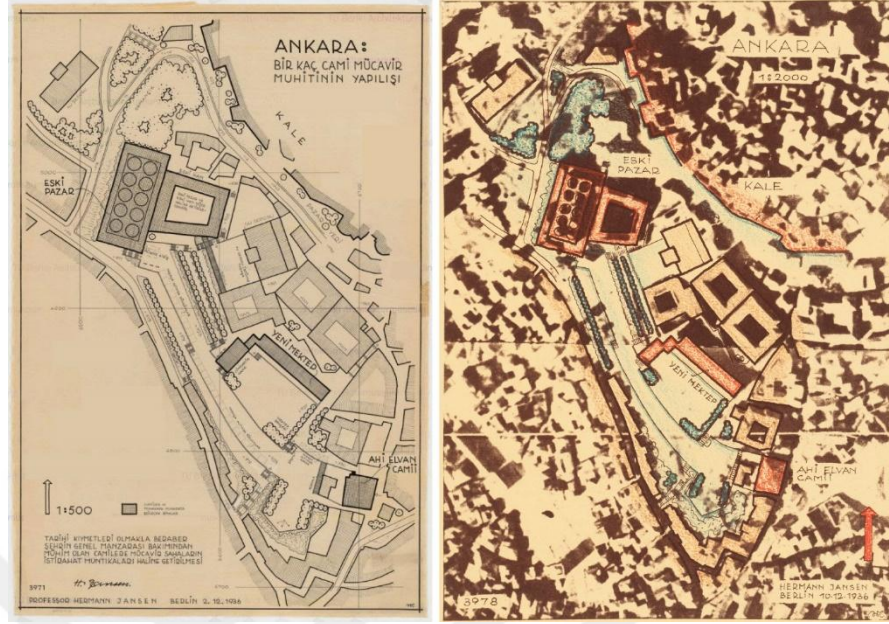
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekler/anadolu-medeniyetler-muzesi>)

Jansen Planında Bedesten ve Hanlar Bölgesi

Hemann Jansen tarafından Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han ilk kez bir plan olarak ele alınmıştır ve 1936 ve 1938 yıllarında 1/500 imar planları hazırlanmıştır. İmar planı raporunda “Kale ve Eski Pazar (Bedesten) mümkün olduğu kadar görülebilmelidir” (Jansen, 1937)

Jansen 1/500 ölçekli hazırladığı Bedesten ve Hanlar Bölgesi kentsel tasarım planına birçok not düşmüştür. “Tarihi kıymetleri olmakla beraber şehrin genel manzarası bakımından mühim olan camilere mücavir sahaların istirahat mıntıkaları haline getirilmesi” notunu ile kentin görünümüne katkı sağlayan tarihi camilere dinlenme bölgeleri haline getirmesi önemli bir noktadır. 1936 yılında hazırladığı bu planda not düşüğü bir not da Eski Pazar (Mahmud Paşa Bedesteni) ve Eski Han’ın müze haline getirileceğidir ve bunu takiben 1938 yılında da restorasyonuna başlanmıştır. Planda Bedesten ve çevresine “ormancık” notuyla yeşil alanlar eklemiştir. Bedesten ve Yeni Mektep arasına bir dizi “taraça altında dükkânlar” önermiştir. Şekil 2.21’de görülen

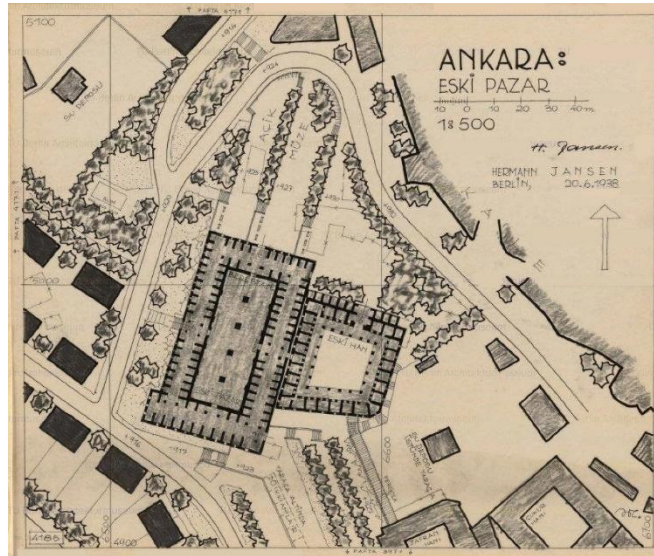
Hanlar Bölgesi'nin bir kısmını Jansen'nin hazırladığı bu planda birtakım çevre düzenlemeleri görebilmekteyiz.

Şekil 2.23 Hermann Jansen 1/500 ve 1/2000 ölçekli Mahmud Paşa Bedesteni ve Hanlar Bölgesi düzenlemesi (1936)

(Technische Universität Berlin Architekturmuseum <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=51&SID=16443388827368&done=1000#156041>)

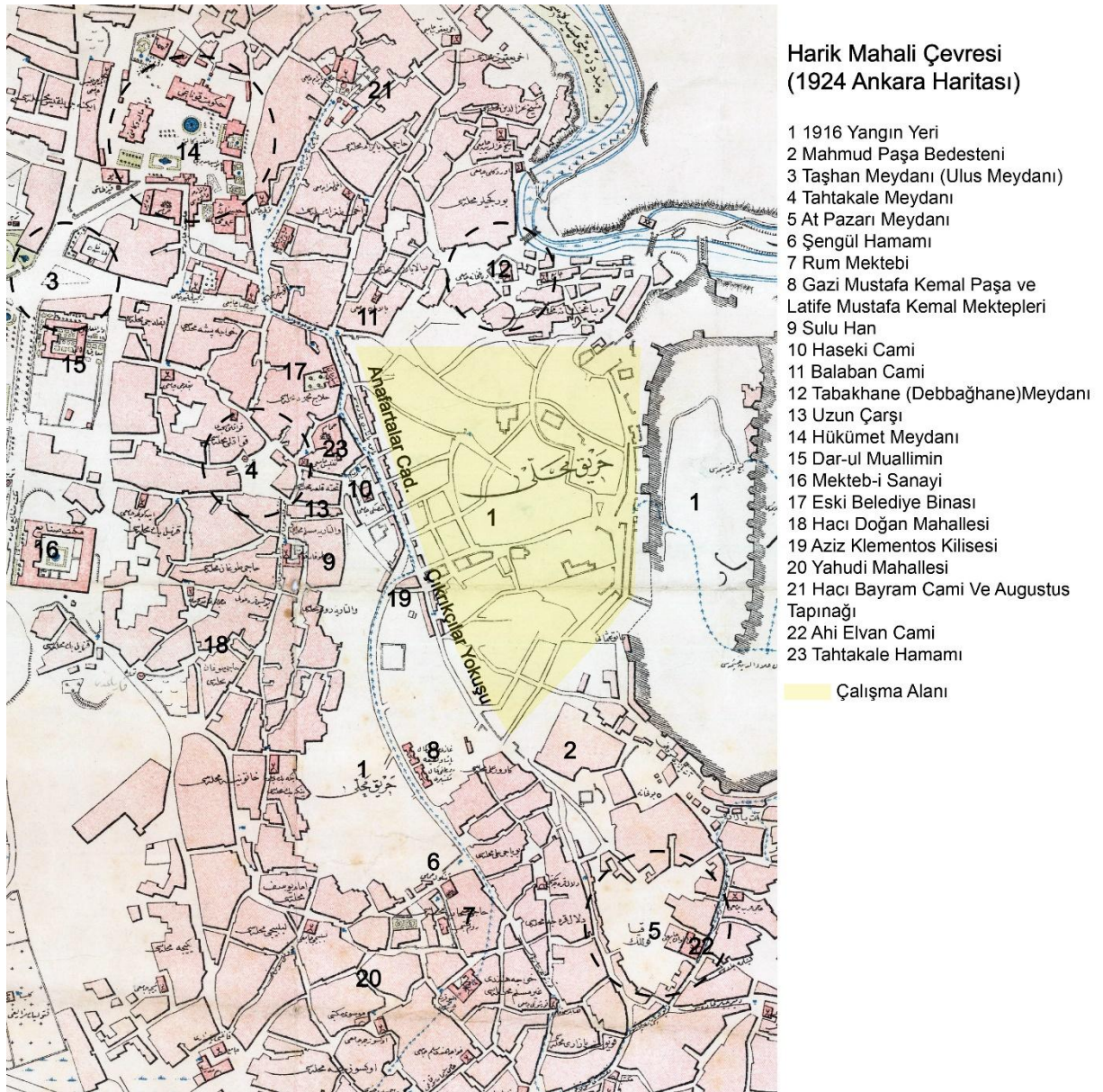
Aşağıdaki şekil 2.24'te sadece Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han 1/500 ölçekte çizilmiştir. Bu planı 1938 yılında hazırlamıştır. Bir önceki planında “ormancık” olarak belirlediği yeşil alanı “açık müze” olarak değiştirmiştir.

Şekil 2.24 Hermann Jansen 1/500 ölçekli Mahmud Paşa Bedesteni (1938)
(Technische Universität Berlin Architekturmuseum <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1056>)

2.3.2.2. 1916 Hisarönü Mahallesi ve yangını ve kentsel değişimler

Ankara Kalesi'nin batı yüzünde bulunan Dışhisar ve Dışhisar'dan Balıkpazarı (Anafarlar) Caddesi'ne kadar olan alan Hisaraltı-Hisarönü'dür. Bu semtte Ankaralı zengin Rum ve Ermeniler oturmuştur. 1924 Ankara Haritası'nda 1916 yılında yanan alan, yangın öncesinde gayrimüslimlerin yaşadığı bölge olarak bilinmektedir. Günümüzde yangın alanını Hisarpark, Necatibey Mahallesi (Hisarönü Mahallesi- çalışma alanı) ve Hacıdoğan Mahallesi oluşturur.

Şekil 2.25 Harik Mahali (Yangın Yeri) ve çevresi
(Tez kapsamında araştırmacı tarafından 1924 Ankara Şehri Haritası altlık olarak kullanılarak geliştirilmiştir)

Hisarönü Mahallesinin en önemli caddesi Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi) ve Çıkırıkçılar Yokuşudur. Çıkırıkçılar Yokuşu Mahmud Paşa Bedesteni'ne ve At Pazarı Meydanı'na bağlanır. Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi), Tahtakale ve Karaoğlan Çarşıları ile beslenen o dönem kentin en yoğun ticari birimlerini içinde barındıran bölgenin ana caddesini oluşturur. 1924 Ankara Haritası'na bakıldığında 1916 büyük yangınından sonra ilk yapılaşmanın Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi) üzerinde olması bu caddenin son derece önemli olduğunu gösterir.

1906 Yılı Çıkırıkçılar Yokuşu'ndan Balıkpazarı Caddesi

Balıkpazarı Caddesi (Arka tarafta Mahmud Paşa Bedesteni kubbeleri)

Şekil 2.26 1916 Yangını Öncesi Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi) (VEKAM Arşivi)

Ankara'nın demografik yapısına baktığımızda “çok kültürlü” kent niteliği olan ve daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi çok canlı bir ticaret merkezi görünümünde olan kenttir. Bunu 1830 yılında Osmanlı Devleti'nin yaptığı nüfus sayımında görebiliriz.²

² 1830 yılı ilk nüfus sayımı askerlik ve vergi toplama amacıyla (Osmanlıda vergi hanelere bölünerek alınır) hane bazında verilen sayılardır. 1830 nüfus sayımı sadece Müslim ve gayrimüslim olarak yapılmıştır.

Tablo 2.1 1830 yılı Ankara nüfusu

1830	
Müslim	Gayrimüslim
12.216	10.100

1928 yılında, yangın alanı dediğimiz bölgeye; İstanbul'da oturmakta olan Ermeni kökenli önemli sarraf aileleri Katolikliği kabul ettikleri için Gregoryen Ermeni Kilisesi'nin baskısıyla 6000 kişilik bir grubun topluca Ankara'ya yerleştirildiği bilinmektedir. Ermeniler, iç ve dış ticaret, sarraflık, kuyumculuk, bankerlik, müteahhitlik, gibi mali işlerle uğraşmışlardır (Doç. Dr. Yonca Köksal / Tanzimat Döneminde Ankara Vilayeti (1839-1876)).

Tablo 2.2 1881- 1902 yılları arasında Ankara'nın nüfusu

	1881	1890	1902
Müslümanlar	17.218	17.992	22.769
Ortodoks Rumlar	1637	1565	2329
Ermeniler	6327	7855	7828
Museviler	413	413	842
Toplam	25.595	27.825	33.768

(Aktüre, 1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam, 2001)

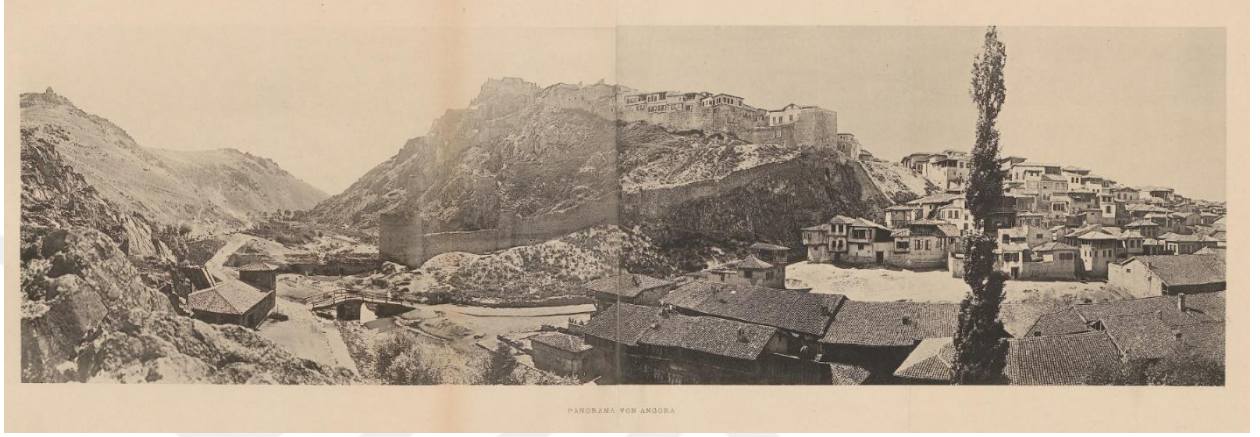
1914 sayımına göre, Ankara merkez kazasında 69.066 Müslümanla beraber, 3327 Rum-Ortodoks, 915 Protestan, 3341 Gregoryen ve 6990 Katolik olmak üzere ceman 14500, yani Müslüman nüfusun %21'i kadar Hristiyan yaşıyordu (Esin, 2015).

1892 yılında demiryolunun Ankara'ya bağlanması ile ticarete bir canlanma yaşanmıştır. Ticaretin canlanması ile alım satımı yapılan ürünlerde çeşitlilik olmuştur. Daha önce tütün ve tiftik ürünleri satılırken demiryolunun bağlanması ile tahıl, meyve ve sebze gibi ürünlerin de ticareti yapılmıştır. Ulaşım ve üretimdeki bu gelişmeler nüfusun artmasını da beraberinde getirmiştir.

1916 yangını öncesi Hisarönü Mahallesi ile ilgili fotoğraflar Ankara'ya gelen seyyahlar, arkeologlar tarafından çekilmiştir. Bu alanla ilgili fotoğraflara özellikle yurt dışına gönderilen kartpostallarda da rastlıyoruz. Sofun dış ticaretini yapan gayrimüslimlerdir. Ankara'dan sofuk alarak yurtdışına götürüp satma izni verildikten sonra (bu ülkeler Venedik, Leh, Hollanda, İngiltere ve Fransa) bir ticari akış gelişir. Sonrasında bu ülkelerden gelen tüccarlar bu alana hem yerleşmiş hem de bu alanda ticari birimler oluşturmuşlardır. Bu sebeple bu tüccar ailelerin yolladıkları

kartpostallar Hisarönü Mahallesi'nin görünümü hakkında çok değerli bilgiler sunmaktadır.

1890'da Alman mühendis, mimar ve arkeolog Humann Carl tarafından çekilen ve Berlin'de yayınlanan "Panorama Von Angora" adlı bu fotoğrafta Hisarönü Mahallesi en sağdadır. Kale'nin hemen altında yoğun ve organik dokusuyla eğimli arazideki yerleşimi görülmektedir.

Şekil 2.27 Ankara Panoraması (Humann, Carl; Puchstein, Otto: Reisen in Kleinasien und Nordsyrien: ausgeführt im Auftrage der Königlichen Preussischen, Akademie der Wissenschaften (Atlas) Seite Tafel IV-05, Berlin 1890)

Kartpostallardan görüldüğü kadarıyla Hisarönü Mahallesinde yaşayanlar 3-4 katlı kargir konaklarda oturmuşlardır. Burası kentin en lüks, en değerli ve içinde mağazaları ve hanları da barındıran mahallesi olmuştur. Çıkırıçılar Yokuşu ile bugün Işıklar Caddesine Rumlar; Denizciler Caddesine de Yahudiler yerleşmişlerdir.

Kartpostalda, Tabakhane Mahallesi'nden yangından önceki haliyle Hisarönü ve kale surları Eski Ankara evleri görülmektedir. Kartpostalın üstünde, Vue du centre et des anciennes fortifications de la ville yani "şehir merkezi ve eski surların görünümü", sağ üst köşede, Souvenir, d'Angora yani "Angora Hatırası" yazılı. Kartpostalın 1901-1905 tarihleri arasına ait olduğu düşünülmektedir.

Şekil 2.28 Tabakhane Mahallesi'nden Hisarönü'ne bakış-Hisarönü Mahallesi (VEKAM Arşivi)

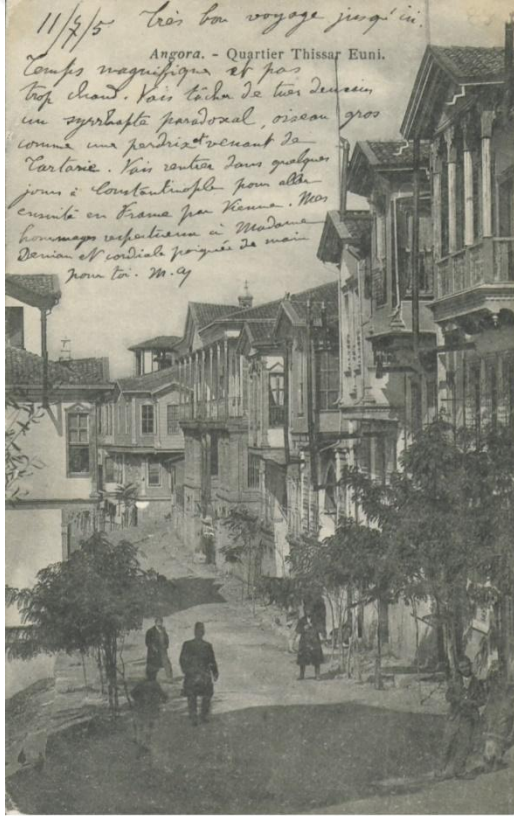
Şekil 2.29 Clichmanoğlu Ailesine ait bahçeyi gösteren kartpostal (Cumhuriyetin Başkenti Arşivi)

Kartpostalın sol alt köşesinde “Ünlü Clichmanoğlu Ailesi bahçeleri” yazılıdır. Bu Aileye ait bir konağın bahçesinde heykellerin, büyüklü küçüklü süs havuzlarının olduğu görülmektedir.

Hisarönü Mahallesi Sokak-1’de eski Ankara evleri görülmektedir. Kartpostalın sol üst köşesinde 11.07.1905 tarihi vardır. Ve Fransızca “Harika zaman geçiyor gürültü yok. Tataristan’dan gelen kuş ötüyor.” “Fransa’ya gitmem için Viyana üzerinden gelmek üzere İstanbul’a gideceğim” yazısı bulunmaktadır. Kartpostalın arkasında sağ alt köşede posta pulu vardır. Posta pulu üzerinde “Devlet-i aliye-i Osmaniye postaları” yazılıdır. Pulun üzerinde Angora damgası var. Ankara’dan Fransa’ya gönderiliyor.

Hisarönü Mahallesi Sokak-2 kartpostalının üzerindeki tarih 20/12/1906'dır. Kartpostalda, Hisarönü Mahallesinde bulunan bir sokaktaki eski Ankara evleri görülmektedir. Evler taş temel üzerine kargir, çıkmalı sıra evlerdir. Kartpostaldaki fotoğraf, Hisarönü Mahallesindeki yerel evlerin olduğu bir sokak cephesini gösteriyor.

Kartpostalın sol kenarında Fransızca yazı vardır. 1906'da bir kadının Milano'daki bir arkadaşına, Fransızca yazılan, “Şehirde meydan olmadığı için sokak manzarasını” seçtiğini yazmış ve evlerden birinin kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Kartpostalın arka yüzünde, İtalya, Milano'ya gönderilen adres ve eski Türkçe, yirmi kuruşluk posta pulu ve damgası vardır. Pul üzerinde eski Türkçe “İtalya'ya gidecektir” yazılıdır.

Hisarönü Mahallesi Sokak-1

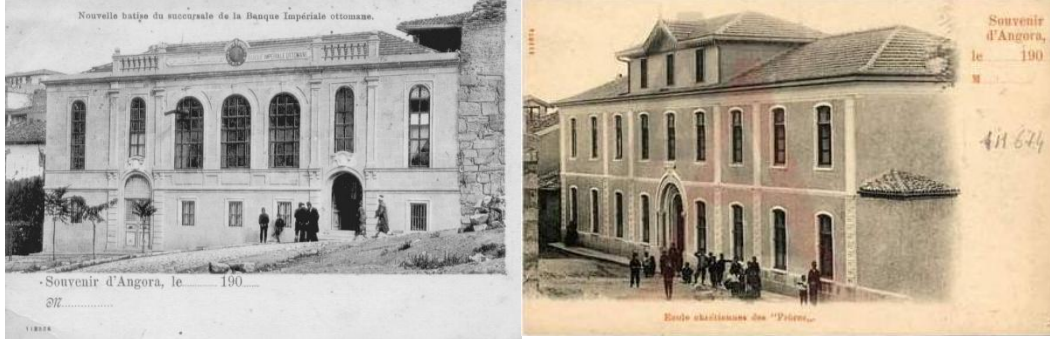

Hisarönü Mahallesi Sokak-2

Şekil 2.30 Hisarönü Mahallesi'ndeki Ankara Evleri (VEKAM Arşivi)

Osmanlı Devleti'nin resmî bankası olan Osmanlı Bankası'nın 1893'te Ankara şubesi açılmıştır. (Özalp, 2016) Hisarönü Mahallesi'nde Mahmud Paşa Bedesteni'nin karşısına inşa edilmiştir. 1916 yangınında hasar görmemesine rağmen yangın sonrasında Hisarönü Mahallesinin planlandığı dönemde yıkılmıştır. Bu yapı yerine Bankalar Caddesi'nde Osmanlı Bankası 1926 yılında Giulio Mongeri yeni bir bina

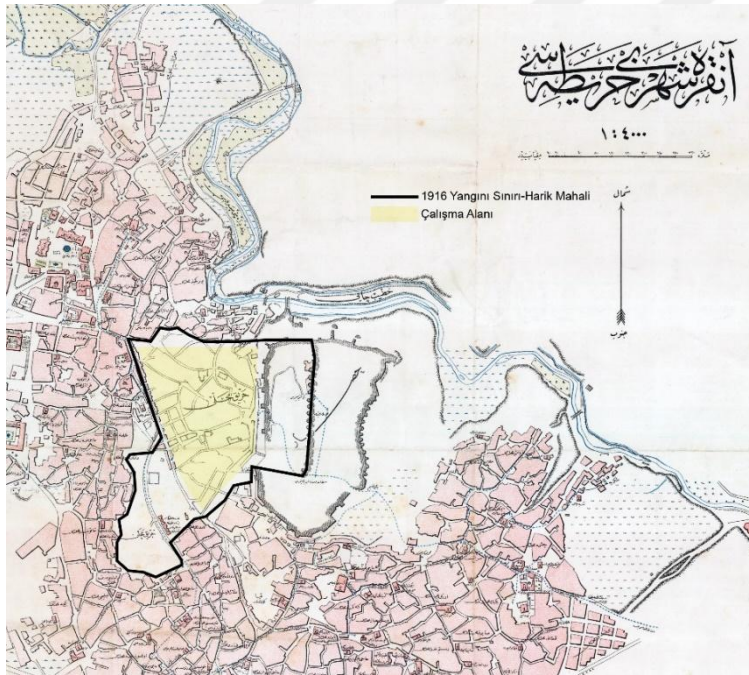
yapmıştır. Kartpostalın üstünde Fransızca “Nouvelle bâtisse du succursale de la Banque Impériale Ottomane” yani “imparatorluk osmanlı bankası şubesinin yeni binası” yazılıdır.

Şekil 2.31 Solda Osmanlı Bankası 1893 Ankara Şubesi ve sağda Aziz Klement Fransız Koleji Hisarönü Mahallesi (Cumhuriyetin Başkenti)

1916 Yangını

Hisarönü Mahallesi 1916’da çıkan yangın ile tamamen yanmış ve yanan alanlar “Harik Mahali” olarak anılmıştır.

Şekil 2.32 Harik Mahali (Yangın Yeri) (1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası’nda yangın yeri alanı)

Hisarönü Mahallesi (bugünkü Hisar Park) başlayan yangın, önce Mahmud Paşa Bedesten’inin (bugünkü Anadolu Medeniyetler Müzesi) etrafındaki çarşılarla, sonra bir taraftan güney, diğer taraftan da batıya uzanmıştır. Hacıdoğan Mahallesi yanmış

ancak Yahudi Mahallesi hasar görmemiş ve sinagog yanmamıştır. Yangın kuzeyden batı ve güneye doğru bir yol izlemiştir (Esin, 2015).

Şekil 2.33 1916 Yangını Sonrası Hisarönü Mahallesi (VEKAM Arşivi)

Tamamıyla yanan mahalleler; Hisar'ı Fukara, Hisar'ı Ağniya, Kurt, Çakırlar, Kethüda, Hacı Mansur, Yeğenbey, Mihriyar'dır (Esin, 2015).

1916'da çıkan büyük yangında Hisarönü, Çıkırıkçılar Yokuşu, Mahamud Paşa Bedesteni, Saraçlar Çarşısı'nı takiben At Pazarı'na kadar olan yerler yanarak büyük kayıplar yaşanmıştır. Yangın Mahmud Paşa Bedesteni dâhil bu çevrede bulunan cami, kilise gibi tarihi binaların yok olmasına neden olmuştur (Renda, 2004).

16. yüzyılın sonlarına ait mahalle haritasında Hisarönü Mahallesi Keyyalin Mahallesi olarak geçmektedir. Ankara'nın hanlar listesine bakıldığında Keyyalin Mahallesi'nde 1590'lı yıllarda Tuz Han, Yeni Han ve Kapan Han'ın olduğu Şer'iyeye Sicili ile belirlenmiştir. Ancak bu hanlar da yangında yanarak yok olmuştur. (Özalp, 2016)

Frer Mektebi 1916 büyük yanında bütünüyle yanmıştır. Ankara kalesinin hemen altında günümüzde Kardeşler Sokak üzerindedir (1916 yılında çıkan büyük yangın sırasında Aziz Klement Koleji ve bütün Hisarönü yandı. O dönemde Fransızca öğreten rahiplerin çalışmaları sonucu kardeşler ismi sokağın adına verildi. Böylece sokak Kardeşler Sokak olarak anılmaya başlandı). 1928'de bu kolejin arsası üzerine inşa edilen binanın bir katı Fransız Büyükelçiliğine ayrılmış olup şimdilerde ise Azize Tereza Kilisesi olarak kullanılmaktadır.

(<http://www.ankarakatolik.com/tr/kilisemiz-in-tarihi/>)

1916 yangını sonrası Aziz Klement Fransız Koleji

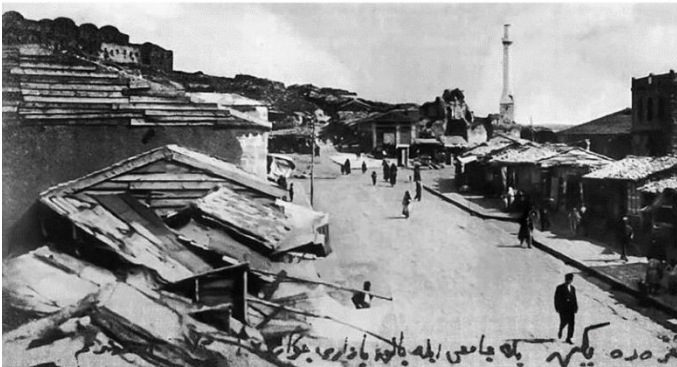
1928 öncesi Aziz Klement Fransız Koleji

Günümüz Azize Tereza Kilisesi

Şekil 2.34 Frer Mektebi (Ankara Kalesi'nden Hisarönü'ne bakış) (Cumhuriyetin Başkenti)

1916 yangınında Aziz Klementos Kilisesi ve Yeğenbey Cami tamamen yanmıştır. Yeğenbey Cami tamamen yıkılmışken, Denizciler Caddesi ve Çıkırıkçılar Yokuşu'nun kesiştiği köşede, günümüzde bir binanın içinden geçilerek ulaşılabilen Aziz Klementos (Clement) Kilisesi'nden (birkaç yapının arka cephelerinin arasında tanımsız bir alanda bulunan) birkaç duvar kalıntısı ve kilisenin zemin katına ait bir kemer ayağından başka bir şey kalmamıştır (Serin, 2014).

Balıkpazarı (Anafartalar) Caddesi; sağ tarafta Yeğenbey Cami ve Aziz Klementos Kilisesi, sol üstte Mehmed Paşa Bedesteni kubbeleri

Aziz Klementos Kilisesi

Şekil 2.35 Yangın sonrası Aziz Klementos (Clement) Kilisesi (Cumhuriyetin Başkenti)

Hisarönü Mahallesinde 1590'lı yıllarda şer'îye sicillerinde var olduğu bilinen Tuz Han, Kaban Han ve Kepan Han 1916 yangınında tamamen yok olmuştur (Ömür

Bakırer, 2000). Büyük Ankara yangını sonrası kentin ortasında büyük boş bir alan kalmıştır.

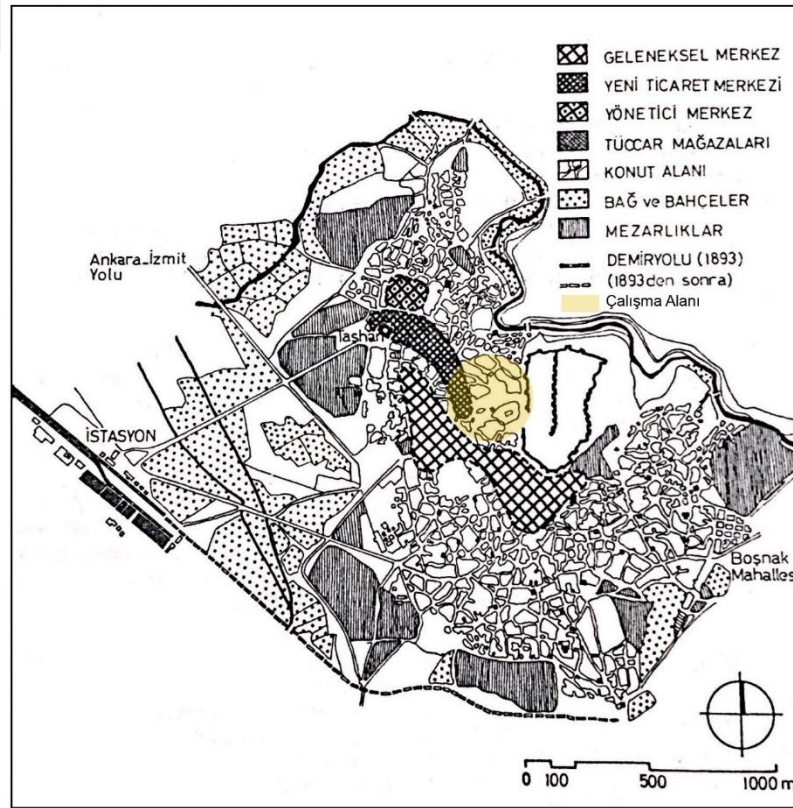
2.3.2.3. 1929 Tahtakale ve Karaoğlan Çarşıları ve yangını ve kentsel değişimler

Aşağı Yüz: Tahta'l Kal'a (Tahtakale) ve Karaoğlan çarşılarından oluşan kentin ikinci (ilki Atpazarı-hanlar bölgesi-Mahmud Paşa Bedesteni) merkezi odağıdır.

Aşağı Yüz'de yer alan Tahtakale Çarşısı han, hamam, cami, mescid gibi yapıları içinde barındıran önemli ticari alanlardan bir diğeridir.

Ticari birimler Yukarı Yüz'den Çıkırıkçılar Yokuşu ile Aşağı Yüz'e ulaşmış ve Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar) batısında gelişmeye devam etmiştir.

1892 tarihinde demiryolunun Ankara'ya bağlanması ile Taşhan Meydanına (Hakimiyet-i Milliye) açılan İstasyon Caddesi, Taşhan'ın yapımı, Tahtakale Çarşısı'nın bu yönde gelişimi ile Karaoğlan Çarşısı oluşmuştur. Hasan Paşa Hanı (Sulu Han) Aşağı Yüz'de bulunan önemli yapılardan biri olmuştur.

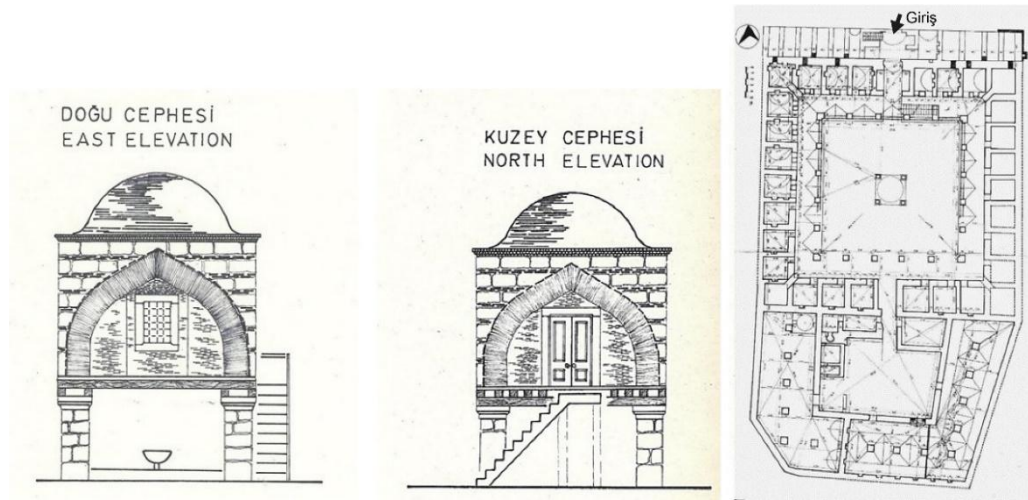
Şekil 2.36 19. yüzyıl sonunda Eski Ankara merkezinin ikili yapısı (Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, 1978)

Şekilde görüldüğü gibi 19. yüzyıl sonlarına doğru kentin iki önemli ticari merkezi oluşmuştur. İlki eski geleneksel merkez diğeri ise istasyon ile birlikte gelişen yeni merkez. Balıkpazarı Caddesi (Anafartalar Caddesi) üzerinden, Karaoğlan çarşısına ve 1892 yılında kurulan istasyon ile direkt bağlantılı olan Taşhan'a kadar olan kısım yeni ticaret merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Taşhan ve kuzeyinde yönetici merkez olan Hükümet Konağı yeni merkezin çevresini oluşturmuştur. Eski ticaret merkezini oluşturan Mahmud Paşa Bedesteni yöredeki zengin tüccarların değerli eşyalarını ve paralarını güvence altına aldıkları, sofun depolandığı ve sergilendiği alan olmuştur. Ancak 1881 ve 1916 yangınlarından sonra Mahmud Paşa Bedesten'i eski işlevini tamamen yitirmiştir. Bununla beraber sof üretiminde ve tiftik ipliği üretiminde bir gerileme söz konusu olmuştur. Bedesten'in işlevsizleşmesinden sonra bile Hanlar Bölgesi ve çevresindeki esnaf çarşıları kullanılmaya devam etmiştir.

Çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi (Hisarönü Mahallesi) 1916 yangınından sonra kentin her iki önemli ticaret merkezinin arasında kalmasından dolayı arazi değerlerinin yüksek olduğu bir bölge olarak kalmıştır.

Hasan Paşa Hanı (Sulu Han)

Tahtakale Çarşısı'nın en önemli yapısı olan Hasan Paşa Hanı günümüzde Sulu Han olarak bilinmektedir. Hacı Doğan Mahallesi Tekneciler Sokağı ile Sulu Han Sokağı arasında ve İbadullah Camiinin yanında bulunmaktadır. Hasan Paşa Hanı 1511 yılında II. Bayezid Döneminde Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Han iki avlulu tasarımı ile Ankara hanları arasında tek olma özelliğini taşımaktadır.

Şekil 2.37 Hasan Paşa Hanı (Sulu Han) Restitüsyonu (Müdürlüğü, 1983)

Şekildeki planlarda hanın iki katlı olduğu görülmektedir. Kare planlı bölüm ve avlu ile kapalı mekânlardan oluşmuştur. Hanın ortasında şardıvanlı bir mescit yer aldığı için, köşk mescit adı verilen bu yapı yeniden inşa edilmiştir. Restorasyon sonrası eski işlevine yakın amaçlı olarak içinde birçok ticari birim ile kullanılmaktadır (Renda, 2004).

Şekil 2.38 1939 Sulu Han'ın Yıkılmadan Önce Sebze Hali Olarak Kullanılırken
(Müdürlüğü, 1983)

1929 Yangını

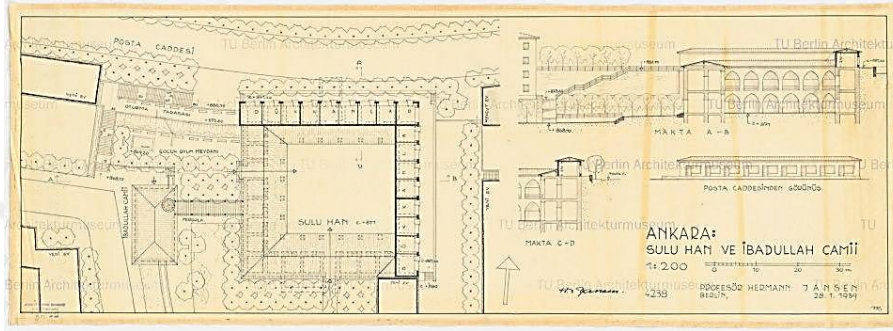
Yangın 1929 yılı ortalarında Sulu Han çevresinde başlamış ve bütün çarşı yanmıştır. O zamanlar sebze hali olarak kullanılan yere kadar yayılmıştır. Hasan Paşa ve Tahtakale Hamamları ile Haseki Camii yangında hasar gördükleri için yıktırılmıştır.

Şekil 2.39 Tahtakale yangın yerinin sonraki durumu (VEKAM Arşivi)

Karaoğlan Çarşısı, istasyon ve yeni oluşan yönetim merkezine yakın olmasından dolayı en fazla gelişme gösteren ticaret bölgesi olmuştur Sof ticaretinin gerilemesi ile ticareti en çok yapılan ürünler meyve ve sebzeler olmuştur. Bu ürünler demiryolunun gelmesinden sonra ihraç edilmiş ve bunun sonucu olarak yeni ticaret merkezinde hızlı bir şekilde yeni ticari birimler oluşmuştur. Tahtakale Çarşısı'nın yangında diğer

sosyal ve dini yapılarla beraber yok olduğu, Ankara'nın en önemli ve en büyük hanlarından olan Hasan Paşa Hanı'nın (Sulu Han) da kısmen tahrip olup ticari önemini kaybettiği bilinmektedir. Bu önemli vakıf yapısı uzun bir süre bu terk edilmiş ve ön kısımları zamanla tamamen yıkılmıştır. Sağlam kalan kısımlarında ise, 1950'lere kadar sebze ve meyve satıldığı bilinmektedir. 1980'lerde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon, çalışması sonucunda eski görünümüne kavuşmuştur.

Şekil 2.40 Hermann Jansen Ankara Sulu Han Ve İbadullah Camii (Technische Universität Berlin Architekturmuseum) (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1236>)

2.4. Değişim Sürecini Etkileyen Kurumlar

2.4.1. Emval-i metruke komisyonu

1915 zorunlu göç sonrasında göç edenlerin geride bıraktıkları mallar Emval-i (para ve para ile alınabilen her şey, taşınır ve taşınmaz mallar) Metruke (terk edilmiş, terk edilmiş mallar) (<https://sozluk.gov.tr/>, 2022) olarak adlandırılmıştır. Emval-i metruke kavramı Sevk ve İskân Kanunu (Birinci Dünya Savaşı devam ederken çıkarılan) kapsamında başka yere zorunlu olarak gönderilen kişilerin geride bıraktıkları mallarla ilgilidir. (ŞİMŞEK, 2020)

Ermenilere ait malların düzenlenmesine yönelik çalışmalar öncelikle “Emval-i Metruke Komisyonları” kurularak sağlanmaya çalışılmıştır. Kurulan bu komisyonlar aracılığı ile mallar kayıt altına alınmıştır. Birçok bölgede kurulan Emval-i Metruke Komisyonları kapsamında Ankara’da da “Ankara Emval-i Metruke Komisyonu” oluşturulmuştur. Bu komisyonlar daha sonra “Emval-i Metruke Tasfiye Komisyonları” olarak değişmiştir.

Emval-i Metruke Komisyonu ile ilgili düzenleme ve uygulamalar Firdes Temizgüney'in Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi'nde yayınlanan "Lozan Sonrası Ermeni Emval-i Metrukesine Yönelik Düzenleme ve Uygulamalar (1923-1928)" makalesi ile anlatılmıştır.

Lozan öncesi

1918 yılı itibarıyla göçe tabi tutulan kişilerin dönmelerine izin verildiği açıklanmıştır. Dönen kişilerin sevk ve iskânlarının yanı sıra mallarının iadesi için de çalışmalara başlanmıştır. İadelerin hukuki bir zeminde yapılmasını sağlamak için kanun çalışmaları devam ederken, gerekli hazırlıklar yapılmadan dönüşlerin başlaması, bu çalışmaların tamamlanmasına fırsat vermeden mal iadelerinin hemen yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda kanun çalışmalarının tamamlandığı 1920 yılına kadar pek çok kişiye mallarının iadesi sağlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması ile daha önce mallarla ilgili yapılan düzenlemeler (Osmanlı Dönemi), TBMM döneminde de devam etmiştir. 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'nda doğrudan Ermenilerle ilgili özel hükümler yer almamış, Uyrukluk ve Azınlıklar başlıkları altında Türkiye'de kalan Ermenilerin statüsü, diğer gayrimüslim azınlıklar gibi düzenlenmiş ve onları da ilgilendiren bir kısım maddeler kabul edilmiştir (TEMİZGÜNEY, 2018).

Lozan sonrası emval-i metruke ile ilgili düzenleme ve uygulamalar

Lozan sonrası Emval-i Metruke taşınmaz malları arasında olan mekânlar göçmenlerin, savaşta zarar gören kişilerin ve devletin bazı ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmıştır. Göçmenlerin bu mallardan yararlanması gelişigüzel olmamış, mallarla ilgili ayrıntılı kayıtlar tutulmuştur.

Lozan sonrası emval-i metruke düzenlemelerinde, daha önceki kanun çalışmalarına atıfta bulunarak bazı değişikliklere de gidilmiştir. Lozan öncesinde kabul edilen 15 Nisan 1923 tarihli kanun çalışmasının 6. maddesinde; her ne suretle olursa olsun kaybolan veya bir yerden ayrılan veya yabancı ve işgal edilmiş ülkelere veya İstanbul ve bağlı yerlerine kaçanların terk edilmiş taşınır ve taşınmazları, borçları ve alacakları hakkında 26 Eylül 1915 tarihli kanunun uygulanacağı esas alınıyor, bu malların emvali metruke olarak değerlendirileceği bildiriliyordu.

Tablo 2.3 Lozan Sonrası Emval-i Metruke İle İlgili Düzenlemeler

Yıl	Kanun	Kullanım biçimi
1923	15 Nisan 1923 tarihli kanun-TBMM	Kanunun birinci maddesi ile Osmanlı döneminde çıkarılan ve alacak ile borçlarla ilgili düzenlenen 26 Eylül 1915 tarihli kanunun ikinci maddesi değiştirilmiştir. ³
6 Ağustos 1924	Lozan Antlaşması	Bu tarih itibarıyla taşınmaz mallarının başında olan Ermenilere bu malları iade edilecektir. Böylece bu tarihte malının başında olan Ermenilerin söz konusu mallarına müdahale de ortadan kalkmıştır.
1923 Türk-Yunan Mübadele Antlaşması ve 1925 Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi	9 Aralık 1923 “ <i>Muhacirlerin Kabul, İaşe, Sevk ve İskânları Hakkında Talimatname</i> ”	Türk göçmenlerin Türkiye’ye gelişi. Göçmenlerin iskân ve ihtiyaçlarını sağlamak için emval-i metruke mallarından yararlanılmıştır. ⁴
	13 Mart 1924 tarihli kanunun	İhtiyaç üzerine savaş dolayısıyla malları zarar görmüş kişilerin emval-i metruke mallarından yararlanması; muhacirlere dağıtılmayıp devlet elinde kalan metruk mallardan yerli ahaliye verilmesi ⁵
30 Eylül 1925	“ <i>Kayıp Kişilere Ait Madenler İmtiyaz, Hisse ve Haklarının Feshi ve İptali Hakkında Kararname</i> ”	Devlet bu kararnameyle, Sevk ve iskân sonrası yerlerini terk ederek kaybolan, kaçan ve ayrılan bu kişilerin yükümlülüklerini yerine getirmeyi üstlenmeyi ve onların haklarını korumayı amaçlamıştır
22 Şubat 1926	“ <i>Emval-i Milliye ve Metrukeden veya Mazbut Vakıflardan Bazı Müessesat ile Belediyelere Satılabilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun</i> ”	Kanunla, kamuya yararlı müesseseler ile belediyelere, ticaret, sanayi ve ziraat odaları ile borsalara ve Hükûmet tarafından vücuda getirilecek fabrika ve müesseselere emval-i milliye ve metrukeden arazi ve arsaların İcra Vekilleri Heyeti kararıyla belediye idare heyetlerince belirlenecek bedel karşılığında satılabileceği kabul edilmiştir.
13 Mart 1926	“ <i>Mübadeleye Gayri Tabi Eşhastan Metruk Olup Hakkı İskâna Haiz Olanlara Verilmiş ve Verilecek Emvali Gayrimenkule Hakkında Kanun</i> ”	Emval-i metrukeden yararlanan kişilerin bu malların ellerinden alınması ile yaşayabilecekleri mağduriyetlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Mallardan elde edilecek gelirler ise yine esas sahiplerinin cari hesaplarına aktarılacaktır

(TEMİZGÜNEY, 2018)

⁴ Ermenilerden ve Rumlardan kalan metruk malların miktarı ve durumlarıyla ilgili bilgi toplanmaya başlanmıştır. Bu amaçla çeşitli bölgelerde metruk taşınmaz malların tür, miktar ve durumlarına yönelik ayrıntılı cetveller-kayıtlar tutulması ve bunların merkeze gönderilmesi istenmiştir. Bu araştırma daha da genişletilerek, bu mallardan muhacir, mülteci, yangın zedeler tarafından kullanılanlar, boş ve meşgul olanlar, memurlar tarafından işgal edilenler, iskân olunabilecek hane ve nüfusun bildirilmesi yazılmıştır.

⁵ Verilecek mülklerin, bu haneleri talep eden kişilerin ikamet ettikleri yerde olması şartı esas alınmış, böylece yerli olmayan kişilerin eline geçmesi engellenmiştir.

Daha sonra bu kanunda geçen “her ne suretle olursan olsun” tabiri sakıncalı bulunmuş ve 20 Temmuz 1924 yılında kabul edilen bir kararname ile Anadolu’da ikamet ettiği yerden Hükûmetin iznini alarak ayrılanların mallarının, terk edilmiş mallardan sayılmaması kabul edilmiştir. 12 Kasım 1924 tarihinde ise kararnamede geçen “Anadolu” tabirinin Edirne ilini kapsayıp kapsamadığı noktasında bazı tereddütlerin oluşması üzerine Anadolu tabirinin “Türkiye” olarak değiştirilmesine karar verilmişti. Ancak 15 Nisan 1923 tarihli kanun kapsamında yapılan değişiklikler bunlarla da sınırlı kalmamıştı.

20 Temmuz 1924 tarihli kararname hükümlerinde söz konusu tarihten, yani 20 Temmuz 1924 tarihinden önce Hükûmetin izniyle başka yere gidenlerin mallarının, terk edilmiş sayılacağı görüşüne varılmıştı. Şöyle ki, Ankara’da Mari adında bir kadının Hazine aleyhine açmış olduğu “müdahalenin önlenmesi” davasının yapılan yargılama sonucunda, söz konusu kişinin İstanbul’a gidip dönmesi kaybolma mahiyetinde olmadığından, taşınmaz mallarına Hazinenin müdahalesinin önlenmesine dair Ankara Asliye Hâkimliğinden verilen kararı içeren ilâm Yargıtay tarafından onaylanmıştı.

18 Ocak 1925 tarihinde bir kararname kabul edilmiştir. Bu kararname ile ticaret veya diğer bir husus dolayısıyla ve Hükûmetin iznini alarak aile fertlerini bulundukları mahalde bırakıp geçici olarak giden ve dönenlerin mallarına emval-i metruke gibi muamele yapılması uygun görülmemiştir. Bu sebeple Lozan Antlaşması’nın yürürlüğe konulduğu tarihten önce, hükûmetin izniyle giden ve dönenlerin mallarına, el konulmamış ve müdahale edilmemiş ise, bundan sonra müdahale edilmemesi, Lozan Antlaşması’nın yürürlüğe konulduğu tarihten sonra, önceden Hükûmetin izniyle İstanbul’a veya memleketin diğer mahalline giden ve dönenlerin taşınmazlarına el konulduğu hâlde, Hükûmetçe el koyma işlemi kaldırılmış ve sahipleri bugün mallarının başında ise, bu gibi malların sahiplerine iadesinin uygun olacağı düşünülmüştür. 5 Şubat 1925 tarihinde kabul edilen ve “*Lozan Antlaşmasının Kabul Edildiği Tarihten Sonra Götürmüş Olanların Taşınmazlarına Müdahale Edilmemesi Hakkında Kararname*” ile 13 Haziran 1926 tarihli talimatnamenin birinci maddesine göre, Lozan Antlaşması’nın ilgili hükümlerine göre Antlaşmanın yürürlüğe girdiği 6 Ağustos 1924 tarihinden sonra emval-i metrukeye el konulmasının gerektiği, ikinci maddeyle el koymanın yani malların terk edilmişliğini Hükûmetçe resmen öğrenmenin, 6 Ağustos 1924 tarihinden önce ise işlemin

sonuçlandırılacağı belirtiliyordu. Üçüncü madde ile de el koyma işleminin, yani malların terk edilmişliğini Hükûmetçe öğrenmenin, 6 Ağustos 1924 tarihinden sonra olması hâlinde ise farklı uygulamalara gidilecekti. Böylece mallara el konulabilmesi için malların metruk hale geldiğinin Hükûmetçe 6 Ağustos 1924 tarihinden önce öğrenilmiş olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Eğer Hükûmet bir malın emval-i metruke olduğunu 6 Ağustos 1924 tarihinden sonra öğrenmişse, malları sahiplerine veya vekillerine iade edecektir. Yapılan bu hukuki düzenlemeyle birlikte mallarla ilgili yapılacak işlemlerde 6 Ağustos 1924 tarihinin dikkate alındığı kayıtlardan da anlaşılmaktadır.

1928 yılına gelindiğinde gerek nakledilen şahıslardan ve gerekse firari veya kayıp şahıslardan kalan mallarının akıbetini tam olarak çözmek amacıyla 28 Mayıs 1928 tarihli “*Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tefvikan Tefviz veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun*” ile taşınmaz malların iadesi uygulamasına son verilmiştir. Memleketinde mallarını terk etmiş mübadillerle gayri mübadil, göçmen, mülteci, aşiret üyeleri ve yangın afetine maruz kalmış kimselere iskân ve borçlanma kanunları gereğince taşınmazlar için verilecek olan geçici tasarruf belgelerinin değiştirilerek sahipleri adına ve hazine menfaatine birinci derece ipotekli tapu senedi verileceği kabul edilmiştir. Bu kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde, malların mülkiyetini almak için ispatlayıcı evraka dayanarak müracaatta bulunmayan mübadillerin müracaatlarının geçerli olmayacağı belirtilmiştir.

Kanunun altıncı maddesi, mübadeleye tabi şahıslardan metruk olanlar hariç olmak üzere bütün emvali metrukenin bu kanun yürürlüğe girdiği tarihe kadar tefviz edilmiş veya edilmek üzere bulunmuş olanlardan geriye kalan kısmının Maliye Hazinesine intikal ettiğini öngörmüştür. Kanunun yedinci maddesi ise emvali metruke olması nedeniyle Hazinece el konulmuş veya konulacak malların, Hazine uhdesinde kalmış veya mübadillere dağıtılmış olup olmadığına bakılmaksızın eski sahiplerine iade edilemeyeceğini, bunun yerine eski maliklere, bu taşınmazların kayıtlı değerlerinin Maliye Hazinesinden ödeneceğini hüküm altına almıştır. Böylece emvali metruke olması nedeniyle el konulan bir taşınmazın artık eski sahibine geri verilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte 1928 tarihli Temlik Kanunu ile birlikte emval-i metrukenin sahiplerine iade edilmesi uygulamasından vazgeçildi. Lozan sonrası bu kişilerin önemli bir bölümü Türkiye topraklarını terk etmişti. Dolayısıyla devletin, bu

kişilere taşınmaz mallarını doğrudan vermesi zorlaşmış, bunun yerine değerlerinin ödenmesi uygun bulunmuştur

Emval-i Metruke komisyonu ile dönen şahıslara taşınmazları iade edilmiştir. Eski parsel yazışmaları incelenerek parsel sahiplerine teslim edildiği tespit edilmiştir.⁶ (Ek A 2.4.1 Parsel Yazışması)

2.4.2. Ankara'nın imarında atılan ilk adımlar şehremanetinin kurulması (1924-1930)

13 Ekim 1923 Ankara başkent olduktan sonra özellikle geçirdiği büyük yangın ile kentin harabeye dönmüş çevresi ve konut sorunu ile ilgili konular gündeme gelmiştir. Buna yönelik 1877 tarihli Vilayet-i Belediye, 16 Şubat 1924 gün ve 417 sayılı yasa ile Ankara Şehremaneti olmuştur. (Ankara Şehremaneti teşkilatı, 1930 yılına gelinceye kadar “şehremaneti” olarak adlandırılmış, 1924 tarihli Ankara Şehremaneti Kanunu 3 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 1 Eylül 1930 gününden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır (Duru, 2012)) Bu yasaya göre, Ankara'nın İçişleri Bakanı tarafından atanan bir şehremini ve 24 üyeden oluşan bir Cemiyet-i Umumiye-i Belediye'si olacak; Ankara Şehremaneti İstanbul modeli görev, yetki, sorumluluk ve uygulama araçları ile donatılacaktı. İstanbul'dakinden farklı olarak Şehremaneti meclisine seçilmek için emlak sahibi olmak koşulu kaldırılarak, bürokrat ve memurlar mecliste yer almıştır.

Yürürlükteki 1882 Ebniye Yasası yapılmak istenenler için yeterli olmadığı için (yasa yol genişletme gibi ufak düzeltmeler ve yangın yerlerinde şahısların girişeceği yapı işlerini konu alıyordu) 24 Mart 1925 günlü ve 583 sayılı "Ankara'da İnşası Mukarrer Yeni Mahalle İçin Merkezi Yerler ile Bataklık ve Mergazi Arazinin Şehremanetince İstimlâki Hakkında" özel yasa çıkarılmış ve böylece Ebniye Yasası kaldırılmıştır (Bademli, 1985).

2.4.2.1. 24 Mart 1925 583 sayılı yasa-Ankara şehremanetine verilen istimlâk yetkisi

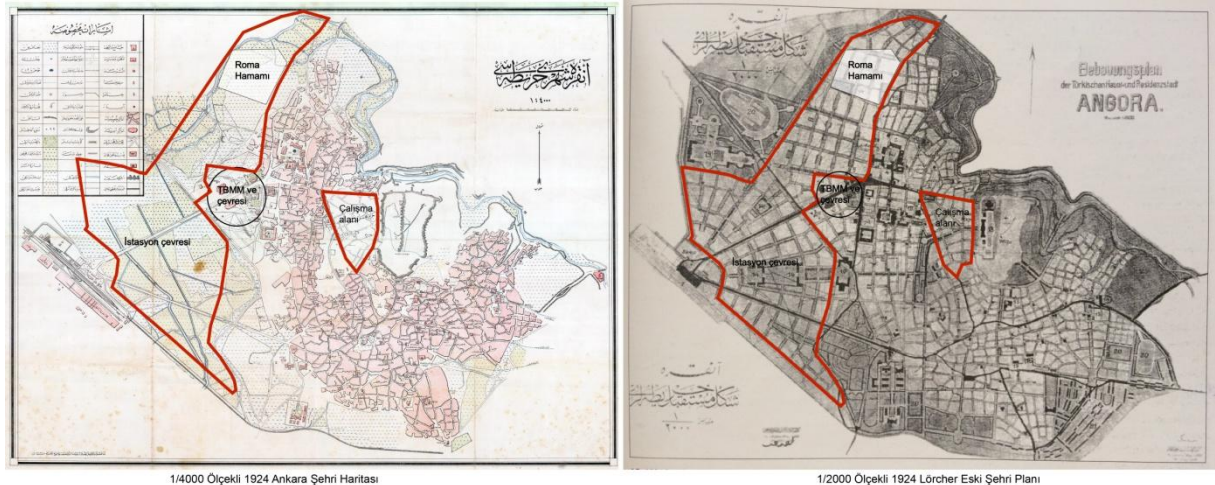
Şehremini olarak atanan Haydar Bey döneminde 583 sayılı yasayla Sıhhiye'de 400 hektarlık bir alan kamulaştırılmıştır.

⁶ Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi'ndeki çok sayıdaki belge arasından bir parsel yazışması örneği konulmuştur. İstatistiki bir sonuç yoktur.

583 sayılı yasanın üzerinde durduğu “Eski Ankara mı imar edilecek yoksa yeni bir mahalle veya şehir mi kurulacak, bataklık alanlarının kurutularak sağlıklı hale getirmek için istimlâk yapılmalı, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 74. maddesi olan “değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin mülkü istimlâk edilemez” ve Ankara’nın başkent olmasıyla arsa değerleri katlanarak artmıştır bu artış kimlere bırakılmalıdır” bu dört önemli konu kentin gelişiminin Eski Ankara’ya değil Yeni Şehir’e (Kızılay) doğru olacağını belirlemiştir (Yavuz, 1952).

583 sayılı yasa ile önemli ekonomik yararlar elde edilmiş; Başkentin yeni yerleşme alanı kamulaştırılarak ucuz araziye parselleyip, daha pahalıya satarak belediye için kapital sağlamak (Tankut, 1990) olmuştur.

Eski Ankara’da bulunan büyük yangın alanı (çalışma alanını da içine alan) istimlâk edilmemiştir. Büyük kamulaştırma ile kurutulması amaçlanan bataklık alan, sonradan Roma kalıntıları bulunarak 1938’de arkeolojik kazıların başladığı bölge, istasyon çevresinde yer alan geniş boş bölge ve TBMM çevresi Lörcher Planı’nda yapılaşma alanı olarak önerildiği halde yapılaşmaya açılmamıştır.

Şekil 2.41 Büyük kamulaştırmada İstimlâk edilmeyen alanlar (görsel (Ali Cengizkan, 2019) görselinden yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır)

2.4.3. Diğer kurulan kurumlar

1925 tarihli 642 sayılı kanun ile Ebniye Kanunu 20, 21, 22, 23, 25 maddeleri değiştirilmiştir. Yasanın 2. ve 3. maddesi yangın yerinin kadastro planları ve umumi haritası ile gelecekteki şeklini, arsaların tevsiini (geniş) gösteren planın belediyece bir yıl içinde yaptırılmasını, yaptırılmadığı takdirde bu alanlarda bina inşaatına

belediyece engel olunamayacağı hükmünü getirmiştir. Yasaya göre, yangın alanının planlanmasında üç belediye meclis üyesi ve üç yangın yeri sahiplerinden oluşan toplam altı kişilik heyet, yangın yerinde arsaların hâlihazır değerini belirler, sahiplerine bedel karşılığı bono verilir. Yeni plana göre düzenlenen arsalar, belediye tarafından açık artırmaya çıkarılır. Bono sahipleri arsaya talip olurlarsa para karşılığı bonolarını gösterirler. İstendiği takdirde de bonolar belediyece nakit paraya dönüştürülebilir (Hürriyet G. Bilgen, 1989).

Ankara 1916 yangını sonrası tamamen yanan ve boş kalan alan (çalışma alanı dâhil) Jansen'in hazırladığı 1938 tarihli plana kadar yapılaşmış olmasını yasanın 2. ve 3. maddesine bağlayabiliriz. Ankara'nın başkent olmasından sonra konut sorunu baş göstermiş 1929 yılında Jansen'nin kazanacağı yarışmaya kadar yapılaşmaya engel olunamamıştır.

Tablo 2.4 Değişim Sürecini Etkileyen Aktör-Kurum-Yasa-Plan Uygulamaları

Yıl	Ankara'nın Kentsel Gelişimine Etki Yapan Mevzuat (1924-1965)	Uygulanması
1924	417 Sayılı Kanun: Ankara Şehremaneti'nin kurulması	
1924	Lörcher Planı-Eski Ankara (Kale ve çevresi)	
1925	Lörcher Planı-Yenişehir	
1925	583 Sayılı Kanun: Yenişehir'in kuruluşu için kamulaştırma kararı verilmesi	
1925	642 sayılı Ebniye kanunu	Belediyeler yangın yerlerinin haritalarını çıkartma ve sokak genişletme sırasında zorunlu olan bina tamiratlarından sorumlu
1926	Emlak Eytam Bankası'nın kurulması (Özellikle Ankara'da imar faaliyetlerine kredi sağlanması)	Bankanın olanakları bu dönemde Ankara imarı ve inşaat işleri için kredi verecek ihtisaslaşmış bir bankadır. Kentin imarına önce eski şehri düzelterek, başlıca sokakları genişleterek, kerpiç evlerin yerine sağlam binalar yaparak, yangın yerlerini de park alanlarına dönüştürerek başlanması düşünülmüştür
1927	Ankara İmar Planı için uluslararası yarışma açılması kararı	
1928	Ebniye Yapılar Kanunu'nun çıkarılması	
1928	Ankara İmar Planı Uluslararası Yarışması-Jansen Planı	
1928	Vekâletler Mahallesi'nin Kurulması Kanunu'nun	

	çıkarılması	
1928	1351 Sayılı Kanun: Ankara Şehri İmar Müdürlüğü'nün kurulması	Ankara İmar Sınırları içinde yapılacak inŐaatın harita plan ve programı uygunluğunu İmar Müdürlüğünce onaylanması yol, park, meydan gibi yerlere ayrılan yörelerde İnşaat yasağı ve bu yerlerin kamulaŐtırılması
1929	Milli Koruma Kanunu'nun çıkarılması (Konut kiralarnn dondurulması)	
1929	Memurlara konut deneği verilmesi uygulamasının başlaması (Uygulama 1951 yılında son bulmuŐtur)	
1929	Vekâletler Mahallesi'nin kurulması için 20 hektar alanın kamulaŐtırılması	
1930	1580 Sayılı Kanun: Belediye Kanunu (417 Sayılı Kanun'un kaldırılması, Belediyelere imar planı yaptırma zorunluluğu getirilmesi, 1948 yılına dek Ankara valilerinin aynı zamanda belediye baŐkanı da olmaları)	İmar planı yaptırma zorunluluğu. Bu kanun bütün belediyeleri kapsamıŐtır
1930	1593 sayılı umumi Hıfzısıhha Kanunu	Nüfusu 20.000 aşan ya da ilk sayım dönemi arasında %15 den fazla artan belediyelere 3 yıl içinde imar planı yapma zorunluluğu yüklemiŐ yangın, deprem ve benzeri afetlerden yıkılan yerlerde bu süreyi 6 aya indirmiŐtır
1932	Jansen Planı'nın onaylanması	
1933	Belediyeler Bankası'nın kurulması	Hkmet ilgili kanunda yer alan bazı hususların teknik eleman ve para yetersizliği yönünden uygulanmayacağını görerek bu gibi iŐlere kredi sağlamak üzere 15 milyon lira sermayeli Belediyeler Bankası'nı kurmuŐtur
1933	2290 Sayılı Kanun: Belediye Yapı ve Yollar Kanunu	Her belediyeye beş yıl içinde ve gelecek 50 yıl için kent planı yaptırma zorunluluğu konması, 1/2000 ve 1/500 ölçekli iki harita ve 1/1000 ölçekli topografik yapıyı gösteren harita yaptırılması zorunluluğu
1934	Ayrık düzendeki yapı adalarında blokların inşa edilmesi, Yenişehir'de katsayısının ikiden e çıkarılması	
1935	İmar İdare Heyeti'nin 103 Sayılı Kararı: İmarsız alanlarda bina yapımına izin verilmesi	
1936	2799 Sayılı Kanun: İmar planı onama yetkisinin Bayındırlık Bakanlığı'na verilmesi	
1937	Jansen Planı 1/10.000 lekli revizyonu (Kuzey-Güney gelişme aksına Doğu-Batı gelişme aksının eklenmesi)	
1937	Ankara İmar Müdürlüğü'nün Ankara	

	Belediyesi'ne bağlanması	
1938	İmar İdare Heyeti'nin 302 Sayılı Kararı: İmar sınırı dışındaki arsalara ifraz (bölünme) hakkı verilmesi	
1938	İmar İdare Heyeti'nin imar sınırlarının belediye sınırlarına genişletilmesi kararı:1500 hektarlık imar alanının 16 bin hektara çıkarılması, tek katlı bahçeli evlere kat ilavesi yapılması ya da yıkılarak çok katlı yapılar yapılması	
1939	1593 Sayılı Kanun: Umumi Hıfzıssıha Kanunu (Belediyelerin konut yönetimi birimi kurması)	
1944	4626 Sayılı Kanun: Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanun (Saraçoğlu Mahallesi'nin kurulması)	
1946	3516 Sayılı Memur Konutları Yönetmeliği'nin çıkarılması (Pansiyon ya da misafirhanede kalmakta olan memurların tarifenmesi)	
1946	Emlak ve Eytam Bankası'nın, Türkiye Emlak Kredi Bankası'na dönüştürülmesi	
1946	Belediyeler Bankası'nın İller Bankası'na dönüştürülmesi	Belediyeler Bankası ile Fen Heyetinin işbirliği. Belediyeler Bankası ve Fen Heyeti yerine İller Bankası kurulmuştur. Banka, belediyeler adına halihazır harita ve imar planlarını yapmak veya yaptırmakla görevlendirilmiştir
1948	5168 Sayılı Kanun: Ankara valilerinin aynı zamanda belediye başkanları da olmaları kararının kaldırılması	
1948	5218 Sayılı Kanun: Ankara Belediyesi'ne gecekondulu ıslahı ve yeni konut yapacaklara inşaat mecburiyeti karşılığı ucuz arsa temin yetkisinin verilmesi	
1948	5228 Sayılı Kanun: Bina Yapımını Teşvik Kanunu (Yenimahalle'nin kurulması)	
1949	5431 Sayılı Kanun: Ruhsatsız Yapıların Yıkılmasına ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunun 13. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun	
1950	5656 Sayılı Kanun: Belediyelerin konut yapım sürecinde rolünün isteğe bağlı olmaktan çıkarılması	
1951	5715 ve 5716 Sayılı Kanunlar: Memur sübvansiyonunun kaldırılması, konut kiralarnın serbest bırakılması	
1951	Etlik'te 3000 parselin dağıtımının yapılması	
1951	Bitişik nizam apartman yapımına izin verilmesi	
1951	308 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı: Tüm konutlara çatı katı yapma ve uygun görülen	

	caddelerde bir kat ilave inşaat yapma izni verilmesi	
1951	5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu	Tarihi anıtların korunması, bakımı, restorasyonu, işlerinde uyulacak ilkeleri bunlarla ilgili programları saptamak, uygulamalarını izlemek ve denetlemek
1952	Yarışma yoluyla imar planı elde edilmesi kararı	
1952	Ankara Belediye Meclisi'nin Kararı: Kızılay merkez civarında (Atatürk Bulvarı) kat sayısının dörtten beşe, Kumrular Sokak, GMK Bulvarı, Opera-Dikimevi arası ve Kızılay Dikimevi arasının üçten dörde çıkarılması	
1952	Ankara Belediye Meclisi Bayındırlık Komisyonu'nunca yeni imar planı yapılması kararı alınması	
1953	6188 Sayılı Kanun: Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanun (Mevcut gecekonduların yasallaşması)	
1953	Milli Koruma Kanunu'nda değişiklik yapılması, kiraların serbest bırakılması	
1954	6217 Sayılı Kanun'la Tapu Kanunu'nda değişiklik yapılması, Kat Mülkiyeti Kavramı'nın getirilmesi	
1954	Ankara İmar Planı Yarışması kararı	
1955	Ankara İmar Planı Yarışması-Yücel Uybadin Planı	
1955	İmar İdare Heyeti'nin 650 Sayılı Kararı: Bina İrtifakı Tespiti Kararnamesi'nin çıkarılması (İnşaat emsali formülü, tüm parsellere yeni yapı adasıymış gibi inşaat hakkı tanınması, şehir içinde kat artışlarının başlaması)	
1956	650 Sayılı Kararın kaldırılması: Bina İrtifakı Tespiti Kararnamesi'nin yerine Muvakkat Yapı Talimatnamesi'nin getirilmesi	
1956	6785 Sayılı Kanun: İmar Kanunu (Nüfusu 5000'den büyük belediyelere imar planı yapma zorunluluğu getirilmesi)	
1957	6785 Sayılı İmar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi	
1957	Yücel-Uybadin Planı'nın onaylanması	
1957	Ankara Belediye sınırlarının genişletilmesi	
1958	7116 Sayılı Kanun: İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulması	
1959	7367 Sayılı Kanun: Belediye sınırları içinde kalan hazine arsalarının gecekondü önleme amacıyla belediyelere devredilmesi	

1959	Yeni İmar Yönetmeliği: Kooperatif alanlarında orijinal yerleşme planlarının bağlayıcılığının kaldırılması (Bahçelievler ve Mebusevleri'nde bozulma dinamiği)	
1960	1960 Anayasası 91 sayılı kanunla kurulan Devlet Planlama Teşkilatı	Üst ölçekli planlama faaliyetleri
1960	İmar ve İskan Bakanlığı'na Bölge Kat Nizamı Planı'nın onaylanması (Kent çeperindeki iki-üç katlı yapılar dışındaki tüm konut yapılarına bir kat artış verilmesi)	
1961	İmar ve İskân Bakanlığı'na onaylanan Bölge Kat Nizamı Planı'nın yürürlüğe girmesi	
1963	327 Sayılı Kanun: Mevcut gecekonduların yasalık kazanması, gecekondu bölgelerinin belediye hizmetlerinden yararlanması	
1964	11664 Sayılı Resmi Gazete'de Halk Konutları Standartları'nın yayınlanması (Lüks konutun engellenmesi için asgari nitelikteki halk konutlarının 30.50m2 den 63.00 m2 ye kadar olan konut olarak, orta nitelikteki halk konutlarının 40 m2 den 100 m2 ye kadar olan konut olarak tanımlanması)	
1965	İmar ve İskân Bakanlığı'na metropoliten alanlarda belediyelerden izin almadan planlama büroları kurma yetkisinin verilmesi	
1965	634 Sayılı Kanun: Kat Mülkiyeti Kanunu	Kentte taşınmaz maliki olmak ve rantından yararlanmak olanağı arttırılmış ve apartman yapımı hızlanmıştır
1965	Milli Güvenlik Kurulu Kararı: İstanbul, İzmir ve Ankara imar planlarının yapım yetkisinin İmar ve İskân Bakanlığı'na verilmesi	
1965	Bakanlar Kurulu Kararı: Metropolitan Alan Nazım İmar Plan Bürolarının kurulması	İstanbul, İzmir ve Ankara için

(N.Tunga Köroğlu, 2002) (Nuray Bayraktar, 2017)

Tablo, birbirini tamamlayan N.Tunga Köroğlu-Ebru Ölmez (Cumhuriyetin 75. Yılında Planlama Sergisi) ile Doç. Dr. Nuray Bayraktar (Proje Yürütücüsü)-Doç. Dr. Bülent Batuman (Proje Araştırmacısı) çalışmaları araştırmacı tarafından birleştirilerek oluşturulmuştur.

1926 yılında Emlak Eytam Bankası'nın kurulması (özellikle Ankara'da imar faaliyetlerine kredi sağlanması) Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin yapılaşmasında kredi sağlanması konusunda önemli bir kurum olmuştur. (Ek B 2.4.3 Emlak ve Eytam Bankası)

2.5. Eski Ankara'da Modern Planlar (Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1961 Bölge Kat Nizamı Planı Uygulamalarına Kadar Süregelen Mekânsal Değişimler)

Ankara 13 Ekim 1923'te başkent ilan edilip, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in kurulmasından sonra (ekonomik, bilgisel-ahlaksal-sanatsal, vatandaşlık bilinci olan birey, kurumsal) çok yönlü olarak dönüşümü düşünülmüş bunlar mekânsal organizasyonun dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Mekânsal dönüşümün birincisi iç pazar bütünlüğünün sağlanmasıdır. İkincisi ise kentleşmenin gerçekleştirilmesidir. Çağdaşlaşma düşüncesinde kentlerin modernitenin yeri haline gelmesi öngörülmüş, Ankara Cumhuriyetin başkenti olduğu için büyük bir kent planlamasının gerçekleştirileceği yer olmuştur. Başkentte gerçekleştirilecek olan model diğer kentlerin çağdaşlaşmasına örnek olacaktı. Ankara için yapılacak plan, hem Cumhuriyet'in çağdaşlık konusundaki amaçlarını gerçekleştirecek hem de hızla büyüyen nüfus ile kentin sorunlarını çözecekti (Tekeli, 2022).

Planlama faaliyetinde “güzel kent” modeli yayılmaya başlamasıyla kentin tümü planlanmış, var olan geleneksel dokuya aykırı bir modern plan uygulanmıştır. Yeni kent parçalarında “bahçe kent” anlayışı uygulanmış bahçeli evler düzeni önerilmiştir. Kent merkezi, kente ana akslar-bulvarlar ile bağlanır; açık alanlarda meydanlar oluşturularak kentte bütüncül yeşil bir sistem ile tamamlanmıştır. Bu anlayış Türk kentleri dokusu ile uyumlu olmadığı ve sadece estetik kaygılar barındırdığı anlayışından dolayı eleştirilmiştir. Eski dokuda; Ankara Ulus Necatibey (Hisarönü) Mahallesi için Hermann Jansen'in 1938'de tasarladığı 1/500 ölçekli Yangın Yeri Plan'ında “bahçe kent” anlayışı “çeper blok ada tipolojisi” şeklinde uygulanmış, yeşil yol aksları oluşturularak modern, sağlıklı, temiz ve güzel-estetik çevre kültürü tasarlanmak istenmiştir.

1923 yılından 1932'de onaylanan Jansen'in hazırladığı imar planına kadar geçen sürede, Eski Ankara (geleneksel doku) içindeki yangın yerlerinin imarı, Ulus çevresinde yapı faaliyetlerine hız verilmesi, Ulus-Sıhhiye, Ulus-İstasyon, Ulus-Samanpazarı gibi belli başlı bağlantıların geliştirilmesi, kentin elektrik, havagazı, su ve kanalizasyon gibi altyapı sorunlarının çözümü ayrı ayrı düşünülmüş ve

birbirinden kopuk projeler halinde uygulamaya geçilmiştir. Eski Ankara bu süreç içinde plansız, parça parça imar edilmeye çalışılmıştır. Eski Ankara'nın yapılaşmış kısımları değerlendirilmemiş, boş alanların değerlendirilmesiyle beraber geleneksel doku içine eklentiler yapılmış, boşlukların doldurulması yolu benimsenmiştir (Bademli, 1985).

2.5.1. 1924 Lörcher Planı ve alanla ilgili plan kararları

Ankara'nın ilk imar planı 30 Aralık 1923 yılında İstanbul'da faaliyet gösteren Keşfiyat Ve İnşa'at Türk Anonim Şirketi'ne ısmarlanmış; Alman uzman mimar ve planıcı, İstanbul İmar Komisyonu üyesi, Dr. Carl Christoph Lörcher tarafından hazırlanmıştır.

Başlangıçta Ankara'nın gelişiminin Eski Ankara'nın etrafında olması istenildiği için Lörcher 1924 Ankara Haritasını altlık olarak alarak 1924'de Ankara Şehrinin İmar ve İnşa Planına Aid İzahname isimli 51 sayfalık rapor ile 1/2000 ölçekli Eski Ankara Planı-Türklerin Başkenti Ve Konut Yerleşimi Ankara İçin Plan; daha sonra 1925'de 1/1000 ölçekli Yenışehir (Kızılay) Planı-Yönetim Şehri: Plan Ve Yapılaşma Planı isimli planı da 583 sayılı kamulaştırma yasasının öngördüğü 400 hektarın 150 hektarını kullanarak yapmıştır. Lörcher 1924 yılının sonlarına doğru her iki planı bağlayan 1/10000 ölçekli Türklerin Başkenti Ankara'nın İmar Ve Yapılaşma Planı/Eski Şehir Ve Yönetim Şehri=Çankaya isimli bir plan daha hazırlamıştır (Cengizkan, 2004).

Lörcher tarafından 150.000-200.000 nüfusu barındıracak şekilde tasarlanan Eski Ankara planında, müstakil büyük bahçelere sahip, büyük ortak yeşil alanlar etrafında organize edilmiş ve ayrıca küçük bir cami ile bir toplanma merkezi ile birbirine bağlanmış 1-2 katlı sıra evlerin (konutların) çok düşük bir yoğunluğu öngörülmüştür (Akçan, 2012).

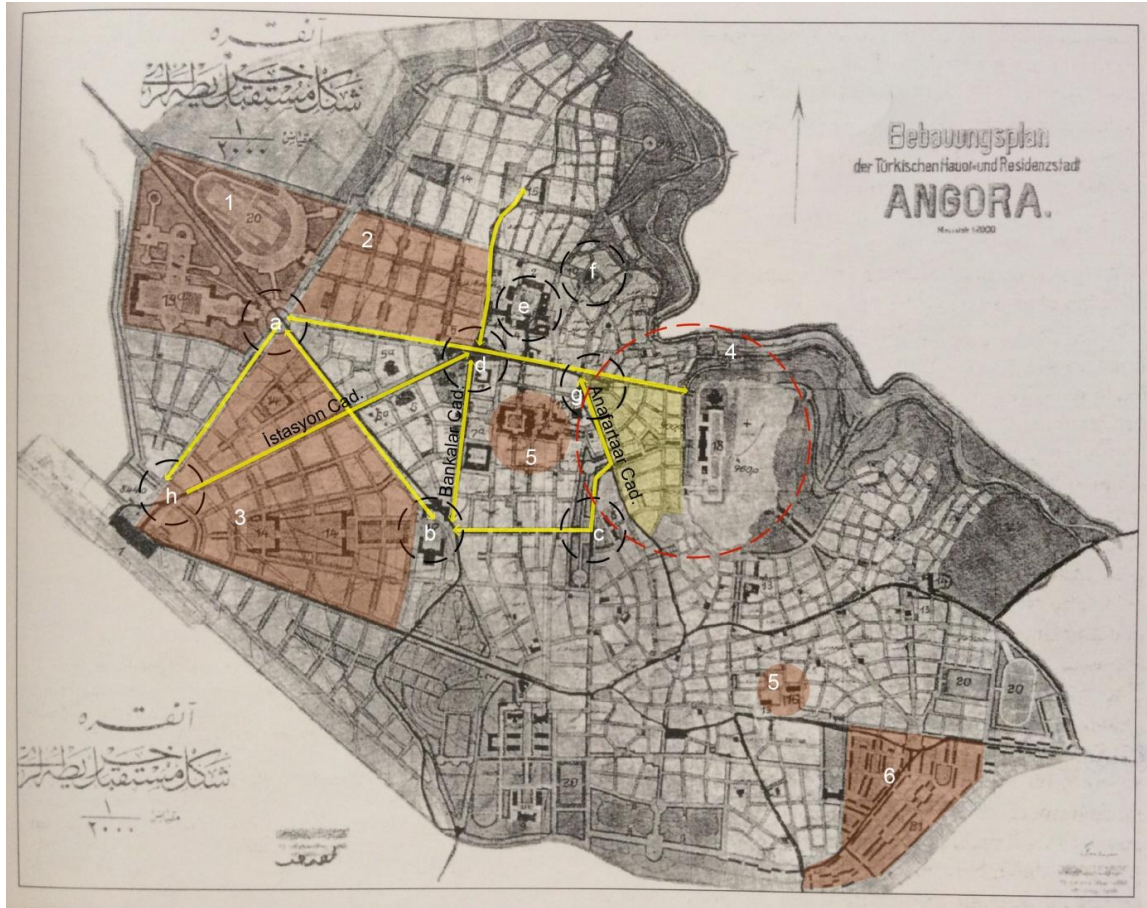
Tablo 2.5 Lörcher Planı Özet Bilgiler

Lörcher Plan Onay Yılı	1925
Plan Hedef Yılı	Yok
Mevcut Nüfus (kişi)	65,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	150,000-200.000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	280 ha
Toplam Plan Alanı (ha)	700 ha
Makroform Yönelim Stratejisi	Güney Aksına (Yenışehir) Sıçrama, Ankara Garı Çevresinde Yeni Ticaret Merkezi Oluşturma

(Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006)

Yollar

Lörcher'in Eski Ankara için hazırladığı bu planda mevcutta çok işlek olan anayollara (İstasyon Caddesi, Anafartalar Caddesi-Balıkpazarı Caddesi, Bankalar Caddesi, eski kervan yolları) paralel yeni yollar açarak bütüncül bir ulaşım sistemi önermiştir.

 Bölgeler	BÖLGELER	MEYDANLAR
 Çalışma Alanı	1 Şehir Parkı ve Sergi Bahçesi, Spor Alanları	a Yıldız Meydanı
 Yollar	2 Soğuk Kuyu	b İtfaiye (Tiyatro) Meydanı (Hergelen Meydanı)
 Meydanlar	3 İstasyon Caddesi İş Bölgesi	c Gazi Meydanı
 Önemli Odak "Güzel Kale"	4 Kale ve Kale Önü	d Millet Meydanı (Ulus Meydanı) (Hakimiyet-i Milliye Meydanı)
	5 Hal ve Pazar Yerleri	e Hükümet Meydanı
	6 Hamamönü	f Hacı Bayram Meydanı
		g Kale Meydanı
		h İstasyon Meydanı

Şekil 2.42 1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı-Türklerin Başkenti Ve Konut Yerleşimi
Ankara İçin Plan (Cengizkan, 2004) (Plan üzerine eklemeler araştırmacı tarafından yapılmıştır)

Bankalar Caddesi, Millet Meydanı (planda d alanı) ve İtfaiye Meydanı'nı (planda b alanı) bağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Anafartalar Caddesi'ni Çıkrıkçılar Yokuşu

üzerinden Gazi Mustafa Kemal ve Latife Hanım Okulları önünde yeşil bir meydan (planda c alanı) oluşturup lineer bir hat çizerek İtfaiye Meydanı'na (planda b alanı) bağlamıştır. Bankalar Caddesi kuzeye doğru (üçüncü sur duvarındaki Çankırı kapısına doğru) günümüzde Çankırı Caddesi olan aksı önermiştir. İstasyon Meydanı'ndan (planda h alanı) Yıldız Meydanı'na (planda a alanı) yeni bir yol önermiştir. Yıldız Meydanı ve İtfaiye Meydanı arasında önerdiği aks ile; Yıldız Meydanı-İtfaiye Meydanı-Gazi Meydanı-Kale Meydanı arasında bütüncül bir hat oluşturmuştur. Yıldız Meydanı-Ulus Meydanı-Kale Meydanı doğrusal aksı çok önemlidir. Çünkü günümüzde Hisar Caddesi (planda Kale Meydanı'nı direkt olarak Kale'ye bağlayan bu cadde çalışma alanının kuzey sınırını oluşturur) ilk olarak Lörcher'in önerdiği bu hat ile ortaya çıkmıştır.

Bölgeler

Lörcher planını, Eski Ankara'da birkaç alt bölge oluşturarak ve bu bölgeleri meydanlar ile birbirine bağlayarak oluşturmuştur.

İstasyon Caddesini içine alan-İstasyon Caddesi İş Bölgesi-bir iş bölgesi yaratmış (planda 3 numaralı alan), bu alanda meydan oluşturarak kente burdan gelenler için etkileyici bir kent manzarası oluşturmaya çalışmıştır. İstasyon Meydanı'nda bir havuzun yapımını düşünmüştür.

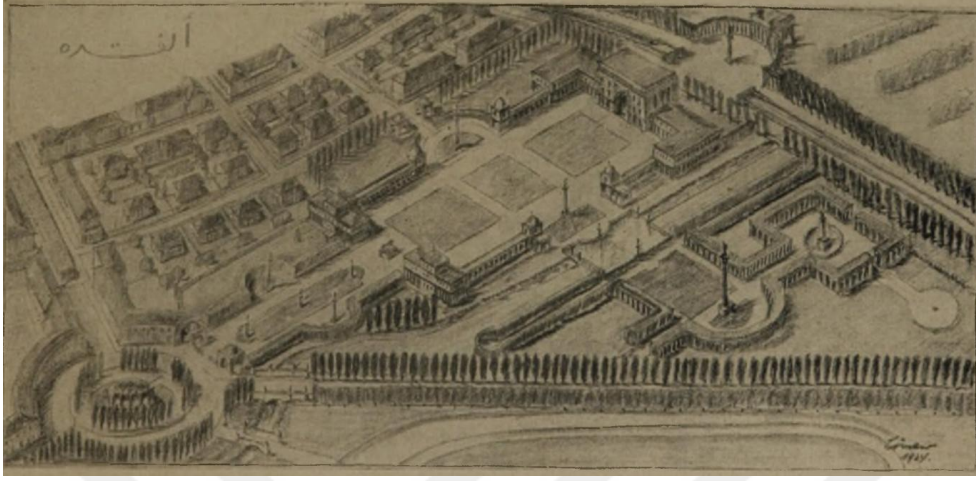

Şekil 2.43 İstasyon Meydanı (Lörcher, 1925)

Kentin güneydoğusunda küçük evlerden oluşan ve içinde kiralık bahçelerin de yer alacağı bir mahalle (Siedlung) öngörülmüştür (planda 6 numaralı alan).

Lörcher kentin doğusunda yeni bir mezarlık öngörerek, eski mezarlıkların kentin yeşil sistemine katılmasını sağlar. Sağlıklı bir kent çevresi oluşturmak için kentin

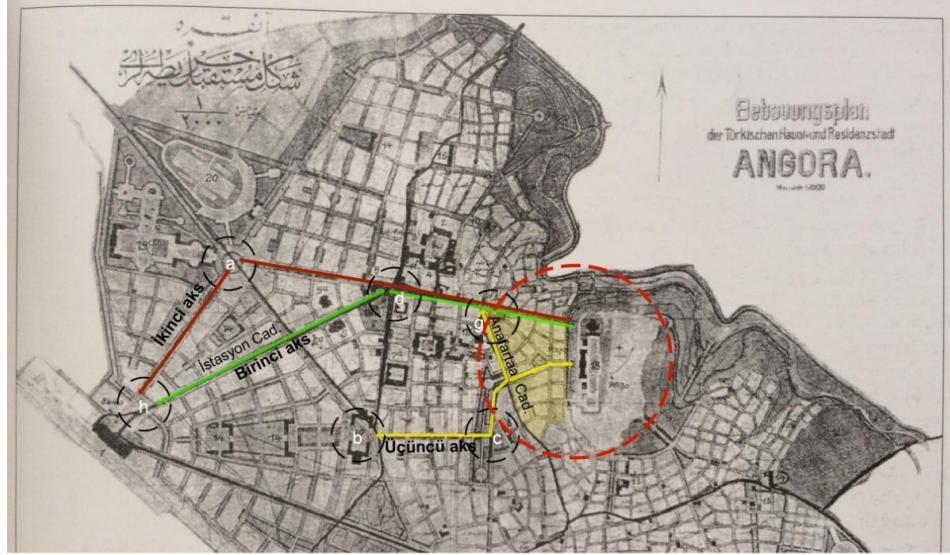
doğusunda Bendderesi ve Hatip Çayı boyunca bir yeşil aks oluşturmuş ve kentin batısındaki Millet Parkı ile birleştirerek (planda 1 numaralı alan) yeşil bir sistem yaratmıştır.

Şekil 2.44 Millet Parkı-Şehir Parkı ve Sergi Bahçesi, Spor alanları (Lörcher, 1925)

Pazar yerleri ve hal yerleri planda öngörülmüştür (planda 5 numaralı alan). Özellikle Sulu Han alanında bir meydan oluşturarak tasarlamıştır.

Günümüzde de kentin kuzeybatısında var olan Soğuk Kuyu yerleşim alanı (planda 2 numaralı alan) Lörcher'in planı ile oluşmuştur. Lörcher'in 1924 Eski Ankara planında en önemli odak noktası topografya göz önüne alınarak "kale" olmuştur. Kaleyi kente gösterebilmek için üç tane önemli aks oluşturmuştur (Vardarlı, 1990). O dönemin en işlek yolu olan şimdiki İstasyon Caddesi-Cumhuriyet Caddesi'ni (Eski Meclis'in önünden geçerek) Millet Meydanı'ndan (planda d alanı) geçirerek doğuya doğru "Kale Meydanı" nı (planda g alanı) oluşturarak yangın alanının üzerinden "güzel kale" manzarasını güvenceye almak üzere (yolun taşıtların çıkamayacağı kadar dik olmasına rağmen) kaleye doğru uzatır. Ve yeni yol böylece kalenin hemen dibinde (günümüzde Hisarpark olan alana) düşünülen üzeri kubbeli bir meclis binasına çıkmış olur. İkinci aks ise İstasyon Caddesine paralel, İstasyon Meydanı'ndan (planda h alanı) Yıldız Meydanı'na (planda a alanı) bağlanır ve lineer olarak Millet Meydanı'ndan (planda d alanı) "Kale Meydanı"na (planda g alanı) geçerek kalede düşünülen meclis binasına ulaşır. Üçüncü önemli aks, Tiyatro Meydanı'ndan (planda b alanı) (bugünkü Gençlik Parkı'nın İtfaiye Meydanı girişi) doğuya doğru (buradan kale gözüktür) uzanır ve Kemal Paşa Okulları'nın (planca c alanı) (Anafartalar İlkokulu) önünde biter. Batı yönüne doğru ise manzara, içinde okullar ve spor alanları bulunan bir parka açılır (şimdiki Gençlik Parkı).

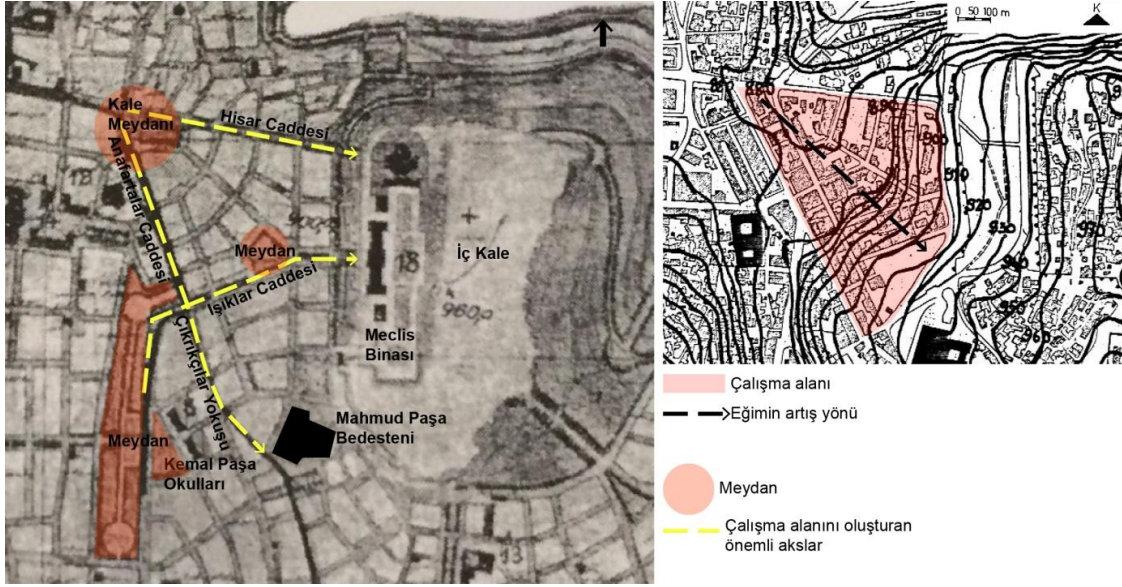

Çalışma Alanı	MEYDANLAR
Meydanlar	a Yıldız Meydanı
Önemli Odak "Güzel Kale" Kale ve Kale Önü	b İtfaiye (Tiyatro) Meydanı (Hergelen Meydanı)
İkinci aks	c Gazi Meydanı
Birinci aks	d Millet Meydanı (Ulus Meydanı) (Hakimiyet-i Milliye Meydanı)
Üçüncü aks	g Kale Meydanı
	h İstasyon Meydanı

Şekil 2.45 Güzel Kale için önemli üç aks

Kale önü mahallesi-Hisarönü Mahallesi (Günümüzde Necatibey Mahallesi-çalışma alanı) ilk olarak Lörcher planında ortaya çıkmıştır. Lörcher'in tasarım ilkelerini ışınsal yollar, kent estetiği ve yeşil alanları bütüncül bir sistem olarak ele alınışı oluşturmuştur. Kentin odağını oluşturmak için topografyanın getirdiği doğal peyzajı kullanarak "Güzel Kale" yapmıştır. Planında kenti bütüncül bir şekilde kapsayan ışınsal yollar tasarlayarak (Ali Cengizkan buna kentin simgesini-kentin anlamını oluşturmak demiştir (Cengizkan, 2004)) bu yolları Kale'ye ve dış kalede yer alan (günümüzde Hisarpark olan alana) meclis binasına ulaştırmıştır. "Güzel Kale", "kentsel estetik" ve "ışınsal yollar" ilkelerinin birlikte düşülmesi ile Hisarönü Mahallesi (çalışma alanı) oluşmuştur. Kalenin hemen dibinde olması ve bu üç tasarım ilkesi ile Hisarönü Mahallesi (çalışma alanı) eski önemli değerine ulaşmış olur.

Çalışma alanının batı sınırını oluşturan Anafartalar Caddesi (Balıkpazarı Caddesi) (1924 Ankara Haritasında yangın alanında ilk yerleşimin olduğu ve çok işlek olan cadde önemini Lörcher planında korumuştur) planda da önemli akslardan biri olmuştur. Çalışma alanının kuzey sınırını ise günümüzde Hisar Cadde olarak geçen yol Lörcher tarafından ilk kez açılmıştır.

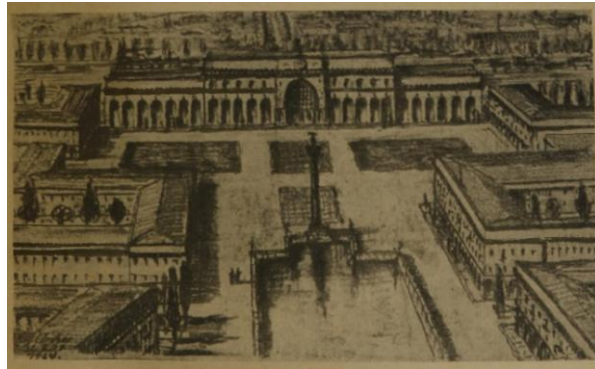
Şekil 2.46 Kale Önü (Hisarönü Mahallesi) ve topografya

Topografya haritasında eğim Bedesten'e ve kaleye doğru artar, iki öge kenti yüksek bir alanda süsler. Lörcher bir meydan oluşturarak (Kale Meydanı) eğim yönünde yollar oluşturur. Eğimin yükseldiği yöne doğru ııınsal yollar açmış ve çalışma alanının üçgen yapısı oluşmuştur. Işınsal yollar büyük yapı adalarını oluşturur. Ve "Güzel Kale"nin manzarasını bölmeyecek şekilde 1-2 katlı yapılar önerir. Sadece Hisar Caddesi eğime rağmen açılmış olması dikkat çekmektedir. Günümüzde var olan Işıklar Caddesi de Lörher Planı'nda ilk kez ortaya çıkmıştır. Işıklar Caddesi Gazi Meydanı'nı kaleye meclis binasına bağlar.

Meydanlar

1924 Lörcher Planı estetik kent ilkesi ile tanımlı birçok meydan içermektedir.

İstasyon Meydanı en önemli meydandır. Kentin girişi olan bu alan havuz ve parklarla tanımlanmış ve aks kaleye bağlanmıştır. (planda h alanı)

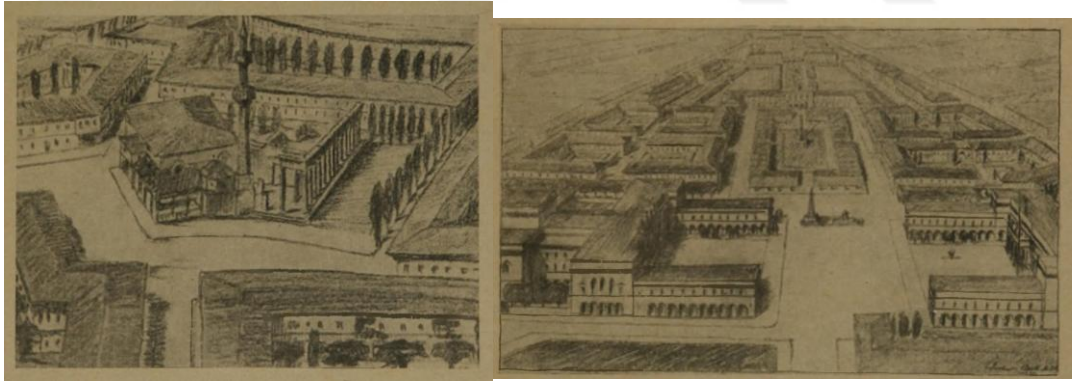
Şekil 2.47 İstasyon Meydanı ve İstasyon Yapısı (Lörcher, 1925)

Millet Meydanı (Ulus Meydanı-Hamiet-i Milliye Meydanı) Taşhan, Millet Bahçesi (1920), Dar'ül Muallimin (1900), Birinci Meclis (1920) sonra İş Bankası (1929), Koçhan (1932), Sümerbank (1938-Taşhan yıkılarak yerine yapıldı) gibi yapıların yer aldığı alandır (planda d alanı). Meydanda Atatürk heykeli önermiş (1927 yılında Heinrich Krippel tarafından yapılmıştır) ve meydanı kale manzarası oluşturarak doğrudan kaleye bağlamıştır.

Şekil 2.48 Millet Meydanı (Ulus Meydanı-Hamiet-i Milliye Meydanı) (Lörcher, 1925)

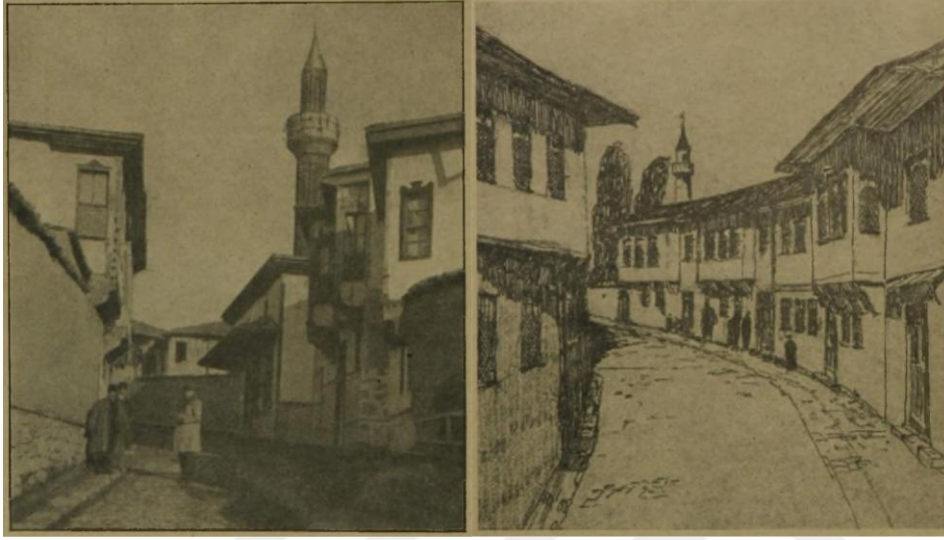
Augustos Tapınağı ve Hacı Bayram Cami algılanabilir olarak açılacaktır. Tapınağın kente yayılmış olan parçalarının toplanması önerilmektedir. (planda f alanı) Çevresinde iki katlı yapılar önererek meydanı daha çok ön plana çıkarmıştır.

Şekil 2.49 solda Augustus Tapınağı ve Hacı Bayram Cami, sağda İtfaiye-Tiyatro Meydanı (Lörcher, 1925)

Lörher günümüzde Gençlik Parkı girişinden lineer olarak Kemal Paşa Okulları'na (planda c alanı) bağlanan görsel aksı İtfaiye-Tiyatro Meydanı (planda b alanı) ile birleştirmiştir. Tiyatro Meydanı'ndan İstasyon Caddesi İş Bölgesi'ne (3 numaralı alan) tasarladığı parkı (Gençlik Parkı) doğru meydanlar oluşturmuştur. Hükümet Meydanı (planda e alanı) Ankara Valiliği, Maliye Vekâleti, Defterdarlık birimleri ile tanımlanmaktadır. 1928'den sonra Jülien Sütunu bu alana taşınmıştır. Kemal Paşa

Okulları yeşil bir düzenleme ile Gazi Meydanı'nı (planda c alanı) tanımlamıştır. Burdan güneye doğru inen yol (günümüzde Denizciler Caddesi) ilk defa Lörcher Planı ile ortaya çıkmıştır. Yıldız Meydanı (planda a alanı), Millet Parkı-şehir parkı ve sergi bahçesi, spor alanları önünde tasarlanmıştır. Kale Meydanı (planda g alanı), Kale önünde çalışma alanının kuzeybatısında önerilmiştir.

Şekil 2.50 Ankara'da Lörcher tarafından çekilen bir caddenin eski (sol) ve yeni (eskiz) (sağ) görünümü (Lörcher, 1925)

Lörcher Eski Ankara'nın ilkelerini ortaya koyarak başkentin modern, temiz ve sağlıklı, iyi donanımlı ve kontrollü büyüyeceği ve gelişeceği bir plan oluşturarak yeni konut üretimindeki politikaları oluşturmuştur. Büyük kamusal yeşil alanların yanında özel mülkiyete ait büyük yeşil bahçeler ile bir ve iki katlı sıra evlerin oluşturduğu düşük yoğunluklu bir yapılaşma önermiştir. Avurapa'da yaygın olarak tekrarlanan Camillo Sitte ve Bahçe Şehir (Garden City) ekollerini Lörcher Ankara için "Alman Romantizmi" (Akçan, 2012) yaklaşımı ile kentin tarihi dokusuna bakmaksızın (kentin coğrafi özellikleri hariç) her alan için yapılabilecek bir plan çizmiştir. Hazırladığı plan eksiksizce uygulanırsa kentin geleceğe göre korunması gereken dokusunu aslında kendi planı ile oluşturacaktır.

Lörcher Camillo Sitte ekolünü temsil eder. Bu ekolde kentlerin sahip olması gereken iki önemli ilkesi estetik ve sağlıklı bir çevredir (sağlık ilkesi sadece çevre için değil bireyin sağlıklı bir ruh halinde olması durumunu da içermektedir). Sağlıklı çevreler için büyük yeşil alanları modern şehir planlama aracılığı ile önermiştir. Lörcher 1924 Eski Ankara için hazırladığı planda bu ilkeleri birbiri ile sürekli bağlantıları olan

tanımlı meydanlar (topografya göz önünde bulundurularak tasarlanan meydanlar “Güzel Kale” manzarası ile düşünülmüştür) ve bütüncül yeşil bir sitem (birbirine bağlı şehir parkı, spor alanları, meydanlar, Bendedresi boyunca yeşil kuşak) ile oluşturmuştur. İki ilke ile eski meydanları tanımlı hale getirmesi (Hükümet Meydanı, Augustos Tapınağı ve Hacı Bayram Cami meydanı), sokakları yeniden düzenlemesi ile Camillo Sitte ekolünü 1924 Eski Şehir Planı ile uygulamıştır.

“Tabi’atın bahş ettiği bu kabiliyet hüsn-i istifade ve tatbik olunursa (güzelce yararlanılır ve uygulanırsa) bugün çorak ve ruhsuz görünen şehre, muhiti (çevresi) bir park yeşilliği için sarılmış bir bağçe şehri şekli verilebilir ve bu halde yeni şehrin manzara-i umümiyesi zeminin bugünkü kabartılarıyla ve tesadüfen mevcut olan serbest düzlüklerin yeşillendirilmesiyle en şirin ve şayan-ı dikkat şehirler sırasında latif bir manzaraya malik olabilir. Binaen aleyh, yeşil zemin satırlarını (yüzeylerini) şehrin haricinden başlayarak, ya’ni yeşil su mecra kuşağından itibaren şehir dahilinde mümkün mertebe içerülere kadar çekmek işimizde hedef ve gaye ittihaz olunmak lazımdır (edinmek gereklidir)” (Cengizkan, 2004).

Lörcher'in Eski Şehir için yaptığı plan hem artan konut talebine cevap vermediği için hem de mali açıdan pahalı olduğu gerekçesiyle uygun bulunmamıştır. Eski Ankara için yapılan planının reddedildiği belirtilmiş ancak planının izleri sonraki dönemlerde takip edilmiştir ve Lörcher'in Eski Şehir Planı Ulus'un bugünkü yapısını bir ölçüde oluşturmuştur. Kalenin batısında, iç ve dış duvarlar arasındaki yeşil alanın ortaya çıkması (Hisarpark), bu alanlarda konut gelişmesine izin verilmeyişindendir. Hisar Caddesi'nin açılması ve bu cadde ile Anafartalar Caddesi arasında kalan yangın alanındaki ilk yapılaşma bu plana göre gerçekleşmiştir. Anafartalar Caddesi'ni Belediye önünden başlatarak Çıkırıkçılar Yokuşu üzerinden sürekli olarak doğrusal bir cadde haline getirmiştir.

2.5.2. 1932 Jansen Planı ve alanla ilgili plan kararları

Ankara Şehremini Asaf Bey döneminde yeni bir plan yapma kararı alınır. 1927 yılında Avrupa’da üç uzman olan Leon Jaussely, Josef Brix, Hermann Jansen Ankara’ya davet edilir. Ve üç uzman arasında bir yarışma düzenlenmesi kararı alınır. Yarışma öncesinde üç uzmana 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Haritası ve Lörcher'in hazırladığı 1/2000 ölçekli Eski Şehir Planı ve 1/1000 ölçekli 1924 Yeni Şehir Planı

verilmiştir. Ayrıca Şehremini hazırlanacak yeni plan için 19 maddelik ön koşullar belirlenmiştir:

- “1.Eski Ankara’nın sınırları yeni planda dikkate alınacak,*
- 2.Eski Ankara’nın doğu, batı ve kuzey yönlerine arazinin uygunluğu oranında yayılması planda gösterilecek,*
- 3.Eski Ankara boş bir alan gibi kabul edilerek yeni bir plan yapmak söz konusu olamaz ve Samanpazarı yolunun kuzeyinde ve kaleye açılan mahallelerin zamanla parçacı ve yerinde imara açılması söz konusu olacak, dolayısı ile uygun kararlar beklenmektedir,*
- 4.Kale’ye açılan ana yolların, yaya yollarının ve Kale çevresinin imarı ve güzel görünmesi gibi düşüncelerin planda gösterilmesi uygundur,*
- 5.Samanpazarı-Cebeci-Ulucanlar; Taşhan-Samanpazarı; Mukaddem-Cumhuriyet Caddeleri arası ve Hükümet Civarı, Hacı Bayram, yangın yerleri plana dâhildir,*
- 6.Bendderesi’nin kısmen göl ve kısmen bahçe olması istenmektedir,*
- 7.İstasyon’nun gelişmesi göz önünde bulundurulmalıdır,*
- 8.İstasyon-TBMM caddesinin batısı bir bölümü şehir idaresine bir bölümü atletizm ve stadyum alanına ayrılacak,*
- 9.Yarışmacılara verilen iki seçenekten birincisi İstasyon-Mukaddem-Cumhuriyet Caddeleri arasının 40-50m derinlikte yapılaşmaya açılacak, ortası bir bahçe yapılarak Kale’nin görülmesi sağlanacak, ikincisi İstasyon-Mukaddem-Cumhuriyet Caddeleri yüksek gelirli bir iş ve ticaret merkezi olarak tasarlanacak,*
- 10.Yeni Şehir’in kurulmuş bölümü Kurtuluş Meydanı (Kızılay Meydanı) kadar korunmalı; alanın doğu, batı ve güneye doğru genişlemesi düşünülmelidir. Cebeci ile Yeni Şehir’in bir park ile bütünleştirilmesi, Eski Ankara ile Yeni Şehir’in birlikteliğinin düşünülmesi gerekli olacaktır,*
- 11.Bakanlık yapılarının Kurtuluş (Kızılay) Meydanı tarafında bir grup olarak toplanması gereklidir,*
- 12.İtfaiye Meydanı (Opera Meydanı), Cumhuriyet Caddesi ve Gazi Mustafa Kemal Bulvarı’nın büyük apartmanlara ayrılması gereklidir,*
- 13.Mezarlık, Cebeci arkasında konumlanmalıdır,*
- 14.Ankara-Sivas hattı ile İstasyon arasındaki arazi, sanayi ve fabrikalara özgülenmelidir,*
- 15.Hava alanı için ayrılan alan belirlenmeli ve korunmalıdır,*

- 16.Küçük bahçe ve veya yeşil alanlar düzenlenmelidir,
- 17.Hayvanat Bahçesi ve genel park, Orman Çiftliği'nde, Marmara Platosundan başlayarak İstanbul yoluna kadar uzanmalıdır,
- 18.Haritası olmayan alanlar gerekli oldukça plancıya verilerek tasarlanacaktır,
- 19.Plan 50 senelik bir vizyonla, 250-300 bin nüfusa göre yapılacaktır” (Cengizkan, 2004)

Üçüncü maddenin “Eski Ankara boş bir alan gibi kabul edilerek yeni bir plan yapmak söz konusu olamaz ve Samanpazarı yolunun kuzeyinde ve kaleye açılan mahallelerin zamanla parçacı ve yerinde imara açılması söz konusu olacak, dolayısı ile uygun kararlar beklenmektedir” Lörcher’in Eski Ankara için hazırladığı plana bir eleştiri olduğunu düşünebiliriz. Bu plana göre Eski Ankara geçmişten gelen mevcut dokusu, geleneksel kentsel izleri göz önünde bulundurulmadan modern bir planlama yaklaşımı ile sıfırdan üretilmiştir. Getirilen üçüncü madde ile şehremini ya da hükümet sıfırdan bir plan yapılmasının hem maliyetli (“kaleye açılan mahallelerin zamanla parçacı ve yerinde imara açılması”) oluşundan hem de kentin tamamen yeniden planlanmasının önüne geçmek istemiştir. Beşinci madde ile, “yangın yerleri plana dâhildir”, 1916 yılında yanan alanın (çalışma alanını kapsar) planlanması gerektiği belirtilmiştir.

Yarışma hazırlıkları devam ederken Ankara’nın başkent olmasından dolayı kent hızla nüfus çekmiş çok büyük konut sıkıntısı yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak daha plan çıkmadan Eski Ankara’da büyük bir hızla kaçak yapılaşma başlamış ne şehremini ne de hükümet bu durumun önüne geçememiştir.

Ankara İmar Planı Yarışması 1928 yılı içinde tamamlanır ve yarışmayı Hermann Jansen kazanır. Jansen’in yapmış olduğu planda Ankara, eski ve yeni iki merkezden oluşmuş ve iki merkez birbirine bağlanmıştır, Eski Ankara için şehreminin istekler listesinde belirttiği gibi parçacı uygulama önermiş ve mahalleler bazında çözümler üreterek modern bir plan tasarlamıştır.

Yarışma sonucunda elde edilen plan uygulama projesinin ön hazırlık çalışmasıdır. Kesin imar planı 1937 yılında onaylanıp yasal bir plana dönüşmüştür. Jansen’in hazırladığı planın, ön uygulama dönemi 1929-1932 yılları arası ve kesin uygulama dönemi 1932-1939 yılları arası olarak ikiye ayrılmıştır. Ön uygulama döneminde yaşanan problemlerden biri kadastro haritalarının hazır olmayışıdır. Bu haritalar

olmadan (çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi'nin ilk kadastr haritası tarihi 1929-1936 yılları arasını kapsamaktadır) planlar hazırlanmış ve 1939 yılına kadar plan ve kadastr haritaları arasında uyumsuzluk (sokak, cadde ve meydanların Jansen planındaki konum ve ölçüleri zemine uymamaktadır-plan araziye uymamıştır-haritaların ölçekleri küçük olduğundan üzerlerinde detay bilgilere yer verilmemiş Jansen detayları kendine göre yorumlamıştır bundan dolayı planın zemine uygulanma biçimi başarılı olmamıştır) devam etmiştir. Yaşanan teknik eksikliklerden Ankara Şehremini yetersiz görüldüğü için 1928 yılında 1351 sayılı yasa ile Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuştur. İçişleri Bakanlığına bağlı olan bu müdürlük, önce şehir haritasının sonra da imar planının hazırlanmasından sorumludur (1930 yılında çıkan 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar yasası halihazır haritalarını ve imar planlarını yaptırma görevini belediyelere verse de onay yetkisini Ankara İmar Müdürlüğü'ne bırakmıştır.) (Tankut, 1990).

Tablo 2.6 Jansen Planı özet bilgiler

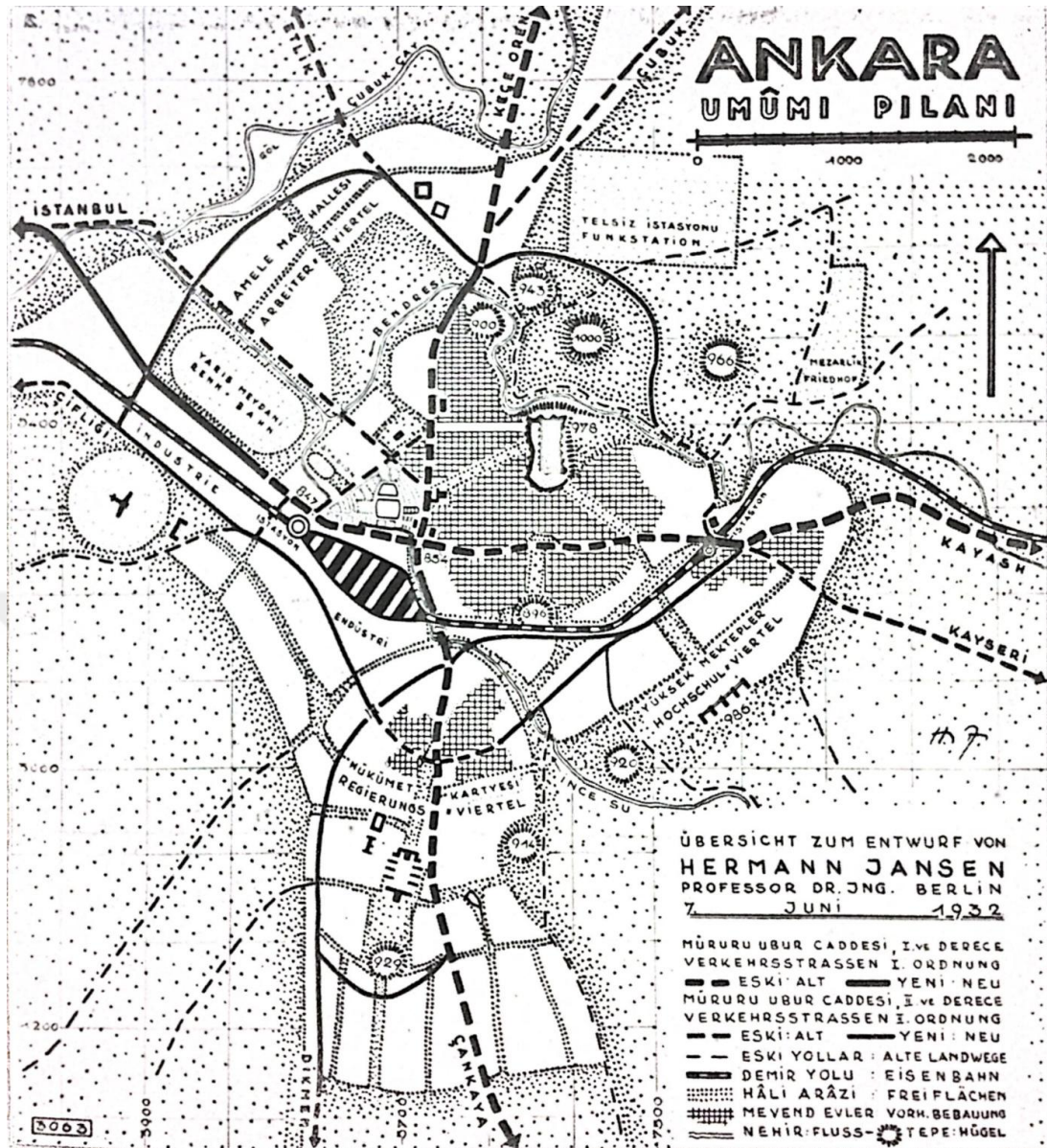
Jansen Plan Onay Yılı	1932
Plan Hedef Yılı	1978
Mevcut Nüfus (kişi)	75,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	300,000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	300 ha
Toplam Plan Alanı (ha)	1500 ha
Makroform Yönelim Stratejisi	Yenişehir Gelişimi Korunuyor, Doğu (Cebeci) Batı (Maltepe Tandoğan) İşçi Mahalleleri Bahçekent/Güzelkent Gelişimi

(Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006)

Tablo 2.7 Jansen Planı İlkeleri

Seyrüsefer	Serbest sahalar	Teşekküller kısmı	Oturma mahalleleri
Demiryolu (Büyük istasyon, Eşya yük istasyonu)	Dere vadileri (İnce su, Bendderesi, Çubuk, Tepe ve sırtlar	Bakanlıklar mahallesi	Eskişehir
Hava postası	Kutrani yeşillik şeritleri	Yüksek mektepler mahallesi	İnşaat hudutları
Seyrüsefer yolları (Birinci derece seyrüsefer caddeleri, İkinci derece seyrüsefer caddeleri)	Gençlik parkı		Dahili inkişaf (gelişim) sahası (Yenişehir, Cebeci, Garp(batı) mahalleleri, Kooperatif mahallesi
Şehir dâhili seyrüsefer yolları	Spor alanları (Hipodrom ve stadyum)		Harici inkişaf sahası (Kavaklıdere, Çankaya)

(Jansen, 1937)

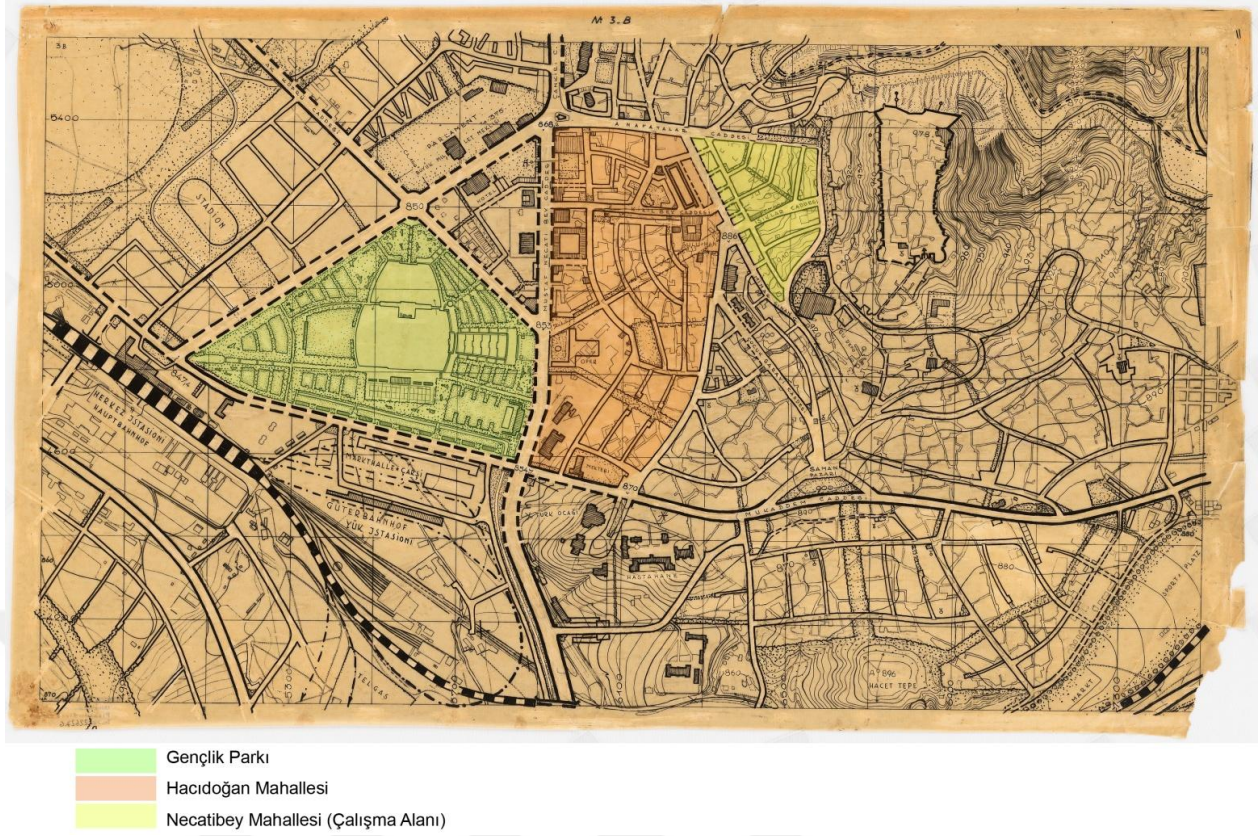
Lörcher ve Jansen Camillo Sitte ekolüne bağlı oldukları için “kentsel sağlık ilkesi” iki plancının da önemli ilkelerinden biri olmuştur. Jansen yeşil alan kurgusunu kentsel sağlık ilkesi ile dere vadilerinde, kesintisiz yeşil yaya yollarında, spor alanlarında, çocuk bahçelerinde, parklarda gerçekleştirmek istemiştir. Endüstri alanlarının seçiminde erişim kolaylığı kriterini getirmiştir.

Jansen Planı’nda yollar kısa, düz ve topografyaya uygun olacaktır. Motorlu taşıt yolları en aza indirgenmelidir ve süratli-kesintisiz olmalıdır. Diğer yollar ikinci derece olarak ele alınmış kısa-düz-dardır. Kent içindeki yaya yolları önemlidir bu yaya yolları her iki tarafı ağaç sıraları ile donatılmıştır. Bu şekilde kentsel sağlık ilkesini de gerçekleştirmiştir.

“Tashihe (düzeltme) en fazla ihtiyaç gösteren eski şehrin garp (batı) taraflarıdır. Daima tekrarlayan yangınlar yüzünden aradan büyük parçalar yırtılmışdır. Yangın yerlerini hatıra getirmeli bu yüzden garp kenarında yeni şehir tesisine baş anmıştır. Fakat civarda yapılan yeni banka ve saire gibi büyük binalardan eski kısımlar çok acınacak bir vaziyette kalmışlardır, bu sebepten Hacı Bayram, İsmet Paşa, Hacıdoğan mahallelerini zaman zaman tamamen yeniden yapmağa karar verilmiştir. Buralar için yapılan 1/500 mikyasındaki detay planları, mevcut caddeleri nazarı itibara alarak vücade getirilmişlerdir. Bu usul yeni arsa taksimini oldukça kolaylaştırmakla beraber yeni iktisadi kararlara mühim zararlar verecektir. Ancak yeni yapı faaliyetlerine hanel vermeden yeni yapılaşmış bulunan kıymetli binaları muhafaza etmekle bu işde muvaffak olmak kabildir. Bittabi bütün binalar, tarihi kıymetlerine göre serbest kalacak fakat aynı şekilde yayılmalarına katiyyen müsaade edilmeyecektir. Bu yukarıda bahsettiğimiz şehir kısımlarına, Augustus mabedi, camiler, Suluhan dahildir...”

Jansen öncelikle mevcut yolları takip ederek yol sistemini oluşturmuştur. Kesikli yollar 1. Derece eski caddeler, düz çizgiler 1. Derece yeni caddelerdir.

“Kısım kısım yenileştirmek yeni yollar açarak ve dar, birbirine yakın blokları ziyalandırarak, seyrüsefer tekniği ve sıhhi bakımlardan tehlikeye giren şehir kısımlarına yeni zamana göre oturmayı başışlamak lazımdır.” (Jansen, 1937)

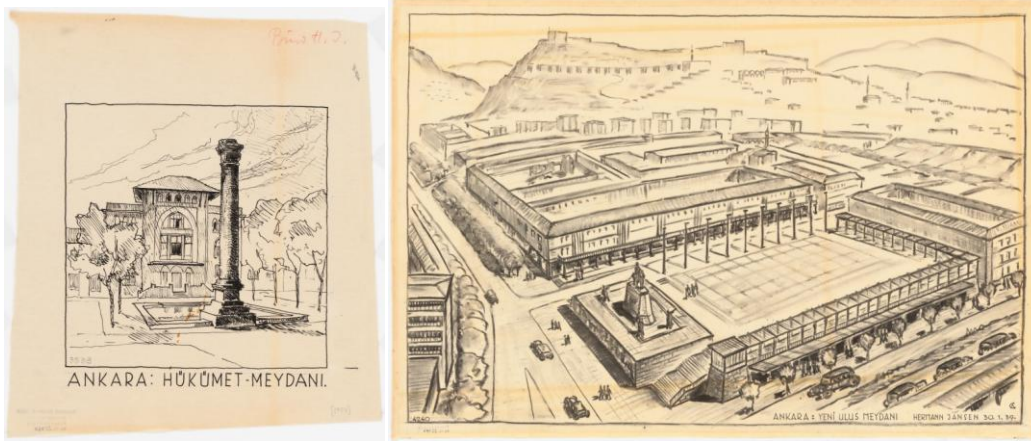
Şekil 2.52 Jansen Eski Şehir Genel Planı 1932 (Technische Universität Berlin Architekturmuseum)
(Plan üzerine eklemeler yazar tarafından yapılmıştır) (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=659>)

Jansen Eski Şehir Planı mevcut yolları takip etmiş (Lörcher Eski Şehir kısmı için tüm alanı kapsayan yenilemeler ile bütüncül bir plan önermiştir) genel doku içinde yenileme alanlarını parçacıl olarak (bölgesel ayrım yapılarak) mahalleler oluşturarak gerçekleştirmiştir. Bunlar İsmet Paşa Mahallesi (kuzeyde), Hacıdoğan Mahallesi, Yangın alanı-Necatibey Mahallesi (çalışma alanı), Amele Mahallesi (kuzeyde-uygulanmamıştır), Hükümet Mahallesi'dir. Planda uyguladığı yeşil şeritler kentsel sağlık ve kentsel estetik ilkesi için yeniliklerin en önemlisi olduğu görülmektedir. Kutrani yeşil şeritler güvenli, sağlıklı gezinti yaya yolları olmuş ve kale manzarası oluşturulmuştur.

“Kutrani yeşil şeritler ile, yeni şehircilik de, eskişehir kısmını bozmadan yenilikler araya sokmak bir numune teşkil ederek aynı zamanda şehir dahilinin kıymetini daha çok artırmak demektir.” (Jansen, 1937)

Meydanlar

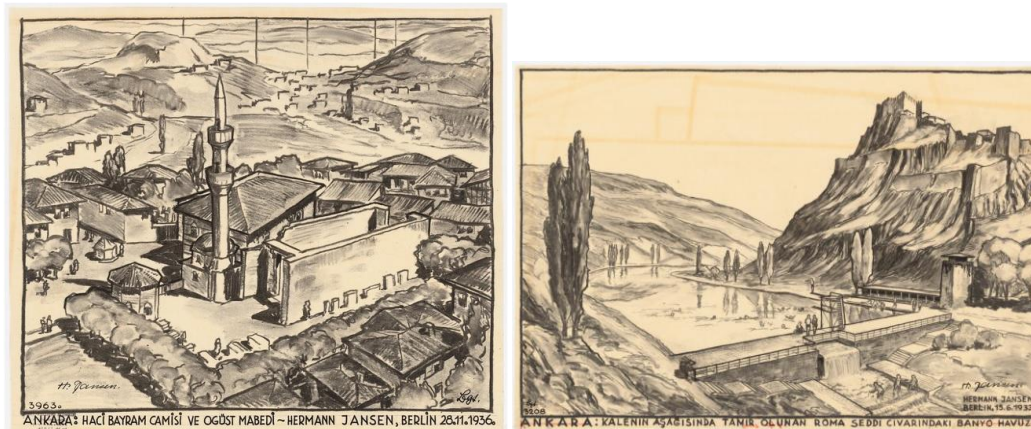
Jansen Eski Şehir için birçok meydan düzenlemesi yapmıştır. Bunların birçoğu uygulanmamıştır. Jansen Hükümet Meydanı için Julianus Sütunu'nu meydanın önüne getirmeyi önermiştir. Ve günümüzde bu alanda yer almaktadır.

Şekil 2.53 solda Ankara Hükümet Meydanı ve Julianus Sütunu, sağda Ulus Meydanı (Technische Universität Berlin Architekturmuseum) (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1068>)

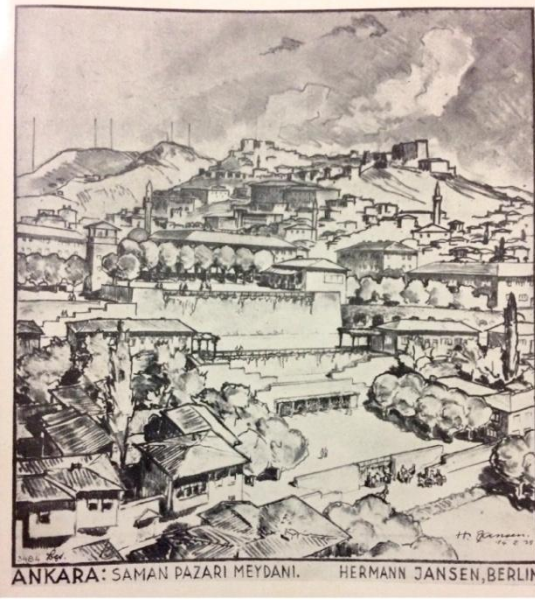
Ulus Meydanı için 1939 yılında hazırladığı meydan düzenlemesinde Löcherer'in Ulus Meydanı için öngördüğü Atatürk Heykeli'nin yapıldığı görülmektedir. Ve arka tarafta Anafartalar Caddesi üzerinde yüksek katlı yapıların olduğu görülmektedir.

1936 yılında Hacı Bayram Cami ve Augustus Tapınağı meydanı için çevredeki konutları koruduğu görülmektedir. Meydanı yeşil bir kuşak ile çevreleyerek öne çıkarmıştır.

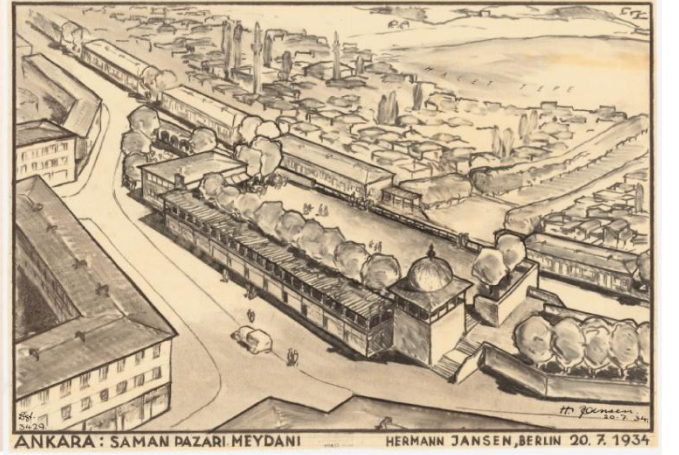

Şekil 2.54 solda Hacı Bayram Cami ve Augustus Tapınağı Meydanı, sağda Bendderesi (Technische Universität Berlin Architekturmuseum) (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1235>)

Jansen kutrani yeşillik şeritleri aksının içine Samanpazarı'nı meydan oluşturarak katmıştır. Tepe ve sırtlardan başlayarak kent merkezinin içine kadar getirmiş ve bu şeritleri Kale'ye yönlendirmiştir. En önemli kutrani yeşillik şeridi Opera Meydanı'ndan kuzeydoğu yönüne doğru önce Sulu Han sonra yangın yerinden geçerek (Işıklar Caddesi üzerinden- bu alan çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi'dir) Kale'ye varır. Samanpazarı Hacettepe'yi kuzeyden güneye bağlar. Bu alanı kat kat yükselen teraslar halinde tasarlamıştır. Burada geniş bir seyir terası oluşturarak ve kentin kalbinde bir dinlenme bahçesi haline getirmek istemiştir.

1935 yılı Saman Pazarı Meydanı ön cepheden

1934 yılı Saman Pazarı Meydanı arka cepheden

Şekil 2.55 Samanpazarı Meydanı (soldaki görsel (Jansen, 1937), sağdaki görsel (https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1168)

Jansen Bendderesi'ni yeşil bahçe ve havuz işlevi görecektir. Günümüze kadar gelmeyen Roma Bendi görülmektedir. (1957 yılında Ankara'da yaşanan sel felaketinden sonra, Hatip Çayı'nın üzeri (Bendderesi) tümüyle kapatılarak, Dışkapı'yı Cebeci'ye bağlayan günümüzdeki yol yapılmıştır.) Jansen Bendderesi için Ankara'nın en cazibeli ve canlı kısmı olduğunu belirtmiştir.

“Kale kayalarının bend deresine doğru sarp inişi bir yabancıнын sade Ankaradan değil belki Türkiyeden de alabileceği en büyük, unutulmıyacak kuvvetli intibalardır.”
(Jansen, 1937)

Jansen Planı'nda Eski Ankara çalışma alanı ilkeleri

Jansen Eski Ankara'yı Şehremaneti'nin de istediği gibi tümüyle yenilememiş geleneksel doku içindeki boşluklarda modern düzenlemelere gitmiştir. Bununla beraber geleneksel dokuda mevcut bağlantılarla beraber yeni bağlantılar oluşturarak mahalleler ortaya çıkartmıştır. Ancak kalan mevcut yapı düzenini korumuştur. Çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi için hazırladığı 1/500 plan çalışmasında da mevcut yapıları koruduğu görülmüştür. Şehremaneti'nin Eski Ankara'yı parçacıl ve zamanla imar etme koşuluna uygun olduğu görülür. Böylece Eski Ankara'nın imarı için büyük kaynaklar ayırmak-pahalı kamulaştırmalar gerekmecektir. Çünkü yollar mevcut izleri takip etmiştir, yeni yapılaşmaları mezarlık, bahçe ve yangın yeri gibi boşluklarda öngörmüştür.

“Yeni şehircilikte yeni şehir kısımlarının kurulmasını eski kısmın yayılışından tamamen ayırmak lazımdır. Hatta nazari olarak eski şehir üzerine haddi zatında bir cam levhası kapamalıdır. Bu suretle kolaylıkla bütün gidişat takip edilerek şehri fenalıklardan korumak kabil olur. Eski şehre mümkün olduğu kadar fazla el sürmemek gerektir... En mühim nokta eski kısmın karakterinin bozulmamasıdır... Eski şehre ait nizamname tasavvur edilen değişikliklerin hudut ve cinsleri kararlaştırılarak tesbit edilir.” (Jansen, 1937)

Jansen eski kenti, hem yeni kentin yayılışından korumak istemiş hem de *“Eski şehre mümkün olduğu kadar fazla el sürmemek gerektir”* plan notu ile Şehremanetinin istediği kent bütünü kararının (eski ile yeniye bağlamak) olumsuz etkilerini azaltmak (spekülatif imar baskılarını) için "Eski Şehir Talimatnamesi"ni (sonradan Protokol Alanı) oluşturmuştur.

“Ankara'nın eski şehir kısmında, tarihi kıymetin pek fazla olmasından işlenmesinde ço itina etmek lazım gelecektir.” (Jansen, 1937)

Protokol Alanı içinde Kale ve çevresi yer almış ancak yangın yeri olan çalışma alanı Necatibey Mahallesi yer almamıştır. Jansen'in (korumak istediği) Eski Şehir'in geleneksel dokusunda önerdiği yeni yerleşme alanları ile yol bağlantıları boyunca spekülatif baskılar yoğunlaşmış, yenilemeler hız kazanmıştır. Kale önünde yer alan ve çalışma alanının yol sınırlarından birini oluşturan Anafartalar Caddesi imar baskılarının en net okunduğu alan olmuştur.

Çalışma alanı sınırını oluşturan Anafartalar Caddesi

Tahtakale-Aşağıyüz'deki en işlek ve seçkin iş yerlerinin toplandığı ana cadde olan Anafartalar Caddesi-Balıkpazarı Caddesi'nin esnafı daha çok gayrimüslimlerden oluşmuştur. Bu iş yerlerinde daha çok dış kaynaklı mallar ve değerli eşyaların alım-satımı yapılmıştır. Balıkpazarı Caddesi, 1890'larda Çıkırıkçılar Yokuşu yakınında bir tiyatro yapılmıştır (Kocamanoğlu isimli bir Ermeni tarafından) (Sağdıç, 1993).

Balıkpazarı Caddesi'nin adı Cumhuriyet'in ilanından sonra Anafartalar Caddesi olarak değiştirilmiş ve cadde daha da genişleyip uzayarak Ankara'nın ekonomik olarak en önemli caddesi olmuştur.

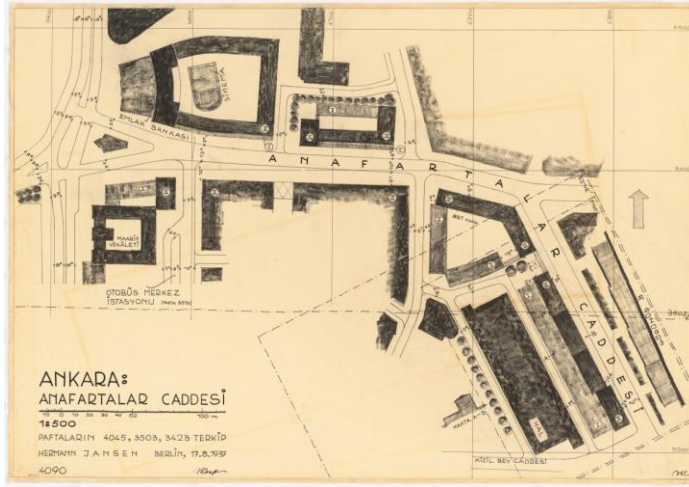
Ankara'da betonlaşma süreci ilk kez Anafartalar Caddesi üzerinde başlamıştır. Çok katlı apartmanların konut olarak kullanılması Anafartalar Caddesi ve Işıklar Caddesi'nde (çalışma alanının içinde yer alan) (Ankara'da ilk defa elektrik bu caddede kullanıldığı için cadde Işıklar Caddesi olarak isimlendirilmiştir) başlamıştır.

Şekil 2.56 1930'lu yıllar Anafartalar Caddesi (Sağdıç, 1993)

Şehremaneti binası Anafartalar Caddesi üzerinde yer almıştır. Bundan dolayı caddenin temizliği ve bakımı önemli olmuştur. Anafartalar Caddesi ile Hacı Doğan Mahallesi arasında kalan kısımda yoğun ticari dükkânların olduğu Tahtakale Çarşısı yer almıştır. Bu alan 1929 yılında çıkan yangın ile büyük hasar görmüştür.

Yangından sonra hal binası Jansen tarafından 1937 yılında planda çizilmiş, 1937 yılında Robert Oerley tarafından yapılmıştır.

Şekil 2.57 Anafartalar Caddesi ve Hal Binası (Technische Universität Berlin Architekturmuseum) (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1147>)

Cumhuriyet ile modernleşmenin modern hayatın ihtiyaçları Anafartalar Caddesi üzerinde fotoğrafçılar, berberler, kürkçüler, şapkacılar (özellikle kıyafet devriminden sonra Avrupa modasına göre kıyafetler, tuvaletler, mantolar, iskarpinler yanında milletvekilleri için fraklar, smokinler ile melon ve silindir şapkalar), kuyumcular, terziler, halı satıcılarının mağazalarından karşılanmış; İstanbul'dan gelen her türlü “modern” eşyanın satıldığı alışveriş caddesi olmuştur. Böylece Ankara’da Anafartalar Caddesi ilk modern ticaret aksı olmuştur.

Şekil 2.58 1930’lu yıllar Anafartalar Caddesi (VEKAM arşivi)

Anafartalar Caddesi üzerindeki kullanımlar ve caddenin çevresi ile ilişkisi sonucunda, değer pahası yüksek olan alandaki arazi fiyatları çok yükselmiştir.

Alandaki arazi fiyatları sadece Eski Ankara’da değil tüm Ankara kentinde en yüksek değerlere sahip oluşu 1950’lere dek devam edecektir. Yüksek arazi fiyatları çok katlı yapılaşmaları desteklemiş ve apartmanların kontrol edilemez bir şekilde yayılmasına neden olmuştur.

Tablo 2.8 Arazi Fiyatları

	Metrekare başına Fiyat		Metrekare başına Fiyat
Ulus Meydanı		Yenişehir	
Anafartalar Caddesi	1500-2500	Kızılay-Atatürk Bulvarı	800-1000
Anafartalar Caddesi üzerinde olmayan kısımlar	800-1300	Ziya Gökalp Caddesi	200
Bankalar Caddesi	1500-2000	Mithatpaşa Caddesi	100
Bankalar Caddesi üzerinde olmayan kısımlar	800-1000	Bulvar üzerinde Kızılay ile Bakanlıklar arası	300-500
Çankırı Caddesi	800-1000	Meşrutiyet Caddesi	40
İstasyon Caddesi	500-1000	Meşrutiyet Caddesi’ne uzak olan kısımlar	40
Çıkrıkçılar Yokuşu		Maltepe	
Cadde üzeri	60-80	Tepe üzeri	20
Caddeden üzerinde olmayan kısımlar	30-40	Necatibey Caddesi	40-50
Hisar Caddesi	60-100	Gazi Mustafa Kemal Bulvarı	60
Hisar Caddesi üzerinde olmayan kısımlar	50-80	Gazi Mustafa Kemal Bulvarı uzak olan kısım	20
Karaoğlan Caddesi	1000-1500	Demirtepe çevresi	60
Karaoğlan Caddesi üzerinde olmayan kısımlar	500-800	Gazhane çevresi	30
Samanpazarı		Gazhane ile Sıhhiye arası	40
Merkez	500-800	Kolej	
Kale arkası	200-500	Kolej ile Kurtuluş arası	40
Adliye merkezi	800-1000	İncesu Topraklık merkez	20
Adliye’den uzak olan kısımlar	40-60	İncesu Topraklık uzak kısım	10
Kale çevresi	30-50	Kurtuluş Caddesi	40
İçkale	10-15.20	Kurtuluş Caddesi uzak kısım	20-30
Bendderesi		Cebeci	
Köprü çevresi	100-200	Asfalt üzeri	40
Hisar yolu ile Bendderesi arası	200-500	Asfalt’ın uzak kısımları	20-30
Turgut Reis Mahallesi	30-50	Demirlibahçe	20
Turgut Reis Mahallesi uzak kısımlar	10-20	Balkehriz Bağları	10-15.5
Akköprü		Yol üzeri Cebeci ile Samanpazarı arası	80-100
Yol üzeri	50	Cebeci ile Samanpazarı arası uzak kısım	30-40
Yoldan uzak kısımlar	30	Çankaya	
Etlik’e giden yolda	40	Asfalt üzeri	60-100
Kazıkiçi Bostanları	20-30	Asfalt’tan uzak parçalar	30
Akköprü ile İstasyon Caddesi arası	150	14 Mayıs Kooperatifi	20
Hipodrom çevresi	20	Çankaya ile Küçükesat arası	15-20
Sıhhiye		Kavaklıdere	20
Atatürk Bulvarı çevresi	60	Kavaklıdere Caddesi üzeri	30
Bulvar ve Sarar Okulu arası	40	Kavaklıdere Caddesi uzak kısım	15-20
Bulvar ve Refik Saydam arası	40	Bahçelievler	
Sağlık Bakanlığı çevresi (SıhhiyeVekaleti)	50	Merkez	30
Necatibey Caddesi çevresi	40	Bahçelievler ile Orman Çiftliği arası	20

Bakanlıklar		Bahçelievler ile Balgat arası	10
Bulvarı üzeri Bakanlıklar ile Çankaya arası	200-500	Balgat Köyü	10
Yeni TBMM çevresi	50	Bahçelievler ile Anıtkabir arası	20
Güvenevleri, Gazino kısmı	40	Bahçelievler ile Maltepe arası	20
Güvenevleri uzak kesimler	30	Orman Çiftliği çevresi	10
Güvenevleri Ayrancı Bağları arası	15-20	Etlik	
Akay Caddesi üzerinde Bakanlıklar ile Küçükesat arası	40-60	Ana caddede	15
Küçükesat Caddesi	30-40	Bahçelerin ve bağların bulunduğu kısım	8
Küçükesat Caddesi üzerinde olmayan kısımlar	20	Uzak kısımlar	5
	Metrekare başına Fiyat		
Dışkapı			
Yıldırım Beyazıt Meydanı	150		
Etlik Asfaltı üzeri Yıldırım Beyazıt	70		
Pazar meydanından Yıldırım Beyazıt Meydanı ile Ulus Meydanı arası	150-200		
Yıldırım Beyazıt Meydanı ile Ulus Meydanı arası pazar meydanı arkası	500-1500		
Keçiören			
Asfalt üzeri	12		
Şose	10		
Gazino çevresi	15		
Tepebaşı ve çevresi	5-8		
Kalaba Cade Üstü	15		
Kalaba Caddesi uzak olan kısımlar	5		
Yenimahalle			
Ana cadde ve uzak kısımlar	5-20		

(Baukommission, 1954)

1957 Yücel Uybadin Planı öncesinde Ankara yeni imar planı için hazırlanan bu raporda arazi fiyatları incelendiğinde en yüksek fiyatların Anafartalar Caddesi ve yoldan uzak olan kısımlarında olduğu görülmektedir.

Jansen'nin yayınladığı fotoğrafta Anafartalar ve Denizciler Caddesi'nin çevresindeki yapılaşma görülmektedir. Jansen çok katlı apartmanların “Kale” manzarasını bozmasından dolayı apartmanların üst katlarının yıkılmasını istemiştir.

“...Yeni inşaat tarzı sıra evleri şeklinde iki veya üç kattan ibaret olacaktır. Sade umumi imar planının yapılmasından evvelki zamana ait 4 veya daha fazla katlı evler yangın duvarları ile bazı caddelerin manzaralarını bozmaktadır. Bunların üst katlarını yıkarak yeni nizami binaların yüksekliklerine uydurmağa çalışılacaktır.”

Şekil 2.59 Hermann Jansen tarafından 1929'da yayınlanan fotoğraf, Anafartalar ve Denizciler Caddesi'nin çevresindeki yapılaşma (Vardarlı, 1990)

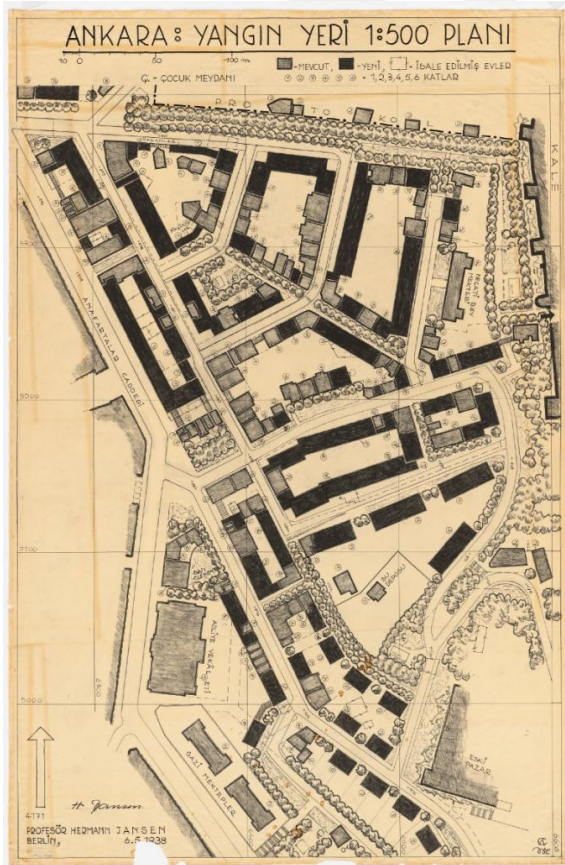
Jansen planı uygulama aşamasına geçildiğinde iki önemli nokta “Plan uygulamasında pahalı kamulaştırmalardan kaçınılmalıdır” ve “Arazi spekülasyonları önlenmelidir” olmuştur (Tankut, 1990). Spekülasyonlar önlenmez ise planın uygulanamayacağı bilinmektedir. Bu önemli noktayı Jansen imar planı açıklama raporunda da belirtmiştir.

“Pahalı arsalar da iktisadi bir çare olarak istimal (kullanma) edileceklerdir. Fakat yangın yerlerinin doldurulması işinde kullanmaya çalışılmalıdır. Tesirli bir inşaat talimnamesi kabul edilmelidir. Esasta hiçbir bina üç katı geçmemeli, arka evler, yan çıkmlar, bodrum apartımanları ve müstakil çatı apartımanları katiyetle men edilmelidir. Ve bilhassa arsaların istimali, yükseklikleri bir nisbet ve nizama tabi kalmalıdır. Böylelikle kendiliğinden arsaların mubalağalı pahalılıkları durdurulmuş olur. Çok sıkı ve azami istifade ile, yüksek binalar kurularak fazla kazanç menbai (kaynak) temin eden arsaları men etmelidir.”

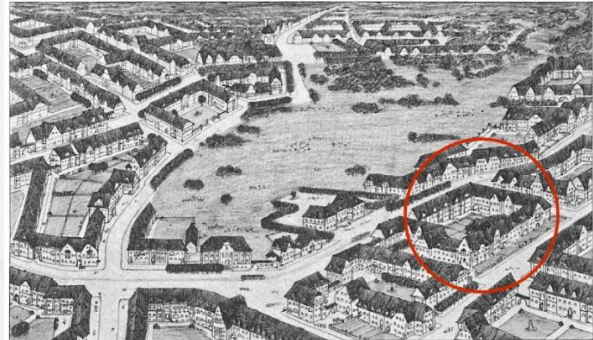
Çalışma alanı Necatibey Mahallesi ve mahallenin sınırını oluşturan Anafartalar Caddesi arsa fiyatlarının ve kiraların en yüksek olduğu alan olmuştur. Öyle ki 1924 Ankara Haritası'nda yangın alanı henüz yapılaşmamışken Anafartalar Caddesi üzerinde birtakım binaların varlığı görülür. Ankara başkent olduktan sonra hızla göç almaya başlamıştır. Ancak Ankara zaten küçük bir kasaba olduğu ve Eski Şehir'in büyük bir kısmı da yandığı için kentte büyük bir konut sorunu yaşanmaya başlanmıştır. Konut sorunundan dolayı kaçak yapılaşma başlamış, devlet bunları yıkmak yerine para cezası vermeyi uygun görmüş ancak bu durumun önüne geçememiştir. Çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi Emvaili-i Metruke'den dolayı

(yüksek arsa fiyatlarının olduğu özel mülkiyet alanı) kamulaştırılmamıştır. Jansen Planı'na gelinceye kadar çalışma alanı Necatibey Mahallesi'nde yapılaşmalar çoktan başlamıştır. Jansen Necatibey Mahallesi için hazırladığı 1/500 detay planda mevcut yapıları korumuş ve *“Ve bilhassa arsaların istimali, yükseklikleri bir nisbet ve nizama tabi kalmalıdır. Böylelikle kendiliğinden arsaların mubalağalı pahalılıkları durdurulmuş olur”* plan notu ile en çok 4 katlı yapılaşmayı önermiştir. Bu şekilde spekülasyonların önlenebileceğini düşünmüş ve plan uygulanabilir olacaktı.

“Ev ve oturma meselesi, sade Ankara imar planında değil esasen şehircilikde en mühim rolü oynar. Mahallerin teşkili oturma dairelerinin en iyi şekilde hal edilmesi, mimarisi ve binaların şekillendirilmesi, hiçbir kısımda olmadığı kadar mimarları uğraştırır. Yeni mahalleler kurulmasında en fazla mevcut kısımların sıhhatli halledilmesine itina edilir. Kısım kısım yenileştirmek yeni yollar açarak ve dar, birbirine yakın blokları ziyalandırarak, seyrüsefer tekniği ve sıhhi bakımlardan tehlikeye giren şehir kısımlarına yeni zamana göre oturmaya bağışlamak lazımdır.

1938 Hermann Jansen 1/500 Ölçekli Yangın Yeri Planı

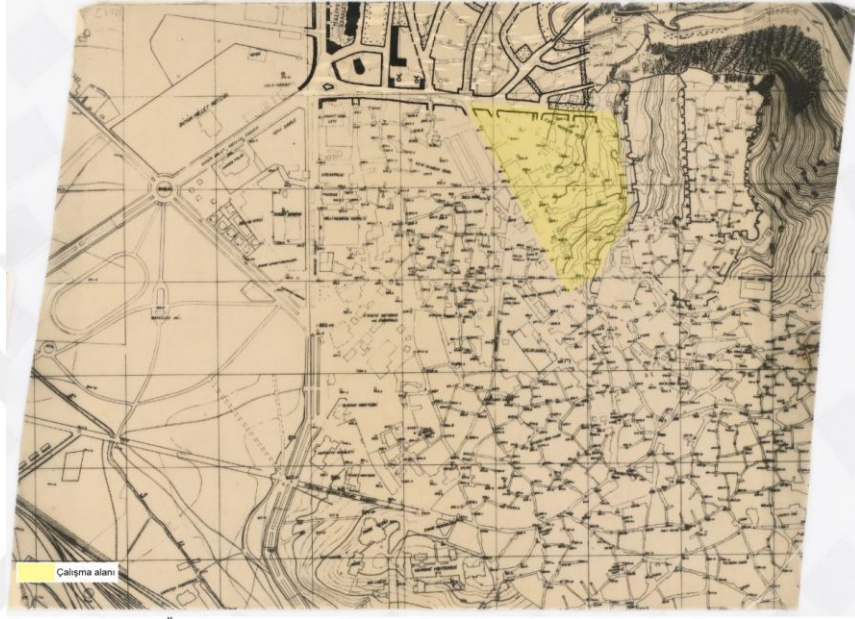
1910 Hermann Jansen Berlin Kleinwohnungssiedlung Projesi Tasarımı

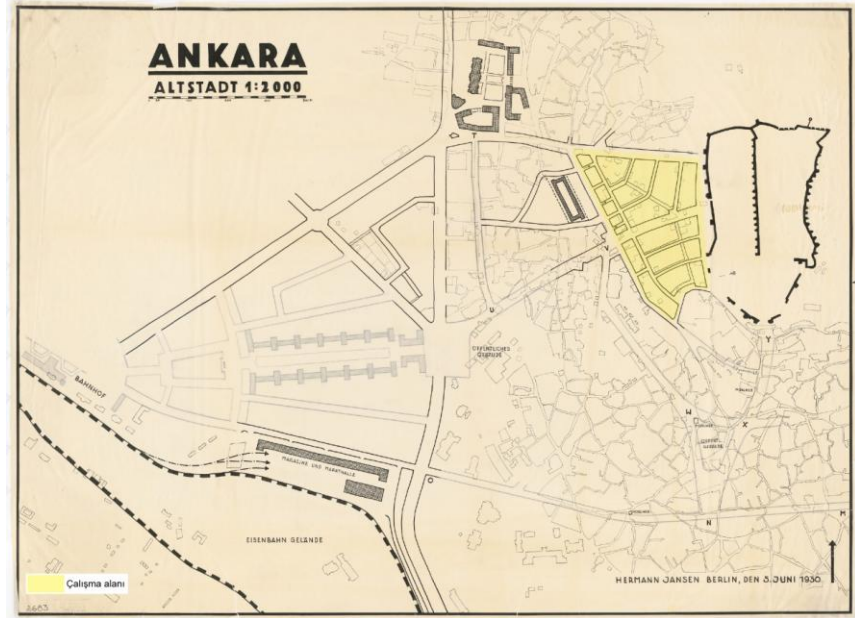
1910 Hermann Jansen Berlin Kleinwohnungssiedlung Projesi çeper blok ada düzeni

Şekil 2.60 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı
(Plan, Technische Universität Berlin Architekturmuseum, <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=527>, sağdaki görsel (Akçan, 2012))

Sağdaki görselde Hermann Jansen tarafından 1910 yılında Berlin Kleinwohnungssiedlung'da tasarlanan avlulu blok evlerin olduğu bir toplu konut alanı görülmektedir. Jansen yangın alanı için hazırladığı 1/500 ölçekli planda bu şekilde blok yapıda avlulu bir yerleşim yeri önermiştir. Alanda mevcut olan yapıları koruyarak, öneri olarak getirdiği yapıları mevcut yapılar ile birleştirerek bir blok düzen oluşturmuştur.

1928 1/4000 Ölçekli Hermann Jansen Kuzeydeki Eski Şehrin ve Şehir Merkezinin Temel Planı (A)

1930 1/2000 Ölçekli Hermann Jansen Kalenin Güneyi Ve Batısındaki Eski Şehrin Temel Ve Genel Planı (B)

Şekil 2.61 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı Öncesi Eskizleri

(A: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=41>, B: <https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=417>)

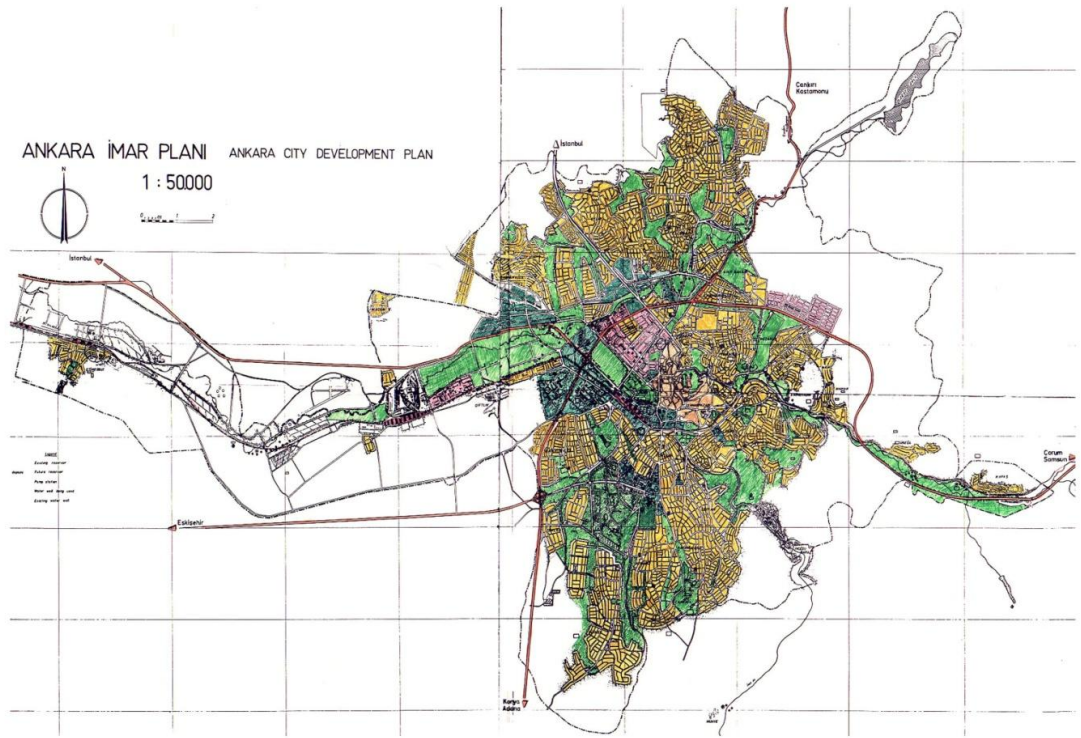
1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı Öncesi; 1928 yılında yapılan (Ankara İmar Planı Yarışması 1928 yılı içinde tamamlanır ve yarışmayı Hermann Jansen kazanır) 1/4000 Ölçekli Hermann Jansen Kuzeydeki Eski Şehrin ve Şehir Merkezinin Temel Planı (A) Necatibey Mahallesi için Jansen tarafından yapılan ilk eskiz çalışmasıdır. 1930 yılında 1/2000 ölçekli Hermann Jansen Kalenin Güneyi Ve Batısındaki Eski Şehrin Temel Ve Genel Planı (B) Necatibey Mahallesi için yapılan planın tamamen bittiği görülmektedir. Çalışma alanı Hisar Caddesi'nden (bu planda Jansen tarafından tamamen açıldığı görülmekte, 1938 Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) 1/500 Ölçekli Planı'nda yolun kaleye doğru olan kısmı yeşil bir yaya yolu olarak önerilmiştir) Ulus Meydanı'na oradan İstasyon Caddesi'ne direkt olarak bağlanmaktadır. Çalışma alanı açılan bir diğer yol (Işıklar Caddesi'ni takiben açılmış) ile direkt olarak Opera Meydanı'na (Atatürk Bulvarı üzerinde) bağlanmıştır. Sonuç olarak Jansen yaptığı bu çalışmalarda Necatibey Mahallesi'ni merkezi alanlara açtığı belirgin yollar ile kesintisiz olarak bağlamak istemiştir. Ancak 1938 yılında “1938 Hermann Jansen Yangın Yeri 1/500 Ölçekli Planı” plan çalışmasını yapmış ve Belediye ile yaptığı yazışmalar incelendiğinde bu planın uygulandığı tespit edilmiştir. (Technische Universität Berlin Architekturmuseum-Hermann Jansen: Projekte (im Bestand des Architekturmuseums) web sitesinde “Ankara” aratıldığında tüm çalışmalar görülmektedir. (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=58&D0=B&D1=SmFuc2Vu&D2=SGVybWFubg==>))

1930 yılında 1/2000 ölçekli Hermann Jansen Kalenin Güneyi Ve Batısındaki Eski Şehrin Temel Ve Genel Planı (B) Necatibey Mahallesi (çalışma alanı); 1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı'nda Necatibey Mahallesi (çalışma alanı) için tasarlanan alan ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

2.5.3. 1957 Yücel Uybadin Planı ve alanla ilgili plan kararları

1932 yılında onaylanan Jansen Planı'nda 1978 yılı için hedeflenen 300.000 kişilik nüfus öngörüsü 1950'li yılların ortasında aşılmış durumdaydı. Ankara'da yaşanan bu hızlı nüfus artışından dolayı yeni bir imar planı yapılması gerekiyordu. 1955 yılında uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir ve yarışmayı Nihat Yücel-Raşit Uybadin ekibi kazanmıştır. Yücel Uybadin Planı, Ankara'nın ikinci planı olarak 1957 yılında

resmi olarak onaylanmıştır (Altaban, 1998). Yücel Uybadin Planı 1987 yılı için öngörülen 750.000 nüfusa, 1965 yılına gelmeden ulaşılmış, sürekli bir yoğunluk artışı talebi kentsel alanda sorunlar oluşturmuştur. Belediye sınırı dışındaki gecekondulaşma eğilimleri Şentepe, Esertepe, Aktepe, Zerdalitepe vb. hazine arazilerinin bulunduğu tepelerde ve Keçiören, Mamak, Önder vb. kenti her yönden çevreleyen yeni yerleşimlerde oluşmuş ve kent “yağ lekesi” şeklinde büyüme biçimini göstermiştir. Yücel Uybadin Planı 1957-1968 yılları arasında yürürlükte kalmıştır (Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006).

Şekil 2.62 Yücel-Uybadin 1/50000 ölçekli Ankara İmar Planı (ODTÜ arşivi)

Tablo 2.9 Yücel Uybadin Planı özet bilgiler

Plan Onay Yılı	1957
Plan Hedef Yılı	1987
Mevcut Nüfus (kişi)	450,000
Öngörülen Nüfus (kişi)	750,000
Kentsel Yerleşim Alanı (ha)	5,720 ha
Toplam Alan (ha)	12,000
Temel Makroform Yönlendirme Stratejisi	Kompakt bir gelişim kaçak yapılaşma alanlarında düzenli konut olarak yoğunlaşma, Etimesgut, Keçiören, Yıldız, Yenimahalle yönlerine büyüme

(Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006)

Yücel Uybadin Plan raporunda, Ankara başkent olduğu için nüfus artışının sürprizler oluşturduğunu ve bu durumun Jansen Planı'nda hesaba katılmadığı bundan dolayı da planın kısa zaman içinde yetersiz bir biçim aldığı belirtilmiştir. Devamında İmar İdare Heyeti tarafından hazırlanarak ve son olarak Vekiller Heyeti'nce kabul edilmiş “muvakkat yapı talimatnamesi”ndeki emsallere göre yapılan hesaplarda planın gelecekte 1,5 milyonu aşan bir nüfus barındıracağı hesaplandığı, İmar Müdürlüğüne hazırlanmış onaylı imar planlarının (mevzi planlar) içine alacağı nüfusun, verilmiş gabari kriterlerine göre 1 milyonu aştığı belirtilmiştir. Bu normal nüfus artışının düzeltilmesi yollarının aranması, Belediyenin gelecekteki çalışmalarını programlaması açısından çok önemlidir (Yücel, 1957).

Şekil 2.63 Uybadin-Yücel Ankara İmar Planı Paftalarından Pafta İ5 (1/5000 ölçekli, 35 adet pafta) (Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

Plan raporunda ele alınan “yol şebekesi”nin kentin ihtiyacını karşılamadığı, hemen tüm yolların trafiği Ulus Meydanı'na yönlendirdiği ve bunun olumsuz sonucu belirtilmiştir. Anafartalar-Samanpazarı-Cebeci yolu çok yüklü bir durumdadır ve bu yol dardır. Genişleme imkânlarının da bulunmayışından dolayı yeni bir yardımcı yol düşünülmesi önemli olmuştur (Yücel, 1957). Böylece Anafartalar Caddesi'ne paralel 19 metre olarak genişletilmiş bir yol önerisi getirilmiştir. Merkez Ticaret Bölgesi;

kentin ticaret merkezi, Ulus Meydanı, Samanpazarı semti ve bunları birbirine bağlayan Anafartalar Caddesi üzerinde toplanmıştır. Ulus değişmeyecek ana merkez olarak kalacak ve gelişmeye devam edecektir (Yücel, 1957).

Yücel Uybadin planında Ulus tarihi kent merkezinde ana aksları cephe alan yapılarda çok katlı yapılaşma öngörülmüştür.

2.5.4. 1961 Bölge Kat Nizamı Planı uygulamaları

1957 Planı'nın onaylanmasından sonra plan; plan değişikliği ve yoğunluk artışı talepleri ile karşılaşmıştır. İlk plan değişikliği önerisi, plan onaylanmadan önce tüm kente inşaat emsali uygulamasını başlatan 17.06.1955 tarih 650 sayılı İmar İdare Heyeti kararı çıkmıştır. Bu plan değişikliği önerisi belediyenin hazırlamakta olduğu Bölge Kent Nizamı Planı'na dayanak olmuştur. 1959 yılında Bölge Kat Nizamı adıyla bir plan değişikliği önerisi yapılmıştır. Etlik, Keçiören, Yenimahalle, Dikmen ve Çankaya'daki iki ve üç katlı konut alanları dışında tüm Ankara'daki yapılara bir kat ilavesi getiren Bölge Kat Nizamı Tadilat Planı, İmar ve İskân Bakanlığı'na sunulmuştur. İmar ve İskân Bakanlığı, Bölge Kat Nizamı Planı'nı "bazı düzeltmeler ve ayarlamalarla" birlikte Aralık 1960'ta onaylamıştır (Altaban, 1998).

Bölge Kat Nizamı Planı, Ulus Tarihi Kent merkezinde yoğunluk ve yapı yüksekliklerini belirlemiştir. (Ek C 2.5.4 1961 Bölge Kat Nizamı Planı)

Tablo 2.10 İmar Planına göre yol genişliği

İmar Planına göre yol genişliği (metre)	Konut, ticaret ve kombinasyonları bölgelerinde kat adedi (bodrum kat hariç)	Sanayi bölgelerinde kat adedi (bodrum kat hariç)
$Yol \leq 7.00$	2	1
$7.00 < Yol \leq 10.00$	3	2
$10.00 < Yol \leq 12.00$	4	2
$12.00 < Yol \leq 15.00$	5	2
$15.00 < Yol \leq 20.00$	6	2
$20.00 < Yol \leq 25.00$	8	3
$25.00 < Yol \leq 35.00$	10	3
$35.00 < Yol \leq 50.00$	14	4
$50.00 \leq Yol$	>14	4

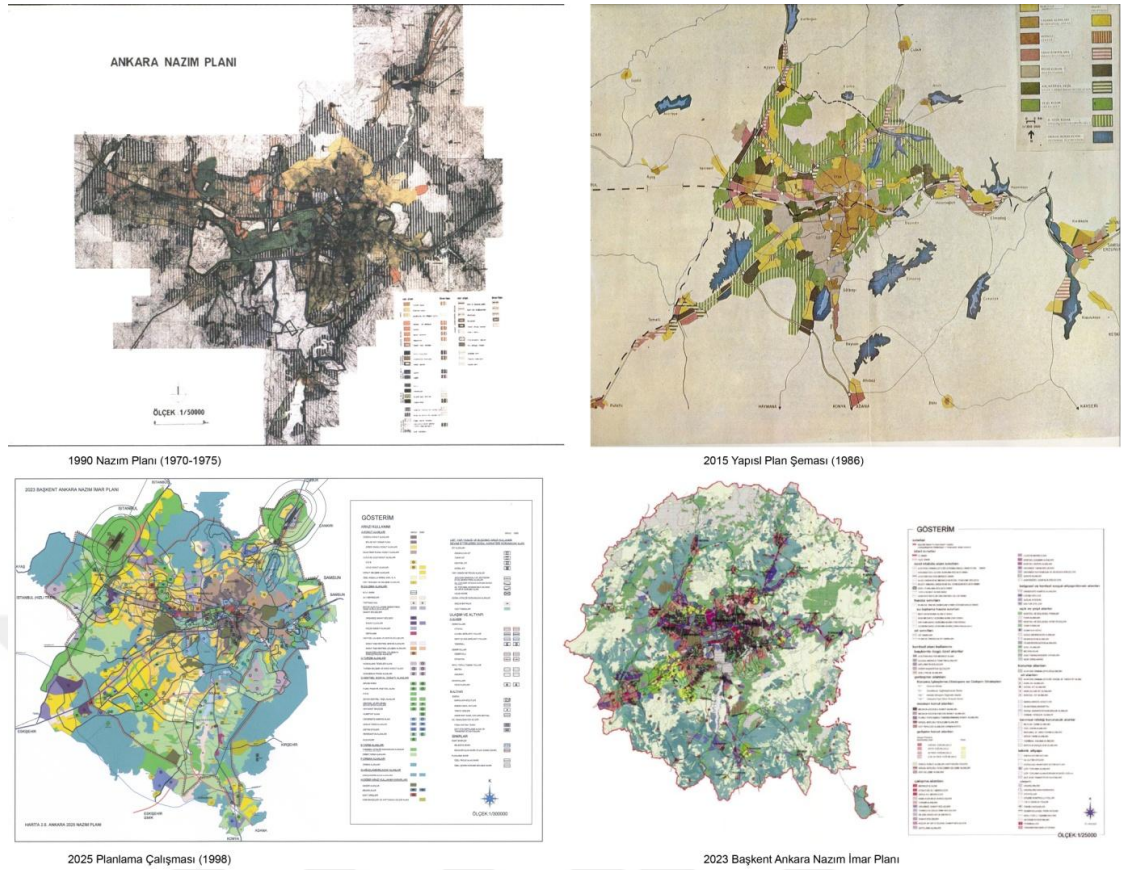
(Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği (Mevzuat, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2022))

Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde yer alan ve madde dokuzda yer alan yapılaşmaya ilişkin hükümlerin yol genişliklerine göre bina kat adetleri yukarıda verilmiştir. Yücel Uybadin Planı'na göre çalışma alanını oluşturan ana caddelerden biri olan Anafartalar Caddesi 19 metre olarak 6 kat adedine kadar çıkma iznini

almıştır. Bu kat artışı ile ana caddenin arka kısımlarının sıkışıp kalmasına neden olmuştur.

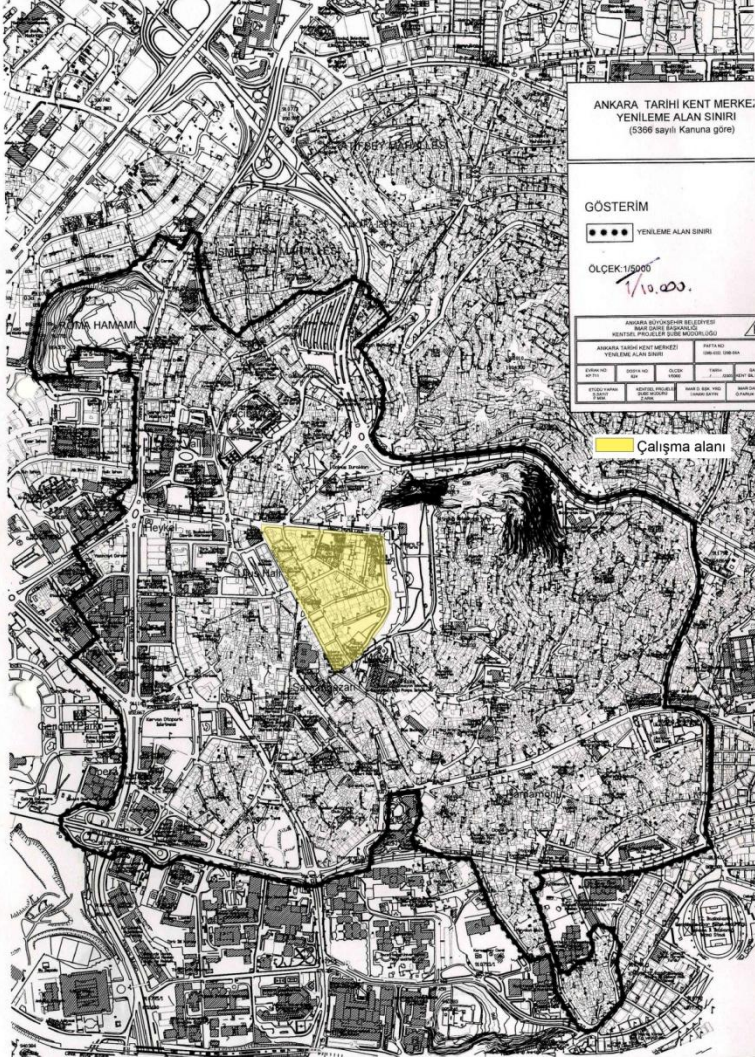
2.5.5. Yücel Uybadin Planı sonrası ulus tarihi kent merkezi ile ilgili planlama süreci

1957 Yücel Uybadin Planı'nda önerilen nüfus ve yerleşim 1970'li yıllarda aşılmıştır. Ankara yüksek kentleşme hızı ile 1.230.000 nüfusa ulaşmış gecekondü bölgeleri kentin büyük bölümünü oluşturmuştur. 1969 yılında kurulan Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu, 1970-75 yıllarında kenti bütüncül bir şekilde ele almış kapsamlı araştırmalar yapmıştır. 1/50.000 ölçekli Ankara 1990 Nazım Planı (1970-1990 Dönemi) hazırlanmış 1982'de onaylanmış, kenti çeperlere doğru yayma amacı ile Ulus Tarihi Kent Merkezi'ni Kazıkıçı Bostanları'na yönlendirmek amaç olmuştur. 3030 sayılı kanun ile yeni yönetim düzenlemelerin yapıldığı metropoliten ölçekteki kent yönetimi için "Ankara Büyükşehir Belediyesi" ile Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak, Yenimahalle ilçe belediyeleri kurulmuştur. Daha sonra Sincan, Etimesgut ve Gölbaşı ilçe belediyeleri de buna dâhil edilmiştir. Yaşanan kentsel gelişmeleri yönlendirmek ve Ankara Kentsel Ulaşım Projesine temel oluşturması için 1986'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde oluşturulan bir araştırma grubuna, 2015 yılı hedef (2015 Planlama Çalışmalar) alınarak Ankara kent bütünü değişim süreçlerine ilişkin 1/100.000 ölçekte bir "yapısal plan" hazırlattırılmıştır. 1990 Ankara Nazım Planı'nın kentsel gelişmeyi yönlendirme ve güneybatı koridorundaki hızlı kentsel yayılmayı kontrol altına alabilme anlamında yetersiz olması, projeksiyon yılını tamamlamış olması ve 2015 Yapısal Planının onaylanmamış olmasından dolayı 1998 yılında 2025 yılı hedeflenerek yeni bir üst ölçekli planın üretilmiştir. Planlama çalışmaları Büyükşehir Belediyesi'nce başlatılmıştır. Ancak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Büyükşehir Belediyesi arasında mücavir alan ve parçacı çevre düzeni planlarından dolayı davaların yaşanması ve metropoliten kentin kontrol edilebileceği bir çerçevenin oluşturulamaması sebepleri ile plan onaylanmamıştır (Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006). Bu süreç sonrası 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı hazırlanmış ve onaylanmıştır.

Şekil 2.64 Ankara 1957 Yücel Uybadin Sonrası Üst Ölçekli Planlama Süreci (Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2006)

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı plan raporuna göre Ulus “Ankara Tarihi Kent Merkezi olarak değerlendirilen Ulus, Ankara Kalesi, Roma Hamamı, Bentderesi, Hamamönü, Samanpazarı, ve Ulucanlar’ı kapsayan bölge, Bakanlar Kurulunun 08/08/2005 gün ve 2005/9289 sayılı kararı ile 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2. maddesine göre “Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı” olarak tespit edilmiştir. Bu bölgede; Ulus-Hacıbayram Kentsel Sit Alanı, Ankara Kalesi Tarihi ve Kentsel Sit Alanı, Roma Hamamı Arkeolojik Sit Alanı, Hamamönü Kentsel Sit Alanı, Augustus Tapınağı (Ogüst Mabedi) Arkeolojik Sit Alanı, Bentderesi Arkeolojik Sit Alanı bulunmaktadır” Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı’dır.

Şekil 2.65 Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Sınırı (Başkanlığı A. B., 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu, 2006)

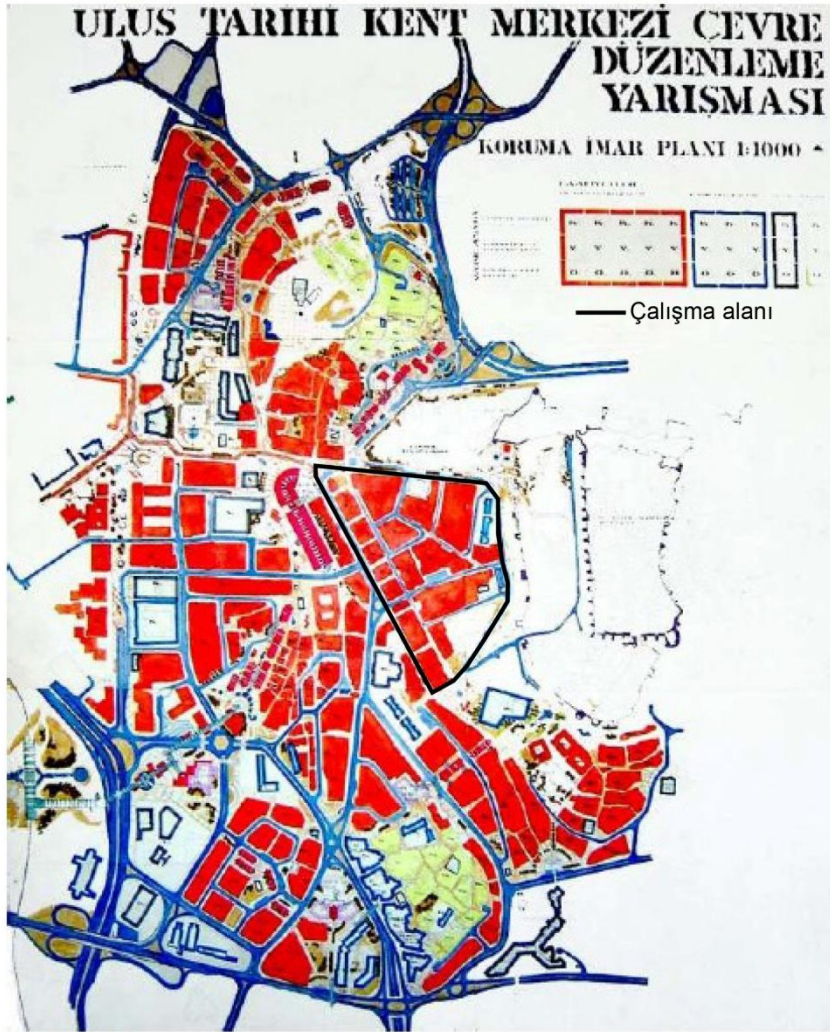
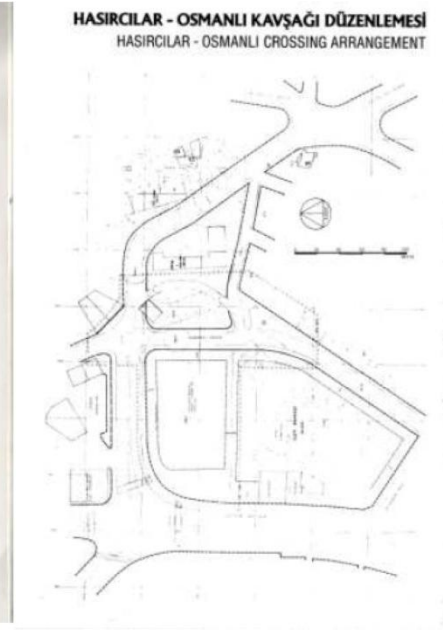
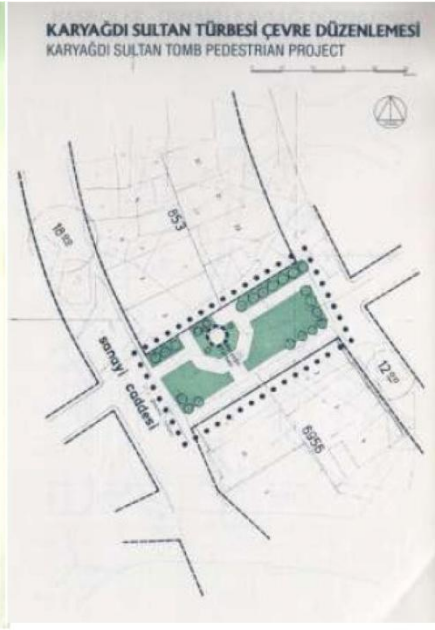
Tablo 2.11 1957 Yücel Uybadin sonrası Ulus Tarihi Kent Merkezi İçin Yapılan Çalışmalar

1957	Yücel-Uybadin Planı		Koruma anlayışı yok, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumsuz müdahaleler	Ulus tarihi kent merkezinde yol genişliklerinin artırılması	uygulandı
1968	Bölge Kat Nizamı Planı		Koruma anlayışı yok, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumsuz müdahaleler	Atatürk Bulvarı-Çankırı Caddesi, Talat Paşa Bulvarı, Ulucanlar, Hacıbayram çevresi, Denizciler Caddesi ve Anafartalar Caddesi üzerinde kat artışı	uygulandı
1980	Ankara Eski Kent Dokusu Geçit Dönemi Koruma Ve	Sit alanı sınırı ilanı	Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine	I, II, III Derece Kentsel ve Arkeolojik	uygulandı

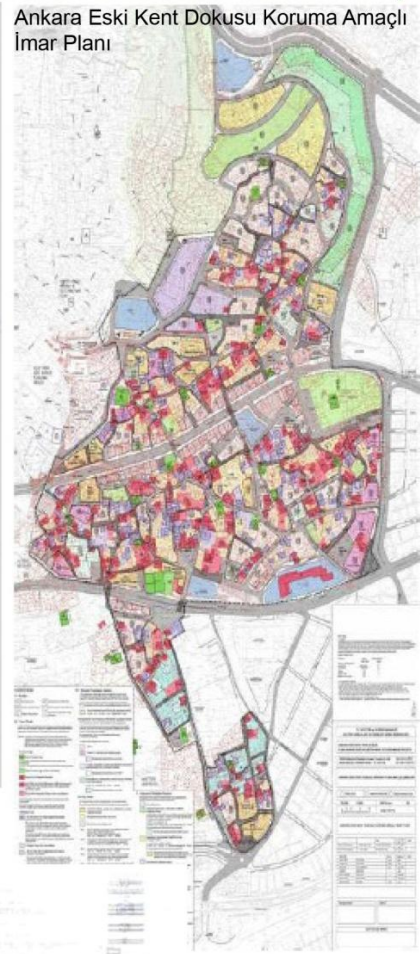
	Geliştirme Planı		yapılan olumlu müdahale	Sit Alan Sınırları, Tarihi Ticari Bölge, (150 Hektar) imar planları uygulamasının durdurulması, tarihi kent dokusunu koruyacak şekilde koruma amaçlı imar planlarının yapılması	
1985	Hacıbayram 2.Çevre Koruma Amaçlı İmar Planı, Ankara Kalesi Koruma Geliştirme Projesi, Çevre Düzenleme Projeleri: Suluhan, Çıkırıkçılar Yokuşu, Anadolu Medeniyetler Müzesi, Karyağdı Türbesi	Sit alanı sınırı ilanı	Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale	Bu alanların koruma amaçlı imar planlarının yapılması	uygulandı
1986	Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması	Sit alanı sınırı ilanı	Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale	Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı elde edildi, Kale dışında yaklaşık 120 ha alanı kapsayan bir plan, “eski eser” ve “korunması gerekli yapı” literatüre girdi, kat nizamı planı bu sınırlarda uygulanmadı	uygulandı
1988	Ankara Kalesi İmar Planı Projesi Yarışması		Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale	Kale içindeki tarihi dokuda tahribatın engellenmesi amaçlanmıştır	uygulanmamıştır
1990	Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma-İslah İmar Planı (Raci Bademli Planı)		Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale	Tescil kayıtlarının devamı sağlandı	uygulandı
2005	5366 Sayılı Kanun, Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı ilan edilmesi, Raci Bademli Planı’nın İptali, Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Amaçlı İmar Planı		Koruma anlayışı yok, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumsuz müdahaleler		
2007	Ankara Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı KANİP ve		Koruma anlayışı yok, Ulus tarihi kent merkezine		

	KAUP (Hassa Planı), Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yürürlükten kalkması		yapılan olumsuz müdahaleler		
2008	Hassa Planı'nın İptali, Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Sınırı Güncel Hali	Sit alanı sınırı ilanı	Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale		
2010	Ulus Tarihi Kent Merkezi Sit Alanı KANİP (UTTA Planı)- Analiz Çalışmaları		Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale		
2013	Ulus Tarihi Kent Merkezi Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (UTTA Planı)		Koruma anlayışı var, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumlu müdahale		
2015	Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı Sınırlarının Güncel Hali, Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları Güncel Hali		Koruma anlayışı yok, Ulus tarihi kent merkezine yapılan olumsuz müdahaleler		
2016	UTTA Planı'nın İptali				
2019	Ulus Hergelen Meydanı Riskli Alanı İlan Edilmesi				
2022	Ulus 100.yıl Çarşı ve Yakın Çevresi Fikir Projesi Yarışması				

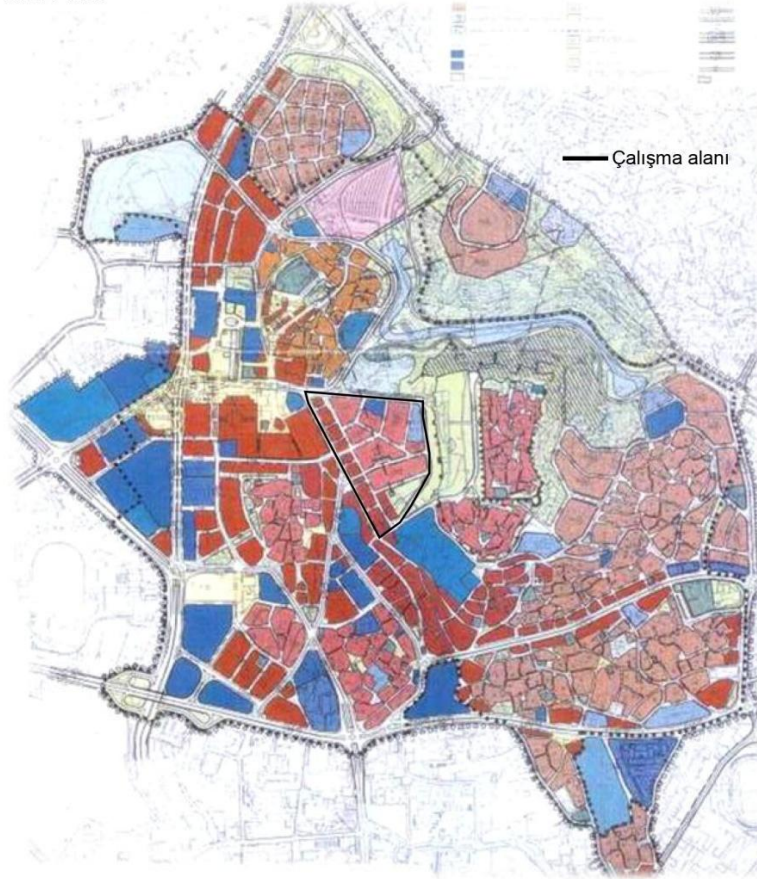
(Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

Şekil 2.67 Ulus Tarihi Kent Merkezi için Yapılan Planlar
(Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

Ankara Tarihi Kent Merkezi Kentsel Yenileme Koruma Amaçlı İmar Planı

Şekil 2.68 Ulus Tarihi Kent Merkezi için Yapılan Planlar
(Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

Günümüzde Ulus Tarihi Kent Merkezi için onaylı Koruma Amaçlı İmar Planı yoktur. Yapılacak işlemler 2863 Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, “Sokak sağlıklılaştırma proje ve uygulamaları”; kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır (Mevzuat, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2022), göre yapılmaktadır. Bu kanuna göre yapıların aslına uygun olarak korunması belirtilse de uygulamada yapılan çalışmalarda yapıların özgün halinden uzaklaştığı eski dokusunu kaybettiği birçok çalışmada görülmüştür.

Şekil 2.69 Güvercin Sokak, Adliye Sokak, Eti Zafer Sokak, Eti Sokak, Akgün Sokak, Kutlu Sokak Sağıklaştırma Projeleri (Sol taraf görseli eski fiziksel yapı durumunu, sağ taraf görseli sağıklaştırma projesi sonrasını temsil etmektedir) (Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

Şekil 2.70 Necatibey Mahallesi (çalışma alanı) (Google earth)

Günümüzde Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından çalışma alanı “Konya Sokak ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Çevre Düzenlemesi” Ankara Kalesi önündeki Hisar Park’tan Anafartalar Caddesi’ne kadar olan geniş alan *Konya Sokak ve çevresi için yaya ulaşımı ağırlıklı ve kentsel yaşam kalitesini yükselten* bir proje olarak üretilmiştir. Proje çalışmaları ihale edilmiş, işe başlanmıştır.

Necatibey Mahallesi günümüzde yenileme alanı içinde yer almış ve öneriler geliştirilmektedir. Süreç bu şekilde devam etmektedir. Ancak Necatibey Mahallesi içinde bulunan farklı dönemsel yapılar -Cumhuriyet Dönemi yapıları da dâhil- ve bu yapıların oluşturduğu cepheler, alan içindeki dar yollar ve topografya ile oluşan mekânsal biçimlenişinden dolayı kendine ait özgün bir doku oluşturmuştur. Yapılacak yenileme müdahaleleri alanı mekânsal ruhundan, dönemsel birikimlerle oluşmuş kimliğinden uzaklaştıracaktır.

3. ÇALIŞMA ALANININ MORFOLOJİK YAPISINDAKİ MEKÂNSAL DEĞİŞİMLERİNİN 1924 LÖRCHER PLANI VE 1957 YÜCEL UYBADİN PLANI UYGULAMALARINA KADAR KARŞILAŞTIRMALI BİR ŞEKİLDE İNCELENMESİ

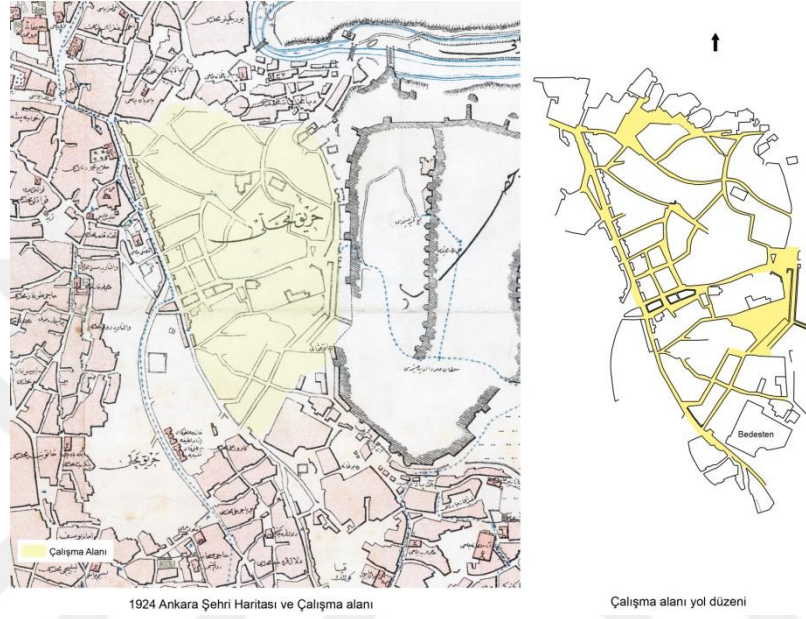
3.1. 1924 Ankara Şehri Haritası ve 1924 Lörher Eski Şehir Planı

1924 Ankara Şehri Haritası ve 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda çalışma alanına yaklaşılarak, çalışma alanı sayısallaştırılmış ve mevcut yol, planlanmış yol, mevcut yapı adası ve planlanmış yapı adası düzeni ortaya çıkarılmıştır. Mevcut yol ve planlanmış yol düzeni, mevcut yapı adası ve planlanmış yapı adası düzeni karşılaştırılarak mekânsal değişimler incelenmiştir.

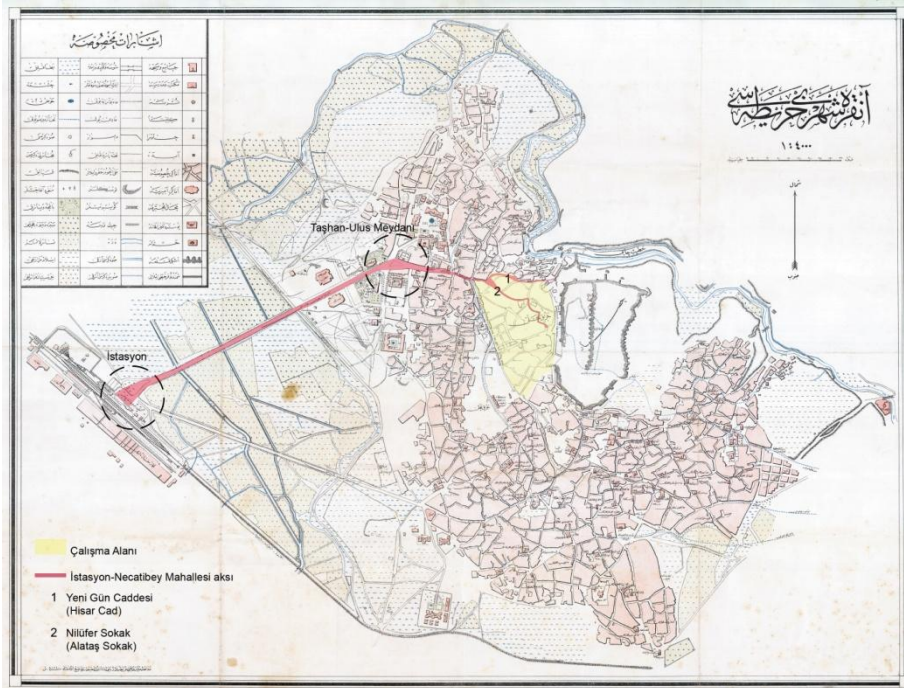
1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası, Ankara başkent olduktan sonra dönemin mevcut su yapısını, istasyonu ve yol sistemini, bataklık alanlarını, yapılaşmış konut bölgelerini, kamu yapılarını ve tarihi yapıları göstermesinin yanında 1916 yılı büyük yangından sonra “harik mahali” alanı içinde yer alan çalışma alanının, Ankara'nın ilk planı olan Lörcher Planı öncesi, mevcut durumunu da göstermektedir. 1916 yılından 1924 yılına kadar geçen sekiz yılda büyük yangın alanında özellikle çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi'nde bir yapı adası düzeni ve bununla beraber gelişen bir yol düzeni olduğunu görmekteyiz. Buna göre yapı adaları büyük ve düzgün geometrik formdan uzak, oluşan yol sistemi ise mekânın topografyaya uygun kullanımından dolayı organik ve dar yollardan meydana gelmiştir.

1/2000 ölçekli olan 1924 Lörher Eski Şehir Planı başkent Ankara için yapılan ilk modern plandır. Planlanan alanlarda topografya ögesi “Güzel Kale” ilkesi temel alınarak manzara oluşturmak için kullanılmış olsa da yollar topografyaya uygun olmadan geniş, düz ve birbirini dik açılar ile kesen bir düzen oluşturmuştur. Yapı adaları büyük belirgin geometrik bir formda tasarlanmıştır. Anafartalar Caddesi'nin 1924 Ankara Şehri Haritası'nda yapılaşmış olmasından kaynaklı olsa 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda caddeyi mevcut durumu ile korumuştur. Mevcut durumda var olan Işıklar Caddesi planda Gazi Meydanı ve Kale'de yer alması öngörülen Meclis

(yönetim merkezi) arasında yeşil bir yaya aksı olarak tasarlanmıştır. Hisar Caddesi'nin yüksek eğime rağmen topografyaya dik bir şekilde Kale Meydanı'nı ve Meclis'i birbirine bağlayan bir yaya aksı olarak ilk defa Lörcher Planı'nda tasarlandığı görülmektedir. Günümüzde var olan Konya Caddesi, İpek Caddesi (dış kale duvarları ve çalışma alanı arasında geçen bir yol), Alataş Sokak ilk defa Lörcher Planı'nda düşünülmüştür.

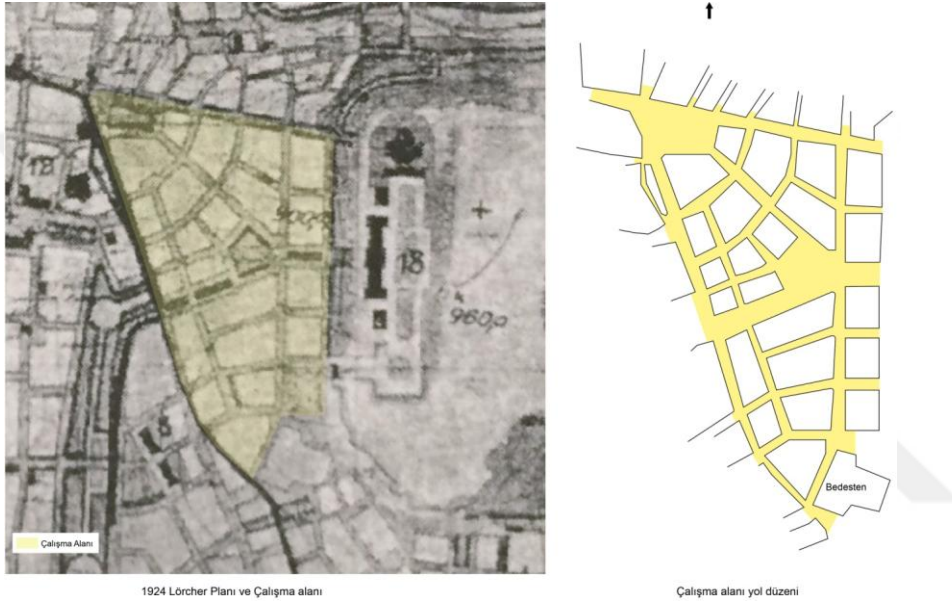

Şekil 3.1 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası çalışma alanı mevcut yol düzeni
(Görsel araştırmacı tarafından harita sayısallaştırılarak çizilmiştir)

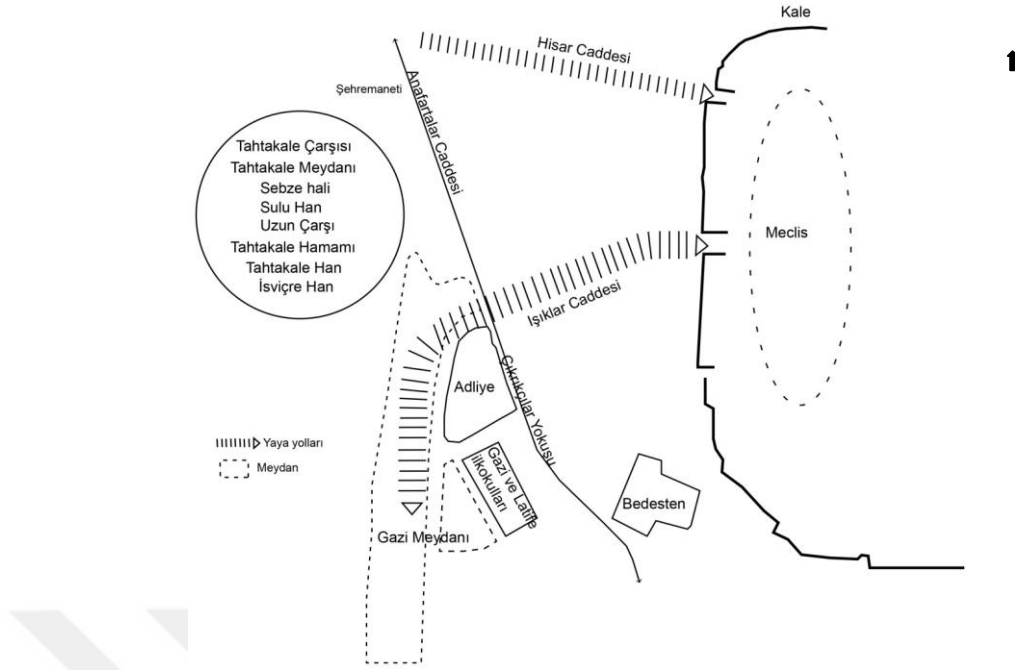
Şekil 3.2 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda istasyon-Necatibey Mahallesi aksı

1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda istasyondan başlayarak İstasyon Caddesi boyunca ilerleyen yol, Taşhan Meydanı'na oradan Karaoğlan Caddesi'nden Necatibey Mahallesi'nde Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi) (henüz tam anlamıyla şekillenmemiş olsa da) ve Alataş Sokak (Nilüfer Sokak) olarak iki kola ayrılmış ve topografyaya uygun kıvrım oluşturarak mevcut mekânsal yapıyı oluşturmuştur. Lörcher 1/2000 ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı'nı oluştururken mevcutta var olan bu kurucu eksenleri (eğim ve istasyon-Necatibey Mahallesi direkt aksı) referans almıştır.

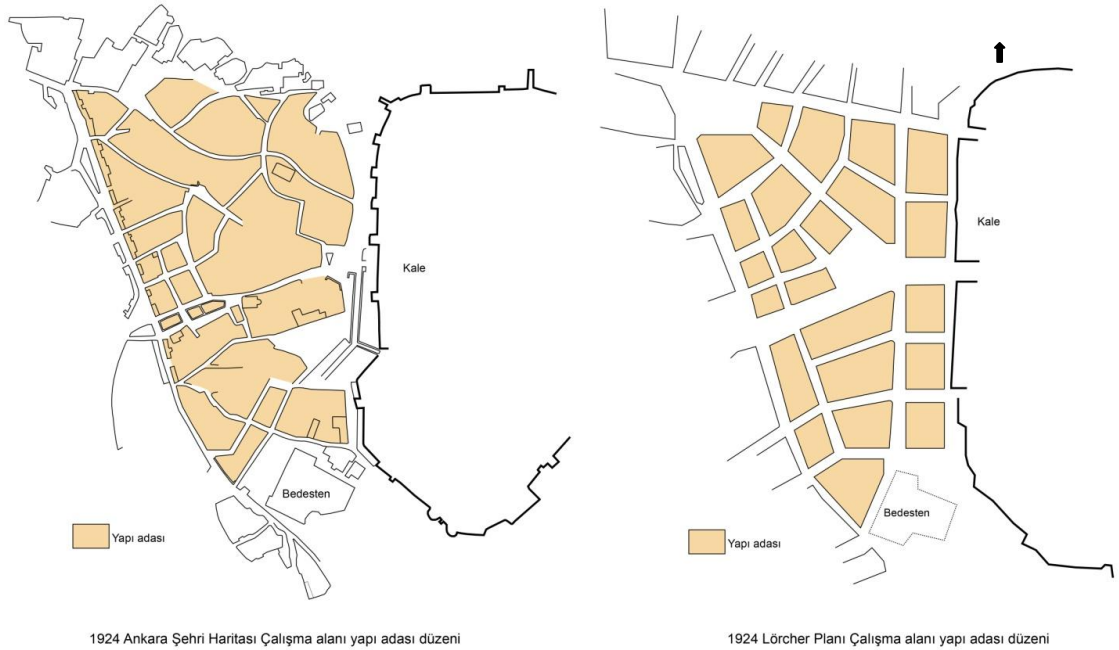

Şekil 3.3 1/2000 ölçekli olan 1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı planlanmış yol düzeni
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1924 Ankara Şehri Haritası ile 1924 Lörcher Eski Şehir Planı'nda çalışma alanı karşılaştırılarak yapı adası düzeni incelendiğinde Lörcher'in topografyaya göre şekillenmiş mevcut durumun organik dokusu yerine tamamen farklı bir modern planlama anlayışına uygun yapı adası düzeni oluşturmuştur.

Şekil 3.4 1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı ve çevresi fonksiyon şeması
(Görsel araştırmacı tarafından Lörcher Planı üzerinden çizilmiştir)

Şekil 3.5 1924 Ankara Şehri Haritası ve 1924 Lörcher Eski Şehir Planı çalışma alanı yapı adası düzeni

(Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Lörcher 1924 Eski Şehir Planı'nda modern olarak tasarlanmış çalışma alanını, doğal peyzaj öğelerini (Benderesi'ndeki yeşil sistem ve topografya) kentin içine yeşil meydanlar tasarlayarak ve geniş bulvarlar oluşturarak kentin içine doğru bağlamıştır.

Çalışma alanı yol düzeni, 1924 Ankara Şehri Haritası'nda görülen dar ve çıkmaz sokaklar yerine geniş bulvarlar ve yeşil sistem üzerinden düşünülmüştür.

3.2. 1924 Lörher Eski Şehir Planı ve Necatibey Mahallesi 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Kadastral Haritası

Ankara'nın başkent olmasından sonra kentin imarı ve planlanması ile ilgili çalışmalara 1923 yılında başlansa da kadastral haritaların hazırlanması gecikmeye uğramıştır. Necetibey Mahallesi'ni içine alan kadastral haritalar 1929-1936 yılları arasında kapsamaktadır. Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden alınan 10 adet 1/500 ölçekli pafta birleştirilerek çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi kadastral haritası oluşturulmuştur. Birleştirilen paftalar sayısallaştırılarak Necatibey Mahallesi kadastral haritası üzerindeki bilgiler ile farklı paftalar oluşturulmuş ve bu paftalar karşılaştırmalar yapılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen paftalar 1924 Lörcher Eski Şehir Planı'nda tasarlanmış çalışma alanı ile karşılaştırılmış ve değişimler incelenmiştir.

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası yol düzeni incelendiğinde 1924 Haritası'ndan farklı olduğu görülmektedir. Yangın sonrası oluşan ve 1924 Haritasında görülen organik yapı adası ve böylece oluşan yol düzeni, 1929 ile 1936 yılları arasında birbirine paralel ve birbirini dik açılarla kesen yollara dönüşmüştür. Yol düzeninde dar ve çıkmaz sokaklar olmasına rağmen yol şeridi geniş olan ve net olarak tanımlanan yollar oluşturulmuştur. 1929-1936 yılları arasında bazı yolların kapatılmış olduğu ve alandaki düzenlemelerin bu yıllar arasında devam ettiği görülmektedir.

Şekil 3.6 Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arasında kapsayan Kadastral Haritası (Haritalar: Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden alınarak araştırmacı tarafından birleştirilmiştir)

Şekil 3.7 1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ve çalışma alanı yol düzeni
(Görsel araştırmacı tarafından harita sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ada imar numarası, cadde ve sokak isimleri ve 1929-1936 yıllarında değişen ada yapısı görselinde kırmızı renk ile gösterilen 1929-1936 yılları arasında açılan ve kapatılan yolların değişimini göstermektedir. Buna göre bazı adalar belirtilen zaman aralığında birleştirilmiştir. 6881 ile 688 imar numaralı adalar birleştirilerek ve 687 numaralı imar adası yoldan parsel olarak Meçhul Asker Sokağı ve Ayhan Sokağın güney kısmı kapatılmıştır. 695, 842 (707 iken değiştirilmiş), 700, 710, 709 ve 708 numaralı imar adaları birleştirilerek hem Jale Sokağı hem de Işıklar Caddesi güneyinde kalan Muhafızlar Sokağı kapatılmıştır. 667 ile 703 numaralı imar adaları birleştirilerek Kapan Han Yokuşu kapatılmıştır. 679 numaralı imar adası Mevsim Sokağına doğru yoldan parsel olarak bu yol daraltılmıştır. 675 ile 676 (843 iken değiştirilmiş) numaralı imar adaları birleştirilerek aralarında kalan Muhafızlar Sokağı (Işıklar Caddesi'nin kuzeyinde kalan kısım) kapatılmıştır. 701 numaralı imar adası genişletilerek Teyyarcı Sezai Sokak daraltılmıştır. Yeni Gün Sokağı (günümüzde Hisar Caddesi) kuzeyinde kalan 689 ile 690 numaralı imar adaları bilahara komisyon kararı ile 18'inci paftaların 111 ve 112'nci adalara katılmıştır. 693 numaralı imar adası kuzeye doğru yoldan parsel olarak Mersin Caddesi bölünerek kesintiye (sürekliliği bozularak) uğramıştır.

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası'nda isimlendirilen cadde ve sokak isimlerinin listesi çıkarılmış ve günümüz sokak ve cadde isimleri ile karşılaştırılarak değişen isimler ortaya konarak tablolaştırılmıştır.

Tablo 3.1 Sokak İsimlerinin Tarihsel Süreç içindeki değişimi

Yangın Öncesi Sokak İsim	1929-1936 Kadastral Haritası Sokak İsimleri	Günümüz Sokak İsimleri	Değişiklik
Balıkpazarı Caddesi	Anafartalar Caddesi	Anafartalar Caddesi	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Mimar Sinan Çıkırkçılar Yokuşu	Çıkırkçılar Yokuşu	Kısmen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Sivrihisar Caddesi ve Ali Kabuli Sokağı	İpek Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Yeni Asır Sokağı	Karaman Sokağı	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Aydın Sokak	Şan Sokağı	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Nilüfer Caddesi	Alataş Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Halep Sokak	Papatya Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Şehit Lütfü Sokak	Uçanlar Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut	Teksim Sokak	Çantacılar Sokağı	Tamamen

değildir			değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Hattatlar Sokak	Karakuş Sokak	Tamamen değişmiştir
Yangın öncesine ait bilgi mevcut değildir	Yeni Gün Sokağı	Hisar Caddesi	Tamamen değişmiştir

(Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası'ndan elde edilen bilgilerle hazırlanmıştır)

(Tablo araştırmacı tarafından haritadan elde edilen bilgiler ile hazırlanmıştır)

Şekil 3.9 Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası ada ve parsel yapı düzeni

(Görsel araştırmacı tarafından harita sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Emvail-i metruke komisyonu ile yangın alanı içinde kalan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nde taşınmazlara sahip gayrimüslim vatandaşlara hak sahipliliği teslim edilmiştir.

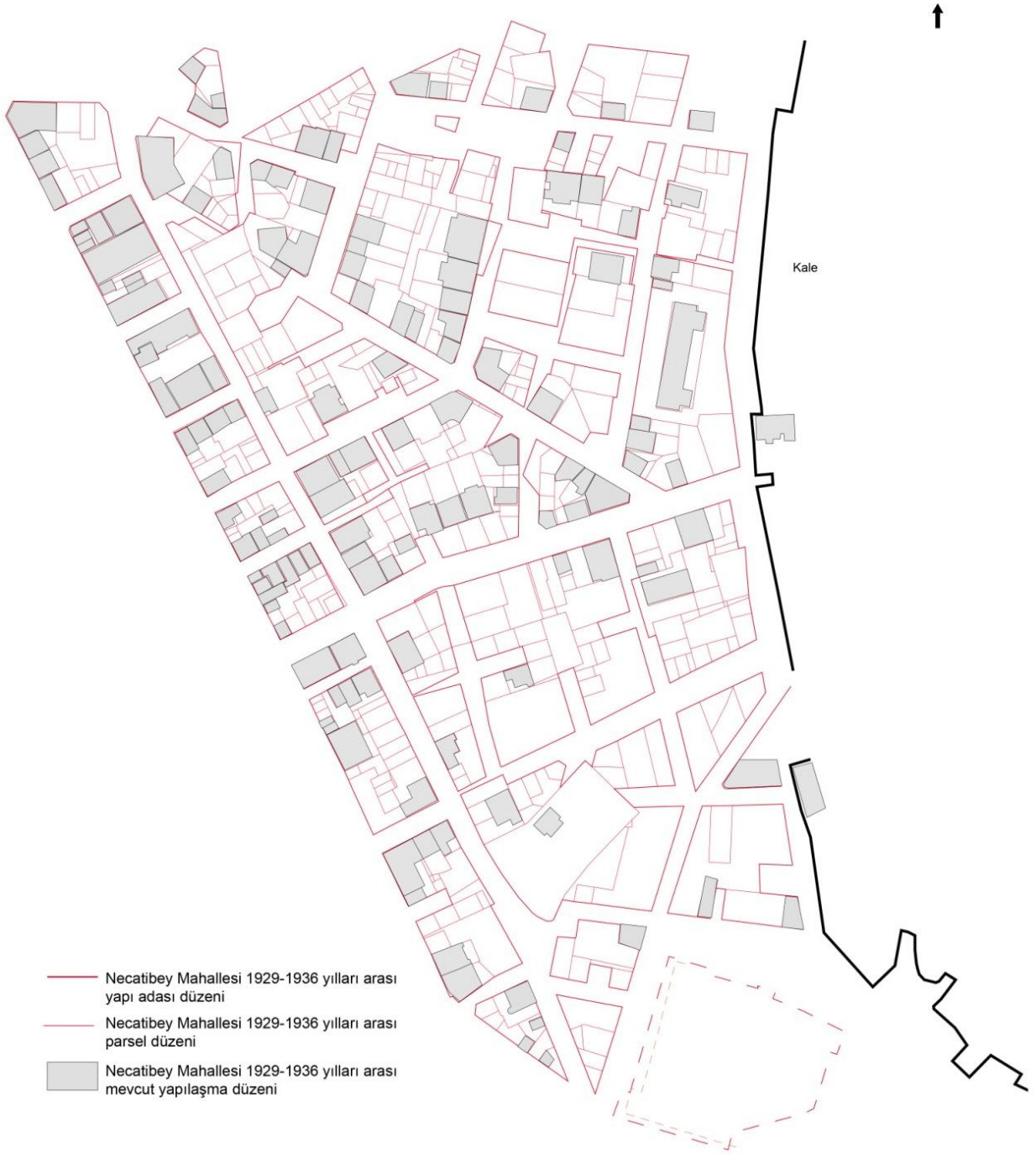
“Üçü belediye meclisi ve üçü harikzedeler tarafından müntehap olmak üzere altı azadan müteşekkil bir heyet yangın mahallerinde arsaların hali hazır kıymetlerini ayrı ayrı takdir ve kadastro plânlarını mahallinde tatbik ve tasdik ederek her arsa için bir kararname tanzim ve belediye riyasetine tebliğ eder. Şayet harikzedeler âza intihabı için vukubulan davete icabet etmezler, yahut biliçtime bir karar ittihazına muvaffak olamazlar ise onlar namına üç azayı cemiyeti umumiyei belediye intihap eder.”

(TBMM,

1341)(https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300642.pdf)

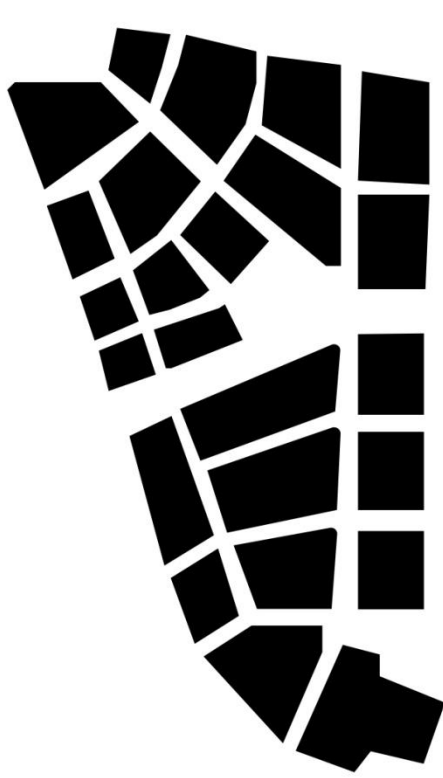
Alanın mülkiyet-parcel düzeni belediye heyeti ve yangınzadeler tarafından belirlenmiştir. Çalışma alanının ada parsel yapısında farklı genişlikler ve büyüklükler oluşmuştur.

Jansen'nin Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı sayılaştırılmıştır. Böylece planda yer alan mevcut ve isale edilmiş evler, 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası'na işlenmiştir. Bunun sonucunda mevcut ve isale edilmiş evler kadastral haritaya tam olarak oturmuştur. Çalışma alanında toplam 137 tane mevcut yapı olduğu tespit edilmiştir. Buradan kadastral haritaya tam olarak oturan yapıların 1938 yılı Jansen planına kadar geldiği sonucu çıkarılabilir. (Jansen 1/500 ölçekli 1938 Yangın Yeri Planı'nda sayılan mevcut ve isale edilmiş evlerin sayısı orjinaline sadık kalınarak 1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arası Necatibey Mahallesi Kadastral Harita'sına eklenmiştir)

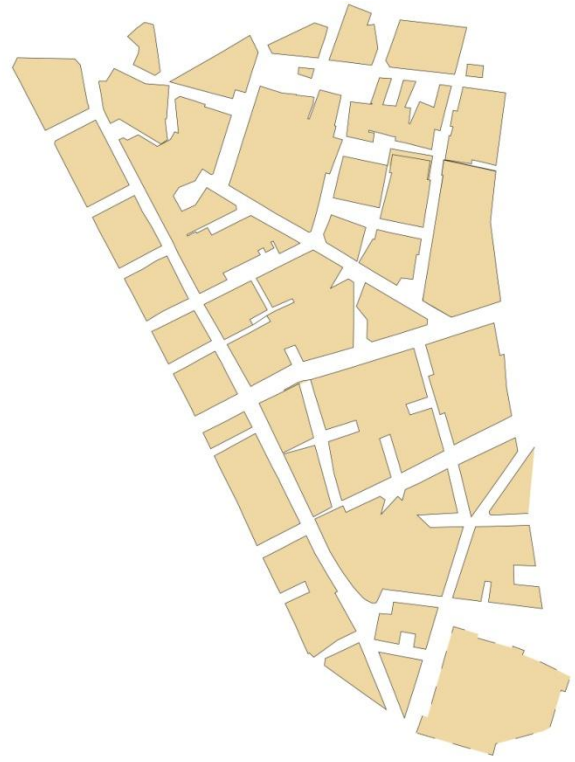

Şekil 3.10 Necatibey Mahallesi 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası ada, parsel yapısı ve mevcut yapılaşma düzeni

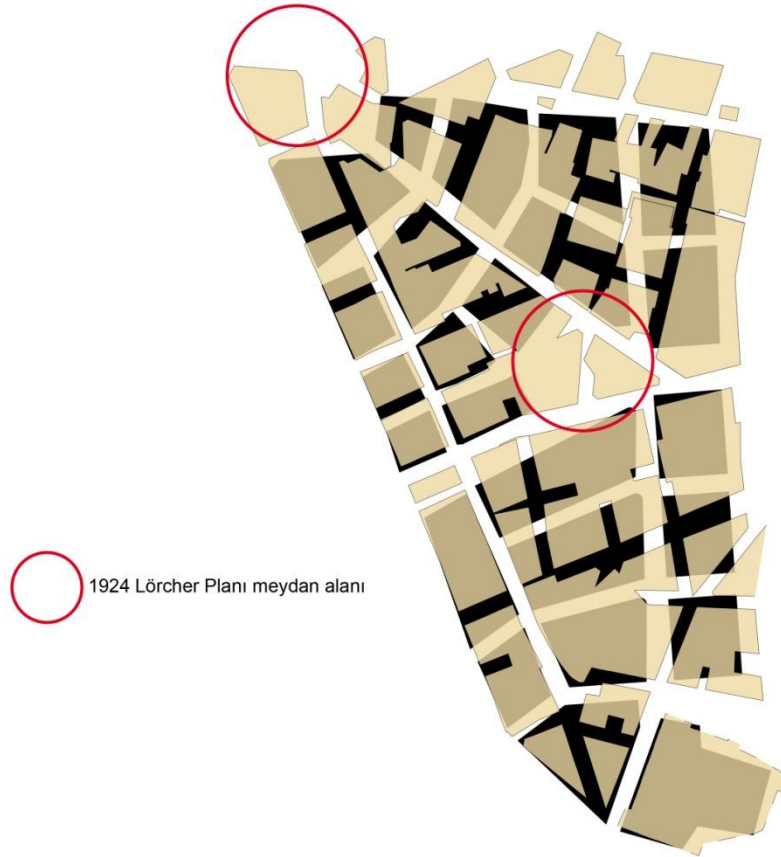
(Görsel araştırmacı tarafından harita sayısallaştırılarak çizilmiş, Jansen 1/500 ölçekli 1938 Yangın Yeri Planı'nda sayılan mevcut ve isale edilmiş evler haritaya eklenmiştir)

1924 Lörcher Planı yapı adası düzeni

1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yapı adası düzeni

1924 Lörcher Planı meydan alanı

**Şekil 3.11 Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yapı adası düzeni ve 1929-1936 yılları arası
Kadastral Harita yapı adası düzeni karşılaştırılması**
(Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Şekil 3.12 Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yol düzeni ve 1929-1936 yılları arası Kadastal Harita yol düzeni karşılaştırılması
(Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

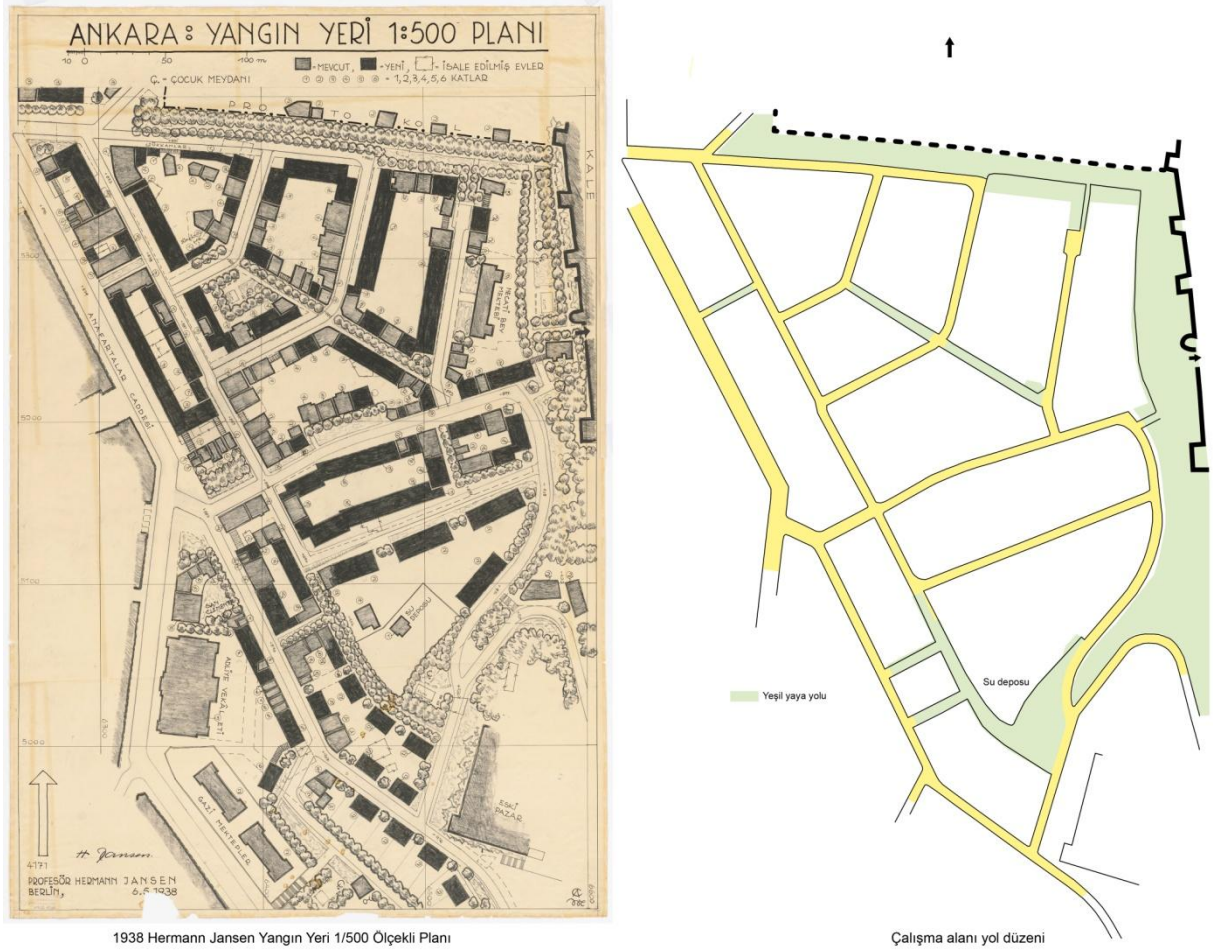
Şekil 3.10’da Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yapı adası düzeni ve 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yapı adası düzeni karşılaştırıldığında, Lörcher Planı’nda yapı adalarının büyük ve ışınsal bir düzen ile tasarlanmışken 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita’ında yapı adaları daha parçacıdır. Ayrıca 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita’sı yapı adalarında çıkmaz sokakların olduğu görülmektedir. Buna göre 693 numaralı imar adasında Gümüşhane Sokak ve 667 ile 703 numaralı imar adası arasında kalan Kapan Han Yokuşu buna örnek verilebilir. 1924 Lörcher Planı’nda tasarlanan iki meydan alanının 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita’ında yapılaşmıştır.

Şekil 3.11’de Necatibey Mahallesi 1924 Lörcher Planı yol düzeni ve 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yol düzeni karşılaştırıldığında 1924 Ankara Şehri Haritası’ndan gelen iki ana Cadde’nin, Anafartalar Caddesi ve Işıklar Caddesi, 1924 Lörcher Planı’nda sonrasında gelen 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası’nda devam etmiştir. Yeni Gün Caddesi (günümüzde Hisar Caddesi), Aydın Sokak ve Muallimler Sokak’larının oluşturduğu aks (günümüzde Şan Sokak ve Firuzağa Sokak), Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak), Hattatlar Sokak ve Barbados Sokak’larının oluşturduğu aks, Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak), Yeni Asır Sokak ve Mudanya Sokak’larının oluşturduğu aks ve Konya Sokak’ın 1924 Lörcher Planı yol düzeninde ilk defa tasarlandığı ve daha sonra 1929-1936 yılları arası Kadastral Harita’ında da devam ettiği görülmektedir.

3.3. 1929-1936 Yılları Arasını Kapsayan Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1928 Jansen Yangın Alanı Planı

Ankara’nın başkent olmasından sonra kentin imarı ve planlanması ile ilgili çalışmalar hızlı bir şekilde devam ederken Necatibey Mahallesi için 1938 yılında Hermann Jansen tarafından “Yangın Yeri Planı” hazırlanmıştır. Technische Universität Berlin Architekturmuseum’dan (<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=79&POS=1155>) alınan 1/500 ölçekli pafta sayısallaştırılmıştır. Hermann Jansen tarafından hazırlanan “Yangın Yeri Planı”nda işlenmiş “mevcut, yeni, isale edilmiş evler, Protokol sınırı” terimleri ile çalışma alanı mevcut durumu hakkında detaylı bilgiye ulaşılması mümkün olmuştur. Ulaşılan bu bilgiler ile detaylı paftalar oluşturulmuş ve bu paftalar karşılaştırmalar yapılarak

incelenmiştir. Elde edilen paftalar 1929-1936 yılları arası Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ile karşılaştırılmış ve değişimler incelenmiştir.

Şekil 3.13 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve çalışma alanı yol düzeni
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı (Necatibey Mahallesi) yol düzeni incelendiğinde Jansen'in genel olarak mevcut yolları tuttuğu ve taşıt yolları ile birlikte yaya yollarını yeşil akslar ile desteklediği görülmektedir. Özellikle Yeni Gün Caddesi'nin (günümüzde Hisar Caddesi) Kale'ye doğuya doğru yeşil aks oluşturarak dış sınıra olacak şekilde güneye Bedesten'e kadar uzatmıştır. Konya Caddesi'nin güney kısmını yayalar için yeşil aks olarak tasarlamıştır. Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak) yine yaya yolu olarak yeşil aks ile düzenlenmiştir. Anafartalar Caddesi'nin, 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası'ndan farklı olarak ele alındığı görülmektedir. Jansen, Anafartalar Caddesi'ni mevcut durumundaki tali yollarla oluşan yapısını değiştirerek cephede blok nizam oluşturmuştur.

1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı lejantında yer alan “mevcut”, mevcut yapıları temsil etmektedir. Jansen, planda tüm mevcut yapıları almasa da (“isale edilmiş evler” ile mevcuttaki birçok yapıyı tasarladığı planda yer vermemiştir) öneri olarak geliştirdiği yapılarla oluşturmak istediği çeper blok ada yapısı düzenini tasarlamıştır. Lejantta yer alan “yeni”, kendisinin öneri olarak geliştirdiği yapıları temsil etmektedir. “isale edilmiş evler”, mevcutta yer alan ancak Jansen Planı’nda yeşil alan üzerinde, yol üzerinde veya “yeni” olarak öneri geliştirdiği çeper bloklar üzerinde kalan yapıların planda yer verilmemesini yani yıkılmasını ifade etmektedir. Lejantta yer alan “çocuk meydanı”, önerilen yeşil alanlar içinde çocuklar için “kum” ile yer almıştır.

“...Bir çok çocuk oyun yerleri çocukların kaynaşıp oynaşmalarına yardım edeceği gibi istirahat arayan büyükleri de rahatsız etmeyecektir.” (Jansen, 1937)

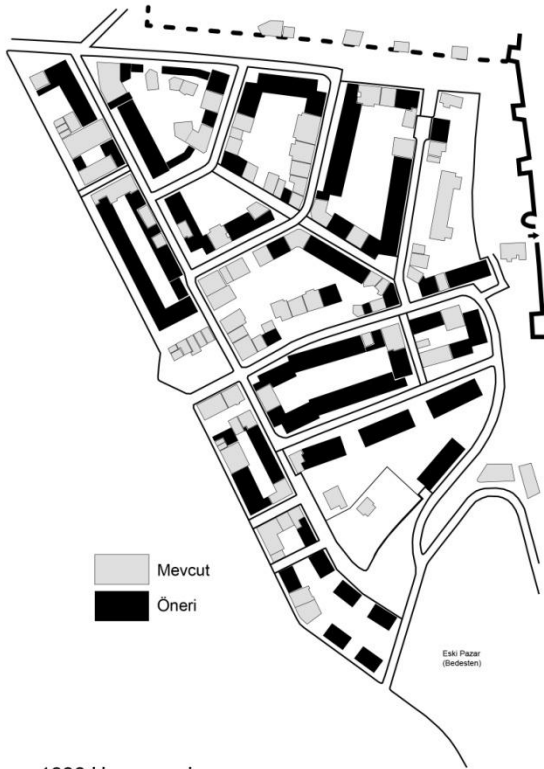
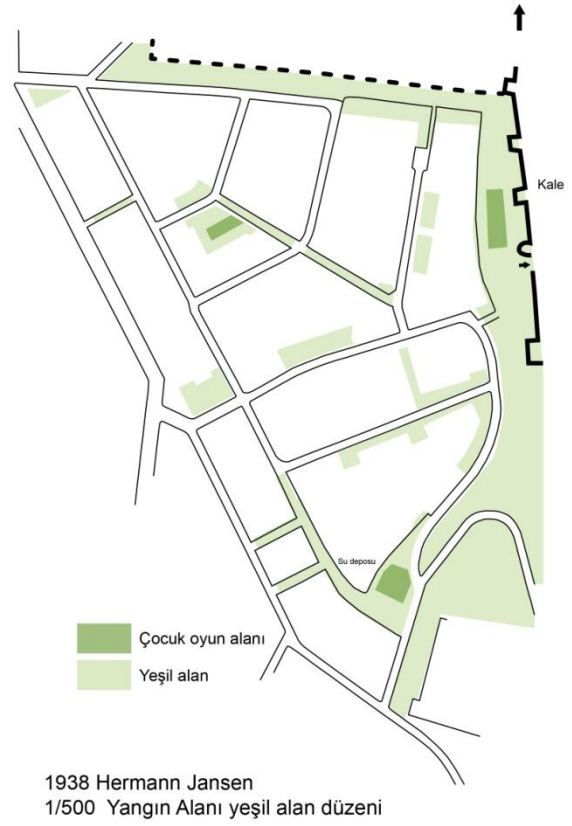
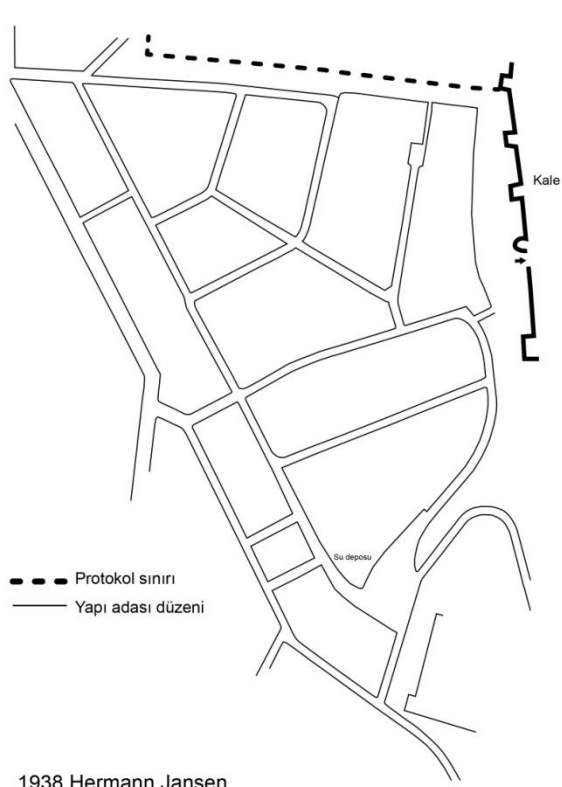
“Dükkânlar”, Yeni Gün Sokağı-Konya Caddesi-Teksim Sokak arasında kalan yapı adasında önerilmiştir. Jansen Planı’nda ayrıca hem “mevcut” hem de “yeni” olarak yer verdiği yapılarda mevcut ve öneri kat sayılarının yer aldığı görülmektedir.

Jansen, plan raporunda “Eski Şehir Kanunu”⁷ olarak yer verdiği bölümde “*Kale ve kalenin etrafını çeviren kısımlar, eski şehir kanununa dahil değildirler.*” notu ile bir sınır oluşturmuştur. Bu sınırın içine giren alanlara “Protokol Alanı” diyerek korunması gereken alanları belirlemiştir. 1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı incelendiğinde protokol sınırının çalışma alanının kuzey sınırını oluşturan Yeni Gün Sokağı’nın üstünden geçirdiği görülmektedir.

⁷ *Eski şehir kanunu: Kale ve kalenin etrafını çeviren kısımlar, eski şehir kanununa dahil değildirler. Bu kanun, aynı zamanda eski Türk şehirlerinin çok kıymetli silüetlerini muhafaza edebilmek, mahalleleriyle sokak manzaralarının birbirine uydurulması icap ettiğinde işe yarayacaktır. Burada yapı inkişafına ancak muayyen (kararlaştırılan) bir hudut dahilinde ve kaidelere göre müsaade edilmelidir. Yeni müstakil daireler elde etmek veya fabrika kurmak maksadı ile esaslı tamirat katıyyen memnundur. Yeni veya tamirat yapılan kat veya evler iki katı aşmayacaklardır. Yan ve arka çıkıntıları ile ayrı dairelere malik olmayacaklardır. İnşa edilmiş kısım, arsaların ancak %35’ni işgal etmelidir. Yeni binaları kabil olduğu kadar müstakil inşa etmelidir.*

Ancak bu gibi kat’i nizamnamelerle kalenin müstesna manzarasını ve kendisine doğru muntazam yükselen ahşap iskeletli tuğla evlerini istikbale saklayabiliriz.

Bu gibi kültür abidelerini mahvetmekden ise, yolların dar, seyrüsefere müsait olamayarak kalışları ve yangına müsait oluşları çok defa evladır. Böylece eski şehir şarkında yalnız iki cadde kesilerek açılmalıdır. Bunlardan biri Samanpazarından şark iskimatinde eski şehre kadar ikincisi de yılankavi (dolambaçlı) olarak aynı meydandan kaleye gider. Bu suretle bir yangın vukuunda itfaiye çabuk ve tesirli olarak işe girişebilir. Dar yollardaki iç seyrüseferi yeni açılan caddeye almak kabil olur. Fakat bundan başka her türlü inşaattan vaz geçilmelidir. Şehrin çok geniş ve muazzam olan yeni kısımlarına nazaran eski şehrin bu kanuna bağlı kalan yerleri çok mahdut kısımları işgal ederler ki, bu küçük fakat çok kıymetli parçaları, şehrin bozulmayan hatırası olarak istikbale devretmek bir mühim vazifedir.” (Jansen, 1937)

Şekil 3.14 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı özellikleri

(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1938 yılında hazırlanmış 1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı incelendiğinde lejantta yer alan isale edilmiş evler, 1938 yılında Necatibey Mahallesi'nde mevcutta var olan yapıları gösterdiği için çok önemlidir. Mevcut yapılar planda; İsale edilmiş evler ve mevcut olarak ikiye ayrılmıştır. Jansen “isale edilmiş yapıları” iptal etmiş “mevcut” olarak gösterdiği yapıların ise tutulmasını önermiştir.

“...Bu sayede yangın yerinde tesadüf edilen karışık, modern inşaat şekillerinin önüne geçilmelidir...Ayrıca arsaların büyüklüklerine hiç uymayan bina yükseklik ve alçaklıklarına tesadüf edilmektedir. Maalesef şimdi bile nisbetsiz, tatmin etmeyen binalar yükselmektedir. Hatta hala devam eden ev kıtlığı yüzünden bodrum katlarını bile kiralayabilmek için tevsi ve tamir ettirerek, yeni oturma fikrine yapı nizam ve şartlarına hiç uymayan vaziyetler meydana gelmektedir. Ancak bu gibi berbat yığıntıların yok edilmesine Ankara, oturma maksatlarına uygun ve istikbaldeki inkişafına (gelişim) numune olabilir.” (Jansen, 1937)

Mevcut-isale edilmiş-öneri yapıların görünümü ile mevcut-öneri yapıların görünümü incelendiğinde toplamda 137 yapının mevcut durumda var olduğu tespit edilmiştir. Bunların 42 tanesi (yapı) “isale edilmiş” 95 tane yapı ise “mevcut” olarak tutulmuştur. İsale edilmiş yapıların yeşil alanlarda, yol üzerinde, öneri yapıların üzerinde ve daha çok Anafartalar (57 yapı) Caddesi ve Çıkrıkçılar Yokuşu üzerinde olduğu görülmektedir. Jansen Anafartalar Caddesi için geliştirdiği öneri için birçok mevcut yapıdan vazgeçmiştir.

Şekil 3.15 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve mevcut-isale edilmiş-öneri yapıların görünümü
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Şekil 3.16 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve mevcut-öneri yapıların görünümü
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1929-1936 yılları arası Kadastral Harita yapı adası düzeni

1938 Jansen Planı yapı adası düzeni

Şekil 3.17 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapı adası düzeni karşılaştırılması (Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Şekil 3.18 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yapılaşma-parsel düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapılaşma düzeni karşılaştırılması
(Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Şekil 3.16’da 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapı adası düzeni karşılaştırıldığında, kadastral harita ile gelen mevcut parçacıl yapı adası düzeninin Jansen tarafından dikkate alınmadığı ve çeper blok ada tipolojisine uygun bir şekilde tasarlandığı görülmektedir. Anafartalar Caddesi’nin kadastral haritada küçük yapı adalarından oluştuğu görülürken Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı’nda caddenin küçük yapı adaları birleştirilmiş (Anafartalar Caddesi’ne açılan bazı yolların kapatılması) ve blok şeklinde düzenlenmiştir.

1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası’na uygulanan mevcut ve isale edilmiş evler ile çalışma alanının yapılaşma-parcel düzeni ortaya çıkarılmıştır. 1938 Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapılaşma düzeni, çeper blok ada tipolojisine göre tasarlanmıştır. 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yapılaşma-parcel düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapılaşma düzeni karşılaştırıldığında Jansen’in mevcut parcel dokusu düzenine ve mevcut yapılaşma düzenine aykırı tasarım kararları aldığı tespit edilmiştir. Harita ve planda kahverengi olarak görülen ortak yapıların avlulu ada yapısına nasıl tamamlandığı ve avlulu ada yapısının altta görülen parcel yapısına aykırılığı net olarak okunmaktadır.

1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yol düzeni karşılaştırıldığında; 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası’ndaki Anafartalar Caddesi, Yeni Gün Caddesi (günümüzde Hisar Caddesi) yeşil yaya aksı olarak, Aydın Sokak ve Muallimler Sokak’larının oluşturduğu aks (günümüzde Şan Sokak ve Firuzağa Sokak), Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak) yeşil yaya aksı olarak, Hattatlar Sokak (ilköğretim önünden geçen sokak), Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak), Konya Sokak, Işıklar Caddesi Jansen tarafından Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı’nda devam ettirildiği tespit edilmiştir. Jansen planında farklı olarak Barbaros Sokak, Yeni Asır Sokak, Mudanya Sokak, Anafartalar Caddesine açılan Mevsim Sokak, Mersin Sokak (lineer olarak ada içine alınmamış) iptal edilmiştir. Şehit Lütfü Sokak ve kadastral haritada kapatılmış olduğu görülen Kapan Han Yokuşu Jansen tarafından yeşil yaya aksı olarak önerilmiştir.

Şekil 3.19 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yol düzeni karşılaştırılması (Görsel araştırmacı tarafından harita ve plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

3.4. 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı

1957 Yücel Uybadin Planı dönemine yaklaşırken Necatibey Mahallesi'ni içine alan kadastral haritalar 1943-1966 yılları arasında kapsamaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi'nden alınan 9 adet 1/500 ölçekli kadastral harita birleştirilerek çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi kadastral haritası oluşturulmuştur. Birleştirilen paftalar sayısallaştırılarak Necatibey Mahallesi kadastral haritası üzerindeki bilgiler değerlendirilmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi arşivinden alınan Yücel Uybadin Planı sayısallaştırılmıştır. Yücel Uybadin Planı ile ilgili bilgiler sınırlı olduğu için kadastral haritadan elde edilen bilgiler, plan bilgilerini desteklemek için karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen paftalar 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ile karşılaştırılmış ve değişimler incelenmiştir.

1957 Yücel Uybadin 1/5000 Ölçekli Planı'nda Çalışma Alanı

Çalışma alanı yol düzeni

Şekil 3.20 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Ankara İmar Planı Paftalarından Pafta İ5 Necatibey Mahallesi Bölgesi ve çalışma alanı yol düzeni
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

1/5000 ölçekli Yücel Uybadin Planı (Necatibey Mahallesi) yol düzeni incelendiğinde yol genişliği olarak önerilerde bulunduğu görülmektedir. Anafartalar Caddesi'ne 19 metre, Hisar Caddesi'ne 14.50 metre ve İpek Caddesi'ne 12 metre öneride

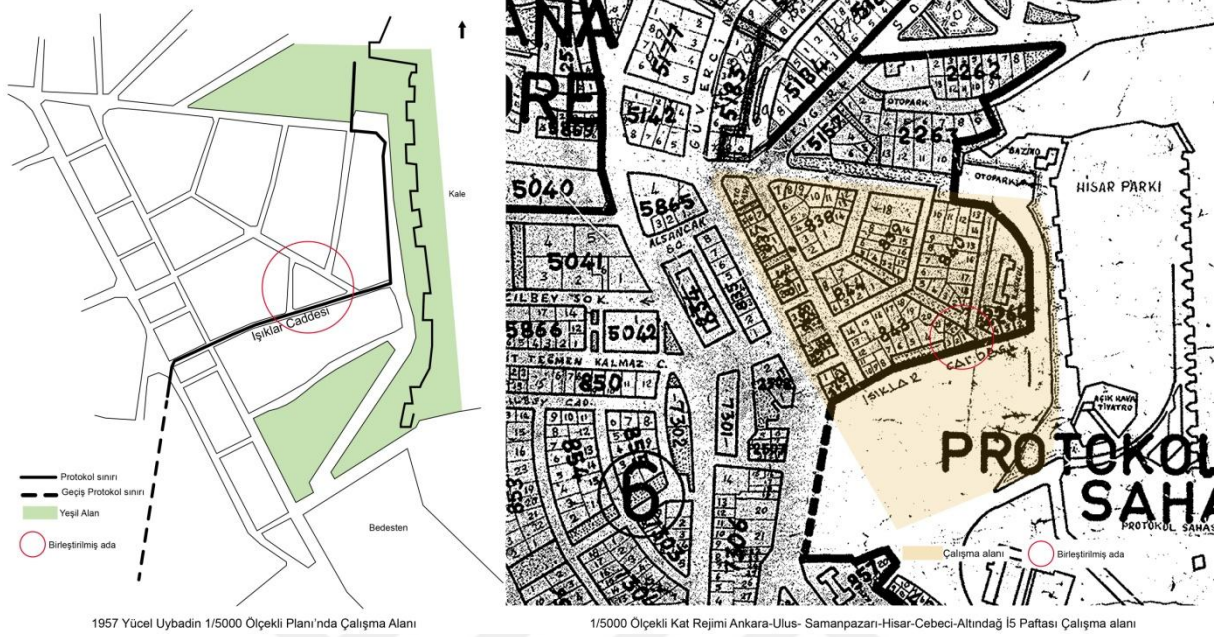
bulunmuştur. Anafartalar Caddesi'nin ada yapısı düzeninin 1929-1936 yılları arası Kadastral Haritası'nda yer alan ada yapısı düzeninden farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Şekil 3.21 Necatibey Mahallesi 1943-1966 yılları arası Kadastral Haritası ada ve parsel yapı düzeni

(Görsel araştırmacı tarafından kadastral haritalar birleştirilerek sayısallaştırılmış ve çizilmiştir)

1/500 ölçekli 1929-1936 yılları arası Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası, Necatibey Mahallesi 1943-1966 yılları arası Kadastral Haritası ile karşılaştırıldığında yapılan tevhid ve ifrazlar sonucu alanın ada parsel yapısı değişmiştir.

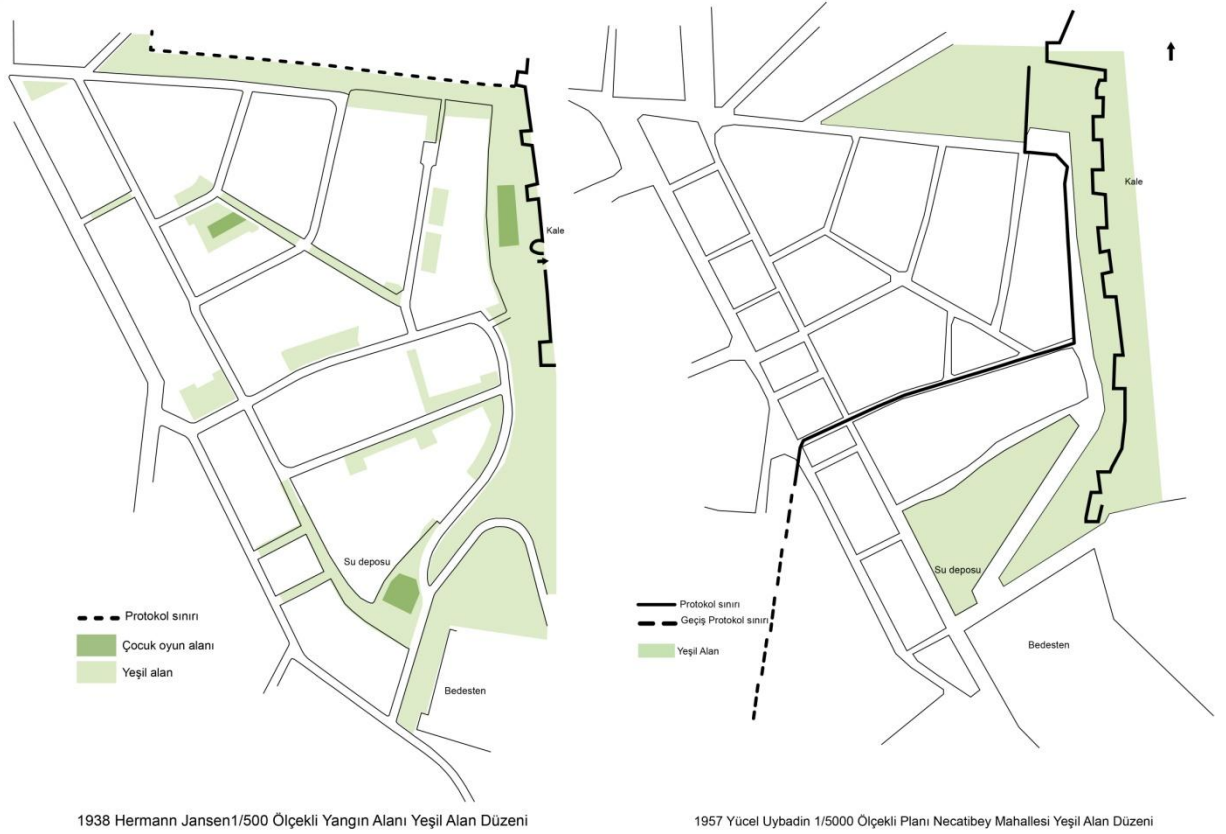
Şekil 3.22 1957 Yücel Uybadin Planı ve Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 Ölçekli Paftası Necatibey Mahallesi Alanı
(Görsel araştırmacı tarafından plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Nihat Yücel ve Raşit Uybadin (Yücel Uybadin) ekibi tarafından hazırlanan 03.12.1960 tarihinde onanlı ve daha sonra 1968 yılında İmar İdare Heyeti'nce plan tadilatı yapılacak olan (Ek C 2.5.4 1961 Bölge Kat Nizamı Planı) Ankara Bölge Kat Nizamı Planı-Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 Ölçekli Paftası'nda Necatibey Mahallesi alanı incelendiğinde Yücel Uybadin Planı'nda Işıklar Caddesi üzerindeki iki yapı adasının birleştirildiği görülmektedir. Jansen'in Kale ve çevresi, Hanlar bölgesi ve Hacıbayram çevresinin korunması için oluşturduğu "Protokol Sahası" Yücel Uybadin tarafından genişletilmiştir. Necatibey Mahallesi içinde yer alan Işıklar Caddesi'nin altında kalan alanın Çıkırıçılar Yokuşunu kapsayacak şekilde "Protokol Sahası" içine alınması önerilmiştir.

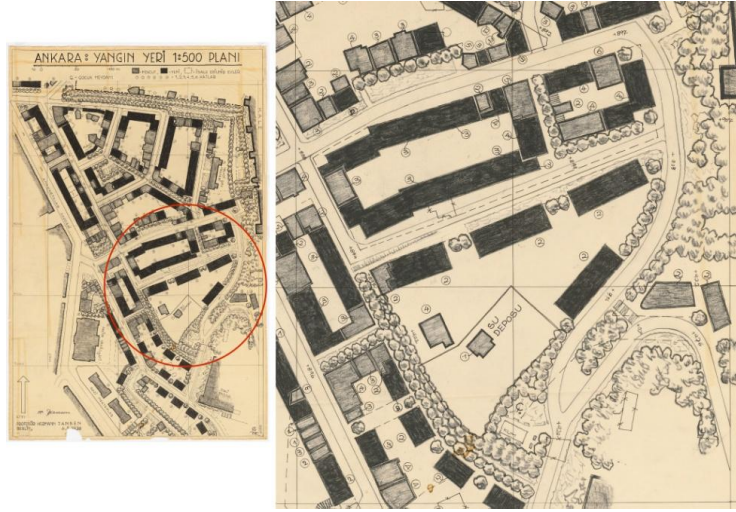
Kat Rejimi Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 1/5000 Ölçekli Paftası imar parseli durumunu göstermesiyle beraber Ulus Tarihi Kent Merkezi için belirli bölgeler belirlenerek kat yükseklikleri verilmiştir. Paftada Necatibey Mahallesi içinden geçen "protokol sınırı", bu alanın düz kalın çizgi ile belirtilerek kale çevresi koruma alanına girdiğini göstermektedir. Kesikli çizgi belirtilen alanın

ise “geçiş protokol sınırı” olduğunu yani kale ve çevresi koruma alanı içine alınacağı kesin olmayan alanı belirtmektedir.

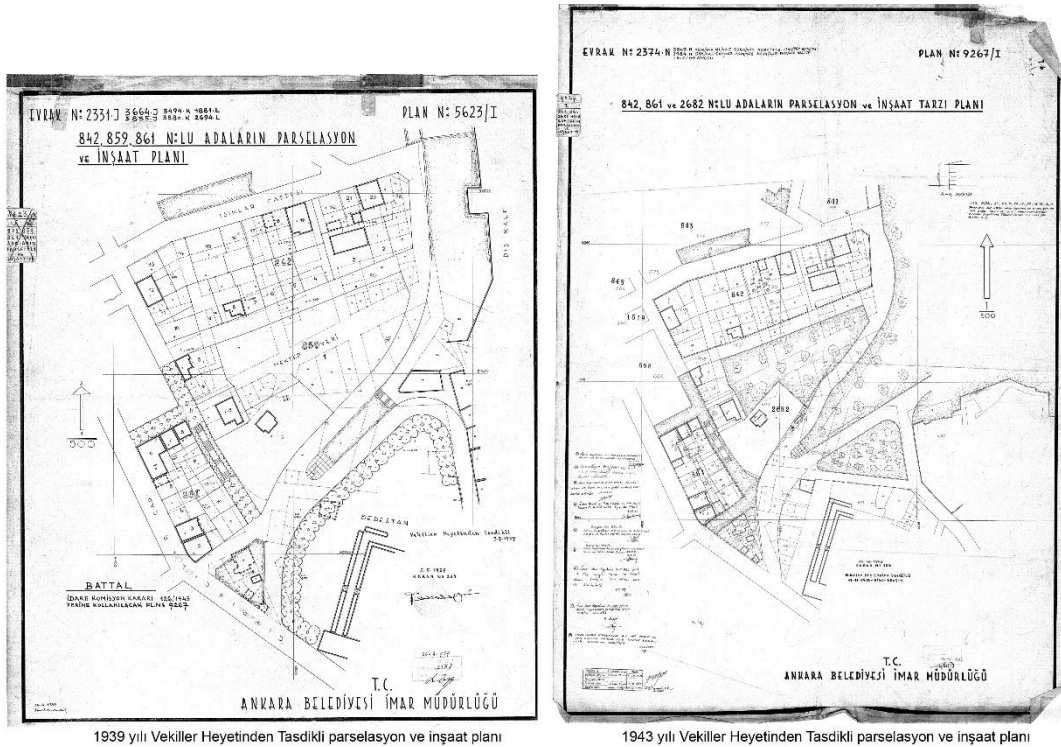
Yücel Uybadin Planı’nda yeşil sistemin dış kale surlarını içine alacak şekilde Hisar Park ile bütünleşecek şekilde düzenlenmiştir. Planda ayrıca çalışma alanında yer alan su deposunun yer aldığı ada yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Yücel Uybadin Planı’nda önerilmiş yeşil alanların, dış sur kısmının yeşil bir şerit içine alınması ve su deposunun yer aldığı yapı adası, Jansen Planı’nda önerilen alanlarla, günümüzde Hisar Caddesi’nin ortasından kaleye doğru olan kısımdan başlayan yeşil şerit Bedesten’e kadar yaya yolu olarak inmekte ve su deposunun yer aldığı yapı adasının alt kısmında yeşil bir bölge oluşturarak yeşil alanlar arasında süreklilik sağlamıştır, benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Şekil 3.23 1938 Yangın Yeri Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yeşil sistem
(Görsel araştırmacı tarafından iki plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

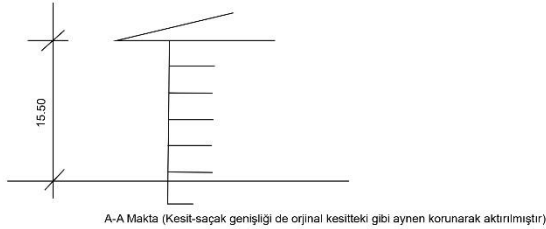

Şekil 3.24 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı su deposu çevresi yeşil alan

1939 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planı

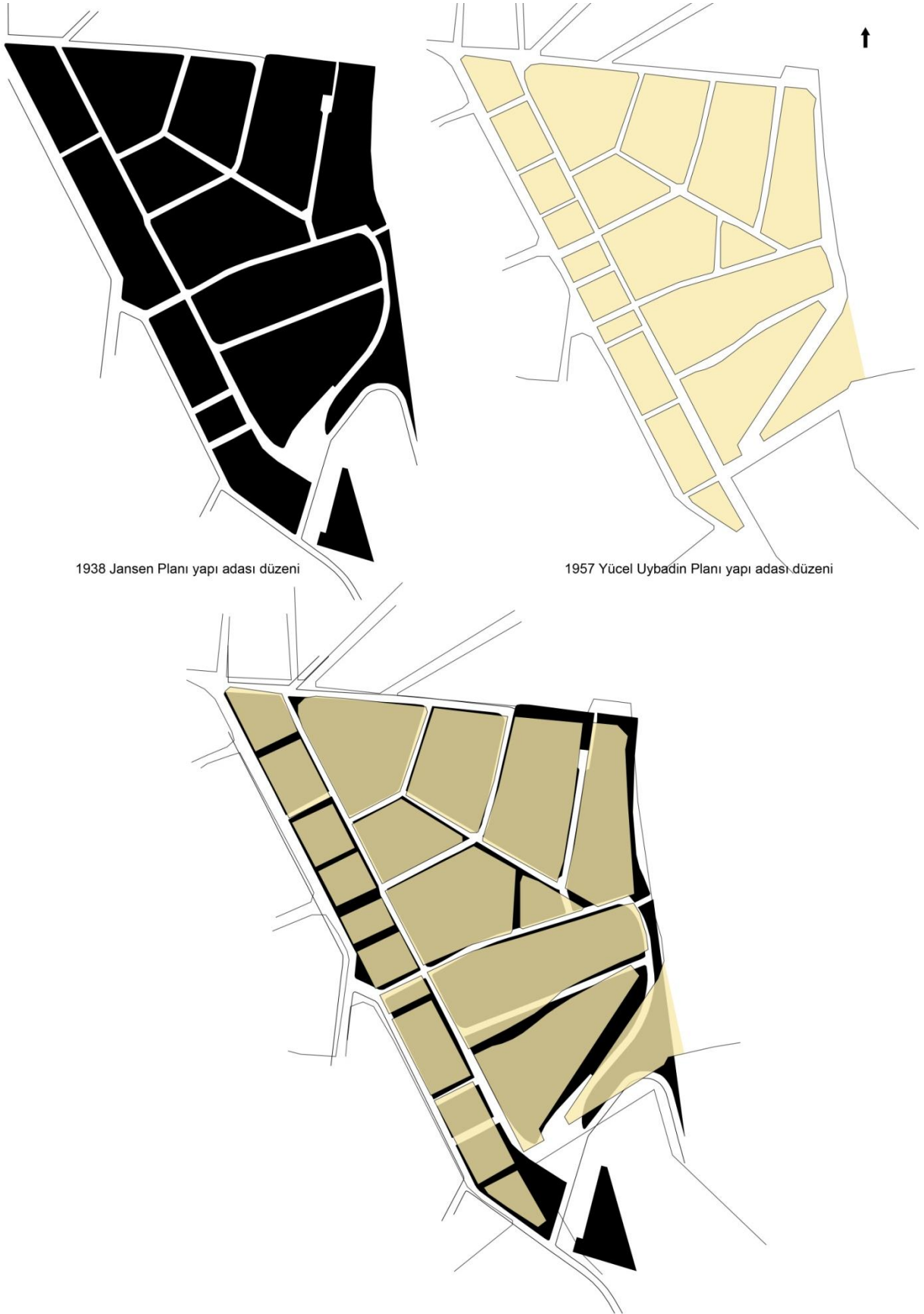
1943 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planı

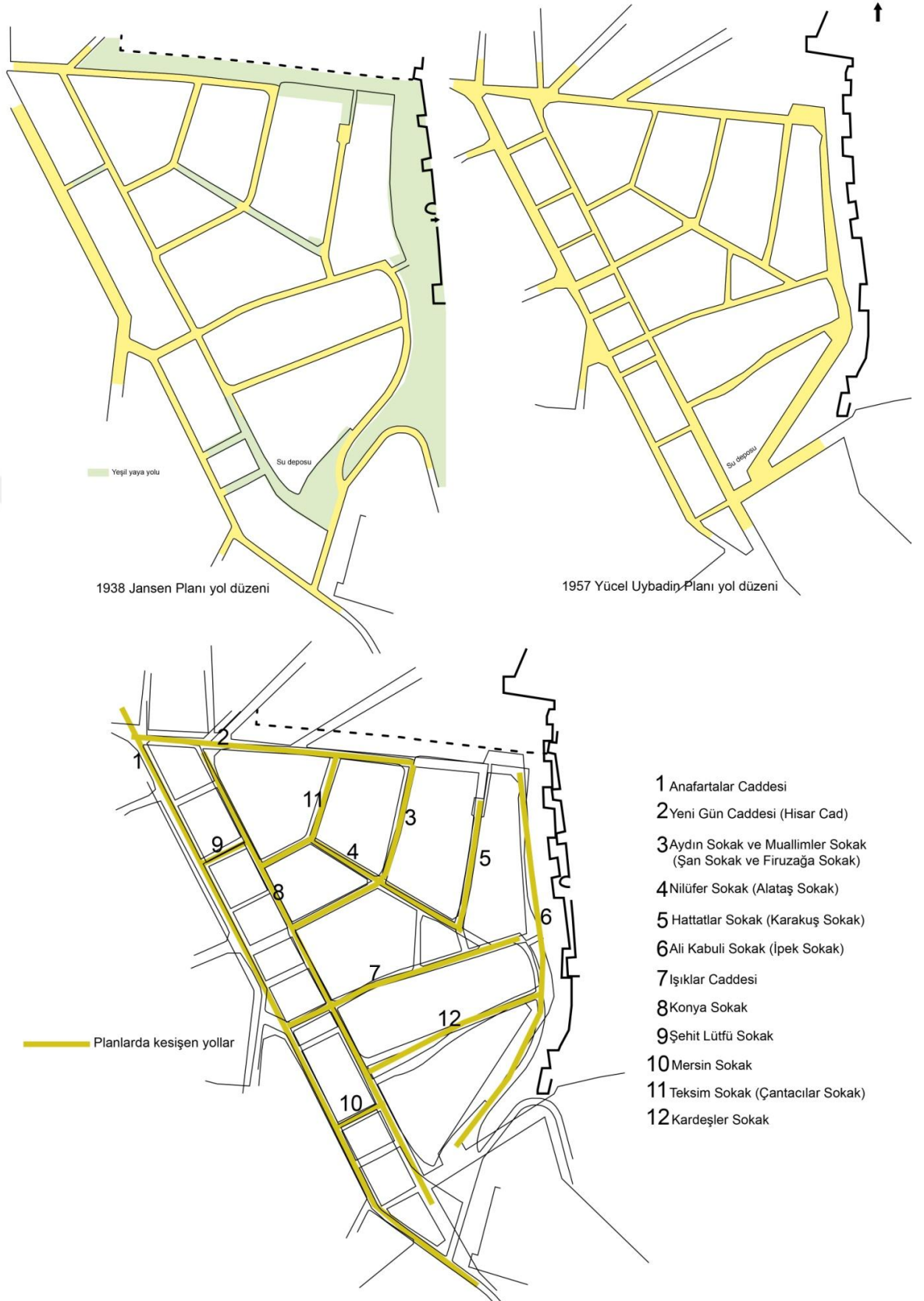
Şekil 3.25 1939 ve 1943 yılları su deposu çevresi parselasyon ve inşaat planı
(Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

Herman Jansen 1938 yılı Yangın Yeri Planı'nda Konya Sokak'ta su deposu çevresinde önerilen yeşil alanların 1939 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planında uygulandığı görülmektedir. Söz konusu yeşil alanların 1943 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planında (1952, 1953, 1954, 1955, 1965 yıllarında tevhidler yapılarak) su deposunun yer aldığı 2682 imar numaralı ada içine alınmıştır. 1957 Yücel Uybadin Planı'nda yeşil alanlar incelendiğinde 1943 yılı parselasyon ve inşaat planında yapılan değişikliği aynı şekilde kendi planına uyguladığı tespit edilmiştir. 1943 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planında 2682 imar numaralı adanın üstünde yer alan 842 numaralı imar adası için belirlenen 22, 23, 21, 20, 19, 24, 16, 15, 14, 13 numaralı parsellerde kat yüksekliğinin 15.50 olarak belirlenmesi bir diğer tespit olmuştur (şekil 3.24'te çizilen kesit orijinaline sadık kalınarak çizildi ve büyütüldü).

1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yapı adası düzeni karşılaştırıldığında; Jansen Planı ile gelen Anafartalar Caddesi için önerilen blok nizam yapı adası düzeninin uygulanmadığı tespit edilmiştir. Jansen Planı ile Anafartalar Caddesi yapı adası düzeni dışında diğer yapı adalarının büyük oranda devam ettirildiği görülmektedir. 1/5000 Ölçekli 1953 Harita Genel Müdürlüğü Ankara İ5 Haritası'nda (Ekte yer alan) Anafartalar Caddesi yapı adası düzeninin değişmediği ve 1957 Yücel Uybadin Plan'ında korunduğu görülmüştür. 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yol düzeni karşılaştırıldığında; 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı önerilen Yeni Gün Caddesi'nin (günümüzde Hisar Caddesi), Şehit Lütfü Sokak, Mersin Sokak ve Nilüfer Sokak'ın (günümüzde Alataş Sokak) yeşil yaya aksı olarak devam etmediği 1957 Yücel Uybadin Planı'nda taşıt yolu olarak önerildiği, Hattatlar Sokak (ilköğretim önünden geçen sokak), Anafartalar Caddesi, Aydın Sokak ve Muallimler Sokak'larının oluşturduğu aks (günümüzde Şan Sokak ve Firuzağa Sokak), Konya Sokak, Işıklar Caddesi, Taksim Sokak (günümüzde Çantacılar Sokak), Kardeşler Sokak aynı şekilde önerilmiş olduğu görülmektedir. Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak) Jansen Planı'nda yeşil bir yaya yolu olarak önerilirken 1957 Yücel Uybadin Planı'nda dış sur önünde yeşil bir şerit oluşturularak bu şerit ile bitişik taşıt yolu olarak önerilmiştir.

Şekil 3.26 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yapı adası düzeni karşılaştırılması
(Görsel araştırmacı tarafından iki plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

Şekil 3.27 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yol düzeni karşılaştırılması
(Görsel araştırmacı tarafından iki plan sayısallaştırılarak çizilmiştir)

3.5. 1924 Lörcher Planı, 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı, 1957 Yücel Uybadin Planı Arazi kullanım ve Kat Yüksekliği Önerisi

1924 Lörcher Planı'nda menekşe rengi ile gösterilen alan şehir merkezi olarak gelişim gösterirken gelecekte de kentin merkezi olarak olması önerilmiştir. Çalışma alanı belirtilen kent merkezinin ve kaleye önerilen meclisin arasındaki alanda yer almaktadır.

Şekil 3.28 1924 Lörcher Planı (Cengizkan, 2004)

Herman Jansen plan raporunda Eskişehir-oturma mahalleleri için yeni yapılacak sıra evlerin iki veya üç kat olacağını ve hiçbir yapının üç katı geçmemesi gerektiğini (bunun için tesirli bir inşaat talimatnamesi kabul edilmesi gerektiği), dört veya daha fazla katlı yapıların üst katlarının yıkılması gerektiğini ve yeni yapılacak yapıların yüksekliklerine uydurulması gerektiğini belirtmiştir. “...Ayrıca arsaların büyüklüklerine hiç uymayan bina yükseklik ve alçaklıklarına tesadüf edilmektedir. Maalesef şimdi bile nisbetsiz, tatmin etmeyen binalar yükselmektedir.” Jansen Yangın Yeri Planı'nda mevcut yapıları isale edilmiş diyerek yıkılmasını önermiştir. Yangın Yeri Planı'nda öneri olarak en fazla dört kat verilmiştir. Öneri dört katlı yapıların çevresindeki mevcut altı ve dört katlı yapılara uydurulmak istendiği için verildiği düşünülebilir. Plan incelendiğinde beş ve altı katlı yapıların önerilmediği mevcutta yer alan yapılar olduğu tespit edilmiştir. Arazi kullanım; Jansen Yangın Yeri Planı'nda üç yapı dükkân, “Necati Bey Mektebi” eğitim kurumu olarak önerilmiş geriye kalan yapıların kullanımı (plan raporunda yangın yeri oturma

mahalleleri kısmında yer almıştır) belirtilmediği için tez çalışmasında konut olarak kabul edilmiştir. (1930’lu yılların Anafartalar Caddesi fotoğraflarına bakıldığında zemin kat kullanımların ticaret olduğu görülmektedir.)

1960 yılı Kat Rejimi Planı’nda yer alan Necatibey Mahallesi (çalışma alanı) için 6 kat yapılaşma önerisi yapıldığı görülmektedir. Yücel Uybadin tarafından genişletilen “Protokol Sınırı” içinde (çalışma alanı içinde olan ve Işıklar Caddesi’nin altında kalan yapı adaları için) Şekil 3.24’te 1943 yılı Vekiller Heyetinden Tasdikli parselasyon ve inşaat planında 2682 imar numaralı adanın (yeşil alan olarak belirlenmiştir) üstünde yer alan 842 numaralı imar adası (Işıklar Caddesi’nin altında) için belirlenen 22, 23, 21, 20, 19, 24, 16, 15, 14, 13 numaralı parsellerde kat yüksekliği 15.50 olarak belirlenmiştir. Herman Jansen Yangın Yeri Planı’nda bu bölgeye iki, üç ve dört kat yapılaşma önerisi getirmiştir.

1957 Yücel Uybadin Plan raporunda merkez ticaret bölgesi Ulus Meydanı, Samanpazarı ve bunları birbirine bağlayan Anafartalar Caddesi üzerinde toplanmıştır. Çalışma alanı olan Necatibey Mahallesi ana caddesini oluşturan Anafartalar Caddesi yoğun ticaret merkezi içinde kalmış arkasında kalan alanda ise karma (ticaret, konut, eğitim, sağlık) kullanımlar sürmüştür.

Şekil 3.29 1960 Yücel Uybadin Kat Rejimi Planı-Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 Paftası (Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi)

3.6. Çalışma Alanı Dokusundaki En Belirgin Değişim Biçimlerinin Değerlendirilmesi

3.6.1. Yol düzeni ve yapı adası düzeni

Ankara başkent olduktan sonra kent için yapılan ilk harita 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası “harik mahali” alanı içinde yer alan çalışma alanının, Ankara’nın ilk planı olan Lörcher Planı öncesi, mevcut durumunu da göstermektedir. Yangından sonra Necatibey Mahallesi’nde yapı adası düzeni ve bununla beraber gelişen yol düzeni; Ankara için yapılan ilk modern plan olan 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı ile karşılaştırılmıştır.

Buna göre 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası’nda çalışma alanı oluşan yol sistemi topografyaya uygun olarak gelişen organik ve dardır. 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı’nda ise yollar topografyaya dik olarak tasarlanmış, geniş, düz ve birbirini dik açılar ile kesen bir düzen oluşturmuştur. 1924 Ankara Şehri Haritası’nda Anafartalar Caddesi ve Işıklar Caddesi 1924 Lörcher Planı’nda devam etmiştir.

Sonraki dönemlerde oluşan yollardan Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi), Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (günümüzde Şan Sokak ve Firuzağa Sokak), Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak), Hattatlar Sokak ve Barbados Caddesi (Kadastral Harita’da yer alır ancak Jansen Planı’nda kapatılmıştır aynı şekilde 1957 Yücel Uybadin Planı’nda yer almamaktadır), Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak) ve Konya Sokak ilk kez Lörcher tarafından tasarlanmıştır. 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı resmi olarak onaylanmamış olsa da kendinden sonra oluşan haritalarda ve planlarda etkisi olduğu tespit edilmiştir.

1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı Ankara tarafından resmi olarak onaylanmamıştır. Lörcher, 1930 yılında Hermann Jansen’i “kendi tasarımını çalmak” ile suçlamış Berlin’de mahkemeye vermiş ve telif hakkı istemiştir ancak davayı kazanan Hermann Jansen olmuştur (Cengizkan, 2004). 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı ve sonrasında yapılan kadastral harita ve planların yol düzeni için ortaya çıkarılan bu tespit çalışması ile çalışma alanı Necatibey Mahallesi mekânsal yapısının iskeleti aslında 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı ile yapıldığı ve kendinden sonraki planlara temel oluşturduğu anlaşılmıştır.

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası alanın mevcut durumunu göstermesinden dolayı çok önemli bir yer tutmaktadır. 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda önerilen yolların (yukarıda sıralanan yollar) net olarak açıldığı ve devam ettiği tespit edilmiştir.

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası'nda Anafartalar Caddesi'ne bağlanan Şehit Lütfü Sokak, Taksim Sokak (Çantacılar Sokak) ve Mersin Sokak kendinden sonra yapılan 1938 Jansen Yangın Yeri Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı'nda devam etmiştir.

1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı (Necatibey Mahallesi) yol düzeni, Lörcher Planı ile kadastral haritada mevcutta yer alan yolları tuttuğu tespit edilmiştir. Ancak Yeni Gün Caddesi'nin (Hisar Caddesi) kaleye doğru tam olarak açılmadığı yaya yolu olarak yeşil bir aks ile desteklediği görülmüştür. Konya Caddesi'nin güney kısmını, Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak) ve Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak) yayalar için yeşil aks olarak tasarlamıştır. Jansen Planı'nda açılan Kardeşler Sokak 1957 Yücel Uybadin Planı'nda devam etmiştir.

1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı kendinden önce gelen yol düzenini devam ettirmiştir. Ancak Yeni Gün Caddesi'nin (Hisar Caddesi) tamamen açıldığı tespit edilmiştir. Konya Caddesi'nin güney kısmını, Nilüfer Sokak (günümüzde Alataş Sokak) ve Ali Kabuli Sokak (günümüzde İpek Sokak) yeşil yaya olarak değil taşıt yolu olarak açılmıştır.

Ankara için yapılan ilk modern plan, yangından sonra çalışma alanı tamamen yapılaşmış olmasa da var olan doku üzerinden tasarımın yapılmadığı bir çalışma oluşmuştur. Tasarımın işinsal yollar açılarak bir düzen oluşturduğu görülmektedir. 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda yapı adaları büyük ve düzgün geometrik formdan uzak, 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda yapı adaları büyük belirgin geometrik bir formda tasarlanmıştır.

1929-1936 Kadastral Harita yapı adası düzeni parçacıl ve Lörcher Planı'na göre dağınıktır. Ayrıca 1929-1936 Kadastral Haritası yapı adalarında çıkmaz sokakların olduğu görülmektedir. 1924 Lörcher Planı'nda tasarlanan iki meydan alanının 1929-1936 Kadastral Harita'sında yapılaşmış olduğu tespit edilmiştir. 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yapı adası düzeni kadastral harita ile

gelen mevcut yapı adası düzeninin dikkate alınmadığı birçoğunun birleştirilerek daha büyük yapı adaları olarak tasarlanmıştır.

1957 Yücel Uybadin Planı yapı adası düzeni Anafartalar Caddesi ve Çıkrıkçılar Yokuşu'nun oluşturduğu aks ile Konya Caddesi arasında kalan yapı adaları dışında Jansen Planı'nı devam ettirmiştir.

Çalışmada Ulus tarihi kent merkezinin önemli tarihi ve Cumhuriyet Dönemi'nin modern ticaret aksı Anafartalar Caddesi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Anafartalar Caddesi'nin 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda yangından sonra bu alanda ilk yapılaşan aks olmuştur. Bu aks üzerindeki yapı adalarının birçok tali yollar ile çalışma alanına bağlanmıştır. 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı Anafartalar Caddesi'nin başlangıç kısmını meydan olarak tasarlamış tali yollar ile beslenen yapısını devam ettirmiştir. 1/500 ölçekli 1929-1936 Kadastral Haritası'nda Anafartalar Caddesi 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda büyük oranda görüldüğü gibi gelmiştir. 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı (Necatibey Mahallesi), Anafartalar Caddesi'nin mevcut durumundaki tali yollarla oluşan yapısını değiştirerek (Anafartalar Caddesi'ne açılan bazı yolların kapatılması ile caddenin küçük yapı adaları birleştirilmiş) cephede blok nizam oluşturmuştur.

1957 Yücel Uybadin Planı'nda, Anafartalar Caddesi'nin 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda (Necatibey Mahallesi) Anafartalar Caddesi için önerilen blok nizam yapı adası düzeni uygulanmamıştır. Cadde 1/500 ölçekli 1929-1936 Kadastral Haritası'nda yer alan mevcut yapı adası durumunu büyük oranda (Kapan Han Yokuşu'nun yer aldığı yapı adası değişmiş, bu yol kapatılmıştır) devam ettirmiştir.

3.6.2. Arazi kullanım ve kat yüksekliği

Necatibey Mahallesi için yapılmış üç planın-1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı, 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı, 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı-öneri arazi kullanım ve kat yükseklikleri karşılaştırılmış böylece etkili olan plan önerilerinin çalışma alanını nasıl şekillendirdiği tespit edilmiştir. 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda çalışma alanı merkez alanı ve meclis arasında önerilmiştir. Alana bağlanan yollar hem merkeze hem de istasyona ulaşım kolayca sağlanmıştır. Planda çalışma alanı konut bölgesi olarak önerilmiştir. 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri

(Necatibey Mahallesi) Planı'nda çalışma alanı "Protokol Sahası" olarak ayrılmış alana sınır oluşturacak şekilde bir yenileme alanı olarak önerilmiştir. Jansen Planı'nda alan; üç tane yapı dükkân (ticaret), eğitim kurumu, yeşil alanlar ve bütüncül bakıldığında konut bölgesi olarak önerilmiştir; 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda Anafartalar Caddesi yapılaşmış görülmekte ve 1930'lar fotoğraflarında zemin kat kullanımları ticaret olarak görülmektedir. 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı plan raporunda çalışma alanının anayolunu oluşturan Anafartalar Caddesi bölgesi ticari merkez olarak kabul edilmiş çalışma alanı içinde ticari kullanımlar olmasının yanında bir eğitim kurumu sağlık ve konut kullanımı devam etmiş bir yapı adası (Hisarpark ile bütünleşmesi açısından) yeşil alan olarak önerilmiştir. 1/2000 ölçekli 1924 Lörher Eski Şehir Planı'nda çalışma alanında bir ve iki katlı yapı yüksekliği önerilmiştir. 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı'nda mevcutta olan dört, beş ve altı katlı yapıları tutmuştur. Öneri olarak bir, iki, üç ve dört katlı yapı yüksekliği önerilmiştir. Jansen plan raporunda en fazla üç katlı yapılaşmaya izin verilmelidir demiş olsa da çalışma alanında mevcutta beş ve altı katlı yapılara uygun olmasından dolayı dört kat yapı yüksekliğini önermiştir. 1960 Yücel Uybadin Kat Rejimi Planı'nda-Ankara-Ulus-Samanpazarı-Hisar-Cebeci-Altındağ-İ5 Paftası çalışma alanında protokol sınırının dâhil edilmediği alanda altı katlı yapı yüksekliği önerilmiştir.

3.6.3. Mekânsal değişimin ve modernizmin en keskin yüzü Anafartalar Caddesi

Yangın alanı içinde bulunan Anafartalar Caddesi 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda yapılaşan ilk alan olduğu görülmektedir. Bunu Hanlar Bölgesi ile Tahtakale Çarşısı arasını birbirine bağlayan uzun bir cadde olarak çarşı görevinde olmasının etkisi olmuştur.

1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası'na eklenen isale edilmiş ve mevcut yapılar analizi ile Anafartalar Caddesi'nin Çıkırıçılar Yokuşu'na kadar yapılaşmış olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu tespiti 1930'lu yılların fotoğrafları ile desteklemek mümkün olacaktır. Anafartalar Caddesi 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası'nda çalışma alanından tali yollar ile beslenmektedir ve bu yollar alanın Tahtakale Çarşısına geçirgenliğini arttırmaktadır. 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı'nda Anafartalar Caddesi farklı bir

yapı adası düzeni ile önerilmiştir. Planda cadde üzerinde bulunan mevcut yapılar korunmuş olsa da çok sayıda yapı “isale edilmiş evler” lejantı ile yıkılması önerilerek Jansen tarafından blok nizam yapı adası düzeni getirilmiştir. Bu şekilde çalışma alanından Anafartalar Caddesi’ne açılan tali yollar kapatılmıştır. Ancak 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı’nda Anafartalar Caddesi ile önerilen blok nizam yapı adası düzeninin uygulanmadığı Harita Genel Müdürlüğü’nün 1953 yılı 1/5000 ölçekli İ5 haritasında (VEKAM, 2022) ve 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı’nda görülmektedir.

1/4000 ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası, 1/500 ölçekli Necatibey Mahallesi 1929-1936 Kadastral Haritası ve 1/500 ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı’nda Anafartalar Caddesi bir araya getirilip karşılaştırılmıştır. Caddede meydana gelen mekânsal değişimler geçmişteki farklı yıllarda çekilmiş fotoğraflar ile aynı noktadan çekilmiş günümüz fotoğrafı de karşılaştırılarak değişimin en belirgin şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Ankara-Anafartalar Caddesi Ve Üzerindeki Bir Grup Apartmanı Koruma Sorunu Açısından İnceleyen Bir Çalışma (Kefu, 2001) başlıklı yüksek lisans tez araştırmasından yararlanılarak Anafartalar Caddesi üzerindeki yapılar tek yapı ölçeğinde geçmişten 1980’li yıllara kadar nasıl değişimler geçirdiği incelenmiş, değişen yasal düzenlemeler nedeniyle yapıların yıkılıp tekrar yapılmasıyla tarihi caddede oluşan melez yapılaşma dokusu ortaya çıkarılmıştır.

4. SONUÇ

Ankara'nın Altındağ ilçesinin Kale Mahallesi'ne bağlı Necatibey Mahallesi (çalışma alanı) Ulus tarihi semtinde yer alır. Günümüzde Ulus tarihi kent merkezinde önemli bağlantı noktaları arasında kalmayı sürdürmektedir.

Ankara Kalesi, yüksek bir eğim üzerine kurulmuş Ankara'nın tarihsel süreci boyunca sınır kent ve ticaret kent (İpek yolu üzerinde olması ile) özelliklerini taşıyan ve su kaynaklarına (Bendderesi, Hatip Çayı, İncesu Çayı) olan yakınlığı sebebi ile seçilen bir yerleşim yeri olmuştur. Çalışma alanı Necatibey Mahallesi tarihsel süreçte Kale'nin bitişiğinde oluşmuş ve bu konumundan dolayı her zaman önemli bir alan olarak kullanılmıştır (özellikle Roma Dönemi kamu yapıları kalıntıları birinci derece arkeolojik sit alanı olan Roma Tiyatrosu ve St. Clement Klisesi kalıntıları arasında kalması).

16. yüzyıl başlarında Ankara'da kale dışında 81 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin 69'unda Müslümanlar, 3'ünde Hristiyanlar, 1'inde Yahudiler ve 8'inde ise Müslümanlar ve Hristiyanlar bir arada yaşamaktadır. Kale içinde 5'inde Müslümanların ve 1'inde Hristiyanların yaşadığı toplam 6 mahalle bulunmaktadır. Dönemin toplam nüfusun yüzde 10'unu Rum, Ermeni ve Yahudilerden oluşmaktadır.

Çalışma alanı 1916 yangını öncesi Hisarönü Mahallesi olarak geçmekle beraber Kale'nin altında olan Hisarönü Mahallesi (Necatibey Mahallesi-çalışma alanı), dönemin önemli ticaret merkezi olan Mahmud Paşa Bedesteni'ne ve hanlar bölgesini oluşturan Atpazarı Meydanı'na yakın bir yerleşim yeridir. Hisarönü Mahallesi (Keyyalin Mahallesi de bir diğer ismi olmuştur), mahalle dağılımını gösteren şekil 2.10'da görülen mahalle haritasında gayrimüslim vatandaşların yaşadığı alandır.

Ulus coğrafi yapısından dolayı topografik olarak ikiye bölgeye ayrılmıştır: Yukarıyüz ve Aşağıyüz. Kale ve çevresi (Hisarönü Mahallesi de dâhil) Yukarıyüz olarak geçmiş Anafartalar Caddesinin alt kısmı Karaoğlan Caddesi'ne kadar ise Aşağıyüz olarak isimlendirilmiştir. Yukarıyüz'ün merkezi At Pazarı'dır. At Pazarı ve

çevresini Hanlar Bölgesi; Aşağıyüz'ün merkezini Tahtakale-Karaoğlan Çarşıları oluşturmuştur.

16. yüzyıldan başlayarak çok değerli olan sof ticaretini; Osmanlı tüccar vatandaşlarından gayrimüslimler dış ticaretini yaparak Müslüman tüccarlar üretimini yaparak ve gayrimüslimleri aracı yaparak gerçekleştirmiştir. Ankara Kalesi'nin hemen güneyinde Yukarıyüz'de yer alan Mahmud Paşa Bedesteni ve bitişiğindeki Kurşunlu Han çevresi (Hanlar Bölgesi) sofaların sergilendiği ve dağıtıldığı alan olarak bir merkez oluşturmuştur. Hisarönü Mahallesi (çalışma alanı) ticaret merkezine yakınlığı ile bu zengin tüccarların seçtikleri yerleşim yeri olmuştur.

Hisarönü Mahallesi (Necatibey Mahallesi) üç ticari bölge olan Aşağı yüz Yukarı Yüz ve Tabakahane arasında gelişmiştir. Aşağı Yüz'ü ve Yukarı Yüz'ü birbirine bağlayan önemli ticari alanlardan biri olan Balıkpazarı Caddesi ve çevresi, 1881 Bedesten yangınından sonra ve 1892 yılında Ankara'ya demiryolunun gelmesi ile önemini daha da artıracak, 1929 Tahtakale Çarşısı yangını ile yeniden düzenlenecek ve kentin modern ticari alanına dönüşerek önemini sürdürmeye devam edecektir.

1916'da yaşanan büyük Ankara yangını ile kent içinde büyük bir boşluk oluşmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da Osmanlı Devleti yıkılmış, Ankara Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olduktan sonra onun için yeni modern bir dönem başlamıştır.

Mekânsal değişimlere etki edecek ilk modernleşme adımları Osmanlı Dönemi'nde 1839 Tanzimat Fermanı ile başlamıştır. Kent yönetiminde yeniden örgütlenmeler, iki nizamnamenin yürürlüğe girmesi; 1864 tarihli Tarik ve Ebniye Nizamnamesi (1869 tarihinden sonra uygulanan) ve 1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu ile başlamıştır. Ankara özelinde demiryolunun bağlanması, İzmit-Ankara yolunun yapılması, merkeze Elmadağ suyunun bağlanması, yerel yönetim örgütlenmesi, Tulumba ve Posta İdaresinin kurulması bu adımlara örnek gösterilebilir. Vilayet Belediye Kanunu uyarınca Tulumba örgütünün kurulması kentte yaşanan yangınlar için önemlidir.

1877 tarihli Vilayet Belediye Kanunu organı olarak "Belediye Meclisi" kurulmuştur. Ankara Belediye Meclisi'nin üyelerinde gayrimüslimlerin olması Ankara'daki zengin gayrimüslim tüccarların (İstanbul ve Avrupa ile bağlantı kuran-Avrupa'dan gelerek yerleşik olanlar da dâhil-tüccarlar) yaşadığı mahallelerde Hisarönü Mahallesi

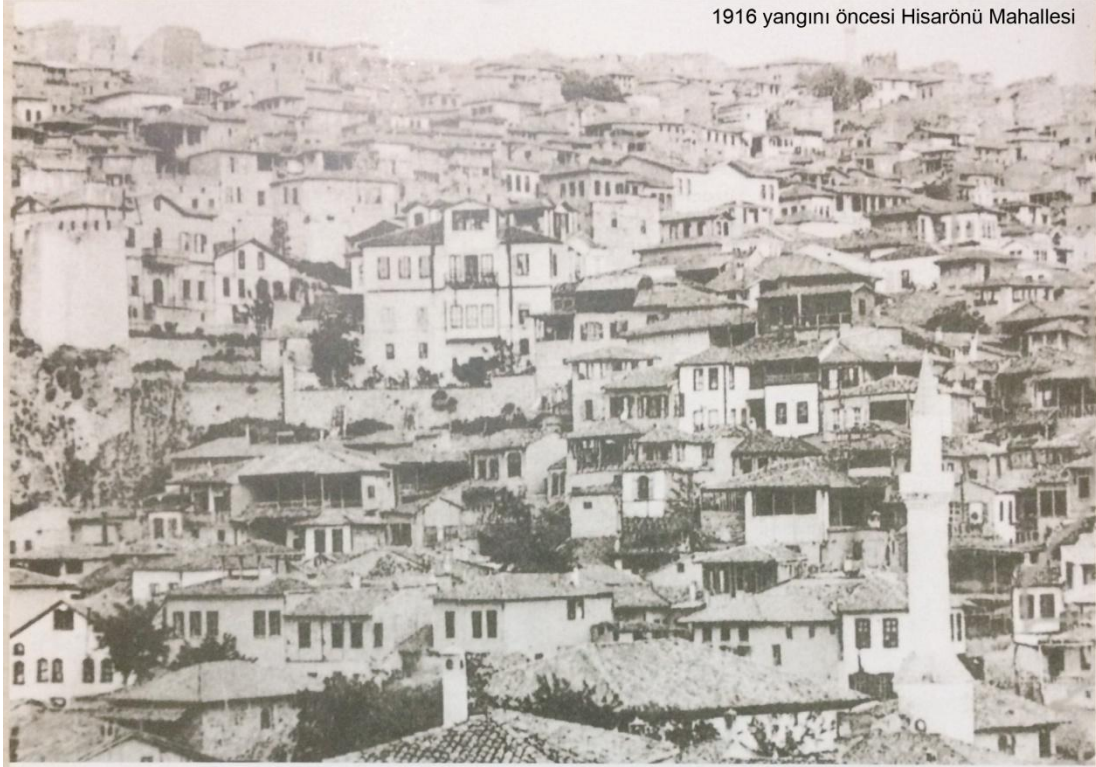
dâhil belediye hizmetlerinin-kentsel altyapının ulaştığı ana yerleşim alanları olmuştur.

19. yüzyıl sonlarında “yönetici merkezin” ortaya çıkması ile Ankara’da mekânsal olarak oluşturulan “Hükümet Konağı (1882)” yeni bir çekim yaratmış kentin merkez odağını Bedesten ve çevresinden alarak 1892’de demiryolunun da gelmesiyle-İstasyon Caddesi ile-direkt bağlı olduğu Taşhan Meydanı’na doğru kaydırmıştır. Hükümet Meydanı’nın yapılması ve Taşhan Meydan’ın (Taşhan, Taşhan Meydanı-Hâkimiyet-i Milliye-Ulus Meydanı’nda yapılan modern bir handır) yapılması Tanzimat Fermanı’nın yarattığı ilk mekânsal değişimler olmuştur.

Tanzimat Fermanı ile 1838 yılında Alman subaylarından (Osmanlı Devleti’ne askeri eğitim hizmeti için Anadolu’ya gönderilen) Von Vincke tarafından 1838’de hazırlanan 1/4000 ölçekli Ankara haritası, Ankara için yapılan ilk harita olmakla birlikte sonraki dönemlerde kaybolan surlar, Hisarönü Mahallesi ve çevresini, kalenin iç ve dış surlarını gösteren çok önemli bir belge olmuştur.

Kentte yaşanan yangınlar-1881 Mahmud Paşa Bedesteni yangını, 1916 Harik Mahali Ankara büyük yangını, 1929 Tahtakale Çarşısı yangını-ile bu alanları kente kazandırmak adına modern planlamalar yapılmış kentin dokusu içinde parça parça yapılan bu yenilemeler ile kentsel değişimler gelişim göstermiştir. Çalışma alanı olarak seçilen Hisarönü Mahallesi, 1916 Harik Mahali Ankara büyük yangını alanı içinde kalan, yangın öncesinde Ankara’nın üst gelir grubunun yerleşim yeri olarak seçtiği konakların hanların olduğu alandır.

Ankara modern planlama sürecine girmeden önce kentin değişim sürecine etki eden kurumlardan biri Emval-i Metruke Komisyonu olmuştur (Emval-i Metruke 1915 zorunlu göç sonrasında garimüslimlerin geride bıraktıkları mallar olarak adlandırılmıştır). Kurulan bu komisyonlar aracılığı ile mallar kayıt altına alınmıştır. Ankara’da “Ankara Emval-i Metruke Komisyonu” oluşturulmuş, bu komisyon ile geri dönen mal sahiplerine malları iadesi sağlanmıştır. Ankara Hisarönü Mahallesi için yapılan eski parsel yazışmalarında taşınmaz malların iade edildiği ortaya çıkarılmıştır. Bu durum Hisarönü Mahallesi’nde (Necatibey Mahallesi) arazi sahiplerinin (geri dönenler ile) değişmediğini göstermektedir.

Şekil 4.1 Hisarönü Mahallesi (Necatibey Mahallesi) (Sağdıç, 1993)

Ankara'da Şehremanetinin Kurulması (1924-1930) ile 1924 yılında 1/4000 ölçekli Ankara Şehri Haritası yapılmıştır. Haritada Ankara büyük yangın alanı net bir şekilde okunmaktadır. 1916 yangınından 1924 Ankara Şehri Haritası yapılana dek geçen 8 yıllık sürede yangın alanında ilk yapılaşan alanın Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin ana caddelerinden birini oluşturan Anafartalar Caddesi olduğu

görülmektedir. Yangın alanı 1924 Ankara Şehri Haritası'nda genel olarak Anafartalar Caddesi dışında yapılaşmamış görünmektedir.

Ankara'da Şehremanetinin kurulması (1924-1930) kentin modern, planlı bir şekilde gelişmesinde ve imar hareketlerinin başlamasında değişim sürecini etkileyen kurumlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu adımdan sonra ise 24 Mart 1925 583 Sayılı Yasa-Ankara Şehremanetine Verilen İstimlâk Yetkisi ile büyük kamulaştırma yapılmıştır. Büyük kamulaştırmada istimlâk edilecek alana çalışma alanı olan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi yer almamıştır. Necatibey (Hisarönü) Mahallesi şahıslara ait (özel mülkiyet) olarak kalmıştır.

Eski Şehir'de-Ulus'ta yapılan modern planlama süreci 1/2000 ölçekli 1924 Lörcher Eski Şehir Planı ile başlamıştır. Ancak bu plan resmi olarak onaylanmamış olsa da kendinden sonraki planlama çalışmalarına altlık sağlamıştır. Lörcher Eski Şehir için bütüncül olarak ele aldığı (mevcut dokuyu göz ardı ederek) kendi içinde birbirini besleyen yol sistemi ile çok sayıda meydanı birbirine bağlayan planı 150.000-200.000 nüfusu barındıracak şekilde tasarlamıştır. Plan ilkelerini modern, temiz ve sağlıklı, iyi donanımlı ve kontrollü büyüyen ve az yoğun yeni konut üretimini destekleyen kararlar oluşturmuştur. Büyük kamusal yeşil alanların yanında özel mülkiyete ait büyük yeşil bahçeler ile bir ve iki katlı sıra evlerin oluşturduğu düşük yoğunluklu bir yapılaşma önermiştir. Bütüncül bir şekilde hazırlanmış Eski Şehir Planı içinde Necatibey Mahallesi, kent merkezi olarak önerilmiş olan alan ile kalede önerilen meclisin (yönetim merkezi) arasında az katlı konut bölgesi olarak önerilmiştir.

Ankara için yapılacak ikinci plan için 1928 yılında yarışma düzenlenir ve yarışma öncesinde üç uzman yarışmacıya 1/4000 ölçekli 1924 Ankara Haritası ve Lörcher'in hazırladığı 1/2000 ölçekli Eski Şehir Planı ve 1/1000 ölçekli 1924 Yeni Şehir Planı verilmiştir. Şehremini hazırlanacak yeni plan için 19 maddelik ön koşullar belirlemiştir. Bu koşullara uygun planı Hermann Jansen hazırlamıştır. Tümüyle yenilenmemiş geleneksel doku içindeki boşluklarda modern düzenlemelere gitmiştir. Şehremaneti'nin Eski Ankara'yı parçacıl ve zamanla imar etme koşuluna uygun olduğu görülür. Bununla beraber geleneksel dokuda mevcut bağlantılarla beraber yeni bağlantılar oluşturarak mahalleler ortaya çıkartmış ancak kalan mevcut yapı düzenini korumuştur. Yeni yapılaşmaları mezarlık, bahçe ve yangın yeri gibi

boşluklarda öngörmüştür. Hermann Jansen 1932’de onaylanan genel planı için plan hedef yılı 1978 olmuş 300.000 kişi nüfus önermiştir. Necatibey Mahallesi (çalışma alanı) için 1938 yılında hazırladığı “1/500 ölçekli Yangın Yeri Planı 1/500” plan çalışması tez çalışmasının hem çıkış noktası olmuş hem de plan lejantından elde edilen bilgiler ışığında o dönemde var olan yapıların tespiti yapılabilmektedir. Jansen Yangın Yeri Planı’nda “mevcut” yapıları korumuş ancak “isale edilmiş evler” lejantı ile bir o kadar yapının yıkılmasını önermiştir. Çeper blok ada yapısı düzenini (avlulu yapı adası düzeni) elde etmek için “Mevcut” yapılara uygun “öneri” yapılar tasarlanmıştır. Plan üzerinde “öneri” yapılara en çok dört kat yüksekliği vermiştir. “Mevcut” yapılar en çok altı kata kadar çıkmıştır (bu yapıların mevcut kat yüksekliği plan üzerinde yazılmıştır, “isale edilmiş evler” için kat yüksekliği yazılmamıştır). Plan raporunda yangın alanı “oturma mahalleleri” bölümünde yer almış alan öneri olarak verilmiş üç dükkân (ticaret) dışında konut bölgesi olarak tasarlanmıştır.

Jansen Planı’nda 1978 yılı için hedeflenen 300.000 kişilik nüfus öngörüsü 1950’li yılların ortasında aşılmış olduğundan yeni bir imar planı yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1955 yılında uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir ve yarışmayı Nihat Yücel-Raşit Uybadin ekibi kazanmıştır. Yücel Uybadin Planı, Ankara’nın ikinci planı olarak 1957 yılında resmi olarak onaylanmıştır. 1/5000 ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı 750.000 nüfus öngörüsü ile Ulus semtinde mevcut dokuyu devam ettirecek şekilde hazırlanmıştır. Plana göre merkez ticaret bölgesi (kentin ticaret merkezi) Ulus Meydanı, Samanpazarı semti ve bunları birbirine bağlayan Anafartalar Caddesi üzerinde toplanmıştır. Ulus değişmeyecek ana merkez olarak kalacak ve gelişmeye devam edecektir.

1957 Planı’nın onaylanmasından sonra plan; plan değişikliği ve yoğunluk artışı talepleri ile karşılaşmıştır. 1959 yılında Bölge Kat Nizamı adıyla bir plan değişikliği önerisi yapılmıştır. Etlik, Keçiören, Yenimahalle, Dikmen ve Çankaya’daki iki ve üç katlı konut alanları dışında tüm Ankara’daki yapılara bir kat ilavesi getiren Bölge Kat Nizamı Tadilat Planı hazırlanmıştır. İmar ve İskân Bakanlığı’na sunulmuştur. İmar ve İskân Bakanlığı, Bölge Kat Nizamı Planı’nı “bazı düzeltmeler ve ayarlamalarla” birlikte Aralık 1960’ta onaylamıştır. Yücel Uybadin Planı’na göre hazırlanmış olan 1960 Bölge Kat Nizamı Planı, Yücel Uybadin ekibi tarafından hazırlanmıştır. 1960 Bölge Kat Nizamı Planı’na göre Ulus tarihi kent merkezinde ana aksları cephe alan yapılarda çok katlı yapılaşma öngörülmüştür. Çalışma alanını

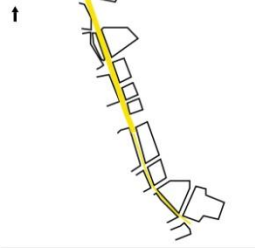
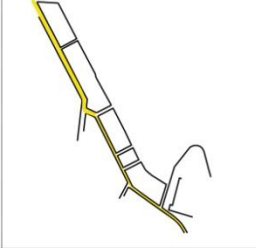
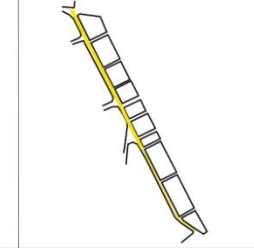
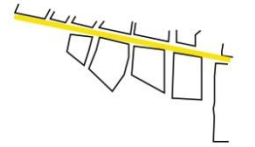
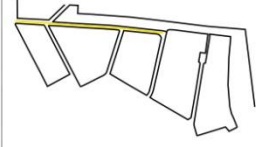
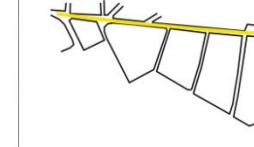
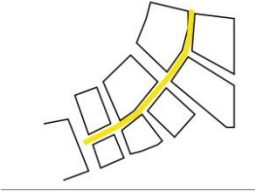
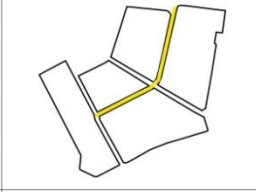
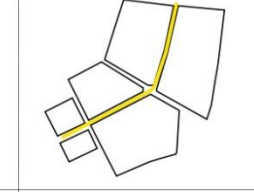
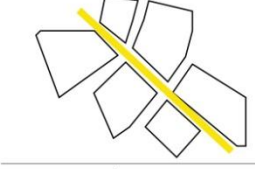
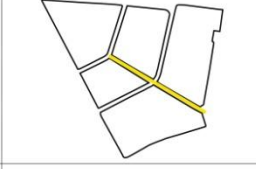
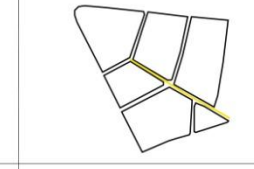
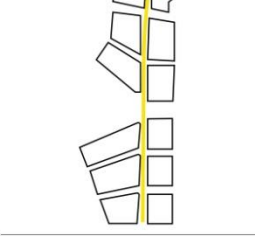
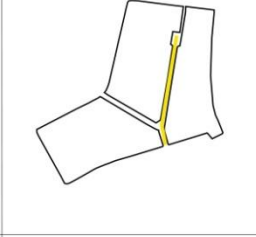
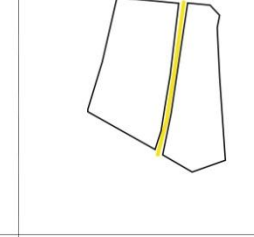
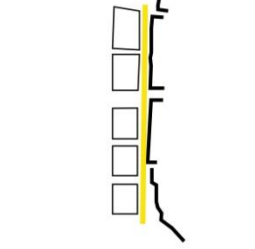
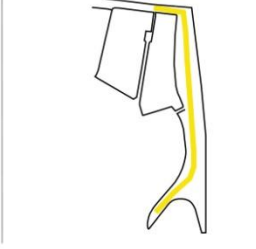
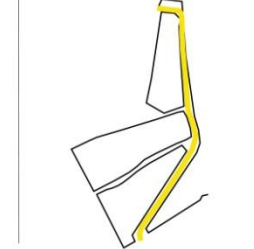
oluşturan ana caddelerden biri olan Anafartalar Caddesi 19 metre olarak 6 kat adedine kadar çıkma iznini almıştır. Bu kat artışı ile ana caddenin arka kısımları sıkışık kalmıştır.

Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin morfolojik yapısının değişip değişmediği yukarıda açıklanan 3 plan ve 1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası'nın yol düzeni kronolojik olarak karşılaştırılarak izlenmiştir. Değişen ve değişmeyen yol düzeni beraberinde yapı adası düzeninin değişimini de getirmektedir. Yapılan karşılaştırma sonucunda Lörcher Planı ile belli yolların devam ettiği ancak sonra yapılan planlar ile açılan bazı yollar ile yapı adası düzeninin değiştiği Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin morfolojik yapısının değişimler geçirdiği tespit edilmiştir. Yapılan plan çalışmaları ile arazi kullanım ve kat yüksekliğinde farklı önerilerin yapılması ile alanın kullanımında da değişimler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.1 Planların ve Kadastral Haritanın Yol Düzeni Karşılaştırılması

1924 Lörcher Planı yol düzeni ve 1929-1936 Kadastral Harita yol düzeni karşılaştırılması	1929-1936 Necatibey Mahallesi Kadastral Haritası yol düzeni ve 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı yol düzeni karşılaştırılması	1938 Hermann Jansen Yangın Yeri (Necatibey Mahallesi) Planı ve 1957 Yücel Uybadin Planı yol düzeni karşılaştırılması
1924 Ankara Şehri Haritası'ndan 1924 Lörcher Planı'na gelen dört ana cadde; Anafartalar Caddesi, Işıklar Caddesi, Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi), Nilüfer Sokak (Alataş Sokak)	Anafartalar Caddesi ve Işıklar Caddesi devam ediyor	Anafartalar Caddesi ve Işıklar Caddesi devam ediyor
Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi)	Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi)	Yeni Gün Caddesi (Hisar Caddesi)
Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (Şan Sokak ve Fırızağa Sokak)	Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (Şan Sokak ve Fırızağa Sokak)	Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (Şan Sokak ve Fırızağa Sokak)
Nilüfer Sokak (Alataş Sokak)	Nilüfer Sokak (Alataş Sokak)	Nilüfer Sokak (Alataş Sokak)
Hattatlar Sokak ve Barbados Sokak	Hattatlar Sokak	Hattatlar Sokak
Ali Kabuli Sokak (İpek Sokak)	Ali Kabuli Sokak (İpek Sokak)	Ali Kabuli Sokak (İpek Sokak)
Konya Sokak	Konya Sokak	Konya Sokak
Yeni Asır Sokak ve Mudanya Sokak	Yok	Yok
	Şehit Lütfü Sokak	Şehit Lütfü Sokak
	Mersin Sokak	Mersin Sokak
	Teksim Sokak	Teksim Sokak
		Kardeşler Sokak

(Araştırmacı tarafından tespitler sonucunda oluşturulmuştur)

1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni	1/500 Ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı öneri yol düzeni	1/5000 Ölçekli 1957 Yücel Uybadın Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni	
			1 Anafartalar Caddesi ve Çıkrıkçılar Yokuşu Plana uygun gelişim
			2 Yeni Gün Caddesi (Hisar Cad) Plana uygun gelişim
			3 Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (Şan Sokak ve Fırzağa Sokak) Plana uygun gelişim
			4 Nilüfer Sokak (Alataş Sokak) Plana uygun gelişim
			5 Hattatlar Sokak ve Barbados Caddesi Kısmen plana uygun gelişim
			6 Ali Kabuli Sokak (İpek Sokak) Plana uygun gelişim

Şekil 4.2 Yapılan planlarda öneri yol düzeni değişimi

1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni	1/500 Ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı öneri yol düzeni	1/5000 Ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni	
			7Işıklar Caddesi Plana uygun gelişim
			8Konya Sokak Plana uygun gelişim
			9Şehit Lütfü Sokak Lörcher Planı'ndan sonra 1929 -1936 Necatibey Kadastral Haritası ile gelmektedir
			10Mersin Sokak Lörcher Planı'ndan sonra 1929 -1936 Necatibey Kadastral Haritası ile gelmektedir
			11Taksim Sokak (Çantacılar Sokak) Lörcher Planı'ndan sonra 1929 -1936 Necatibey Kadastral Haritası ile gelmektedir
			12Kardeşler Sokak 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı ile gelmektedir Plana uygun gelişim

Şekil 4.3 Yapılan planlarda öneri yol düzeni değişimi

Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nin ana caddesini oluşturan Anafartalar Caddesi Lörher Planı'nda kent merkezi olarak kabul edilen alana komşu olarak ve caddeye iki kat verilerek öneri yapmıştır. Anafartalar Caddesi Lörher Planı'nda ketin ticaret merkezi ile kaleye kadar konut olan alanda ara bölge olarak kalmıştır. Ancak cadde 1924 Ankara Şehri Haritası'nda da görüldüğü gibi yangın alanında ilk yapılaşan alandır, kentin en prestijli caddesinde az katlı yapılaşma önerisi gerçekçi olmamıştır.

1924 yılında Lörcher'in planında önerdiği iki kat yapı yüksekliğinin aşıldığı dört, beş ve altı kata kadar yükseldiğini 1930'lu yılların Anafartalar Caddesi'ni gösteren fotoğraflarında (altı yıl gibi çok kısa sürede) ve Hermann Jansen'nin 1/500 ölçekli 1938 Yangın Yeri Planı'nda mevcut yapıların kat yüksekliğinden görmekteyiz. Bu tespit ile çalışma alanının 1924 Lörcher Eski Şehir Planı'ndan çok kısa bir süre sonra plan kararları dışında yükseldiği görülmüştür.

1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Planı Çalışma alanı öneri yapı adası düzeni	1/500 Ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı öneri yapı adası düzeni	1/5000 Ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı Çalışma alanı öneri yapı adası düzeni	Planlarda öneri arazi kullanım değişimi
			Anafartalar Caddesi ve Çıkırıklar Yokuşu öneri yapı adası düzeni değişimi 1924 Lörcher Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1957 Yücel Uybadin Planı'nda öneri arazi kullanım ticaret olmuştur
			1924 Lörcher Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuş, meydan oluşturulmuştur 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1957 Yücel Uybadin Planı'nda öneri arazi kullanım ticaret olmuştur
			1924 Lörcher Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuş, meydan oluşturulmuştur 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1957 Yücel Uybadin Planı'nda öneri arazi kullanım ticaret (konut-kesin olarak bilinmiyor) olmuştur
			1924 Lörcher Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda öneri arazi kullanım konut ve eğitim olmuştur 1957 Yücel Uybadin Planı'nda öneri arazi kullanım eğitim (konut-kesin olarak bilinmiyor) olmuştur
			1924 Lörcher Planı'nda öneri arazi kullanım konut olmuştur 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı'nda öneri arazi kullanım konut ve yeşil alan olmuştur 1957 Yücel Uybadin Planı'nda öneri arazi kullanım yeşil alan (konut-kesin olarak bilinmiyor) olmuştur

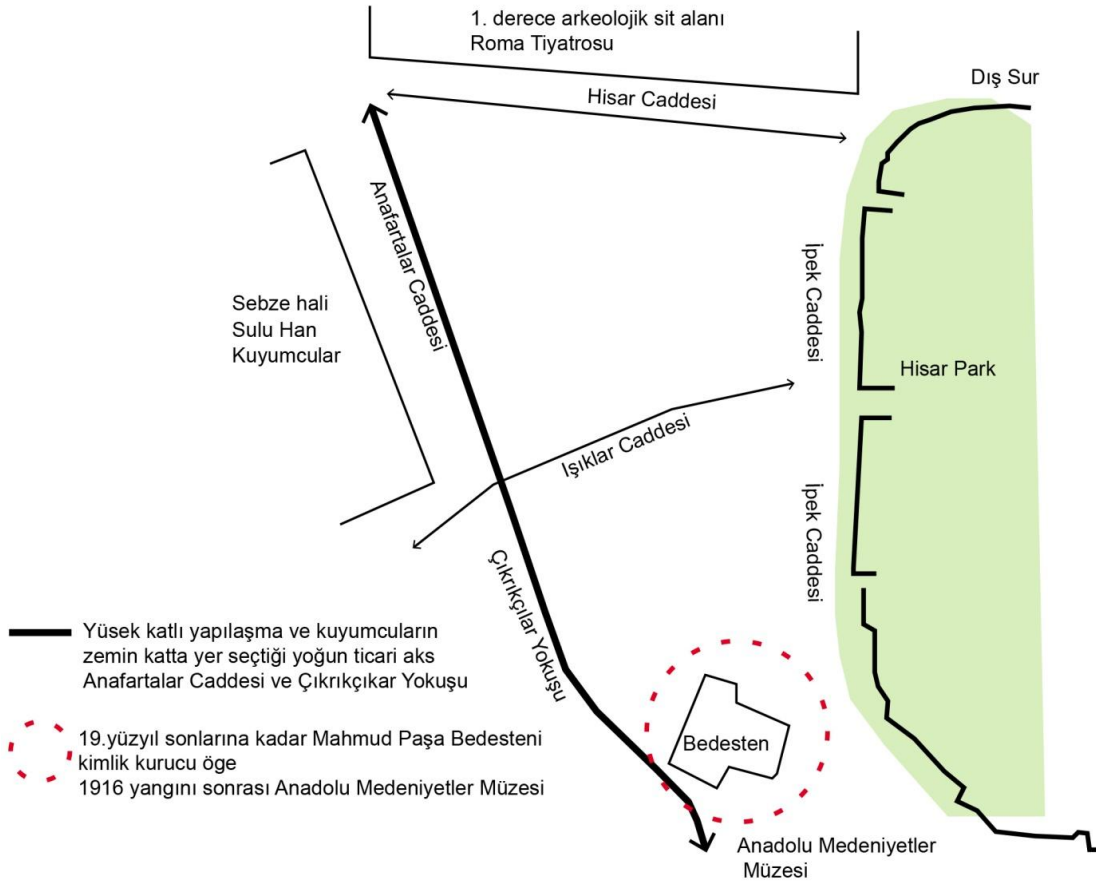
Şekil 4.4 Yapılan planlarda öneri yapı adası düzeni ve arazi kullanım değişimi

Necatibey Mahallesi'nin morfolojik yapısındaki mekânsal değişimlerinin ve modernizmin en keskin yüzü apartmanlaşma ve yapılan modern plan çalışmalarıdır. Büyük Ankara yangınından sonra 1920'lerin başlarında yangın alanında ilk yapılaşan alan Anafartalar Caddesi olmuştur. Bu yapılaşma örnekleri Ankara'nın ilk apartmanları olup Ankara için yeni başlayan modern hayatın ihtiyaçlarını sağlayan dükkânlar bu cadde üzerinde yer seçmiştir. Yine geleneksel kent dokusu içinde modernizmin mekânsal yüzü olarak eklemelenen parçacıl yenileme alanı olan Necatibey (Hisarönü) Mahallesi'nde döneminin pahalı apartmanlarını temsil eden dört-beş-altı katlı apartmanlar yükselmiştir ve Ankara'nın ilk rant amaçlı apartman örnekleri olmuştur.

Ankara başkent olduktan sonra hızla nüfus alarak büyürken arazi değerleri spekülâtif bir arsa piyasası oluşturmuş, Hermann Jansen'nin de plan notunda belirttiği gibi (Eskişehir Kanunu hazırlamıştır-Kale'nin ve Bedesten'nin görülebilmesi için yüksek katların yıkılmasını plan notuna eklemiştir) bu durumun planın uygulanmasını zorlaştırdığı görülmüştür.

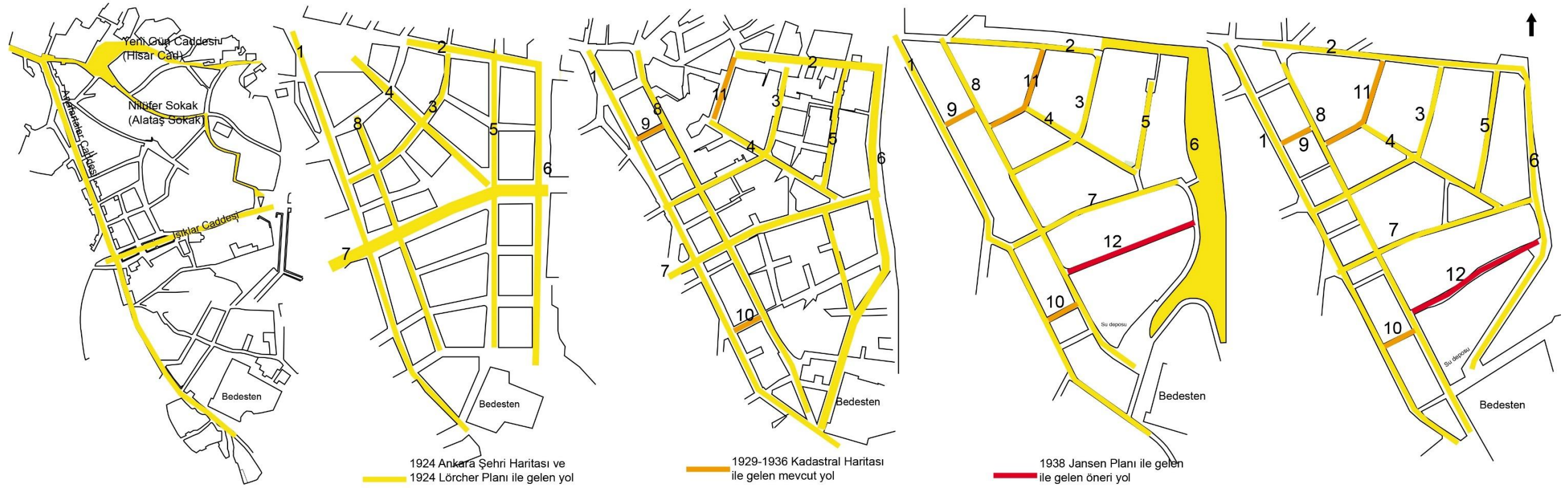
Anafartalar Caddesi üzerindeki arazi fiyatları kentin en yüksek arazi değerleri olmakla beraber 1960'lı yıllara kadar bu özelliğini koruyacaktır. Anafartalar Caddesi'ndeki mekânsal değişim dönemsel plan kararlarına göre değişmiş ve bu değişimleri tüm Necatibey Mahallesi'nin hem mekânsal yapısına hem de alanın arazi kullanımına etkisi olmuştur.

Necatibey (Hisarönü) Mahallesi kalenin hemen bitişiğinde yer almasından dolayı dış sur zamanla mahallenin morfolojik yapısında bir sınır oluşturmuştur. Çalışma alanının güney sınırını oluşturan Mahmud Paşa Bedestenini sofun sergilendiği ve satışının yapıldığı en önemli ticaret odak noktasıyken 1881 yılında çıkan yangınla önemini yitirmiş Cumhuriyet Dönemi'nde restore edilerek müze haline getirilmiştir. Anadolu Medeniyetler Müzesi de dış sur gibi bir sınır haline gelmiştir. Anafartalar Caddesi ve Çıkırıçılar Yokuşu zamanla yapılan planlar ve bu planların plan kararları doğrultusunda yoğun ticari bir merkeze dönüşmüş ve yüksek yapılaşmanın etkisi ile de Necatibey (Hisarönü) Mahallesi bu caddenin arkasında bu yaşanan dönüşümü gerçekleştiremeyen bir alan olarak kalmıştır.

Şekil 4.5 Necatibey Mahallesi günümüze ait fonksiyon şeması
(Görsel araştırmacı tarafından hazırlanmıştır)

Hisar Caddesi açıldıktan sonra mahallenin kuzey sınırı olmuştur. Ancak Hisar Caddesi'nin eğim olarak aşağı kısmında Roma Tiyatrosu'nun bulunması ve bu alanın birinci derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmesiyle, caddenin bir şeridi iptal edilerek tiyatronun açılması için kazılmıştır. Bu şekilde Hisar Caddesi de bir sınır oluşturmuştur. Bunların sonucunda Necatibey Mahallesi'nde oluşan sınırların arasında kalarak Ulus tarihi kent merkezinde ve kendi içinde sıkışmış bir alana dönüşmüştür.

1/4000 Ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası Çalışma alanı yol düzeni

1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni

1/500 Ölçekli 1929-1936 Kadastral Haritası Çalışma alanı mevcut yol düzeni

1/500 Ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı öneri yol düzeni

1/5000 Ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı Çalışma alanı öneri yol düzeni

- 1 Anafartalar Caddesi 2 Yeni Gün Caddesi (Hisar Cad) 3 Aydın Sokak ve Muallimler Sokak (Şan Sokak ve Firuzağa Sokak) 4 Nilüfer Sokak (Alataş Sokak) 5 Hattatlar Sokak ve Barbados Caddesi 6 Ali Kabuli Sokak (İpek Sokak) 7 Işıklar Caddesi 8 Konya Sokak 9 Şehit Lütfü Sokak 10 Mersin Sokak 11 Taksim Sokak (Çantacılar Sokak) 12 Kardeşler Sokak

1/4000 Ölçekli 1924 Ankara Şehri Haritası Çalışma alanı mevcut yapı adası düzeni

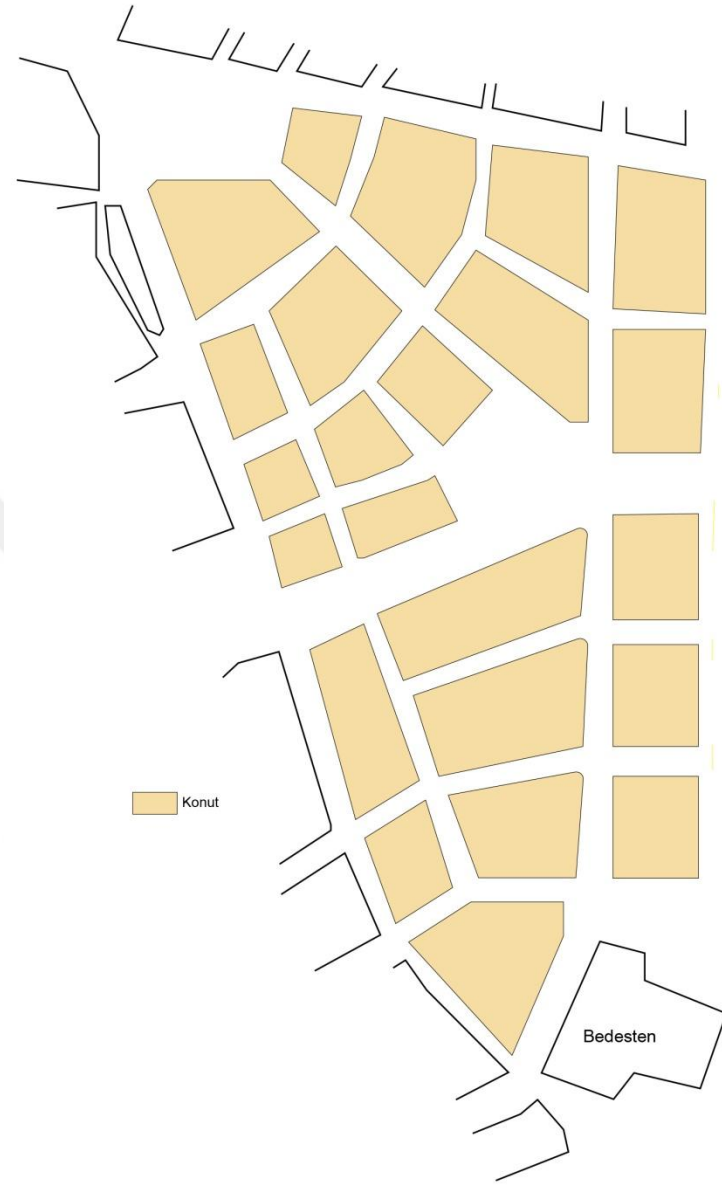
1/2000 Ölçekli 1924 Lörcher Planı Çalışma alanı öneri yapı adası düzeni

1/500 Ölçekli 1929-1936 Kadastral Haritası Çalışma alanı mevcut yapı adası düzeni

1/500 Ölçekli 1938 Hermann Jansen Yangın Yeri Planı öneri yapı adası düzeni

1/5000 Ölçekli 1957 Yücel Uybadin Planı Çalışma alanı öneri yapı adası düzeni

Planlarda Öneri Arazi Kullanım Analizi

1924 Lörcher 1/2000 Ölçekli Planı çalışma alanı
öneri arazi kullanımı

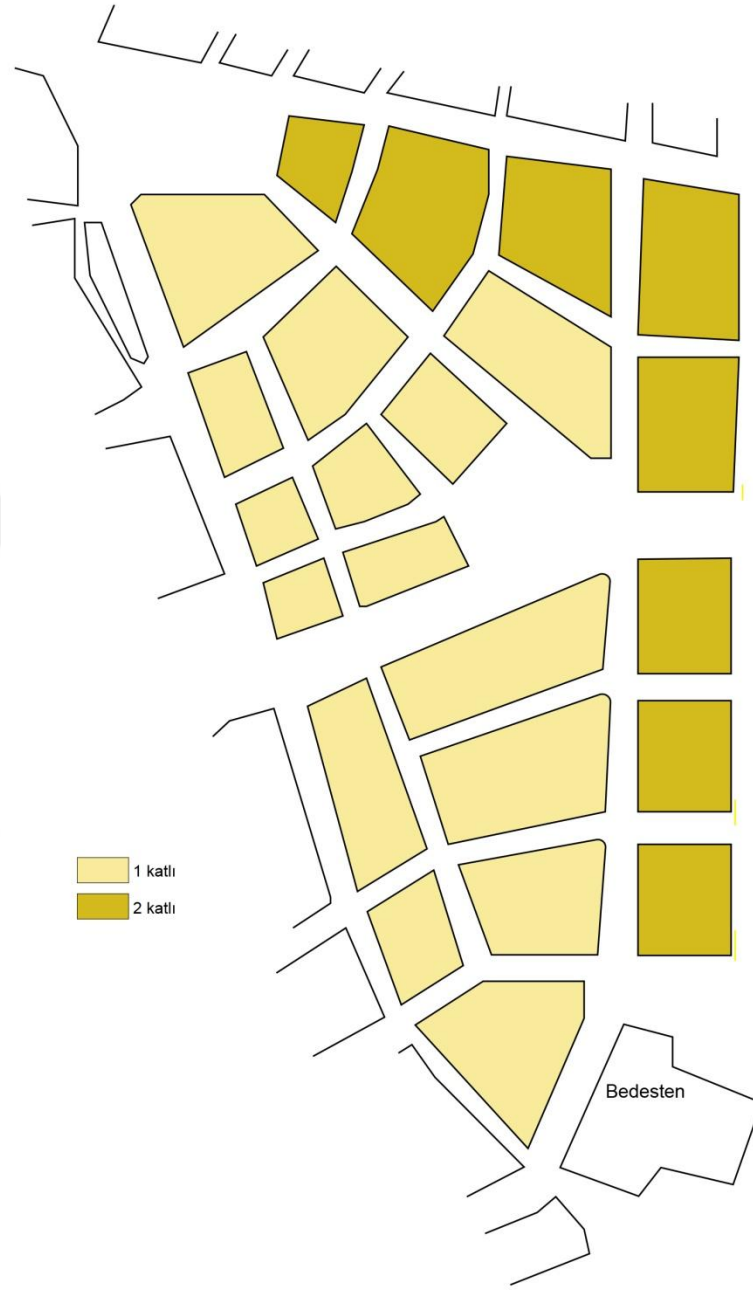

1938 Hermann Jansen Yangın Yeri 1/500 Ölçekli Planı
öneri arazi kullanımı

1957 Yücel Uybadin 1/5000 Ölçekli Planı çalışma alanı
öneri arazi kullanımı

Planlarda Öneri Kat Yüksekliği Analizi

1924 Lörcher 1/2000 Ölçekli Planı çalışma alanı
öneri kat yüksekliği

1938 Hermann Jansen Yangın Yeri 1/500 Ölçekli Planı
öneri kat yüksekliği

1957 Yücel Uybadın 1/5000 Ölçekli Planı çalışma alanı
öneri kat yüksekliği

Anafartalar Caddesi ve Çıkırıkcılar Yokuşu Plan Ölçeğinde Mekansal Değişimi

→ Anafartalar Caddesi'nin aynı noktadan farklı tarihli fotoğraflardan görünümü

Günümüz

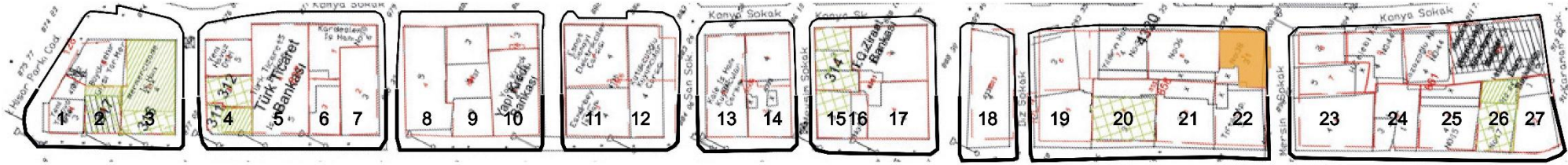
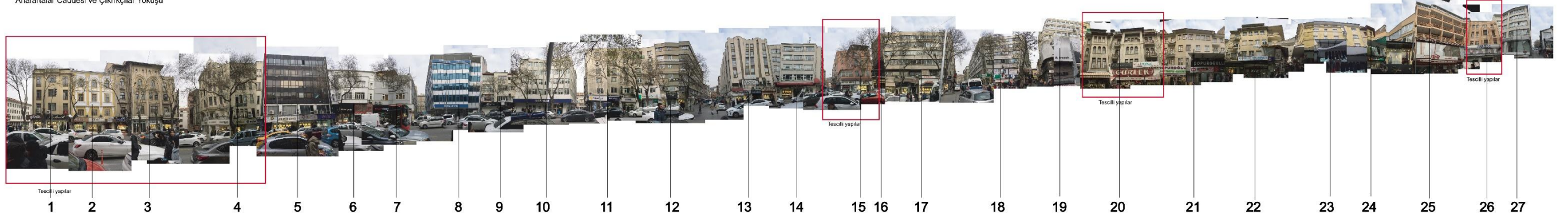
Anafartalar Caddesi Tek Yapı Ölçeğinde Mekansal Değişimi

Gamze Kefu-Ankara Anafartalar Caddesi Ve Üzerindeki Bir Grup Apartmanı Koruma Sorunu Açısından İnceleyen Bir Çalışma'sından yararlanılan kısım

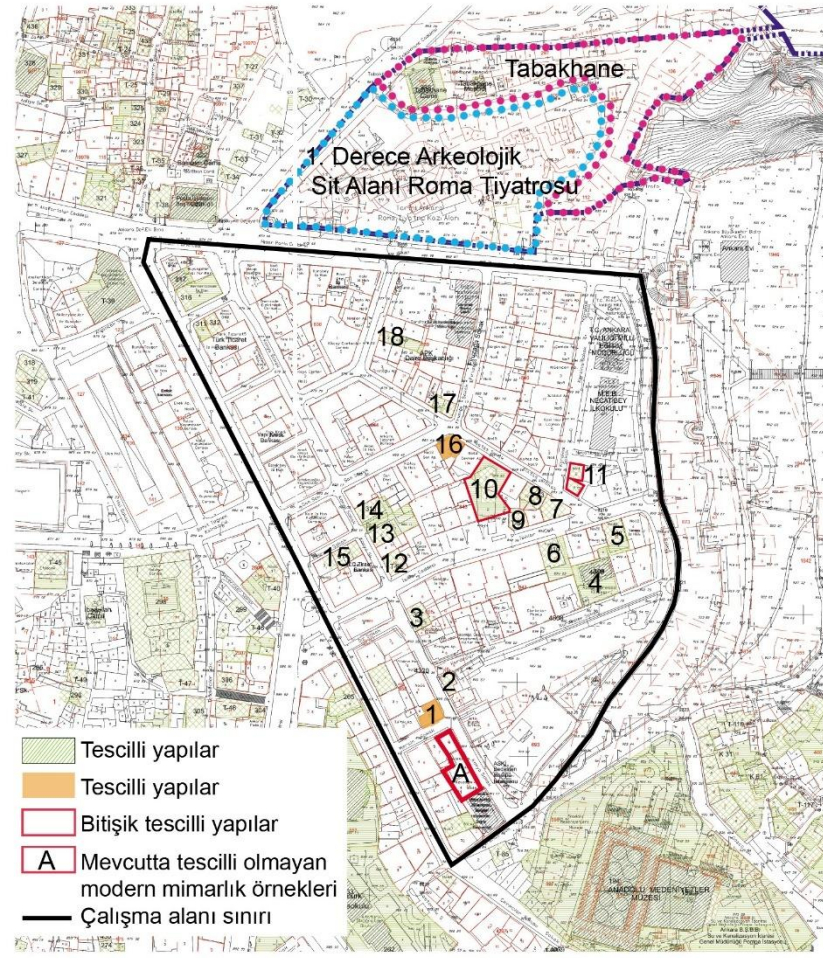
Anafartalar Caddesi ve Çıkırıklar Yokuşu

Anafartalar Caddesi ve Çıkırıklar Yokuşu Tescilli Yapılar

Ankara Ulus Necatibey Mahallesi Sivil Mimari Yapılar (Tescilli Yapılar)

A-Tescilli olmayan sivil mimari yapılar

1-Tescilli yapı

4-Tescilli yapı

2-Tescilli yapı

3-Tescilli yapı

5-Tescilli yapı

6-Tescilli yapı

7-Tescilli yapı

8-Tescilli yapı

9-Tescilli yapı

10-Tescilli yapılar

11-Tescilli yapılar

12-Tescilli yapı

13-Tescilli yapı

14-Tescilli yapı

15-Tescilli yapı

16-Tescilli yapı

17-Tescilli yapı

18-Tescilli yapı

SÖZLÜK

Emvail-i Metruke: 1915 zorunlu göç sonrasında göç edenlerin geride bıraktıkları mallar Emval-i (para ve para ile alınabilen her şey, taşınır ve taşınmaz mallar) Metruke (terk edilmiş, terk edilmiş mallar) olarak adlandırılmıştır

İsale edilmiş ev: 1/500 ölçekli Hermann Jansen Yengin Yeri Planı'nda planıcı tarafından mevcutta var olduğu halde yıkılması önerilen yapılar.

Kat İrtifa: Kat yüksekliği.

Kat rejimi: Kat yüksekliği.

Makta: Kesit.

Protokol Sahası: Hermann Jansen tarafından Ankara için yapılan planlamada korunmasını öngördüğü yaklaşık 100 ha tarihi dokuya “Ankara kenti protokol alanı” ismini vermiştir.

1961 Bölge Kat Nizamı Planı: Yücel Uybadin ekibi tarafından 1960 yılında hazırlanan kat yüksekliğinde bölgeleme yapılarak hazırlanan plandır.

EKLER

Ek A 2.4.1 Parsel Yazışması

T. C.
ANKARA BELEDİYESİ
İMAR MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı
2163 M.

Ankara İkinci Noterliğine

Tebliğ ettiren: Ankara Belediyesi İmar Müdürlüğü.
Tebliğ olunan: Petir oğlu Agop
Işıklar caddesi Piraz Ağa sokak Peridev İşmen Apart-
manı No:9 Ankara

Ankarada Necatibey mahallesinde Beghul asker ve tek-
sin sokağında kâin olup ^{-tutarı-} 706 inci--- adasının 2---
Kadastronun
parsel numarasında mukayyet ~~gayri menkulde~~ ^{gayri menkulde} ~~arsa~~ ^{arsa} ~~bulunan~~ ^{bulunan} ~~hissesinde~~ ^{hissesinde} ~~hissesi~~ ^{hissesi} ~~veya~~ ^{veya} ~~tamamının~~ ^{tamamının} ~~bulunan~~ ^{bulunan} ~~Petir oğlu Agop~~ ^{Petir oğlu Agop}

dan bağlı çap ve 3710 numaralı kanun hükümleri mucibince istihsal kılınan menafii
umumiye kararına ve kanunu mezkûrun 8 inci maddesi hükmüne tevfikan muhammin
hey'etince takdir edilen hey'eti umumiyesine takdir edilen (10.000) on bin ---
liradan ^{lira}

kuruştan ibaret değer baha mukabilinde istimlakî takarrur etmiştir. Mutasarrıfının veya
işbu gayri menkulde alâkalı bulunan muhatabın bir gûna itirazı mevcut ise işbu tebliğin
alındığı tarihten itibaren on beş gün zarfında 3710 numaralı kanunun 12 inci maddesi
mucibince mahkemeye müracaat eylemesi lüzumu ve aksi takdirde itiraz hakkının zail
olacağı malûm olmak üzere 5 nüshadan ibaret olarak tanzim kılınan işbu
tebliğnameden birinin muhataba tebliğini ve birinin dairenizde saklanması ve birinin
de tasdik edilerek dairemize gönderilmesini rica ederim. 15.7.1942

Tecrübe No 7131
B. No 345

Dairede saklı sahna mu'ab- telen bu nüsha talep üzerine ^{muhataplı}
Fuat Koca oğlu Agop tebliğ olunuz.

ANKARA
İKİNCİ
21 Temmuz 1942

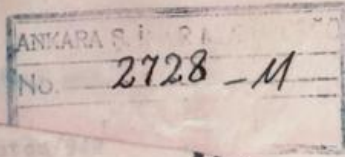
Y.1255

27/7/942 tarih ve 2381 K. sayılı yazınıza K:

Ankaranın Necatibey mahallesinin meşhul asker sokağında 706 ada 2 parsel 86 metre muraabbaı miktarındaki 67 cilt 271 sahifede kayıtlı kargir ev Petir oğlu Agup namına kayıtlı olup mezkûr gayri menkulün tamamı Anafartalar caddesini fahmetpaşa parkına bağlayan yegilde ve yolda kaldığından dolayı müdürliğünüzce (10000) on bin liraya istinlak edilerek bundan (52) M2.mahallin kütaktan kaydının terkin ve bakiye kalan (34) M2.mahallin imar müdürüğü namına tescilli bildirilmiş olup petir oğlu agup vekili feridun igmenin tekriri alınmak suretile istinlak muamelesi 11/8/942 tarih ve /255 yevmiye numarasile icra olunarak talebiniz üzerine (52)M2.mahallin kütaktan kaydının terkin ile bakiye kalan (34) M2.mahallin müdürüğünüz adına tescilli icra edilip haritasının tanzimi için tapu senedi bugün tarih ve yevmiye numarasile fen emirliğine gönderilmiş olup çapı nan geldiğinde tapu senedi ile çapı gönderileceği bildirilir. saygılarla.

11 / 8 / 942

Merkez
tapu sicil subafrı
celal güven

12.8.1942

Y.1.255
12.8.1942

Ankara İmar Müdürlüğüne

27/7/942 tarih ve 2381 M. sayılı yazınıza karşılıktır. Ankaranın necati bey mahallesinin meçhul asker sokağında 706 ada 2 parsel 86 metre murabbai miktarındaki 67 cilt sahifede kayıtlı kârgir ev Petir Ağlu Agop namına kayıtlı olup mezkûr gayri menkulun tamamı Anafartalar caddesini İsmet paşa parkına bağlayan yeşilde ve yolda kaldığından dolayı müdürlüğümüzce (10000) onbin liraya istimlak edilerek bundan (52) M2. mahallenin kütükten kaydının terkin ve bakiye kalan (34) M2. mahallin İmar müdürlüğü namına tescili bildirilmiş olup Petir oğlu Agop vekili Feridun İşmenin tekriri alınmak suretile istimlak mürasimesi 11/8/942 tarih ve 1255 yûvniye numarası ile icra olunarak talebin üzerine (52) M2. mahallin kütükten kaydı terkin ile bakiye kalan (34) M2. mahallin müdürlüğümüz adına tescili icra edilip hartasının tanzimi için tapu senedi bu gün tarih ve yûvniye numarası ile fen emirliğine gönderilmiş olup çaplanan geldiğinde tapu senedi ile çapu gönderilceği bildirilir. saygılarla. 11/8/942

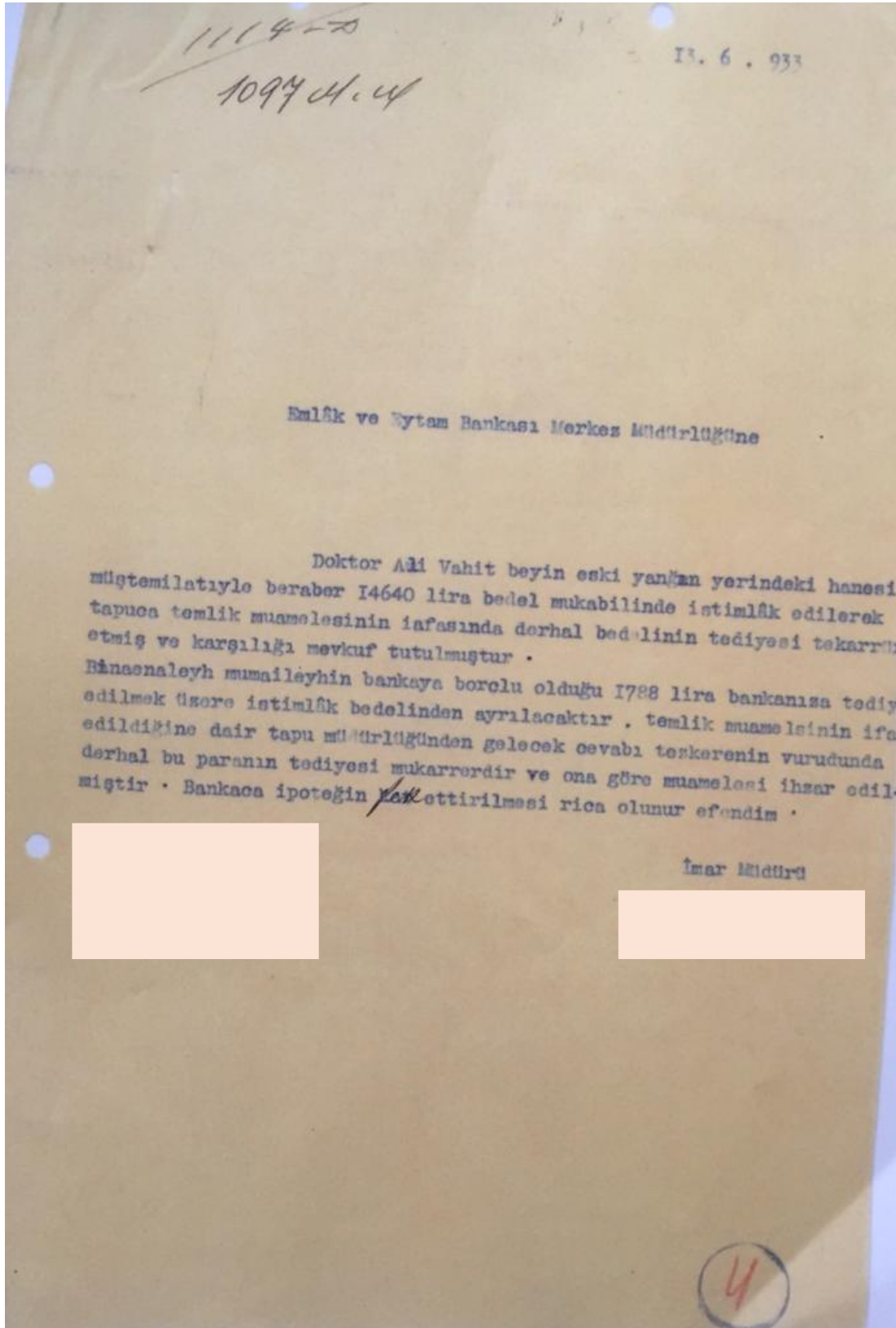
Merkez

Tapu sicil muhafızı
Celâl Güven

Ankara Ş. İmar Müd.
NO: 2728 M.
Tarihi: 12/Agustos/942

Aslı gibidir.

Ek B 2.4.3 Emlak ve Eytam Bankası

Ek C 2.5.4 1961 Bölge Kat Nizamı Planı

T . C.

İMAR VE İSKÂN BAKANLIĞI
Plânlama ve İmar Gn.Md.
Şehircilik Dairesi Bşk.

8-8-1968

Sayı : PL. 060132822-8321

Konu : Ankara Bölge Kat nizamı
plânında değişiklik ya-
pılması Hk.

Ankara Valiliğine

İlgi : 31.7.1968 gün ve Belediye İmar Md. 4745/68 sayılı yazı.

İmar İdare Heyetince alınan 16.7.1968 gün ve 529 sayılı kararla,
3.12.1960 gününde onanlı Ankara Bölge Kat Nizamı plânında, bazı
maddeler ilâvesi suretile yapılması istenilen değişiklikler ince-
lenmiş ve Bakanlığımızca da uygun görülerek lüzumlu bulunan bazı
düzeltmelerle onanmıştır.

Onanlı bir nüsha ilişiktir.

Bilginizi ve gereğini rica ederim.

Eki: 1 plân notu

İmza

Halim Emirhasanoğlu
Genel Müdür Muavini

T.C.

ANKARA BELEDİYESİ
İmar Müdürlüğü

İmar ve İskân Bakanı a.

R.No: R.5031

Tarih: 13.8.1968

Ankara Belediye Başkanlığı
Umumi Evrakı

Tarih 12.8.1968 - 15237

Havale edildiği

Daire : İmar Müdürlüğü

İmza

Ankara İli

Evrak Kalem

Günü 12.Ağustos.1968

Sayısı: 27502

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

Vali Y.

İmza

Aslı Gibidir.
22.8.1968

Çatı ve Çatı Katları

Ankara Belediyesi İmar Talimatnamesinin 66 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde : 66- Çatı katı yapılması men edilmiş yerlerde aşağıdaki şartlarla çatı katı yapılabilir.

Bitişik nizam binalarda ön ve arka olmak üzere iki cepheden, ayrık nizam binalarda dört cepheden ve blok-başı binalarda bitişik olmayan üç cepheden en az 3 metre çekilir. Bu mesafeler hiç bir suretle azaltılamaz. 3 metrelik geri çekme mesafesinin tesbitinde açık çıkıntılar hesaba katılmaz.

İrtifa temas 2.40 metre olacaktır.

Çatı teraslarında yapılacak en çok 0.90 metre yüksekliğinde kargir korkuluk bina yüksekliğine dahil değildir.

Duman ve hava bacaları hariç olmak üzere çatı örtüsü dışına taşan asansör kuleleri ve su depoları gibi hiçbir çıkma veya çıkıntı yapılamaz. Merdiven fenerleri boş bırakılacak mesafeler içerisinde kaldığı takdirde 2.40 metreden fazla yükseklikte yapılamaz.

Çatı meyli % 25 den fazla olamaz. Bu meyil binanın cephelerinde hesaplanır.

Kule, kubbe ve minare gibi kısımların çatı örtüsü ile, tarihi ve mimari değeri olan eski eserlerin yeni yapılacak veya tamir veya tadil edilecek çatı örtüleri bu kayıtlara tabi değildir.

Ankara Belediyesi İmar Talimatnamesinin 67 den 77 ye kadar maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

..

Ankara Bölge Kat Nizamı İshah Notu

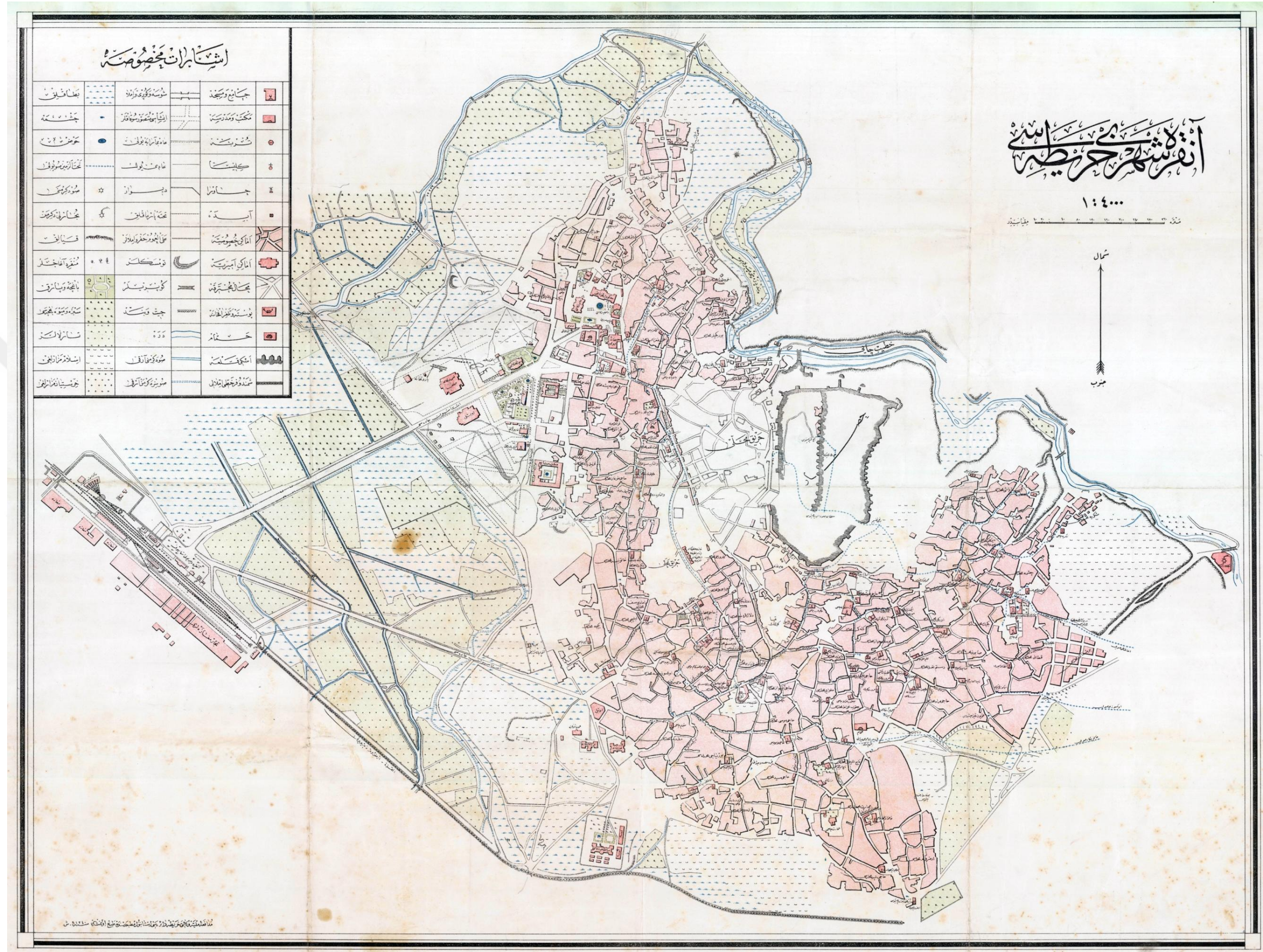
..

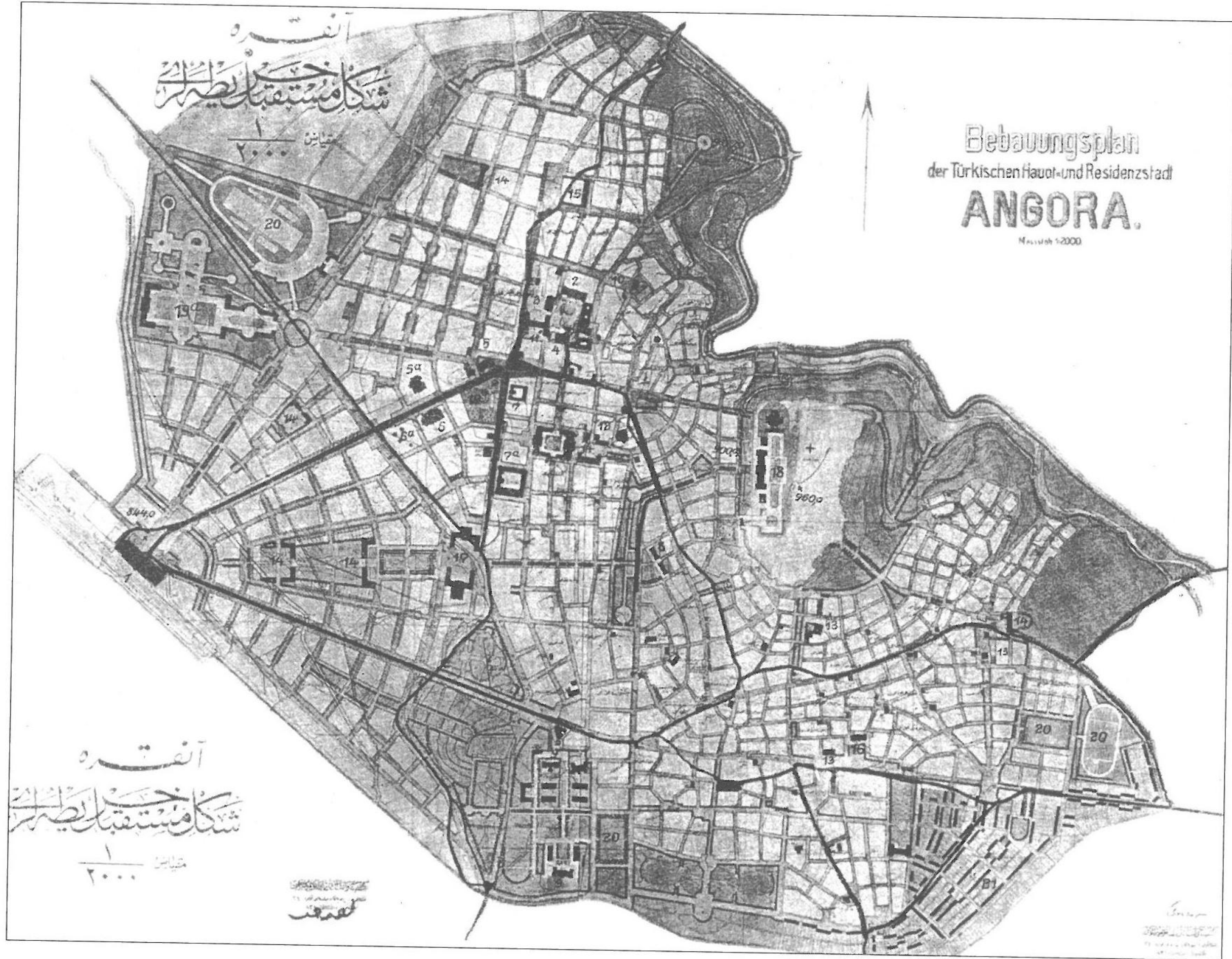
Madde : 1- 3.12.1960 gününde onanan Ankara Bölge Kat Nizamı plânında tesbit edil-iş olan kat adetleri, ayrıca çek-e kat veya çatı katı yapıl-a-ak kaydıyla, birer kat arttırıl-ıştır.

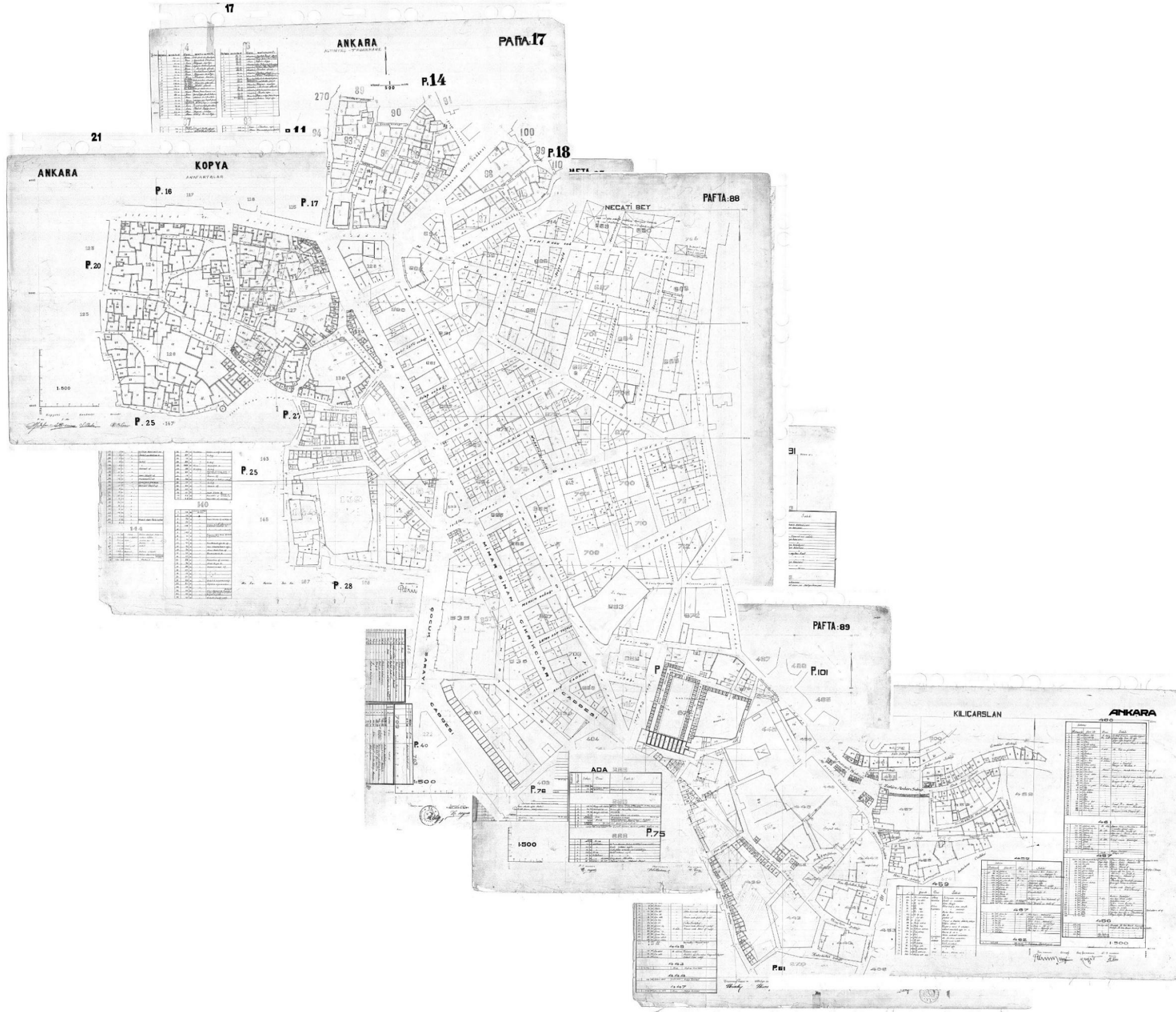
Madde : 2- Muhtelif sebeplerle, esasen 3.12.1960 gününde onanan plânla tesbit edil-iş olan kat adedinden fazla katlı ola-rak yapıl-ış olan binalarla, aynı plânda 10 ve daha fazla katlı olarak tesbit-edil-iş olan yerlerdeki binalarda 1 inci madde hük-ü uygulan-as.

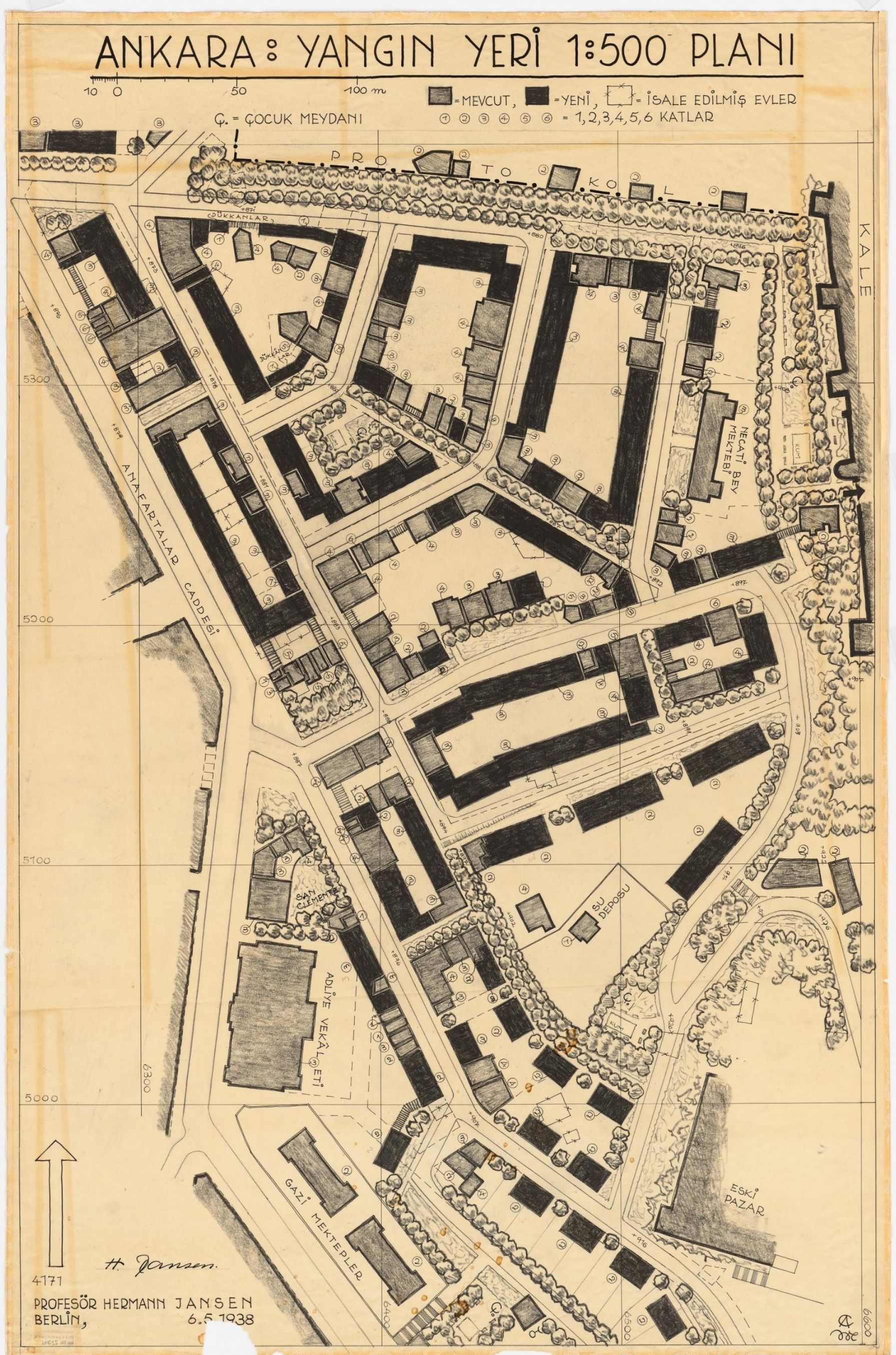
..

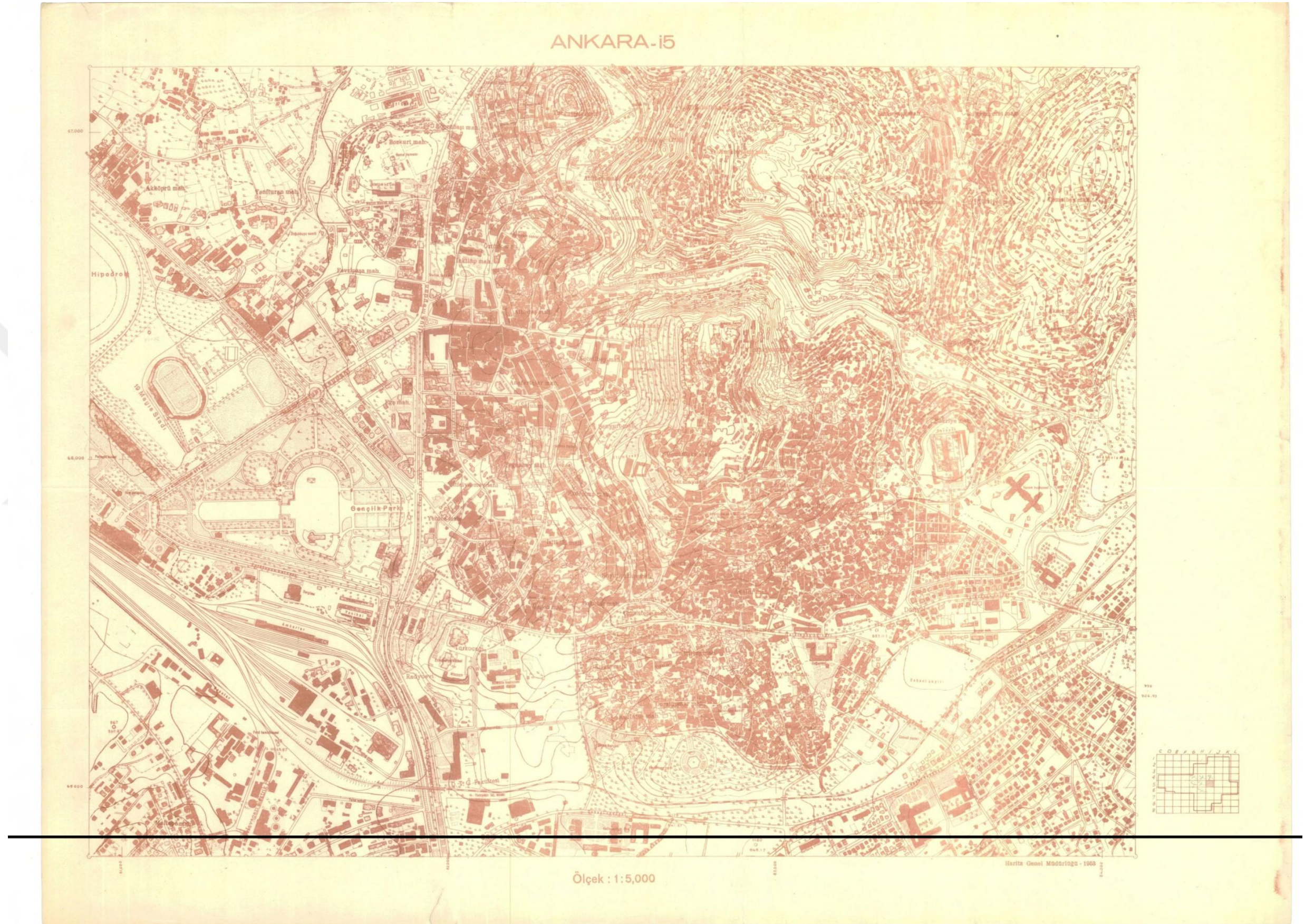
Madde : 3- 1 inci maddeye göre kat ilâvesi veya çatı katı yerine ta-kat inşası -ükün bulunan revout binalarda yapılacak bu katlara, esas binanın derinliği verilir.

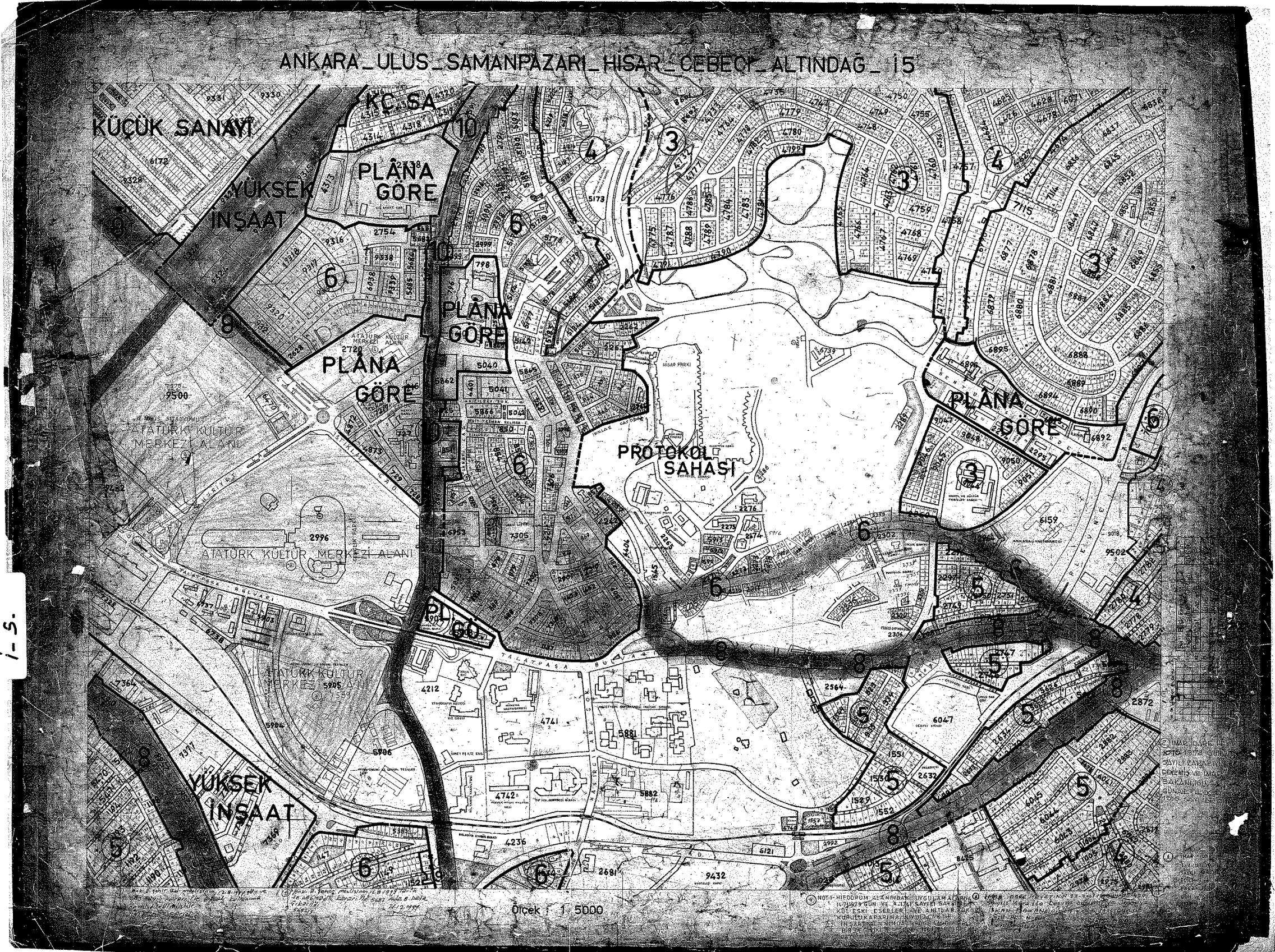

KAT REJİMİ.
ULUS-SAMANPAZARI-
HISAR-CEBECİ-
ALT.
İ-5.

KAYNAKÇA

- Akçan, E. (2012). *Architecture In Translation Germany, Turkey-The Modern House*. London: Duke University Press.
- Akçura, T. (1971). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*. Ankara: ODTÜ.
- Aktüre, S. (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Aktüre, S. (2000). 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler. O. A. Vakfı içinde, *Tarih İçinde Ankara* (s. 4). Ankara.
- Aktüre, S. (2001). 1830'dan 1930'a Ankara'da Günlük Yaşam. Y. Yavuz içinde, *Tarih İçinde Ankara 2*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Ali Cengizkan, N. C. (2019). *Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933*. Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM.
- Altaban, Ö. (1998). Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları Ve Ankara Deneyimi. Y. Sey içinde, *75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık* (s. 53-55). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt-İş Bankası.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Arşivi
- Bademli, R. R. (1985). 1920-40 Döneminde Eski Ankara'nın Yazgısını Etkileyen Tutumlar. *Mimarlık Dergisi* , 10-16.
- Baş, Y. (2019). Yenişehir'in İlk Sahipleri Ve İlk Sakinleri. M. C. Ali Cengizkan içinde, *Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933* (s. 92). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM.
- Başkanlığı, A. B. (1986). *Ulus Tarihi Kent Merkezi Çevre Düzenleme Yarışması* . Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
- Başkanlığı, A. B. (2006). *2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
- Baukommission, B. D. (1954). *Betreffs Des Neuen Bauplans Für Die Stadt Ankara*. Ankara: Doğu Ltd. O. Matbaası.
- Bengi, S. I. (2020). *Kentin Değişen Yüzünde Ankara Mahmut Paşa Bedesteni*.
- Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın İlk Planı 1924-1925 Lörcher Planı*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Cumhuriyetin Başkenti Arşivi

- Dener, S. (2000). 19. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Formu Ve Konut Dokusundaki Farklılaşmalar. A. T. Yavuz içinde, *Tarih İçinde Ankara* (s. 132). Ankara: ODTÜ Ankaralılar Vakfı.
- Duru, B. (2012). Mustafa Kemal Döneminde Ankara'nın İmarı. F. Ş. Cantek içinde, *Cumhuriyetin Ütopyası: Ankara* (s. 173-192). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Ergenç, Ö. (2000). 16. Yüzyıl Ankara'sı: Ekonomik, Sosyal Yapısı Ve Kentsel Özellikleri. I. T. Yavuz içinde, *Tarih İçinde Ankara* (s. 50). Ankara: ODTÜ Ankaralılar Vakfı.
- Esin, T. (2015). *1916 Ankara Yangını Felaketin Mantığı*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Eyice, S. (1972). *Ankara'nın eski bir resmi: Tarihi vesika olarak resimler - Ankara'dan bahseden seyyahlar - eski bir Ankara resmi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Google earth
- Gökçe Günel, A. K. (2015). Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara'yı Tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 78-104.
- Günay, B. (2012). Ankara Spatial History. AESOP 2012 Kongresi, (s. 3). Ankara.
- <https://sozluk.gov.tr/>. (2022). TDK. adresinden alınmıştır
- Humann, Carl; Puchstein, Otto: Reisen in Kleinasien und Nordsyrien: ausgeführt im Auftrage der Königlichen Preussischen, Akademie der Wissenschaften (Atlas) Seite Tafel IV-05, Berlin, 1890*
- Hürriyet G. Bilgen, G. B. (1989). *İmar Ve Şehir Planlama Mevzuatının Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığına Ve Şehir Planlamasına Etkileri*. Ankara: T.B.M.M. Kültür Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları No: 40.
- İmer, Z. (1992). *Ankara Sofunun Dünyü Ve Bugünü*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (VEKAM Arşivi).
- Jansen, H. (1937). *Ankara İmar Planı*. İstanbul: Aleaddin Kırıl Kitabevi.
- Kefu, G. (2001). *Ankara Anafartalar Caddesi Ve Üzerindeki Bir Grup Apartmanı Koruma Sorunu Açısından İnceleyen Bir Çalışma*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Lörcher, C. C. (1925). Angora und sein neuer Bebaungsplan. *Deutsche Bauzeitung* No:2, 9-13.
- Mevzuat. (2022, aralık 10). *T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=23722&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alınmıştır

Tekeli, İ. (2022, Şubat). *Cumhuriyetin Çağdaşlaşma Projesinin Mekânsal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme*

academia:

https://www.academia.edu/30849491/CUMHUR%C4%B0YET%C4%B0N_%C3%87A%C4%9EDA%C5%9ELA%C5%9EMA_PROJES%C4%B0N%C4%B0N_MEKANSAL_BOYUTU_%C3%9CZER%C4%B0NE adresinden alınmıştır

Temizgüney, F. (2018). Lozan Sonrası Ermeni Emval-i Metrukesine Yönelik Düzenleme ve Uygulamalar (1923-1928). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı:62*, 301-334.

Ülgen, A. S. SALT Araştırma.

Vardarlı, A. (1990). Başkent'in İlk Planları. *Planlama* 89/2-3-4, 38-50.

VEKAM. (2022). Ankara Kalesi Çevresinin Yerleşim Planı. Ankara.

VEKAM Arşivi

Yavuz, F. (1952). *Ankara'nın İmarı Ve Şehirciliğimiz*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi .

Yonca Köksal / Tanzimat Döneminde Ankara Vilayeti (1839-1876)

Yücel, R. U.-N. (1957). *Ankara Nazım İmar Planı Raporu*.

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300642.pdf

<https://ankara.ktb.gov.tr/TR-227481/ankara-manzarasi-tablosu.html>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medenyetler-muzes>

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medenyetler-muzes>

<https://architekturmuseum.ub.tu-berlin.de/index.php?p=58&D0=B&D1=SmFuc2Vu&D2=SGVybWFubg==>

<http://www.ankarakatolik.com/tr/kilisemizin-tarihi/>